

Den nya vårdanstalten å Hall.

En byggnadsteknisk orientering.

Av arkitekten tekn. dr. GUSTAF BIRCH-LINDGREN.

Mellan den tid, då centralfängelserna å Härlanda och i Malmö stodo färdiga år 1907 respektive 1914 och påbörjandet av den stora säkerhetsanstalten å Hall, har nybyggnadsverksamheten inom den svenska fängvården varit obetydlig. Den inskränker sig till den helt nya ungdomsanstalten å Skenäs, successivt utbyggd åren 1937—1942, om- och påbyggnad av den s. k. östra flygeln vid centralfängelset i Norrköping år 1931, samt det år 1932 uppförda nya sinnessjukhuset vid Långholmens centralfängelse. Härutöver hava endast tillkommit några verkstads-, bostads- och andra, mindre byggnadsföretag.

När frågan uppstod om en helt ny fängvårdsanstalt av ganska stora mått, vårdanstalten å Hall, vilken skulle tillgodose moderna anspråk, fanns därför inom landet föga erfarenhet att utgå ifrån, då det gällde den byggnadstekniska planläggningen. Härtill kom, att anstalten skulle tillgodose en hel del speciella förutsättningar, av vilka erfarenhet endast fanns i viss utsträckning, nämligen från det gamla centralfängelset i Norrköping, vilket sedan länge till största delen användes såsom anstalt för s. k. »förvarade«, sedan 1941 även för »internerade«.

Impulser och idéer till Hallanläggningarnas utformning hava därför i stor utsträckning hämtats från våra grannländer, Finland, Danmark och Norge. Författaren till denna beskrivning står personligen i stor tacksamhetsskuld till

de myndigheter och enskilda i nämnda länder, som så beredvilligt ställt sin erfarenhet till förfogande, och i all synnerhet till arkitekten vid fängvårdsverket i Finland, Uno Sjöholm.

Bråborg eller Hall?

Att finna en kronoegendom med lämpligt läge och lämpliga, naturliga förutsättningar för den nya vårdanstaltens uppförande visade sig vara ett svårt problem. Anstalten borde nämligen hava goda förbindelser med Stockholm för att underlätta intim kontakt med fängvårdens centrala ledning och erforderliga besök, ligga väl till med hänsyn till järnvägsförbindelser åt olika delar av landet samt in- till större samhällen med tanke på inköp, transporter, skolgång för personalens barn o. s. v. men ändock tillräckligt isolerad för att icke fängvården skulle störas. Vidare måste jordbruket vara av lämplig storlek och beskaffenhet för vissa intagnas sysselsättning, förutsättningar finnas för erhållande av tillräcklig elkraft och tillräcklig mängd dricksvatten samt möjlighet föreligga att lätt anordna avlopp. Och dessa tekniska problem måste kunna lösas för rimliga kostnader.

Efter prövning av åtskilliga förslag kvarstodo i sista omgången kronoegendomen Bråborg vid Norrköping och skyddshemmet, åkerbrukskolonien Hall invid Södertälje, ägd av den år 1873 stiftade s. k. »Oscar- och Josephinaföreningen», och använd såsom anstalt för vanartiga gossar. Valet var svårt, och den byggnadstekniska och ekonomiska utredningen fullföljdes därför beträffande bägge platserna. Resultatet blev för Bråborg en beräknad, total byggnadskostnad av 4.230.000:— kronor och för Hall 2.750.000:— kronor + 25.000:— kronor för egendomens förvärvande. Sistnämnda, relativt obetydliga summa förklaras därav, att föreningen hade vid olika tillfällen av statsverket erhållit lån å sammanlagt 650.000:— kronor.

Nämnda siffror äro emellertid ej direkt jämförbara, då det beträffande Hall förutsattes, att en del befattningshavare

skulle själva kunna förskaffa sig bostäder i det närbelägna Östertälje. Motsvarande möjlighet förelåg ej i fråga om Bråborg på grund av för stort avstånd till närmaste tätort, Norrköping. Vidare fanns å Hall dels en del gamla anstaltsbyggnader, vilka efter ombyggnad kunde utnyttjas för den nya anstalten, dels ett större antal användbara personalbostäder än å Bråborg. Även bortsett från bostäderna blev därför ur rent ekonomisk synpunkt Hallförslaget något gynnsammare. Väsentlig betydelse måste också tillmätas det förhållandet, att dricksvatten i tillräcklig mängd icke med säkerhet kunde påräknas å Bråborg, som ligger inom ett område, känt för sin ringa vattentillgång. Hallförslaget innebar emellertid, som framgår nedan, stora svårigheter beträffande utnyttjandet på ett lämpligt sätt av de gamla anstaltsbyggnaderna utan allt för dyrbar ombyggnad.

Etapp I.

Anslaget.

1938 års riksdag beviljade det begärda beloppet utan beskärning. Sedermera inköptes emellertid ett angränsande ålderdomshem, Tysslinge 18, vilket inklusive kostnaderna för dess ombyggnad representerade en summa, som med 20.000:— kronor understeg de för nybyggnad av motsvarande bostäder beräknade. Detta föranledde en minskning av byggnadsanslaget med angivna summa. Till förfogande ställdes sålunda för byggnadsändamål sammanlagt 2.730.000:— kr. Häri ingående arbeten bruka benämnas *etapp I*, då anslag sedermera beviljades för fortsatt utbyggnad, *etapp II*. Redan från början var nämligen anstalten avsedd att successivt utbyggas till betydligt större omfattning, än *etapp I* avsåg.

Det ligger i sakens natur, att en fullt riktig beräkning av kostnaderna för en anläggning, sådan som den å Hall, är mycket vansklig att utföra, särskilt med hänsyn till, att i planen ingingo så många gamla byggnader, vilka delvis

skulle ombyggas för helt nya ändamål, och att, på grund av den blivande anstaltens storlek, anläggningarna för vatten och avlopp måste bliva av rätt betydande omfattning. Stor försiktighet och sparsamhet måste därför från första början iakttagas vid handhavandet av anslaget, för att eventuella överraskningar skulle kunna mötas.

En så noggrann besiktning som möjligt av de gamla husen och anläggningarna hade företagits i samband med utredningen. Det har dock sedermera visat sig, att en hel del av de byggnadsdelar, vilka icke varit åtkomliga för besiktning, befunnit sig i betydligt sämre skick, än man haft anledning antaga. Detta gäller icke blott vatten- och avloppsledningar utan även bjälklag, grunder o. s. v. Det oaktat har säkerligen en avsevärd besparing gjorts i jämförelse med kostnaderna, därest motsvarande byggnader skulle nyuppförts. Ändock hava de utrymmen, som erhöles i de gamla byggnaderna på grund av dessas konturer och plandispositionen i allmänhet blivit mycket rymligare, än som skulle blivit fallet, om nybyggnader planerats.

Angivna, oförutsedda förhållanden hava i en hel del fall fördyrat de gamla byggnadernas förändring. Å andra sidan hava beträffande vissa av dem förenklingar kunnat vidtagas, varigenom på ett håll ökade kostnader kunnat uppvägas genom förbilliganden på annat håll. Arbetsledningen har därigenom ständigt ställts inför nya problem, och det visade sig snart ekonomiskt fördelaktigt, att bedriva vissa arbeten i egen regi, för att kunna utnyttja alla möjligheter smidigt och ekonomiskt.

Det skulle varit av intresse att för varje särskild byggnad kunnat jämföra de beräknade kostnaderna med de verkliga. En fullt riktig jämförelse låter sig dock icke göra, särskilt av det skälet, att de olika entreprenadernas omfattning måst bestämmas av praktiska ock ekonomiska synpunkter och ej av anslagsrubrikerna. Detta innebär t. ex. att yttre ledningar, vilka i beräkningarna samman-

förts i särskilda poster, i entreprenaderna till stor del sammanförts med installationerna inom de olika byggnaderna.

Av större intresse torde dock vara, huru de verkliga totalkostnaderna ställt sig till de beräknade. Så vitt nu kan bedömas, skulle det ursprungliga anslaget hava räckt till, om icke världskriget utbrutit. Detta medförde mycket snart en successiv höjning av alla priser. Givetvis drabbades i första hand de nybyggnadsarbeten, som vid krigsutbrottet ännu ej hunnit igångsättas, men även de övriga kommo också att påverkas. För Halls vidkommande skärptes prisstegringens verkan därigenom, att de gamla byggnaderna icke kunde bliva åtkomliga förr än de förutvarande ägarna avflyttat. Denna tidpunkt var beroende av färdigställandet av det nya skyddshemmet på Lövsta, ett arbete som i sin tur blev avsevärt försenat. Ingen av de gamla byggnaderna blev därför tillgänglig förrän under juli månad 1940. På grund av att Hallanstaltens nya delar öppnades vid samma tid, och även de gamla byggnaderna därvid måste tagas i bruk, kunde de i fortsättningen endast successivt göras till föremål för ombyggnad, varigenom prisstegringen kom att verka under betydligt längre tid, än som eljest skulle blivit fallet.

Ovannämnda omständigheter hava nödvändiggjort tilläggsanslag vid två olika tillfällen. Sålunda begärdes och erhöles 12 april 1940 ett tilläggsanslag för vissa, då ännu ej påbörjade arbeten, för vilka en prisstegring av c:a 20 % eller 125.000:— kr. beräknades. Dessa arbeten avsågo ombyggnaden av de gamla anstaltsbyggnaderna samt modernisering och nyuppförande av bostäder och jordbruksbyggnader. Återstående 30.000:— kr. avsågo inrättandet av skyddsrum och täckandet av prisstegringar uppkomna i samband med de nya anstaltsbyggnadernas uppförande. Sedermera har styrelsen begärt och den 5 juni 1942 erhållit ett ytterligare tilläggsanslag å 30.000:— kr. varav 20.000:— kr. avsåg kostnadsökningar å bostadsbyggnaderna, 10.000:— kr. jordbruksbyggnaderna, vilka merkostnader

vällats genem dessa byggnaders ovannämnda försening. Sammanlagt har alltså ställts till förfogande för byggnadsarbetenas genomförande enligt 1938 års plan 2.915.000:— kr., varav 185.000:— kr. eller endast c:a 6 % å det ursprungligen beräknade totalbeloppet utgjort kompensation för den betydande prisstegring, som pågått nästan oavbrutet sedan krigsutbrottet. Kostnaderna för etapp I fördela sig sålunda enligt beräkningarna på följande sätt.

<i>A. Huvudanstalten.</i>		
Fasta, halvöppna och öppna paviljongerna, entrébyggnad, tvätt- och maskinbyggnad, administrationsbyggnad, verkstäder, murar	1.134.500:—	
<i>B. Sinnessjukavdelningen vid Håga:</i>		
Sinnessjukhus, entrébyggnad, murar, reparation av gamla Hågaskolonin	746.000:—	
<i>C. Jordbruksbyggnader</i>	150.000:—	
<i>D. Bostadsbyggnader</i>	397.000:—	
<i>E. Gemensamma arbeten:</i>		
Huvudvattenledningar, brunn, reservoar, kontroll, arbetsledning m. m.	302.500:—	2.730.000:—
Tilläggsanslag 1940 på grund av prisstegring	155.000:—	
Tilläggsanslag 1942 på grund av prisstegring	30.000:—	185.000:—
Summa kronor:		2.915.000:—

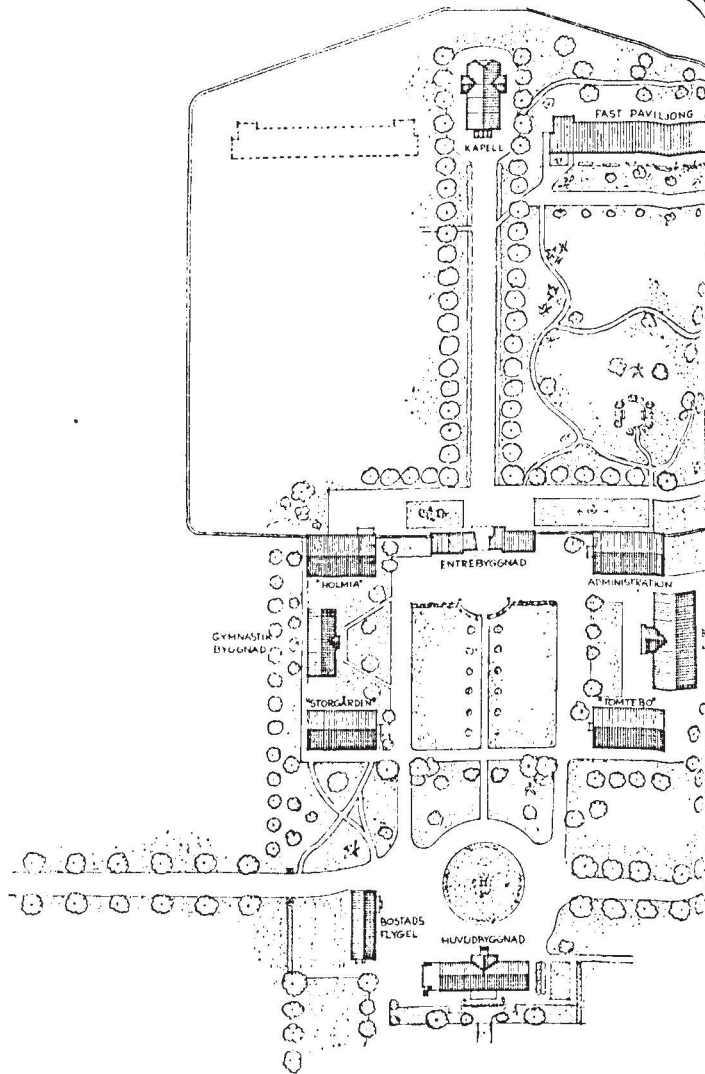
(Exclusive 25.000:— kr. för egendomens förvärvande.)

Anstalten för förvarade och internerade.

Å egendomen Hall fanns, reda innan fångvårdsstyrelsen tillträdde densamma, förutom huvudgården med anstalts-, ekonomi- och lantbruksbyggnader samt åtskilliga bostadshus en c:a 3 km. därifrån belägen mindre anstalt, Håga, bestående av en anstaltsbyggnad, föreståndarbostad och en mindre stuga. Även om sålunda Håga är beläget inom egendomen Hall, avses i dagligt tal och i det följande med Hall endast huvudanstalten.

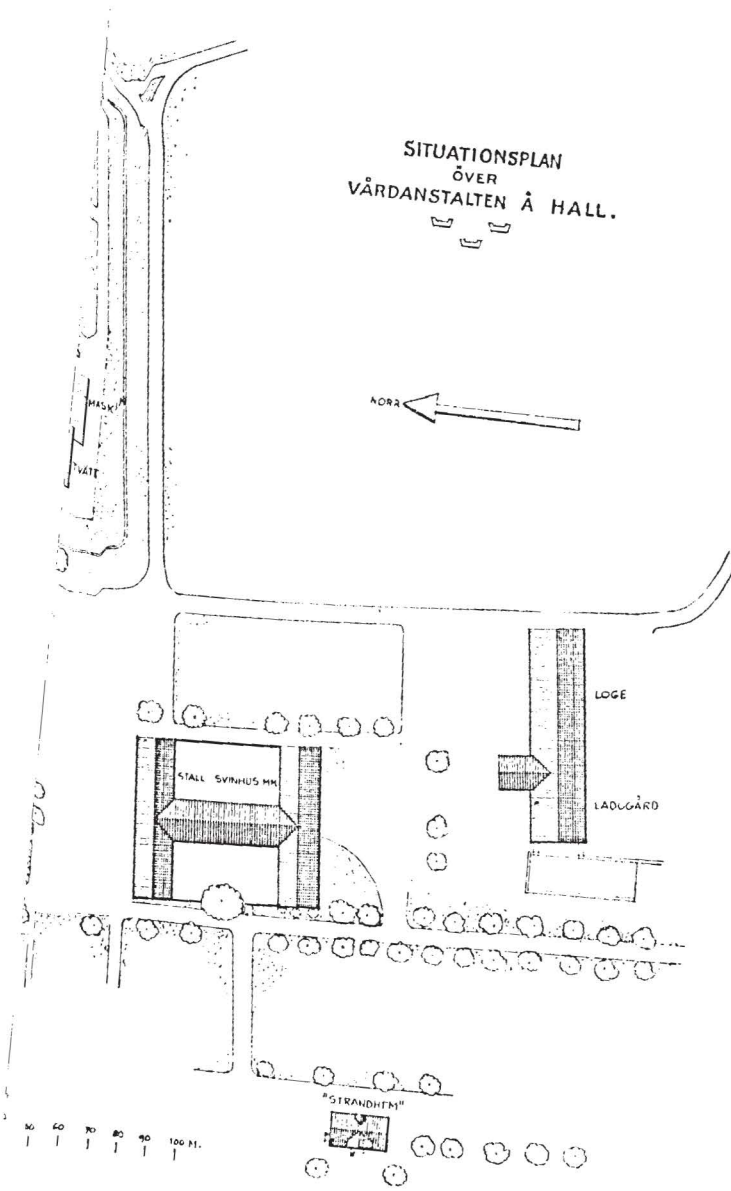
Till Hall har själva vårdanstalten, till Håga sinnessjukavdelningen förlagts.

Vad Hall beträffar, tedde sig problemet ur byggnadsteknisk synpunkt ungefär på följande sätt. De gamla anstaltsbyggnaderna, huvudsakligen uppförda 1874—1888 och bestående av tre bostadspaviljonger — »Tomtebo«, »Holmia« och »Storgården« — sjukpaviljong, köks- och maskinbyggnad samt gymnastikhus ligga symmetriskt ordnade på norra och södra sidan av en stor, fyrkantig gård. I fonden av den västra sidan finnes den gamla huvudbyggnaden, »corps-de-logiet« med flygel, i fonden av den östra ett kapell i »gotisk« stil. Sistnämnda två byggnader ligga alltså i gårdens mittaxel. Samtliga byggnader voro ålderdomliga och rätt illa medfarna av tidens tand (i själva verket betydligt skröpligare än man hade anledning anta) samt i allmänhet innehållande, med tanke på säkerhetsanstaltens behov, lokaler med mycket stora dimensioner. Medan t. ex. bostadspaviljongerna sålunda voro inredda med stora sovsalar, avdelade endast genom låga skärmväggar i sovalkover, måste den nya säkerhetsanstaltens paviljonger byggas upp kring en kärna av nästan enbart smårum. De gamla anstaltsbyggnaderna med sina träbjälklag, fönster utan galler o. s. v. måste, om de skulle kunna användas till förvaring av förvarade och internerade, kräva en ombyggnad, som knappast skulle lämna något kvar av det gamla utom ytterväggar och tak. Det visade sig därför snart, att problemets enklaste lösning innebar uppförandet av nya pa-

0 10 20 30
 1 1 1 1

SITUATIONSPLAN
ÖVER
VÅRDANSTALTEN Å HALL.

viljonger för fångarnas förvaring, och användandet av de gamla byggnaderna för andra behov, ehuru i direkt anslutning till nybyggnaderna. Detta problem borde lösas under tillvaratagande av det arkitektoniska värde, som de kring gårdsplanen grupperade, gamla byggnaderna och den vackra vegetationen representerade.

Problemet har lösts på följande sätt.

Mitt på den ovannämnda gårdens östra sida har placerats entrébyggnaden till det muromgärdade området. Murar förena nämnda byggnad å ena sidan med f. d. sjukpaviljongen, som ombyggts till administrationsbyggnad, å andra sidan med Holmia, som ombyggts till verkstäder för kuverttillverkning och skrädderi. Det inhägnade området har tilltagits så stort, att det omsluter även kapellet. I borte och högsta delen av området har den slutna paviljongen uppförts, vid sidan av kapellet. Snett framför denna paviljong, utmed södra muren, har tvätt- och maskinbyggnaden uppförts.

Att det inhägnade området tilltagits så stort beror på en önskan att dels minska den känsla av instängdhet, som alltid uppstår mellan trånga murar, dels erhålla plats för avsevärd, framtida utvidgning, samtidigt som de intagna ju få större utrymme att röra sig på. Sålunda är i första rummet påtänkt ytterligare en sluten paviljong, belägen på kapellets andra sida, symmetriskt i förhållande till den första paviljongen.

De gamla anstaltsbyggnaderna Tomtebo och Storgården ombyggdes till bostäder och mäss för personal, respektive bostäder och förråd. I köksbyggnaden skulle endast utföras smärre kompletteringar i denna etapp. Gymnastikhuset ansågs kunna utnyttjas oförändrat.

För de paviljonger, vilka skola hysa intagna under friare former, utanför det muromgärdade området, nämligen de s. k. halvöppna och öppna paviljongerna, hade som byggnadsplats ursprungligen tänkts ett område rakt öster ut från gamla anstalten. Här visade det sig emellertid, att en

del befintliga forngravar skulle beröras, varför paviljongerna flyttades till ett skogsbyn några hundra meter söder ut från huvudanstalten. Läget blev därigenom f. ö. gynnsammare för anordnande av avloppet.

De olika anstaltsbyggnadernas planlösning, rummens användning och inbördes läge m. m. framgå av ritningarna. Nedan följer därför endast i korthet några synpunkter, som varit vägledande eller hava tillmätts särskild betydelse.

Entrébyggnaden.

Genom byggnaden leder ett valv, avstängt mot gården medelst ett skjutdörrparti med gångdörr, mot det inre området medelst ett kraftigt gallerparti med körgrindar och gånggrind. Vaktrummet är beläget i byggnadens södra hälft utmed valvet och går tvärs igenom byggnaden. Det är mot inre sidan försett med en utbyggnad med fönster på tre sidor så att fri sikt erhålles icke blott mot slutna paviljongen utan även utmed entrébyggnadsfasaden och muren åt båda hållen. I utbyggnaden är telefonväxeln placerad och finnes alltså på denna plats ständigt en person med fri överblick över så gott som hela det inre området. Invid telefonväxeln är manöverorganet till gånggrinden i gallerpartiet anbragt. Intill vaktrummet finnes tre besöksrum. För samtal med förvarade behöva sålunda de besökande ej träda inom murarna, de förvarade ej släppas utanför. I byggnadens norra hälft finnes en skolsal, varest biblioteket är inrymt, samt lärarrum.

Slutna paviljongen.

Det har gällt att lösa planen så, at de 64 intagna kunna fördelas på fyra lika avdelningar, vilka kunna effektivt skiljas från varandra. I vår våning ligger vaktrummet i mitten. Dörrarna till korridorerna å ömse sidor hava förskjutits i förhållande till varandra, så att, även om de äro vidöppna, insyn från en avdelning till en annan förhindras. Genom att varje trapphus har ingång dels direkt från

markplanet å byggnadens övre sida, dels via källaren å den undre, kunna avdelningarna även erhålla olika entrévägar, Vaktrummet sträcker sig tvärs igenom byggnaden och har på varje fasad ett burspråk, från vilket byggnadens hela långfasad kan observeras och belysas med strålkastare, för vilken finnes elkontakt. Då vakten i händelse av tumult kan tänkas bliva instängd, har en spiraltrappa anordnats från vaktrummen ned till källarkorridoren. Den medför bl. a. även den fördelen, att vakten går till eller ifrån tjänstgöring, osedd av de intagna.

Cellerna äro utrustade med ventiler, inbyggt plåtskåp för nattkärl, innbyggt dylikt för toalettartiklar, tavellister och kontakt till centralradio. För tillkallande av vakten finnes en mekanisk signalanordning av den gamla typ, å vilken en klaff med en smäll faller ut. Denna typ har nämligen allmänt visat sig som den bästa. Att märka är slutligen, att cellens inre tvärvägg är något avsneddad bl. a. för att hindra överraskande överfall vid inträdet. Titthål i celldörrarna hava ej ansetts erforderliga eller lämpliga.

Maten är avsedd att transporteras i vagn från centralköket och utportioneras i respektive avdelningars serveringsrum, varest porslinet förvaras och diskas. För eventuellt erforderlig uppvärmning finnes elkokplatta och varmskåp. Måltiderna intagas i dagrummen, som med tanke på sin dubbla uppgift erhållit en däremot svarande storlek. Utskjutande eller på annat sätt skymmande hörn och vinklar hava undvikits i största möjliga grad.

På grund av klienteletts art har det ansetts nödvändigt med fyra isoleringsceller, vilka inrymts i källaren, där de anordnats efter finsk förebild, d. v. s. med inspektionsgången utmed ytterväggen och cellerna vid innerväggen, skilda från gången genom kraftiga galler utan dörrar. Till korridoren leda dubbla dörrar. För att undvika ljudstörningar äro cellerna utförda ungefär som i byggnaden fristående betonglådor, skilda från byggnadsstommen med sandfyllt mellanrum runt om. I en av cellerna har anordnats W. C., i övrigt finnas T. C. av finsk typ.

Från de båda våningarna har man på grund av markens höjdförhållanden mot väster fri och vacker utsikt över muren mot sjön, ett förhållande av stor betydelse för dem, som ej få slippa utanför murarna.

Byggnadstekniska detaljer.

Ehuru det ligger i sakens natur, att de byggnadstekniska problemen även i fråga om detaljerna äro lösta på enklast möjliga sätt, möta ändock en hel del sådana av mera ovanligt slag, nämligen de, som sammanhånga med säkerheten mot rymningar och överfall.

Ingen kedja är starkare än sin svagaste länk, heter det, och denna sats är tillämplig även i fråga om skyddsåtgärderna på ett fängelse. Dessa måste bilda ett väl genomlänkt, sammanhängande system. Ett stort antal av de senaste årens rymningar hava studerats för att omöjliggöra upprepanden i de fall, då byggnadstekniska svagheter underlättat desamma.

Lås och dörrar. Svenska, norska, finska och holländska fängelselås införskaffades och jämfördes med varandra. Efter ingående prov inköptes till de första byggnaderna utländska lås. Sedermera har en svensk firma upptagit tillverkningen av en motsvarande modell.

Celllåsen karaktäriseras förutom av mycket stor styrka därav, att på en skylt visas automatiskt röd färg, när låset är öppet. Celllåsen äro konstruerade med två nyckelhål. Det yttre hålet motsvaras av en nyckel, gemensam för alla 54 cellerna. Det inre hålet motsvaras av fyra olika nyckeltyper, en för varje avdelning. Låsning med båda slagen av nycklar medför endast ett slag med kolven. Dubbellåsning förekommer alltså ej i cellerna. I dessa finnas givetvis intet nyckelhål å insidan.

Ytterdörrarna ha två nyckelhål på båda sidor. Inre hålet motsvaras av en nyckel, som endast ger ett kolvslag. Till yttre hålet går en nyckel, som ger ännu ett kolvslag,

varvid en klaff slår för det inre hålet. Nyckeln till yttre hålet handhavas endast av befälet och användes endast nattetid.

Ytterdörrarna till avdelningarna äro å insidan beslagna med 2 mm tjock järnplåt. I byggnadens ytterdörrar finnas glasrutor, men så smala, att man visserligen kan se, om någon finnes på andra sidan, men icke komma ut däri-genom.

Över avdelningarnas ingångsdörrar finnas vid tak öppningar, så att en person på den ena sidan dörren kan tala med någon på den andra, utan att behöva skrika eller öppna dörren, detta för den händelse en revolt eller dylikt skulle göra det riskabelt att öppna dörren.

Fönster. Mycket arbete har nedlagts på att åstadkomma ett cellfönster, som ger god belysning, underlättar ventilation och vädring och effektivt förhindrar rymning utan att i fråga om utseende allt för mycket avvika från ett vanligt rumsfönster. Gallret skulle med andra ord vara starkt men ej allt för mycket iögonfallande. Dessutom borde gallerstängerna av tekniska skäl vara horisontala för att underlätta inmurningen och undvika de angreppspunkter, som uppstå för vatten och vittring vid ett vertikalt galler's fästen i fönsterbänken. Avståndet mellan stängerna fastställdes till högst 14 cm, då rymning i Norrköping förekommit genom en 16,5 cm öppning. Gallerstängarna äro av 20 mm rundstål med speciell kolhalt, vilket icke kan sågas eller filas.

Gallret är fästare till fönsterkarmen, som är av trä och försedd med tre bågar, en mindre upptill för ventilation och två större för vädring.

Övriga fönster äro av motsvarande konstruktion, dock att specialstål av kostnadsskäl icke använts, där fångar endast uppehålla sig om dagen och under bevakning.

Yttermurar. I avsikt att hindra genombrytning hava slutna och halvöppna paviljongerna jämte vissa andra

byggnaders yttermurar murats med cementblandat kalkbruk. För att ändock erhålla tillräcklig värmeisolering har å insidan fogstrukits med värmeisolerande treetongbruk före putsningen.

Material och utförande. Den flera gånger omtalade, nödvändiga sparsamheten med anslagen har medfört, att material och utförande valts med särskild tanke på kostnaderna. Sålunda äro t. ex. trapporna i nybyggnaderna utförda med steg av stålslipad betong.

Alla innertak såväl i källare som våningar äro oputsade. Bjälklagen ha nämligen gjutits mot form av råspåntat virke, och målningen utförts direkt på betongen. I själva verket ger denna behandlingsmetod, som helt inbesparar putsningen, ett mycket tilltalande utseende åt takytorna.

I bostadspaviljongernas tvätt- och sköljrum m. fl. inlades marmorerade massagolv, vilka dock sedermera visat sig mindre motståndskraftiga mot den relativt starka slitning, som de utsättas för. Övriga golv äro av stålslipad cement, avsedd att linoleumbeläggas.

Fönsterbänkar hava i allmänhet utförts av kalksten med hänsyn till att underhållskostnaderna för målade träbänkar å ett fängelse äro ganska betydande.

All målning har utförts med kalkfärg, där ej alldeles särskilda skäl nödvändiggjort oljefärg, t. ex. i badrum.

Ovanstående beskrivning hänför sig till slutna paviljongen. I tillämpliga delar hava givetvis motsvarande utföranden tillämpats i övriga anstaltsbyggnader.

Maskin- och tvättbyggnaden.

Den gamla maskincentralen var belägen i en bakre flygel till köksbyggnaden. Därifrån uppvärmdes de gamla anstaltsbyggnaderna runt den fyrkantiga gården ävensom corps-de-logiet. Den gamla centralen var dock allt för trång, för att den skulle kunna användas vid fyllandet av de nya värmebehov, som uppstod med slutna paviljongens

och tvättbyggnadens tillkomst. Dessutom befann den sig i dåligt skick. En ny maskincentral måste därför uppföras, och av praktiska skäl sammanfördes den med den planerade, nya tvätten och förlades innanför murarna. Under planlägningsarbetets gång visade det sig emellertid, att tvätten med en relativt ringa utökning av byggnaden skulle kunna mottaga även all tvätt för Långholmens centralfängelse, vars egen tvättinrättning eljest måste helt ombyggas. Denna utökning genomfördes också, varigenom således dels en dyrbar ombyggnad vid centralfängelset inbesparades, dels driftskostnaderna för denna anstalts tvätt nedbringades.

Till suterrängvåningen under tvättavdelningen har anstaltens mottagningsavdelning förlagts. Den har härigenom kommit nära såväl tvättavdelningen som desinfektionsrum och centralförråd, och fått ett centralt läge inom anstalten i sin helhet.

Tvättavdelningen är utrustad med två tvättmaskiner, centrifug och ångmangel, kullisstork m. m. Ett effektivt ventilationssystem, innefattande bl. a. inblåsning av varmluft längs hela tvätthallens yttervägg, förhindrar fullständigt fuktavsättning och imma.

I maskinavdelningen finnes dels en högtryckspanna för ånga till tvätt och kök samt förbrukningsvarmvatten till bad m. m., dels lågtryckspannor, vilkas ånga i motströmsapparater värma vattnet i det pumpdrivna värmeledningssystemet, omfattande såväl de tidigare, till gamla centralen anslutna byggnaderna som nybyggnaderna. Pannorna äro samtliga vedeldningspannor, utom högtryckspannan, som dock kan eldas med ved. Plats finnes för ytterligare en ångpanna. Såväl tvättavdelningen som maskincentralen äro så planlagda, att vardera kunna avsevärt utvidgas genom tillbyggnad.

Över tvättavdelningen har inretts en stor förrådsavdelning, bl. a. för de förvarades egna kläder m. m.

Administrationsbyggnaden, Holmia, Storgården och Tomtebo.

Nämnda fyra, gamla paviljonger hava ombyggts i egen regi vad byggnadsarbetet beträffar. Som byggnaderna, såsom tidigare påpekats, huvudsakligen innehöllo stora salar — sovsalar, sjuksalar o. dyl. — erbjödo deras förändring till sina nya ändamål vissa svårigheter med undantag för Holmia, vilken inreddes till verkstadslokaler. I denna voro de stora salerna en fördel och utvidgades ytterligare genom rivning av mellanvägar. Verkstadsbyggnaden har entré endast från det muromgårdade området. Beträffande Storgården och Tomtebo visade sig efter åtskilliga undersökningar den lämpligaste användningen vara, att i bottenvåningen inreda bostadsrum för ogifta vaktkonstaplar, i övre våningen i Tomtebo en personalmäss jämte stort samlingsrum för personalen och i motsvarande våning i Storgården ett centralförråd för hela anstalten.

Administrationsbyggnaden, som förutom expeditiionslokaler för förvaltningen inrymmer lokaler för läkare och tandläkare har en dörr direkt ut till det muromgårdade området, vilket underlättar ledningens besök inom detsamma och fångarnas inkallande till förhör, läkarbesök o. s. v. Samtidigt innebär det en viss kontroll, att expeditionerna till stor del äro förlagda utmed byggnadens östra sida, så att fönstren vetta mot det inhägnade området, vilket praktiskt taget i sin helhet kan överblickas från dessa.

Öppna och halvöppna paviljongerna.

Vardera av paviljongerna är avsedd för 30 förvarade. Av bl. a. ekonomiska skäl har enkelrumssystemet i dessa frångåtts så till vida, att halvöppna paviljongen rymmer förutom 16 enkelrum 2 tvåsängsrum, den halvöppna 8 enkelrum och 4 tresängsrum. Vardera paviljongen har sålunda 20 platser, ett antal, som dock kommer att stå i lämplig proportion till antalet platser inom murarna först, när ytterligare en sluten paviljong uppförts. På grund av det relativt stora avståndet, såväl inbördes som till huvud-

anstalten, finnes pannrum i vardera byggnaden. Paviljongerna äro varandra ganska lika. Den huvudsakliga skillnaden består i, att den halvöppna paviljongens fönster har galler, vilket helt saknas i den öppna. Som följd härav hava väggarna i den sistnämnda ansetts kunna byggas med mindre solitt material än tegel, nämligen gasbetong, som putsats.

Sinnessjukavdelningen å Håga.

Även sinnessjukhuset är beläget inom ett muromgärdat område, till vilken den enda infarten leder genom entrébyggnadens portvalv. Sistnämnda byggnad är, vad vaktrum och portanordning m. m. beträffar, planerad på motsvarande sätt som å Hall. Till entrébyggnaden har emellertid förlagts läkaravdelningen, vilket nödvändiggjort en täckt förbindelse i form av en kulvert till sinnessjukhuset.

Sjukhusbyggnaden är planerad i samråd med medicinalrådet Peder Björck i enlighet med de principer, vilka allmänt tillämpas inom den statliga sinnessjukvården för motsvarande patienter. Patientantalet är 72 (vartill kommer 30 i gamla Hågabyggnaden), fördelat på tre våningar, vardera utgörande en komplett avdelning för 24 patienter och bestående av sovsalar, enkelrum, dagrum, arbetsalar, bilokaler o. s. v. Expeditionerna äro belägna intill huvudtrappan, utanför avdelningarna. För alla eventualiteter har i en utskjutande flygel en relativt stor isoleringsavdelning med 12 enkelrum inrättats till vardera av de två nedersta avdelningarna. Dessa rum hava dubbla dörrar och spittersäkra fönster.

I källaren har anordnats en större sal, avsedd dels för personalens inomhusidrott, dels som samlingsal för patienterna vid vissa tillfällen och vidare en panncentral, vars utrymmen äro tillräckliga för en utvidgning av sinnessjukavdelningen till minst det dubbla. Den del av byggnaden, som inrymmer stora trapphuset, har uppdragits till fyra våningars höjd och i dess översta våning har inretts rum för den sovande vakten.

För mat och tvätt svarar Hallanstalten.

Byggnadstekniska och övriga detaljer äro i överensstämmelse med motsvarande i Halls slutna paviljong.

Den förutvarande s. k. »gamla Hågapaviljongen» har tills vidare använts till bostäder för ogift personal, då endast ett begränsat antal familjebostäder finnes intill anstalten. Enligt planen skulle ett visst belopp användas för paviljongens istandsättande för mottagandet av lättskötta sinnessjuka, som ovan nämnts 30 stycken, vilka icke behövde vistas inom murarna. Av angivna belopp har dock endast en mindre del behövt tagas i anspråk för istandsättandet. När paviljongen en gång tages i anspråk för sitt avsedda ändamål, torde detta kunna ske utan nämnda värda, ytterligare förändringar.

Övriga byggnadsarbeten.

Jordbruksbyggnader.

På grund av stark ungdomsbrottslighet måste redan, medan byggnadsarbetena å Hall och Håga pågingo, den gamla paviljongen — som då stod tom — vid Håga tillfälligt tagas i bruk för ungdomar. Dessa sysselsattes med uppförandet av den vid Håga planerade ungdjursladugården, vilken de i det närmaste hunno fullborda, medan nämnda verksamhet pågick. Ungdjursladugården har sedermera färdigställts i fängvårdsstyrelsens egen regi med anställda yrkesarbetare.

I byggnadsplanerna ingingo emellertid även uppförandet av en helt ny ladugård, då den gamla var synnerligen bristfällig. Den nya är uppförd enligt i alla avseenden fullt moderna principer, således med kortbås, grabnerbindslen, automatiska vattenkoppar, inbyggd betongsilo, mejeri med kylanläggning, forderhiss o. s. v. Under byggnadstiden nedbrann en närbelägen lada. Den erhållna brandskadeersättningen, 14.800:— kronor, användes till utökning av ladugårdsloggen som ersättning för ladan.

Den befintliga stall- och förrådsbyggnaden skulle enligt

planen underkastas en rätt genomgripande reparation. Av ekonomiska skäl har dock denna del av programmet måst inskränkas till oundgängligen nödvändigt underhåll. Detta är emellertid den enda del av programmet för jordbruksbyggnaderna, i vilket inskränkningar behövt ske.

Murar.

Då det gällt inhägnad av relativt stora områden, särskilt vid Hall, hava kostnaderna för murarna blivit proportionsvis ganska höga, och det har därför gällt att begränsa höjden till den minsta möjliga utan eftersättande av rimliga behov på säkerheten. Såväl vid Hall som vid Håga har höjden bestämts till minst 4,7 m. Därmed har åsyftats, att en man slående på en annas axlar icke skall kunna klättra över, vilket i förevarande fall ansetts utgöra en lämplig avvägning mellan säkerhet och kostnad. En absolut trygghet mot överklättring kan givetvis aldrig erhållas, även om murarna, såsom förekommer t. ex. i Finland, göres avsevärt mycket högre, då alltid en lina, försedd med krok, kan kastas så, att kroken fäster över murkrönet.

Beträffande kostnaderna visade infordrade anbud å tegel respektiva betongmur, att den sistnämnda ställde sig fördelaktigast. Muren är därför gjuten med korsarmerad betong, 20 cm. tjock vid marken och avsmalnande uppåt till 12 cm. samt med dilatationsfogar på var tionde m. Å såväl Hall som Håga hava ingångarna begränsats till en enda, nämligen genom portvalvet, för att underlätta kontrollen.

De nya bostäderna.

Samtidigt med Hågaanstalten påbörjades ett bostadshus för vaktkonstaplar invid densamma. Det uppfördes av trä i två våningar med en tvårums- och en trerumslägenhet i var våning. I varje lägenhet inreddes W. C. och badrum och tillämpades även i övrigt den standard, som då var bruklig i statens byggnader. Det visade sig emellertid, att anslaget icke skulle räcka för uppförandet av samtliga lägen-

heter enligt denna typ. Motsvarande bostäder vid Hall, till antalet fyra tvårums- och en trerumslägenhet, som skulle påbörjas vid en senare tidpunkt, planerades därför på försök såsom envånings radhus med ytterväggar av gasbetong. Därigenom avsågs att vinna besparing i fråga om yttre ledningar, planering o. s. v. men även i fråga om planläggning och konstruktion. Sålunda skulle badrum och W.C. förläggas till källaren, och bjälklag m. m. utföras på enklast möjliga sätt.

De fem radhusen försågs med en gemensam värme-central, och det hela planlades så, att dels den första raden skulle kunna tillbyggas med ytterligare en trerumslägenhet, dels minst tre nya radhus om vardera sex lägenheter uppföras och kopplas på samma värmecentral och huvudvattenledning, delvis även samma huvudavloppsledning.

Vid anbudsinfordran visade det sig, att även den tänkta radhustypen blev dyrare, än anslaget tillät. Planerna omarbetades därför ytterligare en gång, nu för utförande av trä enligt standardkonstruktion för s. k. monteringsfärdiga trähus men med oförändrad planlösning. Anbud å träkonstruktioner infordrades, och byggnadsarbetet igångsattes i egen regi med byggnadskontrollanten som arbetsledare. Härmed avsågs att vinna i första rummet ett mer ekonomiskt utförande av själva radhusen men också en organisation, åt vilken kunde anförtros även ombyggnaden av de gamla anstalts- och bostadshusen. Beträffande de sistnämnda vanns därigenom, att arbetena kunde utföras på det sätt, som under arbetets gång visade sig mest ekonomiskt. Vidare kunde en rätt stor stab av goda byggnadsarbetare hållas, vilka kunde beredas jämn sysselsättning och tillät arbetenas bedrivande efter en plan, som väl anslöt sig till anstaltens behov och drift. Slutligen möjliggjordes på detta sätt ett mycket noggrant tillvaratagande av all riven byggnadsmateriel, så att vad som erhöles i den ena byggnaden i stor utsträckning kunde efter rensning eller reparation åter användas i nästa. Dessa arbeten i egen regi

utvidgades så småningom, så att de kommo att omfatta även sågning av eget virke till timmer och tillverkning av egna snickerier å den befintliga snickeriverkstaden. I viss utsträckning tillät arbetsmetoden även användandet av fångarbetskraft för en del arbeten, varigenom också väsentliga besparingar kunde göras.

Vad beträffar rör- och elinstallationerna samt målningsarbetena, hava de med några mindre undantag utförts å entreprenad, vilket icke medfört några större svårigheter, då det beträffande dessa huvudsakligen gällt helt nya eller så gott som helt nya installationer.

I den ursprungliga planen ingick förutom uppförandet av de nyssnämnda vaktkonstapelbostäderna även två assistentbostäder om vardera fyra rum och kök, och med en konstruktion, som motsvarade de ovannämnda radhusens. De erhållna anbuden voro emellertid även i fråga om dessa allt för höga. Med anledning härav verkställda undersökningar visade då, att i corps-de-logiet, vilket enligt den ursprungliga planen ej skulle behöva ombyggas, genom vissa ändringar skulle kunna inrymmas de nämnda assistentbostäderna. Därigenom skulle de bliva förlagda till samma byggnad som direktörsbostaden och den tidigare assistentbostaden. Att detta var möjligt, berodde på, att de sistnämnda lägenheterna hade många och delvis mycket stora rum, samt att en befintlig trerumslägenhet kunde inrymmas på annat håll.

Genom den ändrade planen vanns, att hela corps-de-logiet kunde moderniseras — vilket sedermera visade sig synnerligen behöfligt — och att hela detta arbete inklusive de nya assistentlägenheterna kunde utföras för lägre kostnad, än en nybyggnad av de två lägenheterna skulle dragit. Tillfället begagnades att riva det synnerligen misspyrdande vattentorn, som uppförts vid byggnadens norra gavel. Detta kunde ske sedan den nya vattenledningen med dess stora reservoar anlagts, och var dessutom välbehöfligt, då murverket under den gamla cisternen till

stora delar blivit genomdränkt av läckande vatten. I samband med ombyggnaden nydrogos elledningarna och kompletterades stora delar av värme-, vatten- och avloppsledningarna.

De gamla bostadshusen.

I andra sammanhang har ovan redogjorts för huru »Tomtebo« och »Storgården« ombyggts och därvid bl. a. inretts till unkarlsbostäder.

Beträffande övriga, befintliga bostadsbyggnader är huvudsakligen att anteckna, att det s. k. »Strandhem« genomgått en grundligare modärnisering, än som från början avsetts. Därigenom erhöles emellertid en hel tvårumslägenhet utöver, vad den ursprungliga planen förutsatt.

I fråga om övriga bostadsbyggnader avsågs ursprungligen att i åtminstone de flesta lägenheterna införa värmeledning, W. C. och avlopp samt badrum eller dusch. Detta relativt omfattande och dyrbara program har till största delen frångåtts. Värmeledning har sålunda under nuvarande tidsläge ansetts vara av mindre fördel än tidigare och badfrågan har kunnat ordnas centralt för anstalten sedan medel anvisats till köksbyggnadens ombyggnad. I densamma ingår nämligen en stor badavdelning för personal med bastu och sex karbad. Det med modärniseringen av respektive, äldre bostadshus avsedda ändamålet har därför ändock i stort sett vunnits utom beträffande Hemgården, vars enligt den ursprungliga planen genomgripande om- och tillbyggnad tills vidare fått anstå, sedan anslagen icke visat sig medge densamma. Detta är dock jämte stallet den enda byggnad, i fråga om vilken de planerade åtgärderna icke kunnat på ett eller annat sätt helt genomföras eller det åsyftade resultatet på annat sätt vinnas.

Vatten- och avloppsledningar. Såväl Hall- som Hågaanstalterna erhöles sitt vatten från brunn inom respektiva områden. Dessa brunnar voro dock alltför litet givande

för de utvidgade anstalterna. Från början hade räknats med en ny stor brunn på vardera stället. Efter noggranna undersökningar och utredningar visade det sig lämpligast att gräva en gemensam brunn mellan de båda anstalterna. Brunnen är förenad med dessa och en på ett närliggande berg uppfört cistern genom grova ledningar. Dessa äro framdragna även till de nya bostäderna och jordbruksbyggnaderna, öppna och halvöppna paviljongerna m. fl. byggnader.

Vid brunnen finnes pumphus, filter m. m. Ehuru vattentillgången till en början var fullt tillräcklig, vållade bl. a. en följd av torra somrar en sådan minskning därav, att först ytterligare en och därefter ännu en brunn måst upptagas i närheten av den första.

I den ursprungliga planen räknades med att den gamla huvudavloppsledningen från Hall skulle kunna användas. Denna har sedermera visat sig vara bristfällig, varför förbättringsarbeten måst vidtagas. Från de nya, öppna och halvöppna paviljongerna samt radhusen ha nya avloppsledningar dragits, sammankopplade med reningsbrunnar av standardtyper.

Från Håga har planerats en helt ny avloppsledning ned till Hall, där den skulle anslutas till befintlig ledning. Av kostnadsskäl har tills vidare ledningarna endast framdragits till en reningsbrunn ett stycke utanför murarna, varifrån de dragits vidare ca. 100 m. till lämpligt dike. Någon olägenhet härav har ej förmärkts.

Etapp II.

Det visade sig snart, då driften kommit igång, att antalet personalbostäder var för knappt beräknat. Starkt bidragande orsak härtill var, att den genom kriget vållade, allmänna bostadsbristen gjorde sig starkt gällande även i det närbelägna Östertälje, där det beräknats, att en del personal skulle själv kunna förhyra bostäder. Som följd härav måste nya bostäder uppföras.

Samtidigt med detta förelåg behov av att modernisera köket. Detta arbete har ingått i de ursprungliga byggnadsplanerna, men ansetts kunna anstå till dess etapp II skulle utföras. Avsikten var då, att denna utvidgning, i första hand en ny sluten paviljong, skulle följa omedelbart efter den förstas färdigställande. Då på grund av kriget å ena sidan detta arbete måste uppskjutas, å den andra sidan icke minst en ekonomisk drift av köket krävde bättre grytor, spisar och apparater samt lämpligare förvaringslokaler för alla slags råvaror och födoämnen, begärdes och beviljades av 1941 års riksdag ett belopp av sammanlagt 373.000:— kr. till dels ombyggnad av köksbyggnaden, dels nio nya familjebostäder vid Hallanstalten, allt enligt följande beräkning.

Fortsatt utbyggnad av radhusen med 4 tre- rums- och 5 tvårumslägenheter	193.000:—
Modernisering av köksbyggnaden och desin- fektionsanläggning i tvättbyggnaden	<u>180.000:—</u>
Summa Kronor:	373.000:—

Anslaget disposition skulle dock bero på särskild prövning av Kungl. Majt., som efter framställning av styrelsen den 8/4 1941 ställde detsamma till förfogande för ändamålet.

Då kostnadsberäkningarna uppgjorts i augusti 1940 men arbetet icke påbörjades förrän sommaren 1941 och i fråga om köksbyggnaden avslutades först i början av 1943 på grund av svårigheten att erhålla viss materiel och arbetskraft, måste från början den största sparsamhet iakttagas med de anvisade beloppen.

Med ledning av erfarenheterna från de första radhusen omarbetades planerna för de nya, utom för ett, som skulle direkt anslutas till de redan uppförda. I de nya husen försågos endast ändhusen med källare, inrymmande vardera 3 mat- och 3 förråds-källare samt ett badrum. Därigenom sparades väsentliga kostnader, ty källare behövde ej utföras under de mellersta fyra husen. Ingen lägenhet be-

hövde heller förses med källartrappa, ty de nya källarna hade ingång direkt utifrån. Däremot måste lägenheterna förses med toaletter med W. C. i våningsplanet i stället för att detta i de tidigare lägenheterna placerats i källaren. Ändringarna i planen innebära visserligen måhända ej samma bekvämlighet som den tidigare lösningen, men då lägenheterna i övrigt äro fullt modärna och hyrorna låga, har den ekonomiska synpunkten varit utslagsgivande.

Köksbyggnadens modärnisering hade, sedan anstalten togs i bruk för sitt nya ändamål, visat sig allt mera behöflig. Såväl spis som grytor och andra apparater voro i hög grad slitna, kylanläggning saknades helt, förrådsutrymmena voro allt för små, ventilationen dålig. Modärniseringen med bastu och karbadsavdelning måste därför bli mycket genomgripande. Därvid utnyttjades för kökets utvidgning en del av det numera obehöfliga matsalsutrymmet (återstoden har reserverats för en framtida, maskinförsedd personalvättstuga).

I den utvidgade delen ha inrymts utlämningsrum, omklädnadsrum för personalen samt matsal för densamma. Beträffande de förutvarande kökslokalerna bör framhållas, att en del äldre, användbara grytor och apparater reparats och att nya dylika anskaffats i erforderlig utsträckning icke blott för det nuvarande behovet utan även för den framtida utvidgning, som på grund av kriget måst tills vidare uppskjutas, men som med den redan antagna, nya förvarings- och interneringslagens ikraftträdande framdeles blir nödvändig.

Kylrum och förrådsrum hava vidare inretts i erforderlig utsträckning.

Som ovan framhållits, fanns i köksbyggnaden, närmare bestämt i dess källare, redan förut en badavdelning. Även denna har ombyggts och modärniseras i avsikt att tillgodose personalens behov. Därigenom har det ansetts möjligt att inskränka de tidigare planerna på anordnandet av bad- eller duschrum i varje förutvarande lägenhet, såsom avsikten ursprungligen var.

Vårdanstalten å Hall.

Organisation och verksamhet.

Av direktören, fil. kand. GUNNAR RUDSTEDT.

När den nya anstalten på Hall år 1938 planerades, var den huvudsakligen avsedd för det klientel, på vilket lagen den 18 juni 1937 om förvaring och internering i säkerhetsanstalt skulle bli tillämplig, samt vidare för häktade, vilkas sinnessbeskaffenhet skulle undersökas, och för straffrifyklarade personer, vilka avvaktade plats på de statliga sinnessjukhusen. Avsikterna ha fullföljts med den modifikation, att 1937 års lag ännu ej kunnat sättas i kraft, varför anstalten hittills förutom de å sinnessjukavdelningen å Håga intagna kommit att hysa förvarade och internerade enligt de äldre lagarna av 1927. Anstaltens namn har därför icke — man vill gärna säga lyckligtvis — blivit säkerhetsanstalten å Hall utan vårdanstalten å Hall. Med hänsyn till att åtminstone för närvarande de ojämförligt flesta av de intagna syssla med jordbruksarbete och andra arbeten under fria former utanför det muromgärdade området, varvid rymningsrisken alltid är överhängande, hade namnet säkerhetsanstalt varit föga adekvat.

På egendomen Hall finnas två anstaltsanläggningar, nämligen den egentliga vårdanstalten å Hall, avsedd för förvarade och internerade, och sinnessjukavdelningen å Håga.

Förvarings- och interneringslagarna innebära skyddsåtgärder mot samhällsvådliga brottslingar och möjliggöra ett jämförelsevis effektivt bekämpande av den kroniska brottsligheten. Till *förvaring* dömas enligt 1927 års lag vissa förminskat tillräkneliga förbrytare, huvudsakligen psykopater, som anses oemottagliga för vanlig straffverkställighet och

farliga för annans säkerhet till person eller egendom. Förvaring träder i stället för det straff, vederbörande förskyllt. Minsta förvaringstiden är två år. Där det utmätta straffet överstiger två år, är förvaringsperioden lika med strafftiden. Enligt lagen 1937 föreskriver domstolen för varje särskilt fall en minsta förvaringstid varierande mellan ett och tolv år. Till *internering* dömas enligt den äldre och alltfört gällande lagen vissa återfallsförbrytare. Förutsättningarna äro minst tre återfall i brott, en förut undergången strafftid av minst tio år, att det aktuella brottet är begånget inom fem år från senaste frigivning, att straffet för detta brott blir minst två års straffarbete samt att vederbörande är oemottaglig för med vanligt straff avsedd verkan och vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. Interneringstidens minimum är fem år, där särskilda skäl för utskrivning på prov finnas, annars och vanligast tio år. Ingen kan utskrivas förrän två år utöver den utdömda strafftiden gått tillända. Enligt 1937 års lag ha fordringarna för internering satts väsentligt lägre. Sålunda kräves endast återfall i brott och minst fyra års tidigare undergången straff. Enligt den nya lagen bestämmer domstol minsta interneringstidens längd mellan gränserna fem och femton år.

Innan någon dömes till förvaring eller internering enligt nu gällande lag, skall domstol inhämta yttrande från interneringsnämnden. Denna är gemensam för hela riket och består av fem ledamöter, av vilka chefen för fångvårdsstyrelsen är självskriven. Av de övriga skall minst en vara domare och minst en läkare. Nämnden beslutar såväl om slutlig utskrivning som utskrivning på prov. Den på prov utskrivne skall stå under tillsyn av särskilt förordnad tillsyningsman i minst tre år om han varit förvarad och i minst tio år om han varit internerad. Vid tredska att efterkomma nämndens eller tillsyningsmannens föreskrifter kan den på prov utskrivne återhämtas för fortsatt förvaring eller internering. Fråga om förnyad lösgivning skall då prövas innan ett år förflutit från återhämtandet. Interneringsnämnden

sammanträder i Stockholm samt fyra gånger årligen på anstalten. Vid de sistnämnda sammanträdena förekallas de på anstalten intagna, vilka under nästkommande kvartal ha tiden inne för möjlighet till utskrivning.

Förvarad och internerad skall på anstalten sysselsättas med arbete. Viss andel av arbetsinkomsten skall tillgodoföras honom, varjämte han som belöning för flit och gott uppförande kan erhålla arbetspremie. Där ej ackordsprincipen tillämpas utgör den sammantagna maximala arbetsförtjänsten något över en krona pr dag, varav c:a 70 öre pr dag kan användas till kostförstärkning, rökverk, tidningsprenumeration, böcker eller annan personlig förmån. Förvarad och internerad äger nämligen inom ramen för måttlighet och god ordning förskaffa sig underhåll och bekvämlighet utöver vad i anstalten består. Mottagande av brev brukar tillåtas utan annan begränsning än att breven skola censureras, brevskrivning och besök tillåtes varje söndag och i ömmande fall oftare. Permission kan av fångvårdsstyrelsen medgivas endast för beivrande av anhörigs begravning eller för besökande av svårt sjuk anhörig. Som disciplinmedel komma till användning åtgärder som flyttning från friare till mera sluten avdelning, indragning av en del erhållna förmåner, ådömande av vissa bestraffningar som förlust av sysselsättning under högst fjorton dagar, mistning av redan intjänade arbetspremier samt för internerade dessutom hårt nattläger under högst tio dagar. Sistnämnda disciplinstraff har ännu ej behövt användas.

De på sinnessjukavdelningen å Håga intagna *straffriförklarade* behandlas enligt sinnessjuklagen av 1929. Den starka tillströmningen av straffriförklarade har gjort, att sinnessjukhusen endast i mycket begränsad utsträckning kunna mottaga detta klientel. Utskrivning direkt från sinnessjukavdelningen förekommer därför i icke ringa grad. Om sådan utskrivning beslutar sinnessjuknämnden. Fångvårdsstyrelsen kan medgiva straffriförklarad rätt att använda högst 72 timmar i följd för besök utom sinnessjukavdel-

ningen. — Vid avdelningen verkställas jämväl rättspsykiatriska undersökningar av vissa *häktade*, för vilket ändamål jämte för vården av de straffrifyklarade finnas anställda tvenne läkare biträdda av kvinnliga socialassistenter.

Det klientel, som förvaras på Hallanstalten får betraktas som synnerligen svårskött. De förvarade och internerade äro ju som regel gamla fängelsekunder, om vilka samhället teoretiskt givit upp allt hopp om förbättring. Särskilt psykopaterna äro icke sällan lynniga, impulsiva, arbetskygga och intrigerande. Ett sådant klientel måste behandlas med lugn och välvilja men också med orubblig fasthet. De obestämda vårdtiderna äro av godo så tillvida som de i vissa fall sporra vederbörande till skötsamhet och foglighet åtminstone under anstaltstiden och därför att utskrivningen kan avpassas efter graden av förbättring samt efter arbetstillgång och andra viktiga faktorer. Ovissheten kan å andra sidan lätt verka deprimerande på klientelet, och praxis torde numera i stort sett ha utformat sig så, att minimitiden förbehålles den absoluta skötsamheten och arbetsvilligheten på anstalt, såvida icke brottets art och kännedom i övrigt om den intagne ger vid handen, att han trots välförhållandet fortfarande är samhällsvådlig. Vid återfall i brott efter utskrivning kan vederbörande i regel icke räkna med utskrivning på minimitiden.

Förutom Hallanstalten användes centralfängelset i Norrköping som anstalt för manliga förvarade och internerade. Denna anstalt är helt slutet och användes som mottagnings- och disciplinavdelning. Alla till förvaring och internering dömda intagas först på Norrköpingsanstalten, varefter en gallring sker, så att åtminstone de farligaste icke överslyttas till Hall. Den som visar sig olämplig för vård i de friare former, som Hall erbjuder, kan återflyttas till Norrköpingsanstalten.

När en förvarad eller internerad anländer till Hall från Norrköping, har han vanligen omkring en fjärdedel av minsta anstaltstiden bakom sig. Praxis har här emellertid

skiftat rätt väsentligt från fall till fall. Han placeras på anstaltens slutna avdelning och tilldelas ett häremot svarande arbete, kuverttillverkning, städning, trädgårdsarbete innanför det muromgärdade området, reparationer av skor, kläder, böcker m. m., arbete i panncentralen, tvätten el. dyl. En del intagna måste på grund av opålitlighet arbeta inom den slutna avdelningen en avsevärd tid, andra uttagas jämförelsevis snart till arbete utanför murområdet, ehuru de fortfarande förläggas på den slutna avdelningen. Fallenhet för vissa arbetsgrenar såsom jordbruk, skogsbruk, trädgårdsarbete, ladugårdsskötsel, snickeri, målning, smidesarbete spelar också en viss roll. Samtliga dessa arbetsgrenar bedrivs utanför det slutna området. I mån av skötsamhet placeras den intagne omsider på halvöppen avdelning, och slutligen kan han, om han visar sig synnerligen pålitlig, förläggas på helt öppen avdelning, elitavdelningen, som utgör den sista etappen på vägen mot utskrivningen. På grund av de friare paviljongernas begränsade utrymme (plats finnes endast för 20 personer i varje paviljong) komma emellertid ett antal intagna att skrivas ut direkt från den slutna avdelningen utan att passera progressivstadierna. Åtskilliga lämpa sig ej heller trots formell skötsamhet för de öppnare avdelningarna. I praktiken har det visat sig lämpligt att i huvudsak förbehålla dessa avdelningar för dem, som arbeta i jordbruk och ladugård. Till dessa arbeten uttagas också de lugnaste och hyggligaste bland de intagna.

Under den tid, en förvarad eller internerad är förlagd på sluten avdelning är han i regel underkastad ständig tillsyn och observation. Med förläggning på friare avdelning följer ofta även frigång i arbetet och tillstånd att under fritid utan tillsyn vistas på ett särskilt fritidsområde. På fripaviljongerna medgives dessutom tätare brevskrivning, längre besökstider, längre öppethållande på kvällarna, rökning i dagrummen, tillstånd till friluftsbad i Hallsfjärden under därför lämpad årstid, möjlighet att bruka koloniland och hålla smådjur m. m. För alla avdelningarna gäller, att

tillgång finnes till idrott sommartid och studiecirkelverksamhet, musikövningar, film o. dyl. under den mörka årstiden. Även föreningsverksamhet bland de intagna har försökts men åter måst uppgivas, sedan det visat sig att missämja uppstått bland medlemmarna. Försöket var emellertid i hög grad intressant, och diskussionsstunderna voro understundom rätt givande.

Någon egentlig skolundervisning är ej anordnad vid anstalten, då de intagnas flertal utgöras av personer i medelåldern med föga eller intet intresse för skolmässiga studier. I stället finnes som nämnts en eller annan studiecirkel ledd av någon därför lämpad intagen och under överinseende av anstaltens assistent, vidare ett rikhaltigt bibliotek och radio. Bildningsmöjligheter saknas sålunda icke.

Det som ger anstalten Hall sin prägel är det stora jordbruket. Den tidigare som uppfostringsanstalt avsedda anläggningen benämndes ju också åkerbrukskolonien Hall. Hall är ursprungligen en sätesgård från förra hälften av 1600-talet och har tillhört bl. a. släkterna Sparre, von Schewen och Weijdenhielm. År 1875 såldes gården till Oskar och Josefinaföreningen, som sedermera fram till 1940 därstädes bedrivit uppfostringsverksamhet för vanartade pojkar. Gården har tidigare varit åtskilligt större än nu. Den omfattar emellertid alljämt 1200 tunnland skog och c:a 400 tunnland öppen jord. Ur skogen uttages årligen omkring 2500 kbm ved förutom åtskilligt med timmer, och den egentliga jordbruksdriften lämnar ett synnerligen gott årligt netto. Även vid sinnessjukavdelningen å Håga finnes jordbruksdrift anordnad med tillfälle för patienterna att sköta ungrekatur och får. Jordbruket ledes av en lantbruksinspektör med assistents tjänsteställning. Lantbrukspersonalen i övrigt är anställd dels på fångvårdens avlöningsstat, dels avlönad direkt av jordbruksdriften. För den egentliga vården och bevakningen finnas ett 50-tal vaktkonstaplar anställda, förutom yrkesledare för verkstadsdriften och maskinpersonal. Kökspersonalen är helt kvinn-

lig, och intagna användas icke ens till hithörande handräkningsarbeten. Även kontorspersonalen är så gott som uteslutande kvinnlig.

Det teoretiska platsantalet är f. n. 208. Härvid har emellertid räknats med sinnessjukavdelningens isoleringsrum, med en äldre öppen paviljong, som under lång tid framåt torde få tagas i anspråk som bostadshus för ogift personal och med beläggning av tre intagna i vissa av fri-paviljongernas rum. Anstaltens beläggningssiffra har under 1942 rört sig om c:a 170, fördelad med ungefärligen 95 och 75 på respektive huvudanstalten och sinnessjukavdelningen.

Anstalten har stora utvecklingsmöjligheter och kan utan svårighet fördubbla platsantalet. Detta torde också vara avsikten, så snart ekonomiskt gynnsammare förhållanden inträda. Panncentral, expeditjonsbyggnader och kök ha inretts med tanke på en kommande expansion. Närmast torde ifrågakomma ytterligare en sluten paviljong om 64 platser samt en sjukavdelning om ett 20 tal platser för kroppssjukvård.

Den 1 januari 1943 funnos i landets fängvårdsanstalter 141 manliga förvarade, 16 internerade och 103 straffriförklarade, varav på Hall 82 förvarade, samtliga internerade och 39 straffriförklarade. Resten av Hallklientelet utgjordes av undersökningsfall och sinnessjuka fångar. Sedan förvarings- och interneringslagarnas ikraftträdande den 1 januari 1928 ha till utgången av 1942 dömts 376 män till förvaring och 61 till internering. En och samma person kan härvid vara dömd flera gånger. Det är sålunda ett jämförelsevis litet material, man har att röra sig med. Om interneringslagen av år 1927 kan sägas att den alltmer kommer ur bruk eftersom allt flera personer, som tidigare internerades nu dömas till förvaring. Numera dömas i genomsnitt endast en å två personer årligen till internering. Då avgången genom utskrivning är väsentligt större, är antalet internerade i stadigt sjunkande.

Återfall i brott och återhämtande till anstalt av andra

orsaker måste med hänsyn till klientelet art och den från början förutsatta svårförbätterligheten förekomma ganska ofta. Statistiken härvidlag är icke närmare undersökt. Den försvåras bl. a. därigenom, att genom straffriförklaring och andra åtgärder en del återfall icke medföra förnyad förvaring eller internering.

Klientelet är genom sin avsevärda kriminella belastning mycket svårplacerat. För det stora flertalet måste man vid utskrivning lita till övergångshemmen, Stadsmissionens, Frälsningsarméns och liknande. I en del fall stå endast fattigvårdsinrättningar till buds, förklarligt nog, då särskilt de internerades ålder vid utskrivningen kan vara rätt hög. Emellertid har det förvånande ofta lyckats att placera ut folket direkt i den fria arbetsmarknaden, stundom hos lantbrukare och trädgårdsidkare i trakten, där de utskrivna kunna stå under tillsyn av tjänstemän vid anstalten, vilka väl känna deras egenart.

Övergången till friheten söker man göra så friktionsfri som möjligt genom att vården efter hand sker under alltmer fria former. Det torde ej gå att förbättra brottslingar om man ej vill visa dem något slag av förtroende. Skall detta urspårade människomaterial kunna bringas på rätt köl igen efter årtionden av asocial livsföring, måste vederbörande redan under anstaltstiden ha fått lära sig känna något uns av ansvar och som en övergång till friheten fått sköta sig någorlunda själv. Det friska arbetet i skog och mark har också visat sig vara ett verksamt medel att återföra en av naturen irriterad och splittrad människa till relativ harmoni och underlättar sålunda såväl behandlingen på anstalten som den kommande resocialiseringen.

Erfarenheterna från den nya Hallanstalten äro ännu för få för att man skall våga sig på några bestämda uttalanden om vårdens effektivitet. Anstalten i sin nya form är emellertid ett försök till humaniserad och mera ändamålsenlig vård av detta specialklientel, vars rätta behandling varit föremål för så många debatter under senare år.

Borstalsystemets senere Udvikling.

Af Vicefængselsinspektør AAGE WORM

I.

I denne tid, hvor man ikke som ellers kan være i kontakt med kolleger i landene ude omkring og følge med i deres arbejde, kan det maaske have sin interesse at fremdrage nogle indtryk af engelsk Borstal fra en studierejse i 1936.

Af de mange lande, som i de seneste aartier har indført særbehandling af unge lovovertrædere, fremhæver England sig som en af pionererne. Allerede i 1902 anbragtes her paa initiativ af sir *Ruggles Brise* — den daværende leder af engelsk fængselsvæsen — unge fanger i det tidligere »convict prison« ved landsbyen Borstal forsøgsvis til særlig behandling efter de principper, som siden fik navn af Borstalsystemet. Paa grundlag af de her indvundne erfaringer vedtoges den 21. December 1908 »Prevention of Crime Act«, hvis første del, der omhandler de unge lovovertrædere, siden har været basis for en stærk udvikling henimod det omfattende og velopbyggede, stadig gærende og levende system, som »Borstal« nu repræsenterer.

Af lovens regler skal her kun erindres om den første og grundlæggende paragraf. I denne gives bemyndigelse for retten til at dømme unge mennesker mellem 16 og 23 aar, som har gjort sig skyldig til straf af »penal servitude« eller »imprisonment« samt i visse andre tilfælde, til Borstal for et tidsrum af mindst 1 aar og højst 3 aar. Det kræves tillige, at det paa grund af paagældendes forbryderske vaner eller tilbøjeligheder, eller hans omgang med personer af daarlig karakter maa anses for hensigtsmæssigt at

undergive ham en saadan særlig behandling, som synes bedst egnet til at fremme hans genrejsning og bringe ham ud af forbryderlivet.

II.

A.

For anbringelse i en Borstalinstitution.

I tilfælde, der skønnes egnede til Borstal, foretages af retten en omhyggelig undersøgelse af lovovertræderens karakter, helbredstilstand, mentalitet og andre forhold, som maatte kunde oplyse om, hvorvidt vedkommende kan antages at ville høste udbytte af en Borstalbehandling. Ifølge loven fremskaffes de i saa henseende nødvendige oplysninger ved foranstaltning af fængslernes centralledelse »the prison commissioners«. Det vil i praksis sige, at retten anmoder vedkommende varetægtsfængsel (»local prison«) om en »borstal report«, som dettes direktør da skaffer til veje.

For Londons vedkommende foregaar dette arbejde i det store fængsel Wormwood -Scrubs, hvor bl. a. alle varetægtsfanger mellem 17 og 21 aar fra London og tilstødende retskredse indsættes. Disse huses i en afdeling af fængslet kaldet »the Boys' Prison«, der ogsaa tjener som modtagelsesafdeling for Borstalinstitutionerne. Straks naar en varetægtsarrestant, for hvis vedkommende der maatte kunne blive tale om en Borstaldom, ankommer hertil, udsendes paa trykte blanketter, alt efter tilfældets art, spørgeskemaer til forældre, skole, politi, militære myndigheder, tidligere arbejdsgivere, opdragelsesanstalter eller »probation-officer« samt til enhver anden, der maatte kunne give oplysninger om den paagældende. I det overvejende antal Borstaltilfælde, der jo er af en vis sværhedsgrad, har betinget dom med anvendelsen af tilsyn i overensstemmelse med det særlige engelske Probation-system været forsøgt. I spørgeskemaerne gaar spørgsmaalene: har han været ædruelig? har han været ærlig? har han været flittig? sta-

dig igen, men skemaerne er iøvrigt meget indgaaende og giver den spurgte lejlighed til at fremkomme med alt, hvad der maatte være ham bekendt om vedkommende dreng.

Mens indhentelsen af disse oplysninger staar paa, underkastes arrestanten en indgaaende mental og legemlig undersøgelse af de særligt hertil ansatte læger, der bl. a. intelligensprøver ham ved hjælp af ikke mindre end 6 forskellige »tests«, og fængslets leder m. fl. træder i personlig berøring med fangen. Desuden besøges han af en af de ved fængslet virkende »women visitors«. Ved engelske fængsler findes saakaldte »prison visitors«, som af fængselsledelsen udvælges med stor omhu blandt de villige. De har til opgave at tale med et vist mindre antal fanger om disses forhold, personlige som hjemlige, om deres fremtid og om hvadsomhelst, hvorigennem en gunstig indstilling overfor livets forskellige vanskeligheder maatte kunne bibringes fangerne. »The visitors« arbejder i nøje kontakt med fængselsledelsen og er nøje instrueret og raadgivet med hensyn til, hvorledes de bør gaa til deres vanskelige, opofrende opgave. »The women visitors« ved Wormwood Scrubs — mest damer fra velstillede sociale lag i London — arbejder paa samme linje, men har yderligere som opgave at aflægge besøg i de paagældende drenges hjem. Naar de har afsluttet deres undersøgelse, aflægger de rapport herom og meddeler deres personlige indtryk til lederen af »The Boys' Prison«, som samler alle de forskellige indhøstede oplysninger til en hovedrapport, der tilstilles dommeren. I forskellige af Londonretterne indfinder derhos efter dommerens ønske lederen af »The Boys' Prison« sig for at give yderligere oplysninger, ligesom man ofte i retterne ser tidligere »probation officers«, drengens forældre og andre være tilkaldte for at give forklaring om drengens forhold. Alene gennem den i »The Boys' Prison« udarbejdede erklæring opnaar dommeren en ganske omfattende viden om den dreng, over hvis skæbne han skal raade.

Sherwood i Nottingham,
 Portland ved Sydkysten,
 Camp Hill paa Isle of Wight,
 Borstal ved Rochester ca. 30 miles øst for London,
 Feltham, kort vest for London,
 Lowdham Grange nær Nottingham og
 North Sea Camp ved Nordsøen nær Boston.

Til de 2 første sendes mere forhærdede dømte med den mest blakkede fortid, saaledes at de ældste af disse gaar til Sherwood. Camp Hill tager dem, der ikke er helt slemme nok til Portland, og Borstal de middelgode Tilfælde. I Feltham anbringes de mere haabefulde samt de mentalt defekte, mens Lowdham Grange tager de mest haabefulde af de unge og North Sea Camp endelig de særlig udvalgte af disse.

Sherwood.

I *Sherwood*, der er den eneste af Borstalinstitutionerne, som er beliggende i en by, træffer man som nævnt de ældste af de unge. Den udmærkede fællesbetegnelse »the lads«, som altid anvendes om Borstalfanger, vilde man aldrig i tilfældet Sherwood finde paa at oversætte ved drenge. Her drejer det sig afgjort om mænd. De sædvanlige »shorts«, som anvendes i alle de øvrige Borstalinstitutioner, er her afløste af lange benklæder. Ogsaa i flere andre henseender adskiller denne institution sig fra de øvrige, særlig ved at »the housesystem«, som ellers er en af hovedhjørnesteene i Borstal, ikke findes i egentlig forstand. Efter »housesystemet« er hver institution delt i 4 til 6 »houses« á ca. 50—70 drenge, som sover, spiser og har fritid her. »The house«, som saa vidt muligt er indrettet i sin egen bygning, har sin egen stab af personale med en »housemaster« i spidsen. I Sherwood rummes alle de, under mit besøg ca. 120, unge i een fløj, som tidligere har været byens »local prison«. »Houses« bliver der saaledes ikke tale om, men de unge er — som ogsaa ved

de andre institutioner — delt i grupper à 10 til 12 mand, og der findes 1 »housemaster« og 2 »assistent housemasters«, som i fællesskab tager sig af samtlige fanger. I det daglige liv raader udstrakt fællesskab undtagen om natten og i »the silent hour« mellem kl. 17 og 18, hvor enhver opholder sig paa sit værelse, beskæftiget med forberedelse til aftenens skoletimer eller andet. Arbejdet bestaar mest i snedkeri og jordarbejde, bl. a. var de unge dengang i færd med at anlægge en fodboldbane. Fritiden anvendes bl. a. i klubber, som de unge selv staar for.

Forsøget med at samle de ældste til særlig behandling paabegyndtes i 1932 tilskyndet af erfaringerne, som havde vist, at disse mennesker ikke rigtig svarede paa den almindelige Borstalbehandling, og resultaterne fra de følgende aar opfordrede til at fortsætte hermed.

Naar man gik rundt i Sherwood Borstalinstitution, der jo i det ydre havde fængselspræget, spurgte man sig selv, hvad det egentlig var, der adskilte denne anstalt fra et fængsel med ubegrænset fællesskab, og svaret maa blive: den særlige Borstalaand, baaret af personalet og vakt til live hos de unge. De ledende var her gennemtrængt af den samme friske optimistiske og fordomsfri opfattelse, som man fandt hos Borstalfolk ved de øvrige institutioner.

Portland.

Portland Borstalinstitution tager sig brillant ud højt beliggende og helt bygget, som den er, af de smukke hvide sten fra halvøens egne brud, som bl. a. ogsaa er brugt til St. Paul's Cathedral i London. Udefra tager den sig vel omtrent ud som i sine »convict-prison« dage, men i det indre er der foretaget omfattende forandringer for at skabe mulighed for fællesskabsbehandling i »houses« (hvoraf der er 5) og »groups«. Bemærkelsesværdigt ved denne institution er dens ypperlige udrustning med forskelligartede arbejdsfag. Foruden landbrug og gartneri, som nogle af de andre Borstalinstitutioner imidlertid har endnu mere af,

findes de fleste almindelige haandværksfag repræsenteret. Store sportspladser er anlagt af drengene selv, særlig en fodboldbane, omgivet af klipper paa de 3 sider og med terrasseformet grønsvær paa den fjerde side, er imponerende. Med hensyn til arbejdet er det i almindelighed saadan i Borstal, at den nyankomne dreng de første par maaneder bliver sat til rengøringsarbejde, derefter undertiden en overgang til haardt udearbejde og først til sidst til et fag. Et Borstalopholds normale længde ligger omkring 2 aar, og man siger, at lære drengen et fag, det kan man ikke. Maalet i saa henseende er blot at lære drengen *at arbejde*, og der spares ingen anstrengelse paa at indpode disse unge mennesker, der for størstedelen har været vant til at staa og drive paa gadehjørnerne, vedholdenhed og flid. Man forsøger at gøre dem forstaaelig, at arbejde er den nødvendige forudsætning for at opnaa livets fornødenheder, og at de ved løsladelsen maa være forberedte paa at begynde forfra og tage det arbejde, de kan faa.

Under opholdet i Portland boede jeg i »the hostel«, funktionærernes ungkarlehjem, og fik stærke indtryk af personalets høje standard. Mr. *Alexander Paterson*, en af det engelske fængselsvæsens 3 ledere og en af dem, hvem Borstal staar i størst gæld til, har sagt, at en tjeneste hvor alt er bundet af faste regler, har en tilbøjelighed til at trække 2. klasses mænd til sig, og gennem aar under en saadan tjeneste reduceres disse let til 3. klasses mænd. Borstal kræver imidlertid de bedste, og naar de først har vundet erfaring og vist evner, skal de holde sig friske gennem udførelsen af deres egne tanker og forsøg. I overensstemmelse hermed har lederne af de enkelte institutioner saa vidt muligt frie hænder og giver atter særlig deres »housemasters« en vid frihed. Mellem de forskellige »houses« indenfor en enkelt Borstalinstitution kan man saaledes finde ret store forskelligheder. Her i Portland var der en »housemaster«, som personlig ikke troede paa gruppe-systemet, hvorfor det var blevet afskaffet i hans »house«.

Foruden til ophold i »the hostel« var jeg med lige saa stor gæstfrihed inviteret med til Portlands aarlige personalemiddag, som netop skulde afholdes i de dage. Der deltog foruden personale fra Portland og andre institutioner den stedlige borgmester, dommer, politimester, forskellige industrifolk m. fl. — alle skal gøres interesseret i Borstals arbejde. Formerne var festlige, op imod hundrede deltagere var samlet, et orkester musicerede, og talerne var storartede. Disse aarlige sammenkomster synes en ypperlig idè til vedligeholdelse af aand, humør og samdrægtighed.

Camp Hill.

Camp Hill var tidligere »preventive-detention« anstalt, men blev ledig paa grund af dette instituts ringe anvendelse og i 1931 omdannet til Borstalinstitution.

Med hensyn til belægning, arbejdsdrift og indretning kan den betragtes som en gennemsnitsinstitution med den sædvanlige udsøgte funktionærstab.

»The chief officer« skulde netop under mit besøg her forlade sin stilling efter 34 aars tjeneste. Han svarer nærmest til en 1. overbetjent indenfor dansk fængselsvæsen, dog at engelsk Borstal helt har gjort sig fri af alt med fængsel udover en del af bygningerne, som er arvet fra fængselsvæsenet, og udover at Borstal jo sorterer under »the Prison Service«, paa hvis andre grene, det netop skal virke befrugtende. Civillædte er saaledes alle »Borstal-officers«. I anledning af »The chief«s afgang blev der bl. a. afholdt en særgudstjeneste i kirken. Bemærkelsesværdigt herved var, at selve Mr. Paterson traadte frem og læste et tekststykke, forinden præsten talte. Religionen spiller en ikke ubetydelig rolle i engelsk Borstal. I et af *Camp Hill's* »houses«, »St. George's house« afholdes hver dag aftenbøn ved præsten. Denne er dog ligesom lægen fælles for hele institutionen. I »St. George's house«, som er prydet med de herligste billeder af St. Georg og dragen, traf jeg fortrinlige »group-leaders«. Som nævnt er drengene

delt i grupper af 10—12. Gennem valg af »institution«, »house« og »group« søger man saaledes at finde en plads for den enkelte, hvor han saa vidt muligt kan være skærmet imod daarlig paavirkning, og hvor der er nogen eller noget, der kan kalde paa det bedste i ham. »Housemaster« og »assistent housemaster« udvælger »group-leaders«, som har ansvaret for ro og orden i hver deres gruppe. En »house-captain« har underliden ansvar for hele »the house«. Disse »leaders« udtages blandt drenge, der er begyndt paa deres 2. aar, og som tegn herpaa bærer en blaa skjorte. Første aar er skjorten brun. Foruden dette ansvar tillades det »de blaa« at bevæge sig alene udenfor »the institution« f. eks. for at gaa i nabokirken eller i en teknisk skole. Klassesystemet — »the grade system« — indenfor de normale 2 aar, som er noget forskelligt fra institution til institution, praktiseres altid saadan, at tendensen til, at opstigningen skal blive for let eller helt mekanisk, modarbejdes. Vanskelighederne ved oprykning øges tid efter anden, saaledes at det altid gælder, at den mindste fremgang kræver den højeste ydelse.

Borstal.

Straks ved ankomsten til *Borstal* læser man i porten følgende indskrift til minde om Ruggles-Brise; »He determined to save the young and careless from a wasted life of crime. Through his vision and persistence, a system of repression has been gradually replaced by one of leadership and training. We shall remember him as one, who believed in his fellow-men.«

De 5 »houses« har her navn efter tidligere »governors«. I »Rich house«, hvor jeg bl. a. ogsaa fik lov at overnatte, oplevede jeg afslutningen af en arbejdsuge, hvor drengene myldrede omkring »the assistent housemaster«, som bistaet af en »officer« foretog udbetaling af ducører. Beløbene fra 2 til 12 d. udbetaltes i kontanter; hver er forsynet med en portemonnai til sin rørlige formue. Han kan ogsaa faa

»the housemaster« til at opbevare den for sig, og der findes ogsaa en sparebog til hver. Enkelte maatte straks afgive en del af det tjente som bøde for en eller anden forseelse. Ved siden af de 2 funktionærer sad »the house captain« og indkasserede 1 d. fra hver af de drenge, der tilhørte husets fritidsklub.

I umiddelbar nærhed af, hvor alt dette foregik, var kantinen aabnet, ledet af en dreng, og der foregik livligt salg af chokolade og især cigaretter. I erkendelsen af, at »gambling« er uundgaaeligt, havde »the housemaster« her taget tyren ved hornene og ledede selv en autoriseret »gambling« paa avisernes sportsnyheder. »Rich house«s opholdsrum, som er forsynet med et flygel og et billiard, præges iøvrigt særlig af »the matron«s sans for blomster. »The matron« er en kvindelig funktionær, som findes ved hvert »house«. Hun tager sig særligt af depotforholdene, men betyder iøvrigt umaadeligt for behandlingen og faar ofte noget at vide om drengene, som disse vilde have svært ved at betro til en mand. Ligesom i »the Boys' Prison« har man i institutionerne et aabent øje for betydningen af et kvindeligt element.

Præsten forestod ved denne institution undervisningen, hvortil haves en særlig bygning. Aftenklasser holdes gennem hele vinterhalvaaret og delvis gennem resten af aaret. Lærerkraefterne er mest institutionens egne. En halv snes drenge sendes hvert aar i civilt udgangstøj til Teknisk Skoles aftentimer i Rochester. Særligt kursus holdes i nødhjælp. Som ved de andre institutioner gaar undervisningen mere ud paa at faa træge og uøvede hjerner i gang, faa skabt og udvidet interesser end paa at lave dukse ud af fukse. Former og fag varieres derfor stærkt, studiekredse og selvstudium anvendes, og der arbejdes med at gøre drengene fortrolig med god læsning.

Midt i Borstals naturskønne omgivelser ligger et svømmebassin, som ved de fleste andre institutioner. I nær tilknytning til undervisningen spiller sporten og gymna-

stikken en fremtrædende rolle. Paa sportspladsen kan man lære drengene selvkontrol og »fair play« og faa lejlighed til at se sider af dem, som ikke kommer frem under det øvrige samvær i institutionen.

Under mit ophold i Borstal fik jeg ogsaa lejlighed til at se drenge i sommerlejr. Fra midten af juni til slutningen af august har de fleste af institutionerne en teltlejr et sted i nærheden af vedkommende institution, hvortil de bedste blaa drenge fra hvert »house« sendes efter tur for en uge.

Det er en frisk og tiltalende tanke. Hvorfor skulde en Borstaldreng ikke have en sommerferie? Og hvilken ypperlig mulighed er der ikke under en lejrtilværelse til at komme hinanden endnu mere ind paa livet, til at knytte og styrke venskaber og til at blive endnu mere brun og robust end under den almindelige frie og sunde Borstaltilværelse.

Denne lejr laa ca. 40 miles fra Borstal nær kysten i Sussex og lignede en hvilken som helst spejderlejr med latrinindretning i et fjernereliggende krat, ildsted, køkkentelt, sovetelt etc. og grammofonmusik over det hele. En »housemaster« og en almindelig »officer« var med og 20 drenge. Det var frit lejrlev med saa faa regulativer som muligt. Nogle timer hver formiddag maatte drengene arbejde for grundejeren, der havde stillet pladsen m. v. til raadighed, saa helt ferie blev det nu alligevel ikke, men glæde og taknemmelighed raadede i lejren.

Feltham.

Lidt af en særstilling indtager *Feltham*, som tidligere var en »Industrial School«. Den adgang til fri færden og selvansvar, som ellers findes indenfor Borstal, er her noget indskrænket som følge af det særlige belæg, der som tidligere nævnt bestaar i de noget sjæleligt og legemligt defekte, der efter erfaringen i højere grad kræver et vaagent øje. Der findes en særlig læge og et særligt hospital, hvor der

under mit besøg var indlagt 28 drenge, hvoraf 3 tuberkulose. Det samlede belæg var 290.

En del af disse var intelligensmæssige undermaalere, nogle frembød seksuelle uregelmæssigheder. Særlig klasse fandtes for drenge med nedsat arbejdsevne. »House-« og gruppesystem var opretholdt. Grupperne tildeltes points og konkurrerede indenfor et vist tidsrum om en pris, der bestod i bagværk fra bageriet. Hvert aar er der i forbindelse med en sportsfest forældrebesøg. De paarørende udtaler, efter hvad der fortaltes mig, ofte ved denne lejlighed forundring og glæde over at se, hvad en Borstalinstitution egentlig er for noget. Flere havde spurgt: »Og de slaar virkelig aldrig drengene?« Ogsaa i England hersker mange fordomme om Borstal.

Lowdham Grange.

Lowdham Grange er den eneste af de egentlige Borstalinstitutioner, som er opført til sit formaal. Beliggenheden havde Mr. Paterson udsøgt med stort held. Dejligt var bygningerne anbragt paa et stort højdedrag med frisk pust langt ude fra Nordsøen, omgivet ligesom af et bælte mindre høje og med storslaaet udsyn til alle sider. Frodig og paa sine steder skovklædt var den kvadratmile, som staten her raader over. Landsbyen Lowdham Grange ligger tæt herved og Nottingham ca. 17 miles væk.

Om institutionens historie skal kort anføres: I december 1929 udvalgte personale og 60 drenge fra Borstal- og Feltham Borstalinstitutionerne og samledes i denne sidste til særlig »training«. I maj 1930 marcheredes 43 af drengene til Lowdham Grange og gik, foreløbig installerede i telte, i gang med at rejse institutionen. I august 1932 var opført en del bygninger til personalet samt bygninger til 120 drenge. Arbejdet hermed fortsættes stadig og var under mit besøg endnu i gang. Ingen var særlig interesseret i at forcere det. Drengene udfører under vejledning af de sædvanlige værkfolk (»instructors«) og »officers« alt arbejde og her er nok til lange tider.

Naar den er færdig, vil den bestaa af en administrationsbygning, fra hvis midte der knejser et smukt retlinet kombineret klokke- og vandtaarn samt 4 »houses«, 2 paa hver side af administrationsbygningen, saaledes at denne række af bygninger ligger omtrent nord-øst—syd-vest. Desuden var man i gang med en kombineret fest-, foredrags-, teater- og gymnastiksal.

En ting skuffede og forbavsede mig. Ved opførelsen af denne institution er man gaaet over til sovesale i stedet for eneværelser, der er det almindeligste ved de fleste andre institutioner. Der sover 10—20 drenge i hver af disse, der er indrettede i og paatænkt indrettede i pavillonernes 1. etage. Indenfor ledelsen stod, efter hvad Mr. Paterson fortalte mig, stemmerne omtrent lige overfor dette spørgsmaal, og udslaget skal nærmest være sket af økonomiske grunde. Argumentet for sovesale er særlig, at ligesom de unge, forinden de kommer under Borstalbehandling, for størstedelens vedkommende aldrig har kendt til at have eget værelse, gaar flertallet af dem ud til forhold til søs, paa landet etc., hvor de ligeledes vil komme til at dele værelse med andre. Ved sovesalsprincippet vil man ogsaa støtte inddelingen af drengene i grupper, der spiser, »leger« og sover sammen. Disse ting opvejer dog næppe betænkelighederne i seksuel henseende og ved det stedseværende fællesskab eller rokker ved betragtningen, at ethvert menneske, hvis muligt, bør have et sted, hvor han en tid af døgnet kan være alene og bør lære at kunne være alene. En anden fordel ved eneværelser synes mig at være, at man herigennem kan lære drengene at hæge om et eget domæne. Imidlertid: engelsk Borstal har raad til at eksperimentere.

Det enkelte »house« i Lowdham Grange bestaar af en lang gennemgaaende korridor, paa hvis ene side der er indrettet bade, w. c.er, køkken, magasiner m. v., paa den anden side i 3 fremspringende floje spisestuer, spille- og opholdsrum samt enkelte kontorer, alt for stueetagens vedkommende. Paa 1. salen findes som nævnt sovesalen.

Drengene, som alle er udvalgte »blues«, og som indledningsvis nævnt er nogle af Borstals haabefuldeste, behandles her i ganske særlig grad efter princippet: udstrakt frihed paa grundlag af tillid. Ligesom det siden i livet vil blive krævet af dem, at de møder præcist til deres arbejde uden særligt opsyn og tvang, skal de ogsaa her selv passe at være paa deres respektive arbejdspladser til tiden. Ved arbejdstidens begyndelse ser man dem hos »the officer« aflevere hver en talon, i tilfælde af hvis udeblivelse eller forsinkede indlevering de faar en bøde, at betale af den ugentlige arbejdsfortjeneste.

Overalt er dørene uallaasede døgnet rundt. Med »the deputy governor«, som tillige er »housemaster«, gik jeg en natlig runde gennem »the houses«. En seng var tom. Indehaveren fandtes siden ude paa gangen læsende 20 sider, »han manglede i en bog«!

Nævnte »housemaster« benytter i sin gerning 2 støttepunkter: sin religiøse kristelige indstilling og spejderbevægelsen, som godt kan trives indenfor Borstals rammer. Væggene i hans »house« var prydet dels med nogle flag, som det første hold var marcheret til Lowdham Grange med, dels med forskellige fyndord med humoristisk anstrøg som f. eks. »stickability«, der nærmest vil sige »klem paa« eller »hæng i«, og som leder tanken hen paa klister. Samme »housemaster« har besøgt det danske »Søbysøgaard« og spillede endnu under mit besøg skak pr. korrespondance med nogle af de unge her.

Mr. Paterson, der som saa ofte gæstfrit havde taget mig med paa inspektionstur hertil, talte en aften nede i landsbyen til befolkningen om institutionens opgaver og takkede for hidtidig sympati. Den offentlige mening — især paa stedet — maa svinge med reformerne.

North Sea Camp.

Siden maj 1935 har der været drevet en institution ved navn *North Sea Camp* for ganske særlig udsøgte, opført

af træbarakker af drengene selv helt ude ved Nordsoen i nærheden af Boston.

Forholdene derude er fuldstændig frie, udendorsliv fra morgen til aften i alt slags vejr og til alle årstider og aabne døre. Der bades i havet og en søspejdertrop blandt drengene driver sejlads her.

»The governor«, en yngre mand som alle i Borstalpersonalet, optræder i »shorts« og sover i telt aaret rundt. Drengene sov ogsaa her sammen, fordelte i 4 sovesale. En »housemaster« sov i hver af disse, ikke saa meget for at overvaage drengene, men mere for at have et sted at sove.

Ved ankomsten til North Sea Camp fandt jeg drengene overladt absolut til sig selv og deres egen fornuft, kun stimuleret af »the principal officer«. Samtlige højere funktionærer var bortrejst til »housemasterconference«. Et saadant møde holdes aarligt, hvor alle »housemasters« og »assistent-housemasters« fra alle Borstalinstitutionerne har lejlighed til at træffe sammen og udveksle tanker og erfaringer. Mødet, som jeg ogsaa har haft lejlighed til for en del at være med til, varer 3 dage, hvorunder deltagerne paa statens regning er indlogeret i et eller andet ledigt kollegium eller lignende. Foruden at være en lille ferie er det en berigende og forfriskende oplevelse for deltagerne. Mødet betragtes tillige som en slags prøve for systemet. Kan en »housemaster« ikke lede sit »house«, saaledes at dette kan arbejde trygt videre et par dage uden hans nærværelse, er han ikke posten voksen. For de hjemmевærende »chief-, principal- og almindelige officers«, som i mellemtiden har ledelsen, er det en læretid, og for drengene ikke mindst er denne tillidsbevisning af største værdi.

Et par enkelte ikke uvæsentlige punkter, som ikke er kommet frem ved omtalen af institutionerne, skal jeg lige berøre.

For det første: Besøg og breve.

Der gøres indenfor Borstal alt for at styrke den forbindelse, en dreng maatte have med sit hjem eller andre,

hvis intet særligt i det enkelte tilfælde taler for, at forbindelsen er uheldig. Der opmuntres saaledes til brevskrivning, og der findes et særligt fond, der muliggør det for mindre velstillede parørende at rejse paa besøg til vedkommende institution.

For det andet: Disciplinen.

Denne skal helst opretholdes gennem »the housemaster«s personlige indflydelse. I hvert fald foregaar der ikke noget i retning af at demonstrere den stærkeres magt. Indstillingen er den, at man hellere maa risikere at vise for megen tillid end det modsatte og saa eventuelt tage den paafølgende skuffelse med. Behandler man mennesker som upaalidelige forbrydere, vil de ogsaa let føle sig som saadanne.

I alvorligere tilfælde kan »the governor« fratage rettigheder eller nedsætte i grad m. v. Drejer straffen sig om længere tids isolation, træffes bestemmelsen af noget, der hedder »The Visiting Committee«. Dette er en kreds af interesserede udefra ved hver institution valgt af »The Home Secretary«, det vil i denne forbindelse sige justitsministeren. De udgør offentlighedens repræsentanter. Motivet for dannelsen af »the Committee« maa søges i engelsk retsvæsens respekt for individets frihed, som fører til, at en saadan kontrol bør finde sted, naar mennesker, som her, i længere tid berøves deres frihed. I enkelte institutioner har man forsøgsvis oprettet disciplinærraad blandt drengene selv.

C.

Efter løsladelsen fra en Borstalinstitution.

En anden og ligesaa vigtig del af Borstalbehandlingen foregaar efter løsladelsen og varetages af »The Borstal Association« et halvofficielt foretagende med kontor i London. Det ledes af en direktør og 4 underdirektører med dertil hørende kontorhold, alle betalt af staten, og har til sin raadighed ca. 1000 dels frivillige dels betalte hjælpere landet over.

Straks, naar en Borstaldom er faldet, og dømte er sendt til fordelingscentret i Wormwood Scrubs, træder »the Association« i reglen gennem en af »the assistant directors« i kontakt med ham, en kontakt, der vedvarer gennem hele hans ophold i vedkommende institution, bliver særlig effektiv under »the Associations« efterbehandling og aldrig svigter, saa længe eksborstaldrengen maatte have den fornøden.

Mens drengen opholder sig i sin institution, kan han under »the B. A.«s repræsentants regelmæssige maanedlige besøg faa denne i tale og drøfte med ham sine fremtidsplaner, ligesom »the Association« allerede paa nærværende tidspunkt hjælper i tilfælde af vanskeligheder i hjemmet.

Naar »the institution board« (funktionærmødet) bestaaende af »the governor«, »the housemaster«, »the chief«, samt præst og læge har truffet bestemmelse om at indstille en dreng til løsladelse paa prøve, modtager »the Borstal Association« de forskellige udtalelser om ham, som indgaar i et »record«, som »the Association« fra begyndelsen af har tilvejebragt paa grundlag af »Wormwood Scrubs« oplysninger. »The Association« taler derpaa selv med drengen og udfylder en rapport om ham.

Drengen selv modtager et brev fra »the Association«s direktør, som gør rede for »the Association«s formaal, for betydningen af en prøveløsladelse, for hvad der kan gøres for at hjælpe ham, samt giver gode, friske raad og især betoner, at han skal se hen til »the Association«s folk som venner.

Fra »the Association« sendes herefter en skrivelse til vedkommende institutions »Visiting Committee«, af hvilken »the Association«s direktør altid er medlem, om dens planer for drengens fremtid. »The Visiting Committee« fremsender gennem »the governor« sin indstilling til »the prison commissioners«, som hvis de bifalder løsladelse, sender »the license« til institutionens leder. Kort før løsladelsen gaar der et brev fra »the Association« til dren-

gens forældre eller andre paarørende oplysende dem om den snarlige løsladelse, om dennes betydning og betingelser, om hvem der skal udøve tilsynet. Der appelleres heri til deres interesse, idet de opfordres til at medarbejde paa drengens genrejsning og til at støtte forbindelsen med den tilsynsførende og »the Association«.

Paa samme tid sendes et brev til »the associate« — den tilsynsførende — meddelende drengens ankomst, vilkaarene for løsladelsen, samt forskellige praktiske anvisninger, saaledes om lommepenge, om logi, indkøb af arbejdstøj og værktøj samt om oprettelsen dels af en »National Health Insurance Card« (Sygekassebog) og en »Unemployment Book« (Arbejdsløshedsforsikring). I slutningen udbedes rapport

- 1) straks efter løsladtes ankomst,
- 2) saasnart beskæftigelse er fundet,
- 3) en gang om maaneden, saa længe alt gaar godt og
- 4) straks i modsat fald.

En lille fortrinlig haandbog, udgivet af »the Association«, giver de tilsynsførende vejledning med hensyn til enhver tænkelig vanskelighed, der maatte kunne opstaa under tilsynets udøvelse.

I erkendelse af, at arbejde, fode, klæder, logi og penge ikke er alt her i livet, forsøger »the Association« gennem en særlig komité at give den løsladte støttepunkter af moralsk karakter, give ham interesser, fritidsbeskæftigelse og venner.

Om sine erfaringer angaaende de enkelte tilfældes forløb holder »the Association« de forskellige institutioner nøje underrettet, for at disse derigennem kan høste vejledning til deres arbejde.

»The Association«, der normalt har tilsyn med ca. 1500 drenge, fører ogsaa en statistik over tilbagefaldene fordelt paa de forskellige institutioner. Fængselsledelsen kan herigennem faa nyttige oplysninger om, hvorledes den enkelte institution klarer sin opgave.

I tilfælde af vilkaarsovertrædelse indenfor tilsynstiden, som normalt er 2 eller 1 aar efter løsladelse henholdsvis efter 2 eller 3 aar, modtager drengen paa blaåt papir »the Association«s meget manende »warning«, der som »the Association«s direktør spogende sagde mig, burde være forsynet med dødningshoved og korslagte ben.

Hjælper denne ikke, kan løsladelse tilbagekaldes af »the prison commissioners«. Genindsættelse sker da i Borstalsafdelingen i Londonfængslet Wandsworth, hvor drengene normalt kan holdes tilbage i op til 12 maaneder.

Under mit besøg hensad der i Borstalflojen 74 drenge, hvoraf 7 var overflyttede fra institutionerne af disciplinære grunde, resten havde forbrudt deres »license«. Indretningen af denne afdeling er ganske fængselsmæssig, tilværelsen det samme og med velberaad hu. Hovedtanken er: Borstalbehandlingen har svigtet, noget andet maa forsøges. Dette andet bør være en behandling, som minder den genindsatte om, at det næste tilbagefald vil betyde: fængsel. I Wandsworth lægges særlig vægt paa at udfinde grundene til hver enkeltts recidiv for herigennem at fastslaa og rette eventuelle fejl ved hele Borstalsystemet.

D.

Mens der hidtil udelukkende har været tale om drenge, skal for en fuldstændigheds skyld nævnes, at der ogsaa findes en Borstalinstitution for piger. Den ligger i *Aylesbury* ca. 40 miles nordvest for London og ledes sammen med derværende »convict-prison« for kvinder af Englands eneste kvindelige »governor«. Under mit besøg her hensad der 101 piger, et tal, der udgør ca. $\frac{1}{20}$ af antallet af Borstaldrenge. Institutionen ledes efter samme linjer som de øvrige. Uden at komme nærmere ind paa dens forhold skal blot nævnes, at den arbejdsmæssigt har en fordel fremfor drengeinstitutionerne derved, at den giver hver pige en all-round husgerningsuddannelse, som jo direkte kan komme hende til nytte siden hen. Før løsladelsen syr hver pige sig et

fuldstændigt udstyr efter egen smag, og hun forsynes ligeledes med toiletsager, handsker, hat, sko, lommestørklæder, kuffert m. v. Efter Løsladelsen tilses pigen af »the Aylesbury After Care Association«, hvis medlemmer er de samme, som udgør institutionens »Visiting Committee«.

III.

Som man vil forstaa af ovenstaaende rundtur, er 2 ting særlig afgørende i Borstalbehandlingen: personalets personlige indflydelse paa fangerne og den mellem disse indbyrdes vakte »esprit de corps«. Man forsøger at give drengene andre idealer, som de indenfor deres gruppe konkurrerer om at nærme sig, ligesom de enkelte grupper og »houses« stræber efter ikke at staa tilbage for hinanden. Den enkelte ønsker især mindst af alt at kompromittere det fællesskab, som han tilhører.

En saadan gerning kræver optimister, mennesker, som holder af deres arbejde for dets egen skyld, og som aldrig anser sig selv for vigtigere end deres arbejde. Og saadan møder man Borstalfunktionæren fra den højeste til den laveste i kollegialt samarbejde. Gradforskellen anes kun i Borstal. Ikke mindst her har det sin gyldighed, hvad Mr. Paterson sagde til mig under et af mine første besøg i »Home Office«, at engelsk fængselsvæsen ikke har grund til at være stolte af sine bygninger, men derimod des mere af sit personale.

Langt størstedelen af de talrige Borstalfolk, jeg lærte at kende, var friske, humørfyldte, fordomsfri og levende mennesker med dyb forstaaelse af og interesse for de fanger, der var betroet dem, og med et velafbalanceret og naturligt myndigt væsen. For en fremmed, der straks fra første færd blev modtaget som en af deres egne, er der grund til her at nævne, at engelske Borstalfolks gæstfrihed og imødekommenhed er uden grænser. Man kunde spørge, hvordan det er muligt at rekruttere et saa velkvalificeret personale.

For de overordnedes vedkommende udvælges disse af en klog ledelse, der selv er gennemtrængt af den rette aand, ud af de mange interesserede fra det i England udbredte ungdomsarbejde og arbejde med drenge i spejderbevægelsen, gennem »boys clubs« m. v. Der synes i England, der ogsaa kan fremvise et fænomen som de berømte kostskoler, en særlig frodig jordbund for opvæksten af et system som Borstal. Adskillige af de overordnede er universitetsuddannede folk, men der gælder ingen fordomme med hensyn til foruddannelse o. lign.; afgørende er at faa fat i de enkelte med den rette indstilling og ildhu. Mr. Paterson sagde engang spøgende til mig: »Jeg tror, vi maa ind paa at kræve kørekort af ansøgere til »housemaster« stillinger — ellers kan vi ikke være sikre paa, at de har »the right spirit«. Under sine samtaler med ansøgere, som jeg overværede flere af, søgte han altid efter deres »sence of humour«, som anses for en uundværlig egenskab til fængselsgerningen.

Det underordnede personale bliver nøje udtaget blandt den store mængde aspiranter til almindelig fængselstjeneste. Efter at være sigtet allerede flere gange paa forskellig vis, naar de heldige blandt disse frem til fængselsskolen i Wakefield Prison. Jeg har haft Lejlighed til at overvære de afsluttende prøver for et hold. Dette var paa 46 elever. 10 heraf dumpede, og af de resterende 36, hvoraf flere havde ønske om at komme til Borstaltjeneste, blev 3 udtaget hertil.

Den personlige indflydelse fra personalets side paa drengene udgaar ikke mindst fra »the housemasters«, og her er endnu et forhold, som fortjener at understreges som noget afgørende nyt, nemlig »the housesystem«, der giver en leder lejlighed til at leve med og tage vare paa et vist begrænset antal fanger, som han kan overkomme at lære mere indgaaende at kende og paa grundlag heraf forsøge at retlede.

Det er selvsagt, at dette er tanken i megen anden anstaltsbehandling, men oftest stiller det sig i virkeligheden saadan, at selve det paagældende system træder hindrende

i vejen herfor, idet lederne er overlæssede med administrations- og andre hverv, og alene fangernes antal umuliggør at naa endog det første stadium paa vejen: at opnaa et blot nogenlunde kendskab til dem.

I »the housesystem« er som nævnt disse betingelser skabt, og alene dette forhold kunde fortjene at efterlignes af andre anstaltssystemer.

I Belgien, hvor man uden lovgrundlag gennem administrativt initiativ har skabt et ungdomsfængsel i Hoogstraeten, er man gaaet frem paa en anden maade end i England. Fangerne er anbragte i forskellige »pavillons«, svarende til forskellige stadier, saaledes at en »chef de pavillon« paa samme maade som i »the housesystem« har lejlighed til at lære de enkelte at kende. Men Fangerne vandrer samtidig med, at de gennemgaar stadierne, fra pavillon til pavillon, saadan at de stadig skifter leder, og saaledes at disse bliver en slags specialister i enten observation eller i behandling af forskellige former. Det vidtstrakte omend nøje opdelt og kontrollerede fællesskab som i Borstal er man meget tilbage for. Cellesystemet dominerer i Hoogstraeten, og paa arbejdspladserne raader endog tavshedspligt. Mens der i Belgien skrives en mængde redegørelser af observatører og behandlere, og hele livet former sig mere kunstigt, lægges der i engelsk Borstal mindre vægt paa, om en »housemaster« eller »officer« kan producere teoretisk psykologi, men des mere paa, at de har det rette praktiske greb, ligesom man, saavidt en anstalts rammer overhovedet tillader det, stræber efter at give livet her saa frie og naturlige former som muligt.

Af disse 2 former for behandling af unge forbrydere har Danmark med »Søbysøgaard« nærmest valgt den borstalske, idet man dog blot kunde have ønsket, at vi herhjemme helt havde kastet »fængsel« og hvad dertil hører bort. Ting fra engelsk Borstal kunde man ogsaa ønske sig herhjemme. For det første en adgang, som den findes i »Prevention of Crime Act«, til at overflytte en fange fra almindeligt

fængsel til Borstal og fra Borstal til almindeligt fængsel. For det andet et særligt organ til »efterbehandlingen«, som herhjemme maa overkommes af ungdomsfængslet selv.

En egentlig sammenligning mellem Borstal og dansk ungdomsfængsel er iøvrigt vanskelig. Herhjemme er det relativt nyt og smaat, og den store fordel, som en mulighed for fordeling mellem flere anstalter giver, kan vi endnu ikke nyde godt af. Man kunde haabe, at det dygtige arbejde, der herhjemme i de forløbne 10 aar er gjort baade i modtagelsesafdelingen i Nyborg og paa »Søbysøgaard«, snart maatte blive belønnet med, at systemet udbyggedes med endnu en anstalt og derved fik endnu bedre betingelser for et frugtbart arbejde.

Fængselsvæsen

Sveriges fångvård år 1942.

Fångvårdsstyrelsen har nu publicerat sin årsredogörelse för år 1942.

Fångantalet har fortsatt att stiga även under år 1942, varför anstaltsorganisationen måst utvidgas. Vid den utanför fångvården stående tvångsarbetsanstalten å *Svartsjö* har anordnats en avdelning för verkställighet av straffarbete och fängelsestraff, avsedd för ett hundratal fångar, företrädesvis sådana som kunna utföra jordbruks- och skogsarbete. Den centralföreningen till stöd för frigivna tillhöriga egendomen *Åby lanthem* har upplåtits till ungdomsanstalt för män. Anstalten har 22 platser.

De intagna.

Antalet platser vid statens fångvårdsanstalter har efter dessa utvidgningar stigit till omkring 2.900. Antalet intagna den 31 december 1942 uppgick till 3.091.

Medeltalet intagna har utgjort

år 1939	1.723
» 1940	1.852
» 1941	2.111
» 1942	2.596

Antalet nykomna i olika kategorier under år 1942 framgår av nedanstående tabell, vari till jämförelse medtagits motsvarande uppgifter för åren 1939 och 1941.

Kategori	Nykomna		
	1939	1941	1942
1. Häktade för brott	1.579	2.267	2.868
2. Häktade för lösdriveri	286	155	144
3. Häktade undersökningsfall.....	375	517	656
4. Straffångar	1.107	1.715	2.347
5. Fängelsefångar	2.271	1.831	2.115
6. Bötesfångar	815	571	438
7. Förvarade	27	51	50
8. Internerade	—	1	4
9. Tvångsarbetare	121	101	96
10. Till ungdomsfängelse dömda ...	174	228	317
11. Straffriförklarade	151	215	257
12. Övriga	—	1.521	2.240

Till dessa sifferuppgifter må lämnas några kommentarer.

Antalet häktade för lösdriveri är det lägsta som förekommit under åren 1900—1942.

Det starkt stegrade antalet undersökningsfall har nödvändiggjort anställandet av ytterligare undersökningsläkare, varjämte undersökningar förlagts även till sinnessjukavdelningen i Jönköping. Antalet avgivna utlåtanden rörande häktades sinnesbeskaffenhet utgjorde i förhållande till antalet häktade under år 1941 20,5 % — det högsta procenttalet dittills — och under år 1942 19,2 %.

I jämförelse med år 1939 har antalet nykomna straffångar, som då var det lägsta sedan år 1900, under år 1942 ökats med 52,8%. Antalet livstidsfångar vid årets slut utgjorde 12.

Antalet nykomna fängelsefångar hade under åren till och med 1940 kraftigt stegrats, för de senaste tio åren med 263 %. Denna ökning fick i första hand tillskrivas den fortgående stegringen av antalet brott mot lagen den 7 juni 1934 om straff för vissa brott vid förande av motorfordon (»rattfylleri«). Minskningen av antalet fängelsefångar från år 1939 till år 1941 beror huvudsakligen på att brotten mot nämnda lag nedgått i antal. Under år 1942 har antalet »rattfyllerister« ytterligare minskats, men till följd av den i övrigt ökade brottsligheten har fängelsefångarnas antal under år 1942 stigit.

Bötesfångarnas antal sjunker alltjämt och var under år 1942 det lägsta som registrerats under åren 1900—1942.

Vård och behandling inom anstalterna.

Vid de för vanligt fångförvar avsedda anstalterna har beläggningen, särskilt under senare halvåret, överstigit tillgången på platser, varför två fångar ofta måst sättas tillsammans i ett rum. Överbeläggningen har medfört, att straffverkställigheten även i andra avseenden icke kunnat utformas så som lagen föreskriver. Ofta ha fångarna måst utlagas till arbetsgemensamhet på tidigare stadium än lagen avser. Differentieringen inom varje anstalt av de till arbetsgemensamhet uttagna har icke alltid kunnat genomföras på ett ur behandlingssynpunkt önskvärt sätt.

Även vid specialanstalterna, särskilt ungdomsanstalterna och sinnessjukavdelningarna, har överbeläggningen tidvis varit besvärande.

Till följd av ransoneringen på livsmedel har kosten blivit knappare och mindre omväxlande. Tack vare tillgången på sådana i regel oransonerade födoämnen som potatis, grönsaker, mjölk och fisk ha svårigheterna emellertid kunnat bemästras. Bristen på materialier har förhindrat anskaffning av beklädnadspersedlar och inventarier i erforderlig omfattning och därtill vållat svårigheter vid anskaffande av arbete, särskilt åt korttidsfångarna. Efter öppnandet av straffanstalten å Svartsjö med kolonien Kungsgården har möjlighet öppnats att sysselsätta ytterligare ett hundratal straff- och fängelsefångar i jordbruk och skogsarbete.

Kristiden har också sätillvida försvårat anstalternas arbete, som många av fångvårdens befattningshavare under året varit inkallade till militärtjänst, varför anstaltsarbetet måst i stor utsträckning bedrivas med otränad personal.

I de av pastorer och predikanter avlämnade årsberättelserna belyses frågan om enrummsstraff och gemensamhetsstraff. Det framhålles bl. a., att ensamheten under straffets första månader ger tillfälle till besinning, samling och mobilisering av personlighetens dolda krafter. Mottagligheten för moralisk påverkan är i regel större hos enrumsfångarna. Å andra sidan understrykes, att en gemensamhet mellan två eller tre vid lämpligt urval kan medföra, att de sålunda sammanförda kunna bli varandra till inbördes hjälp. Pastorn vid ett av centralfängelserna uttalar som sin mening, att frånvaron vid fängelse av stora gemensamhetsavdelningar med de intriger, för vilka sådana pläga erbjuda en tacksam jordmån, till stor del gjort det möjligt, att livet vid fäng-

elset trots det starkt ökade fångantalet kunnat förflyta lugnt.

Den vid vissa anstalter praktiserade anordningen, att pastor genom predikobyte låter annan prästman förrätta gudstjänst vid anstalten, synes efterföljansvärd, eftersom härigenom vinnas en i anstaltslivets enformighet behövlig omväxling.

Något sådant ernås också genom radions gudstjänster, högmässogudstjänster och andra andaktsstunder. Icke minst morgonbönerna ha vid de anstalter, där de avlyssnas, uppskattats av de intagna.

Erkännansvärd är den möda som nedlägges av prästmän och övriga befattningshavare för att vid gudstjänster bereda de intagna tillfälle att höra sång och musik och att samla dem till underhållningar av annat slag.

Vid vissa anstalter finnes en av intagna sammansatt sångkör, vid det största centralfängelset även en orkester, som under redogörelseåret givit fyra konserter. Instrument och noter ha skänkts av enskilda personer eller lämnats som lån. Eljest är det frivilliga krafter utifrån som medverkat: kyrkliga och frikyrkliga körer och musikkårer, manskörer, regementsmusikkårer, orkesterföreningar samt enskilda solister m. fl.

Radions betydelse för undervisningen och fritiden vitsordas från många anstalter. Dagsnyheterna, som avlyssnas vid samtliga anstalter, kompletteras, där särskild skolundervisning är anordnad, med redogörelser av pastor eller lärare för aktuella händelser någon eller några timmar i veckan. Skolradion utnyttjas som ett led i skolundervisningen, ibland med tillbakablickande förhör vid veckans slut. Särskilt under lör- och söndagar ha de intagna i större utsträckning fått åhöra musik, föredrag, idrottsreferat o. dyl.

Åtskilliga intagna ha under året bedrivit studier per korrespondens i främmande språk, yrkesämnen, matematik m. m. Denna undervisningsform lämpar sig väl för de studieintresserade inom fängvårdsanstalterna, i synnerhet för dem som ha längre strafftid.

Trots nyanskaffning av böcker i större omfattning än vanligt ha fängelsebiblioteken genom det stegrade fångantalet blivit otillräckliga. Fängvårdsstyrelsen har uppmanat pastorer och predikanter att utnyttja de lokala biblioteken för boklån åt de intagna, varvid eventuella kostnader betalas av styrelsen. Denna uppmaning synes också under redogörelseåret ha följts i allt större utsträckning. Såsom exem-

pel på huru dessa bibliotek kunna utnyttjas må nämnas, att vid ett av centralfängelserna alltid finnas två från stadsbiblioteket utlånade vandringsbibliotek, vilkas böcker cirkulera bland de tjugo fångar som varit intagna längst tiden. Predikanten vid en annan anstalt lånar var sjätte vecka 120 böcker från stadsbiblioteket; varje bok utlånas sedan till i medeltal tio intagna. Anordningen synes slå väl ut, där den praktiseras, och öppnar vägar för en vidgad bildningsverksamhet inom anstalterna.

De tre fängelsebesökare, som av fängvårdsstyrelsen förordnades vid centralfängelset å Härlanda den 1 april 1941, ha fortsatt sin verksamhet under redogörelseåret, varjämte ytterligare en besökare förordnats under året. Vid centralfängelset å Långholmen har under året förordnats en besökare med särskild uppgift att taga sig an platsanskaffning för vissa partiellt arbetsföra, f. d. tjänstemän och andra, som även med nuvarande goda arbetstillgång hava särskilda svårigheter att erhålla arbete.

Villkorligt dömda.

Enligt instruktionen åligger det fängvårdsstyrelsen att, så långt dess förvaltningsbefogenhet det medgiver, leda och främja arbetet med förundersökning för villkorlig dom och tillsynen över villkorligt dömda. Ärenden av denna art handläggas å styrelsens sociala avdelning.

Sedan den 1 augusti 1942 biträdades styrelsen i denna verksamhet av fyra skyddskonsulenter, för vilka styrelsen är chefsmyndighet. Riket är indelat i fyra skyddskonsulentdistrikt och konsulenternas stationeringsorter äro Stockholm, Kristianstad, Borås och Sundsvall.

När skyddskonsulenterna den 1 augusti 1942 började sin verksamhet, utgjorde antalet övervakningsfall tillhoppa 3.984. Angående dessa villkorligt dömda ha konsulenterna genom att utsända frågeformulär till övervakarna införskaffat vissa summariska upplysningar. De inkomna uppgifterna ha i vissa fall föranlett särskilda åtgärder och i övrigt tjänat till ledning vid granskning av inkommande rapporter. I huvudsak har emellertid konsulenternas verksamhet måst begränsas till de personer som efter den 1 augusti 1942 erhållit villkorlig dom med övervakning. Beträffande dessa har det ålegat vederbörande vårdnadsdomstol att, när den villkorliga domen vunnit laga kraft, till konsulenten översända avskrift av utslaget samt ett exemplar av i målet verkställd

förundersökning. De inkomna handlingarna ha insatts i särskilda personakter med tillhörande register. På detta sätt ha konsulenterna beträffande de nytillkomna fallen från början erhållit ett tillförlitligt material till ledning vid bedömandet av olika övervakningsfrågor. Enligt inkomna uppgifter utgjorde antalet under tiden 1 augusti—31 december 1942 nytillkomna övervakningsfall tillhopa 1.139 fall.

Beträffande de nytillkomna övervakningsfallen ha konsulenterna merendels, när de efter studium av de från domstolen inkomna handlingarna ansett det påkallat, satt sig i förbindelse med vederbörande övervakare för att med honom diskutera de åtgärder för den dömdes tillrättaförande som i det särskilda fallet syntes lämpliga. På detta sätt har konsulenterna redan från början kommit att få en för det fortsatta samarbetet värdefull kontakt med övervakaren.

Konsulenternas granskning av inkomna övervakningsrapporter har i många fall givit anledning till åtgärder från deras sida. När rapporter uteblivit, ha konsulenterna tillställt övervakaren en särskild påminnelse.

Konsulenterna ha under året företagit ett antal resor till skilda delar av sina distrikt, varunder de bl. a. sökt kontakt med domstolar, skyddsföreningar och arbetsförmedlingar samt i den mån det medhunnits uppsökt övervakarna å de skilda orterna. I några fall ha särskilda sammanträden hållits med ett antal övervakare.

Under sin verksamhet ha konsulenterna funnit den nuvarande övervakningsorganisationen behäftad med brister i en del avseenden. En konsulent framhåller i sin årsberättelse, att många övervakare icke taga med tillräckligt allvar på sin uppgift och dessutom icke alltid äro insatta i sina åligganden, varvid särskilt är att märka att många uppfatta sin uppgift närmast som en uppsikt över den dömda, medan den rådgivande och stödjande sidan av uppdraget förbises. En annan konsulent påpekar att många övervakares insikter i frågor rörande villkorlig dom och övervakning äro bristfälliga och framhåller behovet av att konsulenterna i upplysande syfte träda i kontakt med övervakarna.

Frigivna och utskrivna.

Fångvårdsstyrelsens sociala avdelning utövar den centrala ledningen av vården åt de frigivna och utskrivna, i den

mån denna icke tillkommer interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden.

Eftervården åt de frigivna och utskrivna planläggas i väsentlig utsträckning från fängvårdsanstalterna. Där vidtagas under ledning av styresmännen åtgärder för att bereda dem som skola frigivas eller utskrivnas arbete och utkomst. Härvid biträda bl. a. pastorer och predikanter, assistenter samt vid vissa anstalter de förut omnämnda socialassistenterna och fängelsebesökarna ävensom vid de anstalter där anstaltsnämnder finnas samtliga i nämndernas förhandlingar deltagande.

Efter frigivningen eller utskrivningen omhänderhaves eftervården i stor utsträckning av de till Svenska skyddsförbundet anslutna föreningarna, vilka jämväl ofta biträda med planläggningen av eftervården, medan den dömda är kvar på anstalten.

Skyddskonsulenterna ha enahanda åligganden beträffande villkorligt frigivna som i fråga om villkorligt dömda. Under år 1942 har konsulenternas verksamhet beträffande villkorligt frigivna varit av relativt liten omfattning; vid slutet av året stodo i de skilda konsulentdistrikten sammanlagt endast 103 villkorligt frigivna under tillsyn. I ett mindre antall fall ha konsulenterna anlåtats för beredande av eftervård åt från tvångsuppfostran och ungdomsfängelse utskrivna samt åt personer som frigivits efter utståndet straffarbete eller fängelse.

Återfallsfrekvensen för unga brottslingar.

Den i årsredogörelsen för år 1941 framlagda undersökningen av återfallsfrekvensen för de män som utskrivits på prov från ungdomsfängelse under åren 1939 och 1940 och de under samma år frigivna straffångar, som vid intagandet å anstalt varit i åldern mellan 18 och 21 år, har fullföljts för ytterligare ett observationsår, varjämte återfallsfrekvensen under första observationsåret beräknats för de personer tillhörande motsvarande kategorier som utskrivits på prov respektive frigivits under år 1941. Liksom föregående år är materialet för ungdomsfängelseklientelet hämtat från ungdomsfängelnsnämndens aktsamling och för straffångarna från centrala fängregistret.

Beträffande de statistiska metoder, som kommit till användning, hänvisas till denna tidskrift år 1943, sid. 214.

Antalet till ungdomsfängelse dömda som voro återfalls-kapabla utgjorde under första observationsåret 376 (varav 97 utskrivna år 1939, 153 år 1940 och 126 år 1941), under andra observationsåret 201 (varav 85 utskrivna 1939 och 116 år 1940) samt under tredje observationsåret 65 (samtliga utskrivna 1939). Motsvarande siffror voro för straffångarna under första året 278 (84 + 89 + 105), under andra året 125 (65 + 60) samt under tredje året 55.

Den genomsnittliga återfallsfrekvensen i brott under första observationsåret har utgjort, för de till ungdomsfängelse dömda $22,1 \pm 2,14\%$ och för straffångarna $31,3 \pm 2,78\%$. Den högre återfallsfrekvensen för straffångarna är statistiskt sannolik. För såväl ungdomsfängelseklientelet som straffångarna är återfallsprocenten under första observationsåret högre för de 1940 än för de 1939 utskrivna respektive frigivna samt högst för de 1941 utskrivna och frigivna. Detta förhållande torde ha samband med den från år 1939 fortgående allmänna stegringen av brottsligheten, som uppenbarligen beror på rådande krisförhållanden.

I fråga om andra observationsåret, för vilket materialet är hämtat från de 1939 och 1940 utskrivna och frigivna, är återfallsfrekvensen större för ungdomsfängelseklientelet än för straffångarna ($19,4 \pm 2,79\%$ respektive $16,8 \pm 3,34\%$). Differensen är för liten för att föranleda några slutsatser. Jämväl i fråga om detta observationsår har återfallsprocenten varit högre för de 1940 än för de 1939 utskrivna och frigivna.

Under tredje observationsåret (som endast avser de år 1939 utskrivna och frigivna) har återfallsfrekvensen varit större för straffångarna än för de till ungdomsfängelse dömda ($18,2 \pm 5,20$ respektive $10,8 \pm 3,85\%$); materialet är här för litet för att kunna föranleda någon statistisk slutsats.

I förhållande till tidigare asocialitet synes prognosen vara särskilt ogynnsam för de tidigare dömda straffångarna, medan för ungdomsfängelseklientelet skillnaden i återfallshänseende mellan tidigare ostraffade och andra icke är betydande.

Av undersökningen framgår vidare, att skillnaden i återfallshänseende mellan normalfallen och de intellektuellt undermåliga icke är särskilt markerad, medan för psykopaternas del i förhållande till övriga grupper föreligger en klart högre återfallsfrekvens.

Alkoholförhållanden för straff- och fängelsefångar.

I fängvårdsstyrelsens redogörelse för åren 1938—1940 framlades en undersökning av under åren 1939 och 1940 avgångna straff- och fängelsefångars förhållande till alkohol. I redogörelsen för år 1942 redovisas en undersökning rörande alkoholförhållandena för straff- och fängelsefångar, som avgått under 1942.

Utredningen ger ytterligare belägg för att alkoholen icke kan fränkännas en betydande roll som kriminalitetsfaktor.

Endast för de personer som ej varit hemfallna åt alkoholmissbruk och ej varit druckna eller eljest påverkade av alkohol vid brottens begående, är det uteslutet att alkoholen medverkat till brottslighetens uppkomst. För de 1.760 strafffångarna var detta fallet beträffande 1.108 eller 63,0 % av hela antalet; för fängelsefångarna voro motsvarande siffror 1.119 eller 56,1 % av 1.994 avgångna.

Ser man till de skilda brottstyperna, är alkoholens betydelse särskilt markant vid våldsbrotten: av 78 strafffångar voro endast 13 och av 310 fängelsefångar endast 47 helt fria från inflytande av alkohol. Vid tjuvnad spelar spriten en något mindre betydande roll: för 671 av 1.130 strafffångar och 46 av 68 fängelsefångar kunde alkoholen helt uteslutas som brottsfaktor. Vid sedlighetsbrotten synes däremot alkoholen ej böra tillmätas lika stor betydelse; 43 av 61 strafffångar hade varken varit hemfallna åt alkoholmissbruk eller spritpåverkade vid brotten. De fängelsefångar som dömts för krigslagsbrott ha behandlats för sig, varvid alkoholen funnits vara av relativt ringa betydelse utom vid våldsbrotten. Däremot är alkoholmissbruket av naturliga skäl utslagsgivande vid trafikbrotten, som huvudsakligen utgöras av rattlyleri; endast 2 av 224 för trafikbrott dömda fängelsefångar voro varken hemfallna åt alkoholmissbruk eller påverkade vid brotten.

I förhållande till strafftidens längd kan den iakttagelsen göras, att alkoholen synes ha minsta betydelsen för de brottslingar som dömas till långa straff. Tar man hänsyn till brottslingarnas ålder, finner man att alkoholen är av väsentlig betydelse som kriminalitetsfaktor först för åldersgrupperna över 25 år. Uppdelningen av brottslingarna efter tidigare asocialitet visar slutligen att det egentligen endast är för de förut anstaltsbehandlade recidivisterna som alkoholen har större betydelse.

Arbetsdriften.

Överskottet av jordbruksdriften uppgick under budgetåret 1941/42 till 93.045 kronor och av verkstadsdriften till 904.331 kronor.

Under år 1942 har strafflagberedningen avlämnat *dels* promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m., *dels* betänkande ang. strafflagens tillräknelighetsbestämmelser, sinnesundersökning m. m.

Hardy Göransson.

Om fängelseutgifter och -inkomster i Finland.

För mera än tre decennier sedan fattades i Finland ett beslut gående ut på att fångar skulle sysselsättas med arbeten utanför fängelsemurarna och -gallren. Ehuru detta då ansågs vara ett riskabelt företag, grundades likväl på initiativ av dåvarande direktören för centralfängelset i Helsingfors, Johan Valdemar Castrén, de första kolonifängelserna, där kärrmarker uppröjdes för odlingsändamål. Under det första decenniet var man ännu rätt så försiktig vid urvalet, men senare ha allt större fångkontingenter överflyttats från de slutna fängelsernas verkstäder till jordröjnings-, lantbruks- och byggnadsarbeten m. m. Delvis får fångvårdsväsendet härför ersättning, nämligen i sådana fall då arbete utföres åt någon annan statsinrättning eller åt privat företag. Likaså kan man med inkomsterna från ett fängelses eget lantbruk gottgöra vederbörande fängelses konto. Men för egna nybyggen samt för de arbeten, som utförts i de s. k. kärrfängelserna, avsedda för framtida kolonisation, få fängelserna icke bokföra någon ersättning. När man således önskar få fram ett motvärde för de åt staten förorsakade utgifterna, bör värdet för de sistnämnda arbetena särskilt uträknas.

Enligt bokslutet för år 1942 voro utgifterna för fångvårdsväsendet under sagda år inalles 121,1 miljoner mark. De bokförda inkomsterna belöpte sig till 60,9 miljoner mark, utgörande således 50 % av utgifterna. Lantbruksinkomsterna voro 24,1 miljoner mark, eller 40 % av hela beloppet

av de bokförda inkomsterna. Bland utgifterna ingick 1 miljon mark för fängelsernas egentliga nybyggen och 0,7 miljoner mark materialutgifter för de nybyggen, som utförts i de ovannämnda kärrfängelserna. Då arbetslönerna å ett nybygge kan värderas till 50 % av de totala byggnadskostnaderna, vore således värdet för nämnda nybyggen 3,4 miljoner mark. Värdet för nyröjningsarbetena utförda i kärrfängelserna har på sätt, som nedan förklaras, beräknats till 1,8 miljoner mark. Utgifterna, 121,1 miljoner mark, motsvarande inkomsterna och värdet för de ovan redogjorda fångarbetena stiga sålunda till följande belopp:

bokförda inkomster	60,9	miljoner	mark
nybyggen	3,4	—	—
röjningar	1,8	—	—

	sammanlagd 66,1 miljoner mark		

vilket utgör 55 % av de totala utgifterna.

Länsfängelserna, vilkas interner äro rannsakningsfångar eller kortfristiga straffångar, ha mindre möjligheter då det gäller att hopbringa medel för täckandet av utgifterna. Proportionellt räknat voro inkomsterna följande:

Länsfängelset i Åbo	33	%	av utgifterna
— i Uleåborg	32	-	—
— i St. Michel	18	-	—
— i Kuopio	16	-	—
— i Vasa	13	-	—
— i Helsingfors	13	-	—

Över medelvärdet, 22 %, ha endast fängelserna i Åbo och Uleåborg kommit. Länsfängelsets i Tavastehus utgifter och inkomster ingå i därvarande centralfängelsets räkenskaper och Viborgs länsfängelse, som genom vinterkriget stannade på fiendens område, har endast under en del av året varit i verksamhet, värför det icke tagits i betraktande i denna jämförelse. I länsfängelset i Åbo har leksaksindustrin, varvid som arbetsmaterial användes allehanda materialrester, sedan länge varit väl representerad. Till slutresultatet för Uleåborgs länsfängelse ha i högsta grad medverkat vid lastningsarbeten influtna medel, över 0,5 miljoner mark.

Centralfängelserna förete en helt annan bild än länsfängelserna. Inkomsterna förhålla sig i dem till utgifterna på följande sätt:

Centralfängelset	i Konunsuo ..	88	%	av utgifterna
—	i Helsingfors ..	81	- -	—
Ungdomsfängelset	i Kerava	62	- -	—
Centralfängelset	i Tavastehus ..	53	- -	—
—	i Riihimäki ...	51	- -	—
—	i Sukeva	47	- -	—
—	i Åbo	45	- -	—

Över medelvärdet 63 % komma fängelserna i Konunsuo och Helsingfors.

Inkomsterna av lantbruket utgöra i centralfängelserna en rätt betydande del av de totala inkomsterna. I ungdomsfängelset i Kerava utgöra de 73 %, å centralfängelserna i Sukeva, Tavastehus och Konunsuo 62—66 %, medan de i Riihimäki utgöra endast 39 och i Helsingfors blott 25 % av samtliga inkomster. Sistnämnda fängelses inkomster av arbetsrörelsen, således utan jordbruksinkomster, belöpte sig till 61 % av utgifterna. Den märkbaraste inkomstposten i detta fängelse utgjorde de medel, som erhållits av tryckeri- och kuvertarbeten, 3,2 miljoner mark, medan hela omsättningen av arbetsrörelsen steg till 9,1 miljoner mark. Även olika utarbeten inbragte inalles 3,3 miljoner mark.

Lantbruksinkomsterna (brutto) per åkerhektar äro mycket varierande:

Centralfängelset	i Tavastehus..	(200) ha	15.500	mark
—	i Kerava	(191)	-	9.900 —
—	i Helsingfors..	(418)	-	7.600 —
—	i Konunsuo..	(910)	-	6.700 —
—	i Riihimäki ...	(208)	-	6.700 —
—	i Sukeva	(854)	-	3.400 —

Kärfängelsernas lantbruksinkomster ha i allmänhet varit betydligt svagare än de föregåendes.

De voro per hektar:

i Köyliö	(191 ha)	5.800	mark
i Huittinen	(340 ha)	4.400	—
i Karvia	(197 ha)	4.000	—
i Pelso	(710 ha)	2.800	—

Fångvårdsväsendets hela odlingsareal utgjorde 4.219 ha, så att de bokförda inkomsterna voro i medeltal 5.712 mark per hektar.

Beträffande lantbruksinkomsterna bör nämnas, att frosten i Sukeva tre gånger skadade värsåden och potatisen, varav följde nästan fullständig missväxt. I Konnunsuo förstörde frosten ärtskörden å ett nästan 32 ha stort område. Här måste man även avstå till betesmark åt försvarsväsendets hästar en 50 ha stor höbevuxen åker. Även i kärnfängelserna voro frostens härjningar kännbara. Bristen på fosfatgödningsmedel inverkar också betydligt på kärrodlingarnas klena skörd.

Om kärnfängelsernas bokförda inkomster jämföras med dessa fängelsers utgifter, finner man att de utgjorde:

i Huittinen	43	%	av utgifterna
i Karvia	39	- -	—
i Pelso	34	- -	—

Då bland utgifterna finnas materialutgifter för nybyggena, bör man för säkrare jämförelses skull även observera dessas liksom nyröjningsarbetets värde. I nybyggena har alltså, såsom redan tidigare nämnts, hälften av totalkostnaderna upptagits såsom arbetskostnader. Sålunda har en småbrukarbostad värderats till 80.000 och en husdjursbyggnad till 200.000 mark. Mindre byggnader ha i kalkylerna i medeltal åsatts ett värde av 20.000 mark. Vid uträkning av kostnaderna för nyröjningen har avloppsdiken värderats till 10 mark och vanliga åkerdiken till 3:50 per 1. meter. Hackningen har värderats till 3.000 mark, lerslagningen till 6.000 mark per hektar o. s. v. Så kalkylerade stego inkomsterna (brutto):

i Karvia till	65	%	av utgifterna
i Huittinen till	63	- -	—
i Pelso till	61	- -	—

Köyliö reservfängelse har icke beaktats i denna jämförelse, emedan det år 1942 överlätits åt försvarsväsendet. Beträffande Karvia bör nämnas, att fängelset tidigare har avträtt c:a 100 ha av sina bästa odlingar för snabbkolonisationen, avsedd alltså för den befolkning, som på grund av kriget evakuerades från Karelen.

Kärrfängelserna, Huittinen, Köyliö, Karvia och Pelso begynte sin verksamhet under sommaren och hösten år 1935. Intill slutet av år 1942 ha de använt statsmedel på följande sätt:

Köyliö	11,7	miljoner	mark
Huittinen	13,8	—	—
Karvia	17,2	—	—
Pelso	30,9	—	—

eller sammanlagt 73,6 miljoner mark.

Vid granskning av det erhållna eller hopbragta motvärdet för dessa miljoner, bör först och främst observeras, att vid nyröjningarna och byggnadsarbetena använts en likartad värderingsgrund, som den, på vilken kalkyleringen för år 1942 bygger. Till de bokförda inkomsterna ha fogats den inkomst, som erhållits från de åt ovannämnda snabbkolonisationen avträdde lägenheterna, räknat i medeltal per hektarinkomst, såsom om dessa hade varit i fängelsets eget bruk. Husdjur, maskiner och värdefullare inventarier, som i slutet av år 1942 funnos i varje fängelse, hava åsatts det värde, som gällde under tiden mellan krigen. Sålunda beräknade borde kärrfängelsernas egendom och inkomster i slutet av år 1942 angivna i miljoner mark vara följande:

Nyröjningar	24,4
Nybyggen	17,4
Årliga inkomster	16,7
Husdjur	1,4
Maskiner och inventarier	4,0
Sammanlagt	63,9

Mot utgifterna under åren 1935—1942 inalles 73,6 miljoner mark skulle således svara egendom och årligen inlutna inkomster eller motvärden till ett belopp av 63,9 miljoner mark, vilket utgör 87 % av utgifterna. För de enskilda fängelserna var motsvarande förhållande följande:

Karvia	103	%
Pelso	83	-
Köyliö	82	-
Huittinen ...	80	-

På resultatet för reservfängelse i Karvia synes huvudsakligen byggnadsverksamheten ha inverkat. Värdet på nybyggena var där 42 % av utgifterna, medan det i de övriga var endast c:a 20 % eller lägre.

Om man på basen av ovanstående kalkyl önskar uträkna varje fånges arbetsförtjänst per dag, bör man medtaga endast nyröjningarnas värde och hälften av nybyggnadernas värde, materialvärdet bortlämnas således, samt de årliga inkomsternas värde. Sålunda räknande kommer man till följande resultat:

Pelso . . .	24	mark	per	fånge	per	dag
Huittinen	23	—	-	—	-	-
Karvia ..	23	—	-	—	-	-
Köyliö ..	21	—	-	—	-	-

Det är självfallet, att ovanstående kalkyler äro endast summariska. På förmögenhetskontot saknas bl. a. värdet av fångelsets inventarier samt fångbarackernas värde. Då arbetena icke äro slutförda, har det icke ansetts sakligt att beakta dem i kalkylerna. Icke heller är proportionen mellan fångelserna alldeles riktig, ty husdjur och inventarier ha överflyttats från det ena fångelset till det andra, utan att det fångelse, som överlätit, gottskrivits härför. Vidare bör observeras, att mot den post om c:a 10 miljoner mark, vilken förefaller att saknas från det motvärde, som balanserar mot de på kärrfångelserna uppförda statsmedlen, svara c:a 2.000 ha nyröjningsmark, nära 1.500 km avloppsdiken m. m. i avsides belägna trakter, vilka utan fångarbetet ännu i flera mansåldrar hade legat sterila och onyttiga samt tvärtom åsamkat bygdens odlingar frostfara och vattenskada. Denna sida av kärrfångelsernas verksamhet är svår att uppskatta i pengar.

Till slut bör nämnas, att ovan framförda kalkyler och jämnförelser beträffande värdet av fångarnas arbete äro även såtillvida bristfälliga, att man icke alls beaktat de arbeten, som utförts för det egna fångelset eller andra fångelsers behov. För dessa arbeten få fångelserna ingen ersättning eller om sådan erlägges, är den obetydlig. Det oaktat är detta arbetes värde avsevärt.

A. P. Arvelo.

Tidsskriftet.

Direktør for Fængselsvæsenet i Danmark *Hans Tetens* har efter Anmodning erklæret sig villig til fra dette Aars Begyndelse at indtræde som Medudgiver og Medlem af Tidsskriftets danske Redaktion og saaledes udfylde den Post, der har staaet ledig siden Direktør Erik Kampmanns Død.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. Hft. 7—10.
 Defensor legis. 1943, Hft. 8—11.
 Tidsskrift, utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1943 Hft. 4.
 40.de Aarsberetning for Fængselshjælpen. 1942—43. Kbhvn. (O. C. Olsen & Co.) 1943.
 Svensk Juristtidning. Årg. 28, Hft. 6—7.
 Tidsskrift för Rettsvitenskap. Årg. 56, Hft. 3—4.
 Sveriges officiella statistik: Fångvården år 1942. Av Kungl. Fångvårdstyrelsen.
 Dansk Tidsskrift-Index 1942. (Nyt nordisk Forlag — Arnold Busch) Kbhvn. 1943.
 Tidsskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. IX, Hft. 3—4.
 Bulletin de la commission internationale pénale et pénitentiaire. Vol. X, livr. 4.
Hilding Eek: Statens maktsfär i lufrummet. Stockholm (Hugo Gebers Förlg.) 1943.
 Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Bd. 62, Hft. 3.
-

Tilbakefall — Individualprevensjon — Ubestemt straff.

Av HARTVIG NISSEN,
direktor for Botsfengslet, Oslo.

I.

Kort etterat jeg i 1899 var blitt sekretær i Fengselsstyret (Justisdepartementet), fant jeg i Styrets bokhyller dr. jur. *Ótto Köbners* avhandling »Die Methode einer wissenschaftlichen Rückfallsstatistik als Grundlage einer Reform der Kriminalstatistik« (særtrykk av Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft«, Bd. XIII, 1893). Den internasjonale Kriminalistforening hadde på sitt møte i Kristiania 1891 drøftet emnet uforbederlige forbrytere. Drøftingen munnet ut i at møtet overdrog til foreningens styre å vende seg til de forskjellige regjeringer for å gjøre dem oppmerksom på den store interesse som knytter seg til en detaljert, nøyaktig og ensartet tilbakefallsstatistikk, som var egnet til sammenligning¹). Foreningen tok på sitt møte i Paris 1893 et skritt videre, idet den likefram drøftet metoden for en vitenskapelig og enhetlig tilbakefallsstatistikk. Til dette møte la dr. Köbner fram sin avhandling. Den ledet til livlig diskusjon, som endte med at det ble nedsett en kommisjon til å greie ut saken nærmere²). Köbner ble medlem av kommisjonen. Hans prinsipper fikk vesentlig innflytelse på det forslag som kommisjonen framsatte for Den internasjonale Kriminalistforenings møte i Antwerpen

¹) Mitteilungen der internationalen kriminalistischen Vereinigung, III, s. 287—295.

²) Mitteilungen etc., IV, s. 76, 205—209, 217—235, 354—365.

1894¹⁾), og som neste år ble sendt til de forskjellige regjeringer med forslag om å legge det til grunn ved arbeidet med tilbakefallsstatistikken.

Kjernepunktet i Köbners metode er, som en vet, dette at tilbakefallsundersøkelsen må ta som utgangspunkt lovbryterens første domfellelse og så følge ham gjennom årene. Antallet av tilbakefallne må settes i forhold til den del av de domfældte, som kunne falle tilbake, dvs. at de har utstått straffen og således er blitt satt i frihet, at de er i live, og at de ikke er sinnssyke. Det undersøkes så hvor mange av dem som fallt tilbake første gang, kunne falle tilbake, og hvor mange av disse fallt tilbake annen gang, og videre på samme måte tilbakefall etter tilbakefall.

Köbners avhandling fanget min store interesse. Jeg hadde straks jeg var kommet inn i Fengselsstyret, i ledige timer gått i gang med en sammenstilling av forskjellige statistiske oppgaver vedkommende fengselsvesenet gjennom en årrekke, og under det også straffanstaltheretningenes oppgaver over straffarbeidsfangers *tilbakefall* innen utløpet av de tre følgende beretningsår, men bare underrett for dem som var løslatt etter første gangs straffarbeid, og for dem som allerede hadde vært i straffarbeidsanstalt tidligere. Jeg hadde her funnet stort tilbakefall for de mannlige tyvene, like til 45% for alle anstalter under ett og opp til 59% ved enkelte anstalter. Hos Köbner fant jeg nye ideer. De virket overbevisende og lokket til å følge dem i gransking av våre egne tilbakefallsforhold. Jeg ba Fengselsstyrets chef, ekspedisjonschef *Fr. Woxen*, om samtykke til å gå i gang med undersøkelse av tilbakefallet blandt de straffarbeidsfanger, menn og kvinner, som for første gang ble satt inn i straffanstaltene, og deres tilbakefall, så vidt mulig bygget på Köbners metode. Ekspedisjonschefen ble meget interessert og ga sitt samtykke. Jeg fulgte den nye tilgang til straffanstaltene i de tyve år 1876—1895 fange

¹⁾ Mitteilungen etc., V, s. 45—58, 122—130, 145—146, 157—169.

for fange fram til 31 mars 1901. Undersøkelsen omfattet ialt 4368 forskjellige menn og 1173 forskjellige kvinner. Bare et forsvinnende antall var ikke løslatt minst tre år før 31. mars 1901. Det var ikke mulig å skaffe rede på de utvandrede og de døde. »Fanger som kunne falle tilbake« betyr derfor fanger som ikke er døde i anstalten, men atter satt i frihet uten å være sinnssyke. Undersøkelsene ble offentliggjort i »Meddelelser om det norske fængselsvæsen« i det 19de Aarhundrede«, utgitt av ekspedisjonschefen for fængselsvæsenet i 1904 (Norges officielle statistikk, fjerde rekke, nr. 86).

Det ligger utenfor mitt emne å gå nærmere inn på undersøkelsen og dens resultater. Det jeg vil ha fram er at tilbakefallet særlig blandt tyvene øvet vesentlig innflytelse på min oppfatning av kriminalpolitikken mål og midler¹⁾. For tyveri og røveri kom det inn 959 menn som tidligere ikke hadde vært straffet. Av dem fallt tilbake (med det menes påny straffet med straffarbeid) 1ste gang »bare« 17,4%, Men så stiger tilbakefallsprosentene: av dem som kunne falle tilbake 2den gang, fallt tilbake 53,0%, tredje gang 58,3%. Samtidig kom det inn for tyveri og røveri 1768 menn som tidligere hadde vært straffet med annen straff enn straffarbeid. Tilbakefallsprosentene var her 1ste gang 50,8%, 2den gang 58,1%, 3dje gang 57,1%. Det var forstemmende resultater av straffebehandlingen.

Senere undersøkelser fremhevet dette ennå sterkere. Jeg nevner bare de undersøkelser som Fængselsstyret offentliggjorde i sine årbøker 1901/02—1907 over hvor mange av dem som var løslatt fra straffanstaltene i de seks år

¹⁾ I min artikkel »Straffarbeidsfanger i Danmark og i Norge« (Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen, 1905) sammenlignet jeg bl. a. tilbakefallet blandt straffarbeidsfanger i de to land, for Norges vedkommende bygget på de undersøkelser som er nevnt ovenfor. I artikkelen »Tilbakefallsforholdene innenfor strafferettspleien i Norge« (i Norges Kriminalstatistikk 1923 og 1924) har jeg gitt en oversikt over de viktigste resultater av undersøkelsene.

1/4 1890 — 31/3 1896, fallt tilbake innen utløpet av de 10 følgende beretningsår. Tilbakefallet var 58,0% blandt 517 tyver som tidligere hadde vært straffet med annen straff enn straffarbeide, 57,6% blant 726 menn som tidligere hadde vært straffet med straffarbeid. Ennå værre stillet forholdet seg innenfor aldersgruppene (alle forbrytelsesgrupper under ett):

Alder ved løslatingen	Tidligere straffet med annen straff enn straffarbeid		Tidligere straffet med straffarbeid	
	Antall løslatte	Tilbakefallsprosent	Antall løslatte	Tilbakefallsprosent
14—20 år	159	56,0	35	60,0
21—24 år	164	58,5	106	66,0
25—29 år	87	57,5	145	70,3
30 år og derover	195	42,6	538	50,9

Vi kan gå ut fra at hadde oppgavene bare gjeldt tyvene, ville tilbakefallsprosentene blitt ennå høyere. Men allerede 66 og 70 prosent tilbakefall for ungdommer i alderen 21—29 år er sandelig mer enn nok til å vekke til ettertanke.

Spørsmålet om en mer formålstjenlig behandling av de grovere forbrytere som faller tilbake gang etter gang, de fleste dømt for grovt tyveri, opptok meg stadig mer og mer. Jeg ba styret i Den norske Kriminalistforening om å få innlede en diskusjon »Om straffutmålingen« under foreningens møte i desember 1912. Styret godtok mitt forslag. Til støtte for min argumentasjon gikk jeg i gang med å granske mange ganger straffede forbryteres kriminelle løpebane og tegnet opp på veggplansjer deres liv fra deres 14-årige fødselsdag til høsten 1912, »bånd« med særskilte farver for de forskjellige slags anstaltopphold. Jeg rakk å skildre 41 menns liv på denne måte og viste ellers til en rekke statistiske tabeller, bl. a. de tilbakefallsoppgaver som jeg har nevnt ovenfor. I mitt foredrag¹⁾ tok jeg først sterkt

¹⁾ Forhandlinger ved Den norske Kriminalistforenings syvende møte i desember 1912 (Kristiania 1913). Plansjerne er der gjengitt i $\frac{1}{10}$ målestokk.

til orde for en langt mer formålstjenlig behandling av de unge lovbrøtere og gikk så over til den grovere kriminalitet. Jeg pekte på de nedslående tilbakefallsoppgaver og på de sorgelige forbryterbaner jeg hadde tegnet opp, og spurte om dette var formålstjenlig straffebehandling av grove forbrytere, og hvilket av straffens øyemed søkte én å nå gjennom denne straffutmåling? Vi hadde i nesten 8 år hatt hjemmel i straffelovens § 65 om relativt ubestemt straff til å gripe alvorlig inn mot disse mennesker. Men hjemmelen var ikke nyttel en eneste gang. Jeg rettet en inn-trengende oppfordring til påtalemyndigheten og domstolene til å bruke den ubestemte straff som § 65 ga adgang til.

Da Straffelovkomiteen ble nedsatt i 1922, var ubestemt straff etter § 65 ilagt to ganger. I sin innstilling I av 1925 foreslår komiteen en rekke endringer i straffeloven, blandt dem å gi § 39 om sikring av mentalt defekte ny form og å oppheve § 65 om ubestemt straff og i stedet sette inn en ny § 39a om ubestemt forvaring. Kriminalistforeningens styre ba meg åpne en diskusjon i foreningens møte i desember 1925 om »Straffelovkomiteens forslag til sikringsmidler i stedet for straff.«¹⁾ Jeg var dengang ikke klar over hva det i virkeligheten lå i denne overgang fra straff til forvaring. I mitt foredrag ga jeg uttrykk for at komiteens forslag til forvaringsregler betød et fremskritt i motarbeidelsen av den grovere kriminalitet. I ett stykke hadde jeg likevel en vesentlig innvending å gjøre. Komiteen hadde foreslått en dobbelt hjemmel til å ilegge forvaring. Den ene hjemmel var en subjektiv bedømmelse som i realiteten bygget på de samme betingelser som § 65. Dersom tiltalte hadde gjort seg skyldig i flere forbrytelser etter visse oppregnede paragrafer, og retten fant grunn til å anta at han på nytt ville begå en forbrytelse av de nevnte slags, skulle den ilegge forvaring. Ved siden av disse bestemmelser var foreslått en rent objektiv bedømmelse. Forelå

¹⁾ Tatt inn i N. T. f. S. XIV (1926), s. 267—291.

det tidligere et nærmere fastsatt antall domfellelser for visse forbrytelser, skulle retten ilegge forvaring, uansett hva den mente om det påkrevde eller nødvendige i en sådan forføyning overfor den mann det gjaldt. Det var i Straffelovkomiteen bare ett medlem mot disse bestemmelser om objektive betingelser for anvendelse av forvaring, nemlig chefen for Fengselsstyret, ekspedisjonschef *Arne Omsted*. Komiteen hadde ikke foretatt noen undersøkelse av det som en slik regel ville føre til. Det var etter min mening helt nødvendig å få dette forhold på det rene før de lovgivende myndigheter gikk til avgjøring av dette spørsmål. Oppgaven kunne løses med stor nøyaktighet, da det her ikke var spørsmål om noen subjektiv bedømmelse av den tiltalte. Jeg bygget mine undersøkelser på de menn som var satt inn i landsfengslene etter dom i 5-året 1/7 1920—30/6 1925, ialt 1624 forskjellige personer. Ett av resultatene ble at i fem-året ville ikke mindre enn 363 menn ha vært tatt i forvaring etter denne objektive regel. Etter en nærmere beregning kom jeg til det at de nye forvaringsregler ville kreve en forvaringsanstalt for ikke mindre enn 250 menn ved siden av Botsfengslet, Akershus landsfengsel og Opstad tvangsarbeidshus. Dette ble et langt større antall forvaringsfanger enn straffelovkomiteen hadde regnet med. Men det fikk så være, dersom ordningen var riktig og nødvendig. Verre var det at de statistiske undersøkelser avslørte, at den objektive forvaringsregel ville lede til høyst urimelige forvaringsdommer. Men aller verst var det at den ga uttrykk for en helt reaksjonær strafferetslig idé. Straffelovkomiteens flertall fornektet det prinsipp som det nå ikke burde være tvil om, at alvorlige forføyninger overfor lovbrøtere må avgjøres etter en subjektiv bedømmelse av hva der i hvert tilfelle ville være mest formålstjenlig overfor det enkelte individ, bygget på en omhyggelig og allsidig undersøkelse av mannens hele personlighet. Eller med et uttrykk som *Arne Omsted* brukte i sin avhandling »Sikkerhetsforanstaltninger mot farlige forbrytere«, trykt

som bilag 6 til Straffelovkomiteens innstilling: »Vi må aldri tape av syne at det rettsinstitutt vi her behandler, tar sikte på mennesket, ikke på handlingen.«

Justisdepartementet satte i 1927 fram proposisjon til Odelstinget om forandringer i straffeloven. Det drøftet forvaringsreglene, viste til Omsteds votum i spørsmålet om den objektive forvaringsregel, gjenga et lengere stykke av mine statistiske resultater, erklærte seg enig med Omsted og meg og tok ikke disse bestemmelser opp i proposisjonen. Det ble altså en seier for oss som helt ut krevet en subjektiv personlighetsbedømmelse i disse spørsmål. Stillhet la seg om den objektive forvaringsregel. Den kom aldri fram igjen.

Veien var således åpen for å bygge alle forføyninger overfor den grovere kriminalitet på omfattende undersøkelser av de tiltaltes individuelle personlighet.

II.

Individualprevensjonen hadde etterhånden fått stadig større plass i norsk strafferett og i vår kriminalpolitikk i det hele, i samsvar med det program som i 1889 var stillet opp av Den internasjonale Kriminalistforening under *Franz von Liszt's* ledelse, og som *von Hippel* karakteriserte med ordene: »bekjempelse av gjengjeldesesstraffen og krav på målbevisst spesialprevensjon.« På et enkelt område hadde det særlige individualpreventive omsyn forresten fått uttrykk allerede flere år tidligere, nemlig da straffelovsnovellen av 3. juni 1874 skjøt den første bresje i vår klassiske strafferett ved å åpne adgang til å la barn i alderen 10—15 år under visse forutsetninger dømmes til å settes inn i opdragelses- eller redningsanstalt i stedet for å straffes med fengsel eller ris. Senere fulgte loven om betingede straffedommer av 2. mai 1894 og loven om forsømte barn av 6. juni 1896, med adgang til å sette barn under 16 år inn i skolehjem etter beslutning av verjerådet. Straffeloven av 22. mai 1902 tok på flere måter opp den

individualpreventive formålstanke, således ved den store frihet den ga domstolene i straffutmålingen ved i stort omfang å avskaffe særlige minimumsstraffer, videre ved å innføre sikringsmidler etter absolutt ubestemt dom overfor farlige mentalt abnorme (§ 39) og ved å hjemle relativt ubestemt straffedom overfor farlige normale forbrytere (§ 65). Den individualprevensjon som §§ 39 og 65 hadde gitt uttrykk for, fikk meget større plass i vår kriminalpolitikk enn den før hadde hatt, da straffelovsnovellen av 22. februar 1929 ga § 39 en hensiktsmessigere form og rikere differensiering av virkemidlene, og innførte en ny § 39a, som åpnet adgang til ubestemt forvaring i videre omfang enn § 65 hadde hjemlet ubestemt straff. Straffeprosessloven av 1. juli 1887 hadde i § 85,2 gitt uttrykk for opportunitetsprinsippet ved å gi adgang til å unnlate påtale, når intet offentlig hensyn krevet at lovbrøyteren ble straffet. Dette institutt ble ved lov av 22. mai 1902 om forandringer i straffeprosessloven gjort til et viktig kriminalpolitisk virkemiddel av individualpreventiv karakter. Unnlattelse av påtale etter § 85,2 kunne nemlig nå gjøres betinget av at siktede ikke gjør seg skyldig i ny forsetlig forbrytelse eller forseelse i løpet av en viss frist. Både den betingede dom etter straffeloven og den betingede unnlattelse av påtale etter straffeprosessloven fikk øket individualpreventiv betydning, da disse lover ved endringer av 25. juli 1919 ga adgang til å stille opp også andre betingelser. Her bør nevnes også løslating på prøve av straffanger, innført i Norge ved fengselsloven av 31. mai 1900, idet denne form for løslating bygger på individuell avgjøring og individuelle vilkår med kontroll over den løslatte i en viss tid etter løslatingen.

Vi har således tatt ganske store skritt mot gjennomføring av en individualpreventiv kriminalpolitikk, karakterisert i få ord som adgang til mildhet og overbærenhet overfor begynnende og fremforalt overfor unge lovbrøytere og til stor strenghet overfor dem som de vanlige strafferettslige forføyninger ikke har stanset på deres kriminelle bane.

Men overfor hovedmassen av lovbrysterne, de som ligger mellom yttergrensene, går vi fram etter de gamle og helt illusoriske strafferettsbegreper »rettferdig gjengjeldelse« og »proporsjonal straff«. ¹⁾ Det er fremdeles arbeidsmark nok for den som vil søke å drive fram en mer formålmessig og mer individualiserende straffebehandling.

På viktige områder har da norsk lovgivning knesatt individualprevensjonen som ledetråd i arbeidet mot kriminaliteten. Men ett er å vedta disse lovene, et annet er å gjennomføre dem i den ånd som ideen krever. Det er bare på ett område at vi bygger den strafferetslige reaksjon fullt ut på den bedømmelse av gjerningsmannens hele personlighet, som de individualpreventive avgjøring forutsetter. Det er i saker om sikring av mentalt defekte etter straffelovens § 39. For her må retten bygge på rettspsykiatriske erklæringer. Og de pleier å være innholdsrike og verdifulle i sin skildring av den tiltaltes personlighet. God veiledning får påtalemyndigheten og domstolene også i de undersøkinger som vernelagene foretar om de ungdommer som det kan være tale om å la slippe med unnlating av påtale eller betinget dom. Men ellers er det materiale som under straffesaker skaffes tilveie om tiltaltes liv og personlighet som regel meget mangelfullt. Det gjelder også saker om forvaring, skjont de tiltalte oftest er preget av en slik mentalitet at det også i disse saker regelmessig burde kreves erklæring av rettspsykiatriske sakkyndige.

Det er en bestemmelse i den norske straffelov som ofte gjør det vanskelig å ta de individuelle hensyn som burde tas. Etter lovens § 61 er bestemmelsene om skjerpet straff i tilfelle av gjentakelse alene anvendelig på dem som ved den tidligere straffbare handlings forøvelse hadde fylt

¹⁾ Mitt syn på individualprevensjonen og dens forhold til generalprevensjonen har jeg uttrykt nærmere bl. a. i »Allmänprevention och individualprevention«, foredrag i den Svenska Kriminalistföreningen 1938 (De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1939, s. 128 ff.)

18 år, og hadde forøvet den nye straffbare handling, etterat straffen for den tidligere forøvede helt eller delvis var fullbyrdet. Heller ikke intrer skjerpelse om avsoningen av den tidligere straff ligger et visst antall år tilbake i tiden. Etter disse bestemmelser virker ikke straffskjerpene dom ilagt for forbrytelse begått før 18-årsalderen, betinget dom som ikke er fullbyrdet, ubetinget dom som ikke er helt eller delvis avsont, dom som er avsont ved varetekt, dom som er helt ettergitt ved benådning. Jeg pekte på dette i et foredrag jeg holdt i Den norske Kriminalistforening 1935 om »Straffelovens grunnprinsipper må moderniseres«¹⁾, og føyet til at for den oppfatning som vil legge en bedømmelse av gjerningsmannens hele personlighet til grunn for den strafferettslige reaksjon, blir det ikke plass for begrepene »skjerpene og formildende omstendigheter« i forhold til en for tilfellet tenkt passende normalstraff. De går opp i den samlede personlighetsbedømmelse. Har en for seg f. eks. en 19 års gutt, burde det selvfølgelig has for øye om han har vært straffet før 18-årsalderen. Og ikke det alene, men det må legges den største vekt på de opplysninger som måtte kunne skaffes fra vernelag, verjeråd, tvangsskoler, skolehjem, særskoler og mangen en gang også fra de alminnelige skoler. Og like selvsagt er det at ikke bare alle de slags dommer som må settes ut av betraktning, men også unnlating av påtale må has for øye ved bedømmelsen av mannens hele personlighet, en bedømmelse som må utfylles også på forskjellig annen vis, såsom ved gransking av, som det heter i straffelovens § 52 om den betingede dom, den skyldiges beveggrunner til sin handling, hans alder, forstandsutvikling, karakter, vandel og omgang.

Det er slike og andre utfyllende opplysninger som burde skaffes til veie i enhver straffesak, dersom retten for alvor vil legge vekt på å velge en reaksjon som har det formål å virke på denne lovbrøteren så han fremtidig forlater sin kriminelle løpebane.

¹⁾ Forhandlinger ved Den norske Kriminalistforenings ellefte møte i november 1935 (Oslo 1936), se s. 23—24.

Nettop som jeg hadde skrevet dette, ble jeg tilfeldig oppmerksom på den tale som riksadvokat *Kjerschow* holdt på festen for ham ved hans fratreden som riksadvokat i 1929¹⁾. Det står der noen ord som faller så helt inn i min tankegang, at jeg må få gjengi dem her. Riksadvokaten sa nemlig bl. a. at «ett av de inntrykk den mangeårige daglige befattning med straffesaker har gitt meg, er det at *der tiltrenges en reform i hele vårt straffutmålingssystem eller rettere sagt mangel på system eller prinsipp*²⁾. Men det må erkjennes at en sådan reform krever økonomiske ofre fra statens side, som vel iallfall for tiden ikke kan ventes. Nu er og må etter omstendighetene straffutmålingen i stor utstrekning bli skjematisk og gjennomsnittlig, i altfor høy grad uavhengig av det avgjørende prinsipp, som kan uttrykkes i de ord: *Der gis ingen straffbar gjerning som ikke bør underkastes individualisering*³⁾. Teorien om en gjennomsnittforbrytelse og et dertil passende straffekvantum hører ikke livet til».

III.

Den som virkelig har grepet individualprevensjonens idé, må med logisk nødvendighet være klar over, at de forsøyninger som har til formål å virke på lovbryteren gjennom en eller annen form for berøvelse av friheten, må ha ubestemt varighet, iallfall en relativt ubestemt varighet. Innenfor dette tidsrom skal myndighetene kunne arbeide med ham og så gi ham friheten tilbake (med eller uten etterfølgende kontroll), når de finner at det rette øyeblikk er inne til å prøve ham i det vanlige samfundsliv.

Den ubestemt varighet som det blir grepet til, kan knyttes enten til straff eller til forholdsregel av annen art.

La os først se et øyeblikk på begrepet «ubestemt dom».

Dommer *Nikolai Hoff* sier i sin avhandling «Ubestemte dommer»³⁾ at i diskusjonen om dette emne har man i

¹⁾ Elsa Tandberg: Familien Kjerschow (Oslo 1940), s. 34.

²⁾ Uthevet av meg.

³⁾ Utgitt av Det norske Videnskaps-Akademi i Oslo, (1932), s. 6. jfr. s. 3 og 7.

alminnelighet gått ut fra at det alene kan tales om »ubestemte dommer« hvor det dreier seg om *straff*. »Hertil er å si«, uttaler Hoff, »at det nærmest er en smakssak hvor meget eller lite man vil la *beleggelsen* »ubestemte dommer« omfatte, men hva begrensningen av *emnet* angår, finner jeg det ikke naturlig å trekke grensen etter skillet mellom straff og ikke-straff. Det er naturlig og hensiktsmessig å se i sammenheng alle de tvangsforholdsregler som bringes i anvendelse overfor forbrytere, som har det til felles at varigheten ikke bestemmes på forhånd, og at ubestemtheten skyldes den kriminalpolitiske tanke som ligger til grunn for det heromhandlede institutt«, nemlig »kravet om at *individualprevensjons-formålet skal være bestemmende for dens varighet*, at varigheten skal avhenge av hvor lang tid det tar for dette formål nåes.« Alle disse forholdsregler danner, heter det videre, kriminalpolitisk sett et hele og bør derfor også behandles i sammenheng, enten de kan anses som straff eller ikke. Dessuten er, fortsetter Hoff, forskjellen mellom straff og forholdsregler som ikke er straff, i praksis ofte temmelig utvisket ved den nærmere utforming av disse institutter. Hoff peker på at ved den vide avgrensning han legger til grunn, faller også »*etterforvaring*« inn under hans emne. Om dette Institutts vesen og stilling til »ubestemte dommer« bemerker Hoff: »Ovenfor er forutsatt at anvendelse av »ubestemte dommer« *trer istedetfor* anvendelse av »bestemte dommer«. (Her kan »*egentlige*« eller »*typiske*« ubestemte dommer sies å foreligge). Systemene kan imidlertid også anvendes (overfor en og samme forbryter) *ved siden av* hverandre, idet retten først fastsetter en tidsbestemt straff og deretter beslutter — eller gir bemyndigelse til — at forbryteren *eller straffetidens utløp* og til fremme av de individualpreventive formål skal holdes internert på ubestemt tid. Denne siste slags forholdsregler kalles her »*etterforvaring*«. Til karakteristikk av forholdet mellom straff og etterforvaring peker Hoff på at det ved »*egentlige*« ubestemte dommer av den relativt ubestemte slags vil det ses at for-

holdet alltid ligner etterforvaring; i begge tilfelle er det på forhånd fastsatt en bestemt tid som må utsones før den ubestemte periode kan ta sin begynnelse. »Særlig sterk blir likheten hvor det er retten som (i dommen) fastsetter minimumsgrensen, og hvor det er meningen at denne grense skal svare til den straffetid som i tilfelle ville vært bestemt.«¹⁾ Hvor den idømte straff, i tilfelle av at etterforvaring besluttet, ikke blir å utsones, men domfelte straks anbringes i »forvaring«, foreligger »en særform som man etter behag kan henføre til egentlige ubestemte dommer eller til etterforvaring«. Det er, sier Hoff, behov for en fellesbetegnelse for dette system i alle dets anvendelser, en betegnelse som også omfatter de tilfelle hvor det anvendes til anordning av etterforvaring eller til anordning overhovedet av forholdsregler som ikke er straff. »Som en slik fellesbetegnelse er det naturlig å bruke det hevdvunne navn »ubestemte dommer«. Hoff bruker denne betegnelse, »skjønt jeg herved kommer i strid med den alminnelige bruk av navnet, hvor-etter det er forbeholdt de tilfelle hvor der er tale om straff.«

Jeg slutter meg til dommer Hoff i det stykke at ikke bare straff men også forvaring og forskjellige andre forføyninger går inn under begrepet »ubestemt dom«. Men jeg er ikke enig i at forskjellen mellom straff og forvaring »ofte er temmelig utvasket« ved den nærmere utforming av de to institutter. Forskjellen er nemlig helt utvasket!

Alle kriminalpolitiske forføyninger som har individualprevensjon til formål, og som fremmer dette formål ved å berøve lovbryteren hans frihet i ubestemt tid, absolutt eller relativ, eller iallfall å begrense den i sådant tidsrom, bygger på den idé som ubestemt dom gir uttrykk for, selv om forføyningen ikke regnes for straff, og uansett om det avgjørende dekret rettslig sett er dom eller administrativ beslutning.

¹⁾ Uthevet av meg. Dette var nettop tilfelle med den relativt ubestemte straff etter den norske straffelov av 1902 § 65 og er tilfelle med den forvaring som avløste den ubestemte straff ved straffelovnovellen av 1929 § 39 a, og som ikke regnes for straff.

Vi skal ta en liten oversikt over de utslag som den »ubestemte dom« i denne utvidede betydning har fått i Norge.

Jeg har nevnt foran at straffelovsnovellen av 1874 ga hjemmel til en utpreget individualpreventiv forfoyning ved å åpne adgang til å la barn i alderen 10—15 år settes inn i oppdragelses- eller redningsanstalt. Barnet skulle bli i anstalten, så lenge anstaltens styre fannt det nødvendig for dets moralske forbedring, dog ikke utover det fylte 16 år, — oppholdet kunne altså for de minste barn strekke seg til nesten 6 år. Det er saaledes om lag 70 år siden relativt ubestemt dom med rendyrket individualpreventivt formål ble vedtatt i Norge. Loven om forsømte barn av 6. juni 1896 bygget videre på den samme tanke, men med den forskjell att beslutningen om å sette barnet i skolehjem, ikke skulle tas som en rettslig avgjøring i doms form, men som beslutning av et verjeråd med en dommer som medlem. Endringen i formen har ikke rokket ved den realitet at verjerådets vedtak har samme karakter som en ubestemt dom. Den kriminelle lavalder ble hevet fra 10 til 14 år samtidig med at loven om forsømte barn ble satt i kraft fra 1. september 1900. Mens aldersgrensen oppad da var 16 år, ble den ved lov av 6. juni 1930 hevet til 18 år og satt i kraft fra 1. oktober 1934. Den sterke tilknytning mellom de to kriminalpolitiske avgjøringer, straff og verjerådsbehandling, trer skarpt frem for barn som har forbrutt seg mot loven etter å ha nådd den kriminelle lavalder. Barn i alderen 14—18 år kan nemlig settes i skolehjem i stedet for å straffes. Vi har et tallmessig uttrykk for hva dette betyr. Etter oppdrag av Barnevernskomiteen av 1915 utarbeidet jeg en statistisk undersøkelse om »Forsømte og forbryderske barn i Norge« (Norges offisielle statistikk, VI—99), en oversikt over de barn som kom inn under myndighetenes forsorg, vesentlig i henhold til loven om forsømte barn og straffeloven, over de midler som brukes overfor barna, og over det en vet om forsorgens virkninger. Et ledd i undersøkelsene gjaldt spørsmålet om grunnen til

at barna ble tatt opp i skolehjemmene. Av de 300 gutter i alle aldersklasser som ble skrevet ut av skolehjemmene i 1910 og 1911, var 85,0 % tatt opp der på grunn av forbrytelser (alene eller i forbindelse med annet slett forhold eller forsømt oppdragelse), 81,7 % på grunn av tyveri mv. Av de 300 gutter var 126 tatt opp i skolehjem på grunn av forbrytelser etter deres fylte 14 år. Disse 126 er da kommet inn i skolehjem i stedet for å straffes. Behandlingen av dem der er likefram en kriminalpolitisk forsøyning på relativt ubestemt tid. Da elevene kan bli i skolehjemmene til de fyller 21 år, kan altså oppholdet der for de yngste strekke seg over nesten 7 år.

Straffeloven av 1902 § 39 hjemlet visse sikringsmidler i absolutt ubestemt tid overfor mentalt defekte lovbrøyttere som var farlige for rettssikkerheten på grunn av utilregnelighet eller forminset tilregnelighet. Og lovens § 65 ga hjemmel til relativt ubestemt straff ved å la domfældte holde i fengsel så lenge det finnes fornødent, dog ikke lengere ut over den fastsatte straffetid enn det tredobbelte av denne og i intet tilfelle lengere enn 15 år ut over samme.

Straffelovsnovellen av 1929 ga som før nevnt § 39 en heldigere form og åpnet adgang til rikere differensiering av virkemidlene. Retten skal fastsette en lengstetid ut over hvilken forholdsregler ikke må anvendes uten rettens samtykke. Den nye § 39a avløste, som nevnt foran, § 65 og innførte relativt ubestemt forvaring, som ikke skulle være straff.

Ved lov av 1. juni 1928 om oppdragende behandling av unge lovbrøyttere ble det åpnet adgang til ved dom å sette ungdommer i alderen 18—23 år inn i en arbeidsskole, med den følge at den idømte straff i tilfelle skulle falle bort. Loven ble i visse stykker endret ved lov av 26. mai 1939. Det ble da bl. a. føyet inn en helt ny og meget interessant bestemmelse, nemlig at elever som viser seg uskikket til behandling i arbeidsskolen, kan overføres til landsfengsel, hvor de kan holdes så lenge de kunne vært holdt i arbeids-

skolen. Den myndighet som har bestemt flyttingen til landsfengslet, kan beslutte flytting tilbake til arbeidsskolen, om dertil finnes grunn. — Jeg kommer tilbake til dette senere.

Både straff etter § 65 og forvaring etter § 39 a er ilagt ved relativt ubestemt dom. Forsåvidt likner de to avgjøringsformer hverandre meget og de har samme formål. Men er det likegyldig om det alvorlige inngrep mot lovbrysteren konstrueres som forvaring eller straff?

Jeg sa foran at jeg i min kritikk av straffelovskomiteens forslag til sikringsmidler i stedet for straff under møtet i Den norske Kriminalistforening i 1925 ikke var klar over, hva det i virkeligheten lå i denne overgang fra straff til forvaring. Det gikk først etter hvert opp for meg, da jeg hadde sett forvaringen fullbyrdet i praksis, og da jeg som medlem av Akershuskommisjonen av 1932 til gransking av årsakene til opptøyene i Akershus landsfengsel i august og november 1932 hadde fått et umiddelbart inntrykk av hva den gjeldende forvaringsordning ledet til.

Det var i mine øyne et meget alvorlig feilgrep som ble gjort, da vår lov i stedet for å forbedre § 65 og gjøre den mer anvendelig, erstattet den med en forvaring som ikke skulle være straff. Spørsmålet om å vende tilbake til den ubestemte straff i mer formålstjenlig skikkelse sto for meg som så betydningsfullt at jeg måtte ta det opp. Jeg nevnte det i min bok »Øie for øie, tann for tann?« i 1934, men gikk for alvor inn på det i mitt foredrag i Den norske Kriminalistforening i 1935 om »Straffelovens grunnprinsipper må moderniseres.«

Jeg har nevnt at mine tilbakefallsundersøkelser virket sterkt bestemmende på min oppfatning av kriminalpolitikens mål og midler. Mine teoretiske studier og de erfaringer fra den aktive fengselstjeneste som jeg hadde gjort siden jeg i 1925 ble direktør for Botsfengslet, formet ytterligere mitt syn på tilbakefallstypene. Det munnet ut i at de fleste av dem bærer på et så dårlig personlighetsudstyr at det

oftest er ganske hensiktsløst å reagere mot dem på samme måte som en gjør overfor de fleste andre lovbrytere med sterkere karakter, større holdning og derfor med større evne til å påvirkes av straffen. Mitt syn på tilbakefallsforbryternes store hovedmasse danner bakgrunnen for min mening om de strafferetslige ideers utforming. Jeg pekte i mitt foredrag 1935 på at både *Getz*, *Thyrén* og *Torp* var mot det dobbelspørte system, en »passende« straff etterfulgt av en forvaring som ikke skulle være straff. Det var en flengende kritikk som *Thyrén* og *Torp* ga av dette uforbeholdne uttrykk for gjengjeldessesstraffen. Alle tre holdt på det enspørte system, én forføyning. *Getz* konstruerte forføyningen som straff, de to andre som ikke-straff. *Getz* og den norske straffelovkommisjon fant det i kommisjonsutkastet av 1896 ikke uriktig å betegne den hele frihetsberøvelse som straff. Man kunde ingenlunde benekte at en straff også mer eller mindre kunne forfølge preventive øyemed. Sondring mellom straff og prevensjon ville fremtvinge en tvedeling i behandlingsmåten, som ville kunne lede til ulemper. (Det var nettopp denne tvedeling som i 1932 ledet til de svære optøyer i Akershus landsfengsel to ganger i 1932!)

Jeg sa videre i 1935 at striden mellom det dobbelspørte og det enspørte system bunner i det forskjellige syn på straffen. De som i straffen ser en forholdsmessig gjengjeldelse for handlingen, krever sikringsmidlet som et tillegg til straffen, et tillegg som ikke kalles straff. De som ser den strafferetslige reaksjon som en formålmessig forføyning mot gjerningsmannens personlighet, velger bare én forføyning. Mange kaller denne for straff, »sikringsstraff«, andre kaller den forvaring. Jeg pekte på den kritikk som var rettet mot det dobbelspørte system av menn som *von Hentig* og *Stephan Hurwitz*, og at en forfatter i »Handwörterbuch der Kriminologie« — det var professor dr. *Rudolf Sieverts* (Hamburg) — sa at »mange tegn tyder på at den nåværende form (dvs. det dobbeltspørte) vil bli overvunnet gjennom den

enhetlige sikringsstraff overfor den farlige vaneforbryter.« Jeg nevnte videre at den tyske dr. jur. *Gunnar Dybwad* (av den norske Dybwad-slekt) skrev i sin bok om den fascistiske straffullbyrdelse (Italia har nemlig det dobbeltsporte system) at det ikke synes mulig å gjøre en prinsipiell forskjell mellom fullbyrdelsen av straff og sikkerhetsforvaring. Og jeg nevnte at den daværende chef for det norske fengselsvesen, ekspedisjonschef *Kyhn Gløersen*, i sin rapport til Berliner kongressen 1935 spurte om det var rasjonelt å opprettholde sondringen mellom straff og sikring, om det ikke ville være heldigere å la de to institutter slå sammen, en løsning som kunne nås ved den ubestemte straff. Jeg sluttet min behandling av dette emne med å si at vi måtte »atter vende tilbake til bare én strafferetslig reaksjon overfor de såkalte »normale« tilbakefallsforbrytere. Og så lenge vi bygger straffen på de gamle skyldbegreper, er jeg med Getz og hans straffelovkommisjon enig i at det vil være riktigst å kalle den hele forsøyning for straff, en sikringsstraff som illegges ved relativt ubestemt dom. — — — En annen sak er at fengselsvesenet må settes i stand til å innrette sine anstalter slik at sikringsstraffer kan fullbyrdes i former som ikke gjør fangenenes tilværelse hardere enn nødvendig. Det er jo i det hele ikke noe som helst i veien for å innrette straffullbyrdelsen for dem som har sittet en passende tid i fengslet, ganske på samme måte, hvorpå det dobbeltsporte systems tilhengere vil fullbyrde forvaringen.« Mine meninger om det spørsmål, som jeg her har resumert i all korthet, ble under diskusjonen imøtegått særlig fra et enkelt hold. I mit svar tok jeg bl. a. til inntekt *Aschaffenburg* (»vi nærmer oss den ubestemte straffedom«, »straffens tilpassing til gjerningsmannens individualitet inntil siste følgeslutning, det er oppgaven, avskaffelse av straffutmålingen løsningen«) og *Eberhard Schmidt*, i hans utgave av Franz von Liszt's »Lehrbuch des deutschen Strafrechts« 1932 (»For fremtiden lar seg lett stille den prognose at den ubestemte straffedom vil komme og må komme, så snart det

blir gjort alvor av oppdragelses- og forbedringstanken i fullbyrdelsen av frihetsstraffene. I denne henseende tar tingene et helt igjennom gunstig forløp«).

Kriminalistforeningens styre anbefalte i brev til Justisdepartementet av 23. juni 1936 at de spørsmål jeg hadde behandlet, ble tatt opp under den pågående revisjon av straffeloven.

I en utførlig forestilling til Justisdepartementet av 6. november 1937 om en rekke spørsmål vedkommende vår gjeldende forvaringsordning holdt jeg fram at spørsmålene etter min innerligste overbevisning var av sådan betydning for utviklingen av en både formålsmessig, human og i det hete tidsmessig strafferettspleie, at jeg for min samvittighets skyld måtte vende tilbake til saken. Jeg foreslo forvaring etter § 39a avløst av en modernisert § 65, relativt ubestemt straff, og redigerte forslag til ny § 65.

Da min utredning ble offentliggjort i dette tidsskrift 1938 (s. 90—111), er det ikke grunn til å gi noe resumé av hva jeg skrev dengang, men tar opp bare noen få linjer.

I artikkelen, som i tidsskriftet ble kalt »Forvaring eller ubestemt straff?«, pekte jeg på at tross all teori om at forvaring ikke er straff, hadde vi *i virkeligheten fullbyrdet den ubestemte straff* helt siden § 39a ble satt i kraft i 1929 — ord som har sin fulle gyldighet den dag i dag: vi ilegger ubestemt forvaring, men fullbyrder likevel ubestemt straff. Jeg minnet i artikkelen om

at straffelovkomiteen av 1922 (hvis flertall foreslo den ubestemte straff avløst av forvaring) fant at det fra et teoretisk synspunkt intet var å innvende mot at man lar det hele frihetstap (overfor samfundsfarlige forbrytere) være straff,

at den samme komité erklærte å kunne være enig med *Arne Omsted* (som i straffelovkomiteen hadde tatt opp forslag om ubestemt straff i ganske stort omfang) så langt at de ubestemte dommer gir muligheter for bedre resultater av strafferettspleien enn vårt gamle system, og

at Justisdepartementet i 1927 uttalte at den ubestemte

straff bygger på en riktig tanke. Til dette føyer jeg nå at Justisdepartementet i sin nye proposisjon av 1928 om forandringer i straffeloven uttaler at det ved sine ord i 1927 om at Omsteds forslag »hviler på en riktig tanke«, siktet til den ubestridelige sannhet at straffens størrelse må avpasses etter hva der utkreves for å forbedre eller avskrekke den individuelle gjerningsmann, og at det i så henseende ikke på forhånd lar seg oppstille noen tilnærmedelsesvis sikker beregning.«

Senere har jeg flere ganger fremholdt nødvendigheten av å vende tilbake til den ubestemte straff¹⁾.

Men jeg kan frendeles ikke slippe tanken. Jeg vil gjøre mitt til å holde ideen varm i håp om at det kan hjelpe til engang å få gjort feilgrepet godt igjen. Jeg føler meg helt sikker på at *Eberhard Schmidt* har rett i sin førnevnte prognose at den ubestemte straff vil komme og må komme, og at tingene i dette stykke tar et helt igjennom gunstig forløp. Jeg skal lede oppmerksomheten hen på forskjellig som er hendt på dette område i de senere år. Men først vil jeg peke på et par ting innenfor norsk strafferett som viser hvor de forskjellige reaksjonsformer står hverandre nær.

Etter loven av 1. juni 1928 om oppdragende behandling av unge lovbrøyttere er innsjettelse i arbeidsskole ikke å regne for straff. Loven ble som allerede nevnt i visse stykker forandret ved lov av 26. mai 1939. Den fikk et tillegg om at elever som viser seg uskikket til behandling i arbeidsskole, kan overføres til landsfengsel, hvor de kan holdes så lenge som de kunne vært holdt i arbeidsskole. De kan flyttes tilbake til arbeidsskolen.

1) Jeg tok spørsmålet opp bl. a. i mitt foredrag »Straffen og dens sosiale følger. Krav på kursendring«, holdt under Verneforeningenes landsmøte i Bergen i august 1939 (tatt inn i beretningen om møtet, s. 43), og i mit foredrag »Allmänprevention och individualprevention« i Svenska Kriminalistföreningen 1ste desember 1939 (Nordiska Kriminalistföreningarnas årsbok 1939, s. 128 ff.)

Fengselsloven av 12. desember 1903 fikk ved lovendring av 6. juli 1933 en ny § 25. Den sier at hvis det finnes ønskelig på grunn av en fanges helbred eller sinnstilstand eller av andre særlige grunner, kan han overføres bl. a. til tvangsarbeidshus. Samtidig fikk loven en ny § 50b hvor-etter forvaringsfanger skal »fortrinsvis anbringes i særlig anstalt. Kan dette ikke skje, anbringes de i fengsel eller tvangsarbeidshus«. —

Ubestemt Straff er innført i Danmark ved straffeloven av 1930, idet straff av ungdomsfengsel ilegges ved en ubestemt dom på inntil 3 år, ved gjeninnsettelse på også et fjerde år.

Like ens er ubestemt straff innført i Sverige. Ungdomsfängelse er nemlig etter loven av 15. juni 1935 en straffart, som ved ubestemt dom ilegges på inntil 4 år.

Den tyske Jugendstrafvollzugsordnung av 22. januar 1937 ble endret 10. september 1941. Straffen ungdomsfengsel blir nå under visse omstendigheter ilagt som en ubestemt straff med et minimum på ikke under 9 måneder og med et maksimum på høyst 4 år. Tiden mellom minimum og maksimum må være minst 2 år.¹⁾

Alle disse tre land har således godtatt den ubestemte straff.

Jeg skal nevne litt fra den senere litteratur om denne straffart.

Den nederlandske kriminalist dr. B. V. A. Röling skrev i 1934 en artikkel »Grundsätzliches zur Bekämpfung des Gewohnheitsverbrechertums.«²⁾ Röling spør her hvorledes sikkerhetsforvaring må bli ordnet, enten som straff eller sikringsmiddel. Han svarer at »det er godt å vite, at det faktisk ikke er noen stor forskjell. Det er en illusjon å mene at det består en betydelig forskjell i fullbyrdelsen mellom en god frihetsstraff og en god sikkerhetsforvaring.«

¹⁾ *Ernst Schaefer*: Nouveaux aspects du droit pénal des mineurs: arrêts pour mineurs et sentence indéterminée. Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire (Berne 1942) vol. X, p. 121.

²⁾ *Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform*, 25. Jahrgang (1934), s. 15 ff.

Röling holder allikevel på det dobbeltsporte system. Men han fortsetter: »Denne dualisme i loven er sannsynligvis en overgangsfase. Rettsordningen må venne seg til nye tanker, og til det bruker den ofte plumpe midler. Hvis man har lært å bruke den nye tanke, vil denne etterhånden smelte sammen med skyldtanken og føre til én sanksjon: sikringsstraffen.«

I 1938 skrev Dr. jur. *Hans Mayr*, Regierungsrat ved tukthuset og sikringsanstalten i Straubing, en artikkel »Drei Jahre Sicherungsverwahrung«¹⁾. Det heter her bl. a. at »tross all møye fra anstaltens ledelse kan gjennomførelsen av sikkerhetsforvaring ikke i vesentlig grad skille seg fra fullbyrdelsen av en fengselsstraff. Han uttaler at som følge av de fleste forvaringsfangers personlighet og store farlighet »må anstaltens sikkerhet, opprettholdelsen av orden i anstalten og forebyggelse av rømninger vies den største oppmerksomhet«. Det er fengselsmannen i aktiv tjeneste som her har talt. Vi ser at det faller helt sammen med hva jeg i dette stykke hevdet her i tidsskriftet i 1938 i tilslutning til liknende uttalelser av direktør *Erik Kampmann* og ekspedisjonschef *Kyhn Gløersen*.

På den norske Kriminalistforenings møte i 1938 innledet ekspedisjonschef *Kyhn Gløersen* diskusjonen om »Forvaringsbestemmelsene i straffelovens § 39 a«²⁾. »Jeg kan vanskelig tenke meg«, sa ekspedisjonschefen i sitt foredrag, »muligheten av at forvaringsfangene skal kunne behandles på noen måte som i noen vesentlig grad skiller seg fra den behandling som også straffanger med noe lengere straffetid kan få, når de har vært en tid i fengslet«. Ekspedisjonschefen uttalte senere i foredraget at den eneste betenkelighet han kunne se mot overgang til ubestemt straff, var den mulighet at domstolene da skulle kvie seg for å bruke dette reaksjonsmiddel. Han var ikke i tvil om at det var riktig at straffelovkomi-

¹⁾ Monatschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform, 29. Jahrg. (1938), s. 21.

²⁾ De nordiska Kriminalistföreningarnas årsbok 1938, s. 87 ff.

teen i 1925 kalle denne foranstaltningen for forvaring, ikke for straff. »Men nå er situasjonen en annen. Nå er rettslivet fortrolig med at de farlige tilbakefallsforbryterne må behandles på en særegen måte, og da kan det umulig spille noen rolle om loven betegner fengselsoppholdet på den ene eller den annen måte«. Vi ser at ekspedisjonschefen har samme standpunkt som *Röling* gjorde seg til talsmann for: det dobbeltsporte system som en nødvendig overgang til den ubestemte straff, inntil rettsordningen har vennet seg til den nye tanke. Ekspedisjonschefen fortsetter i tilslutning til mitt foredrag i kriminalistforeningen 1935: »Jeg vil så varmt jeg kan anbefale at § 39 a forandres så hele frihetsberøvelsen betegnes som straff«.

I diskusjonen etter foredraget tok fengselsinspektør *Viggo Waagensen*, København, ordet og sa bl. a. at »det er ikke uten betenkelighet nettop overfor det klientel vi her har med å gjøre, å fastholde en prinsipiell forskjell, når man ikke kan påvise forskjelligheter på vesentlige punkter«. Inspektør Waagensen rørte her ved et meget viktig punkt, — det var nøyaktig dette som lå bak optøyene i Akershus i 1932. Inspektøren sa videre at »jeg må absolutt erklære meg enig« med ekspedisjonschef Gløersen og direktør Nissen i forslaget om at gaa over til den ubestemte straff.

I 1942 offentliggjorde professor dr. *zu Dohna* (Bonn) en artikkel »Weitere Schritte auf dem Wege zum unbestimmten Strafurteil«¹⁾. Det heter her bl. a. at da det dobbeltsporte system i arbeidet mot den grovere kriminalitet ble innført i Tyskland ved loven av 24. november 1933, led forkjemperne for én og enhetlig »Sicherungshaft« nederlag. Men straks etter hevet seg stemmer som i den løsning som var truffet, bare så et provisorium. Forfatteren viser til uttalelser i den retning fra professorene *Mezger* (»det synes ikke utelukket på nytt å drøfte det ensporte system som et fjernere mål i utviklingen«), *Klee* (erklærte likefrem det dobbeltsporte

¹⁾ Monatschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform, 33. Jarg. (1942), s. 1—5).

system som et overgangsfenomen) og *Sieverts* (samme uttalelse som gjengitt foran). zu Dohna retter sterk kritikk mot den vidtgående formalisme som krever bl. a. at flere ganger tilbakefallne grove forbrytere etter avsoning av en 15-års tukthusstraff må flytte over i en særskilt forvaringsanstalt, hvortil er knyttet den fiksjon at den er berøvet den pønale karakter. Lovgiveren har, fortsettes det, nå sagt seg løs fra denne formalisme. »Ti bare den som holder det for mulig å drive specialprevensjon med den gjengjeldende retsstraff (Rechtsstrafe), kan bekjenne seg til en oppdragelsesstraff, således som forordningen om ubestemt straff for mindreårige har gjort«¹⁾.

Professor dr. *Eberhard Schmidt* holdt i 1942 et foredrag om »Anselm von Feuerbach und Franz von Liszt«. Schmidt sa mot slutningen av sitt foredrag at ved loven av 24. november 1933, som på grunnlag av spesialprevensjonens idé tok opp et system med sikringsmidler, ble oppfylt Liszt's gamle krav på intensivering av kampen mot vane-forbryterne, men riktignok gjennom det dobbelspørte system som mot Liszt's straffeteori skillte straff og spesialprevensjon både begrepsmessig og praktisk. Men Liszt hadde selv i Gegenentwurf av 1911 gått med på sammenkobling av straff og forvaring som det dengang eneste oppnåelige. Schmidt fortsetter: Liszt »har alltid holdt denne sammenkobling for en unødig omstendelighet og i en *sikringsstraff av ubestemt varighet* sett den riktige og tillike enkleste løsning av problemet«. At det siste ord ennå ikke er sagt med loven av 1933 og dens dobbelspørte system i de tilfelle der spesialprevensjon er nødvendig, »viser den nyeste utvikling av lovgivningen, som er gått videre fram på veien til den ubestemte straffedom«. Forordningen av 1941 innførte den ubestemte straff, »hvori er smeltet sammen til en enhet gjengjeldende soning av handlingen med spesialpreventiv oppfattning av gjerningsmannens personlighet«.

¹⁾ Se fyldigere referat av *O. Haack* i N. T. f. S. 1942, s. 294.

Schmidt sier i sine slutningsord: »Så er Liszt blitt alt annet enn »historisk«. Hans ideer er ikke døde. Ennå vandrer hans ånd på denne jord. Oppfyllelsen av hans kriminalpolitiske program blir fullbyrdet uavhengig av om en siterer ham eller ei«.

Jeg tror *Eberhard Schmidt* har rett i disse ord. Vi har sett at flere land allerede har knesatt ideen i den ubestemte straff, selv Tyskland, der den nasjonalsosialistiske strafferett så sterkt understreker generalprevensjonen og kravet på gjengjeldelse og soning med proporsjonal straff. Og vi har sett at den ene kriminalist etter den annen krever det dobbelte system avløst av sikringsstraffen.

De høyst forstemmende tilbakefallsforhold innenfor den grovere kriminalitet tvang rundt om i landene fram en vidtgående individualprevensjon på dette område. Takket være teoretikers mangelfulle kjennskap til det menneskemateriale det her gjelder, og til begrensningen i fullbyrdelsens adgang til å differensiere behandlingen av de langtkomne, ofte farlige forbrytere, bygget de fleste land reaksjonen på det dobbelte system, straff og forvaring. Norge slo allerede i 1902 inn på den rette vei gjennom sin ubestemte straff. Vår lov gikk i det stykke av sporet i 1929. Vi *må* bringe vår strafferetspleie ut av det uføre som den nå er i på dette felt. Vi *må* få loven på rett spor igjen ved å vende tilbake til den ubestemte straff.

Dr. Jan Simon van der Aa.

Tidligere generalsekretær i Den internasjonale kommisjon for strafferett og fengselsvesen (Commission internationale pénale et pénitentiaire) professor dr. *J. Simon van der Aa*, er død 24. februar 1944 i sit hjem i Vennes ved Lausanne.

Han var født i Hornhuizen i Nederland 25. juli 1865 og var således nå i sit 79 år. Han studerte rettsvidenskap i Heidelberg og Amsterdam, tok den juridiske doktorgrad i 1890, ble etter et par års advokatvirksomhet ansatt i Justisdepartementet i Haag, der han ble generalinspektør og senere generaldirektør for fengselsvesenet, professor i strafferett ved universitetet i Groningen 1906—1930.

Allerede i 1898 ble han — 33 år gammel — Nederlands delegerte i C. I. P. P. og ble i 1910 valgt til kommisjonens generalsekretær. Han ble stående i denne stilling i 28 år, til 1938, da han 73 år gammel trakk seg tilbake. Kommisjonen hedret ham ved å gjøre ham til sin ærespresident. Han fortsatte som Nederlands delegerte i kommisjonen. Da han forlot sin embedsbolig i Bern, ble han fremdeles boende i Sveits. Han slo seg ned i Vennes ved Lausanne.

Enhver som kjente professor Simon van der Aa, vil med vemod motta etterretningen om, at han er gått bort. I de mange år han var C. I. P. P.'s generalsekretær, hadde han en meget fremtredende plass innenfor strafferettsvitenskapen og fengselsvesenet. Det arbeid han la ned i denne stilling på internasjonal basis, kan ikke vurderes høyt nok. Vi som har arbeidet sammen med ham i en årrekke, fikk forståelsen av hans omfattende og grundige sakkunnskap i de

emner som ligger innenfor kommisjonens virkefelt — strafferett, fengselsvesen, forsorgen for løslatte fanger, behandlingen av kriminell ungdom mv. Særlig etter at han i 1926 hadde fått kommisjonen til å ta det betydningsfulle skritt å opprette sit »Bureau permanent« (med sete i Bern), fikk han en solid grunnvoll å bygge sin virksomhet på. Han ledet med fast hånd og glødende interesse det store arbeid som C. I. P. P. i de siste 30 år har utført gjennom de internasjonale kongresser, kommisjonens og dens mange underkommisjoners utredninger av mange slags og ikke minst gjennom sin Bulletin. Denne kom ut mer eller mindre regelmessig fra 1880, inntil den fikk en fastere og utvidet form fra 1931 under navn av »Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire«. Det tjener generalsekretær J. Simon van der Aa til uvisnelig heder, at han fikk gjort »Recueil« til et sentralorgan for gjensidig internasjonal kunnskapsmeddelelse om de emner som har betydning for strafferetten, fengselsvesenet mv. Ikke noen som vil sette seg inn i andre lands forhold på disse områder, kan komme utenom »Recueil«. Hva den gir av oversikter og referater av lovgivning på de felter det her gjelder, i de mange forskjellige land, er til uvurderlig nytte for forskning og praksis.

Det er uoverkommelig her å gjøre nærmere rede for kommisjonens, det vil først og fremst si dens generalsekretærs arbeid. Jeg må nøye meg med å vise til den oversikt som C. I. P. P.'s nåværende generalsekretær, professor dr. *Ernest Delaquis* har gitt i sin fremstilling »L'oeuvre de la Commission internationale pénale et pénitentiaire 1872—1942« (29 sider, utgitt også på tysk, engelsk og italiensk, »Recueil« volume X, livr. 1, mai 1942). Professor Delaquis sier her om sin forgjenger, at den nidkjærhet han har lagt i kommisjonens og kongressenes arbeid, »sikrer ham vår organisasjons særlige taknemmelighet«.

Den måte han forberette og i virkeligheten ledet kommisjonsmøtene og kongressene på, var likefrem beun-

dringsverdig. Med sine omfattende språkkunnskaper, store fagkyndighet og raske og klare tankegang løste han fortrinlig den vanskelige oppgave å dirigere disse moter, der så mange motsatte meninger gjorde seg gjeldende på forskjellige språk. La meg føye til, at hans språkkunnskaper gikk så langt, at da han i 1927 var i Oslo for å avsløre en minneplatte som kommisjonen hadde latt legge på ekspedisjonschef *Fredrik Woxen's* grav, talte han på dansk både ved graven og ved den middag som Justisdepartementet ga til ære for ham. Han var i sit første ekteskap gift med en dansk dame.

I sit vakre hjem i Bern viste han og hans hustru, som tillike var hans medarbeider, *Madame A. J. Simon van der Aa — Tellegen*, kommisjonens medlemmer en utsøkt gjestfrihet.

Professor J. Simon van der Aa var en del år eldre enn jeg. Men likevel, han ble min venn og jeg lærte snart å holde av ham. Jeg vil alltid minnes hans personlighet i dyp taknemmelighet og hans gjerning i stor beundring.

Hartvig Nissen.

Børneforsorg.

Dansk Børneforsorg under Krigen.

Landsnævnet for Børneforsorg har fornylig udsendt en ny statistisk Beretning omfattende Aarene 1941—42. Denne Beretning giver et godt Bidrag til Belysning af den danske Børneforsorg under Krigen og i Særdeleshed Børneværnsudvalgenes Virksomhed med Anbringelse af Børn uden for Hjemmet. I de til Overinspektionen for Børneforsorgen indkomne Beretninger om Tilsyn med Børn og om forebyggende Foranstaltninger er givet andre Oplysninger der supplerer Billedet, og endelig kan der gives visse Oplysninger om Opdragelseshjemmenes og de forebyggende Institutioners Virksomhed i de seneste Aar.

Den Del af Børneforsorgen, som omfatter det største Antal Børn, er *Tilsynet med Børn* ifølge Kap. VII i Lov om offentlig Forsorg. Dette Tilsyn er henlagt til Børneværnsudvalgene og omfattede pr. 31. Dec. 1942 51.262 Børn (Plejebørn, Børn født udenfor Ægteskab, Børn til hvilke der af det offentlige udbetales Alimentationsbidrag, bidragnydende Enkebørn og Enkemandsbørn samt Børn, hvis Forældre faar vedvarende Kommunehjælp eller Fattighjælp). Denne Gren af Børneforsorgen synes mærkelig upaavirket af Krigen; Børneantallet har siden 1934 svinget mellem 50.775 og 52.297. Tilsynet iværksættes i de allerfleste Tilfælde uden nogen særlig Beslutning af Udvalget.

De *forebyggende Foranstaltninger*, der kan iværksættes af Børneværnsudvalgene uden Fjernelse af Børnene fra deres naturlige Hjem, bestaar navnlig i Beskikkelse af Tilsynsværge og Meddelelse af Paabud angaaende Børnenes Opdragelse eller Pleje. Paa dette Omraade har Krigen bragt en betydelig Stigning. Medens der i Aarene 1938—40 blev beskikket mellem 1100 og 1200 Tilsynsværger aarlig, steg Tallet i 1941 til 1731 og i 1942 til 2051. Afgangen kunde ikke holde Skridt med Tilgangen, selv om den steg fra 1050 à 1150 i 1938—40 til 1318 i 1941 og 1508 i 1942.

Det samlede Antal Børn, der var undergivet Tilsynsværge, udgjorde pr. 31. Dec. 1939 2693; pr. 31. Dec. 1942 var Tallet 3778. Undersøger man Børnenes Alder, ses det, at Tilvæksten fra 1941 til 1942 var størst mellem Børnene over 15 Aar. Fordelingen mellem Drengene og Piger er saaledes, at der mellem Børnene under 7 Aar er omtrent lige mange Drengene og Piger, mellem de 7—15 aarige er ca. $\frac{3}{5}$ Drengene og af Børnene over 15 Aar er henvend $\frac{7}{10}$ Drengene.

Et væsentligt Antal af de Børn over 15 Aar, som har faaet beskikket Tilsynsværge, har vist visse Opdragelsesvanskeligheder, herunder begaaet strafbare Handlinger, for hvilke der af Statsadvokaten er frafaldet Tiltale mod Børneforsorg uden yderligere Vilkaar saasom Anbringelse i Optagelseshjem; der haves dog ikke nøjagtige Oplysninger om Enkeltheder paa dette Omraade. Beskikkelse af Tilsynsværge anvendes særlig i København, hvor der ved Udgangen af 1942 var 1681 Børn med Tilsynsværge, hvilket svarer til ca. 44 pCt. af samtlige Tilfælde for hele Landet. Endvidere var der en Del Tilfælde i en Række af de større Købstæder samt i nogle Landkommuner med udstrakt bymæssig Bebyggelse, herunder særlig de store Oplandskommuner omkring København.

I visse Tilfælde, hvor det kun er mindre væsentlige Forhold, der giver Anledning til, at Børneværnsudvalget maa tage en Sag op til Behandling, sluttet Sagen med, at der tildeles Forældre eller Børn en *Advarsel*. Dette skete i Aarene før Krigen i 600 à 800 Tilfælde om Aaret, men i 1941 skete det i 1320 Tilfælde og i 1942 i 1612 Tilfælde.

Institutionerne for forebyggende Børneværn er ganske overvejende for Smaabørn (Børnehaver, Børneasylers o. l.) eller for spæde Børn (Vuggestuer, Daghjem), men en Børnehave kan meget vel have afgørende Betydning for et Barns Udvikling og modvirke Indflydelse fra daarligt Milieu i det naturlige Hjem. For Børn i Skolealderen findes Fritidshjem o. l., hvor Børnene kan opholde sig uden for Skoletiden, indtil Forældrene kommer fra Arbejde. Disse Institutioner maa betragtes som et ikke uvigtigt Led i Bestræbelserne for at hindre, at Børn kommer paa Afveje som Følge af bristende Tilsyn fra Forældrenes Side. Der fandtes pr. 31. Marts 1943 67 Fritidshjem og lignende Virksomheder med Plads til ca. 3600 Børn. I Løbet af de sidste 2 Aar er Antallet af Institutioner steget med 20 og Pladstallet forøget med omtrent 45 pCt. Kun nogle faa Steder er der i

Tilknytning til Fritidshjem for Børn i Skolealderen aabnet Fritidsklubber for Børn over 14 Aars Alderen, men der er voksende Interesse for Tilvejebringelse af saadanne Fritidsklubber, hvis Formaal navnlig er at give de unge Mulighed for sund og fornøjelig Anvendelse af Fritiden i Stedet for, at denne tilbringes ved Driveri paa Gader, i Porte og Trappeopgange. — Der er iøvrigt ogsaa fra flere Sider fremsat Ønsker om Oprettelse af flere Dagarbejdsskoler end den ene, der findes i København og har Plads til ca. 80 Dreng. Dagarbejdsskolen er en Kombination af Skole og Fritidshjem og har kunnet opvise gode Resultater af sit Arbejde.

Det alvorligste Indgreb fra Børneværnets Side overfor Børnene er *Fjernelsen fra det naturlige Hjem*. Der er ikke i de senere Aar sket Ændringer i de Lovbestemmelser, der fastslaar, under hvilke Betingelser et Barn kan besluttes fjernet fra Hjemmet, og herom kan derfor i det hele henvises til dette Tidsskrift 1942, S. 193. Den foreliggende Beretning fra Landsnævnet for Børneforsorg for Aarene 1941 og 1942 viser en fortsat Stigning i Antallet af Fjernelser i Henhold til Lov om offentlig Forsorg § 130 Stk. 1 og § 131 og disse har i de sidste 5 Aar været følgende:

Aar	Dreng	Piger	Ialt
1938	715	497	1212
1939	630	443	1073
1940	629	506	1135
1941	1002	751	1753
1942	1097	861	1958

Antallet af Børn, der udgik af Børneforsorg, var i de 5 nævnte Aar i Rækkefølge 1135, 1133, 1101, 1166 og 1231. Det samlede Antal Børn under Forsorg efter de ovennævnte Lovbestemmelser var herefter ved Udgangen af de 5 Aar: 6802, 6742, 6776, 7363 og 8090. Det sidstnævnte Tal — der er ca. 20 pCt. højere end Tallet 2 Aar forud — svarer til 0,73 pCt. af samtlige Børn under 18 Aar i Danmark. Det ses altsaa, at det kun er en meget ringe Brøkdelen af de danske Børn, der er inddraget under Børneforsorg ved Anbringelse uden for deres naturlige Hjem; men alligevel maa det siges, at Stigningen i Antallet af Fjernelser i 1941 og 1942 er et alvorligt Fænomen. Ganske vist var der ogsaa under den

forrige Verdenskrig nogen Stigning i Antallet af Børn, der fjernedes fra deres Hjem af Værgeraadene, men Stigningen var langt svagere end den, der er fastslaaet for de sidste Aar. De i 1942 fjernede Børn svarer omtrent til 1,8 af hvert 1000 Børn; men Fjernelserne fordeler sig meget ujævnt baade paa de forskellige Landsdele og de forskellige Aldersklasser. Drengene er gennem alle Aarene i Overalt. Dette gælder særlig i Hovedstaden. Der blev fra Hovedstadsområdet, Provinsbyerne og Landdistrikterne i 1942 fjernet henholdsvis 630, 664 og 664 Børn, men set i Forhold til det samlede Antal Børn under 18 Aar i de 3 Omraader var Provinsbyernes Tal ca. $2\frac{1}{2}$ Gang højere end Landdistrikternes og Hovedstadsomraadet endda over 3 Gange saa højt. Fjernelsernes Antal er stigende med Alderen, og de er navnlig mange i Aldersklassen 15—17 Aar, og der er en betydelig Stigning i Forhold til Aaret forud.

Om Fjernelsesgrunden er oplyst, at noget under Halvdelen af Børnene er fjernet paa Grund af Barnets vanskelige Karakter eller slette Opførsel; i knapt 20 pCt. af Tilfældene skyldes Fjernelsen baade Barnets og Hjemmets Forhold, og for godt 30 pCt. af Tilfældene ligger Fjernelsesgrunden alene i Hjemmets Forhold; mellem 4 og 5 pCt. er fjernet, for at Barnet kunde blive undergivet Særforplejning f. Eks. som aandsvagt. I ca. $\frac{2}{3}$ af Tilfældene har Forældrene givet Tilslutning til Fjernelsen, men dette betyder dog ikke, at Forældrene i Resten af Tilfældene har iværksat Anke over Børneværnsudvalgets Beslutning; dette er kun sket i godt 5 pCt. af Tilfældene i 1941 og i 7,5 pCt. Tilfælde i 1942. Ankernes Antal synes at være stigende.

Der er for 1941 foretaget en nøjere Gennemgang af *Grundlaget for Fjernelserne* i Lighed med den Undersøgelse, der blev foretaget for et Par Aar siden angaaende 900 i 1938 fjernede Børn. Undersøgelsen omfatter denne Gang *hele* Aargangen. Til Brug for denne Undersøgelse har man indhentet supplerende Oplysninger fra de forskellige Børneværnsudvalg for at faa et fyldigere Materiale at arbejde med. Materialet er dog alligevel ret uensartet, og for Fjernelsesgrundenes Vedkommende giver det først og fremmest Oplysning om, hvad de enkelte Udvalg har anset for det væsentligste i Sagen.

Børnene er som tidligere delt i 2 Grupper, nemlig Gruppe A, der omfatter samtlige Tilfælde, hvor *Barnets* Forhold helt eller delvis har bevirket Fjernelsen, og Gruppe B, hvor

alene Forhold vedrørende *Barnets Hjem* eller Forsørgeren har bevirket Fjernelsen. Det maa dog erindres, at der meget vel kan have været Mangler ved de Omgivelser, hvorunder Barnet har levet, selv om Tilfældet er henført under Gruppe A.

Antallet af Tilfælde, hvor Børnenes Forhold helt eller delvis har bevirket Fjernelsen — A-Gruppen — udgør 1234 eller ca. 70 pCt. af samtlige fjernede Børn. Til B-Gruppen er henført 519 Tilfælde. Der er en betydelig Aldersforskel mellem de 2 Grupper, for A-Gruppen var Gennemsnitsalderen ved Fjernelsen saaledes 14,2 Aar, for B-Gruppen 6,0 Aar. Dette er, hvad man maatte vente, thi Karakter- og Opdragelsesvanskeligheder af en saadan Styrke, at Fjernelse fra Hjemmet bliver nødvendig, melder sig i Reglen først, naar Barnet har naaet en vis Alder, og i særlig Grad opstaar der Behov for Børns Fjernelse, naar de forlader Skolen og skal til at klare sig selv mellem fremmede. Der bliver herved flere Muligheder for Konflikter med den borgerlige Retsorden. Hvor et Børneværnsudvalg maa gribe ind paa Grund af Hjemmets daarlige Beskaffenhed, maa det oftest ske, medens Børnene endnu er smaa, da det netop gælder om i god Tid at faa Børnene bort fra de daarlige Forhold. I A-Gruppen var Drengene i betydeligt Overtal. Der fjernedes langt flere Søkendeflokke i B-Gruppen end i A-Gruppen, hvilket igen hænger sammen med, at hvis et Hjem er daarligt, maa alle Børnene i Reglen fjernes, hvis der er Grundlag for Indskriden, hvorimod Vanskelighederne i Karakter eller Opførsel som oftest kun fremtræder hos et enkelt Barn indenfor en Søkendeflok.

Som ved den tidligere Undersøgelse er det ogsaa nu fastslaaet, at Ejendomsforbrydelser udgør en stor Del af de Forseelser, der er oplyst som Grundlag for Fjernelsen. Hos Drengene var Procenten 61,9; og der har fra 1938 været en ret udtalt Forskydning fra Rapseri til Tyveri, men dette kan mulig i nogen Grad forklares ved, at Børneværnsudvalgene i 1941 har anlagt en strengere Bedømmelse ved Klassificeringen af Ejendomsforbrydelserne end i 1938. Vold, Hærværk og Brandstiftelse forekommer kun i ganske faa Tilfælde, Uterlighed og anden Usædelighed i 9,5 pCt. af Tilfældene, Vagabondering i 6,5 pCt., Opdragelsesvanskeligheder som Skulkning fra Skole eller Plads omfatter 6,0 pCt. og Vanskelighed ved Arbejde i Form af Arbejdsuvilighed eller Dovenskab i 8,5 pCt. af Tilfældene. Iøvrigt

har adskillige Børn begaaet 2 eller flere forskellige Forseelser.

For Pigernes Vedkommende er det særlig Udskejelser paa det seksuelle Omraade, der bevirker Fjernelse. Der kan her paapeges Forhold af meget forskellig Grovhed lige fra erhvervsmæssig Utugt over løse Forbindelser med flere Mænd til Forhold, der betegnes som »andre seksuelle Forhold« og mulig har medført Fjernelse inden helt alvorlige Forhold er fastslaaet. De seksuelle Forseelser udgjorde i 1941 47,6 pCt. af samtlige Forseelser mod 41,1 pCt. i 1938. Den indtrufne Stigning falder udelukkende paa Hovedstaden og Provinsbyerne og ganske særlig de sidste; det kan ogsaa med Rette hævdes, at Krigsforholdene i særlig Grad har sat Præg paa en Række danske Provinsbyer. Ejendomsforbrydelserne hos Pigerne udgjorde i 1941 25,1 pCt. af Forseelserne, altsaa langt mindre end hos Drengene.

Fjernelsesgrundlaget behøver imidlertid ikke at være Forhold, der for en voksen Person vilde være strafbare, men kan ogsaa skyldes *Opdragelsesvanskeligheder i Almindelighed*. Disse Forhold kan være betydelig vanskeligere at bestemme end konkrete Forseelser, de karakteriseres f. Eks. som: Daarlig Opførsel, Trods, vanskelig Karakter i Almindelighed, psykopatiske Karaktertræk. Undertiden optræder disse Vanskeligheder Side om Side med konkrete Forseelser.

Man har ogsaa forsøgt at bestemme, i hvilken Grad der forekommer *Intelligensmangler* hos de Børn, der er fjernet fra Hjemmet; i 117 Tilfælde eller 6,7 pCt. af samtlige fjernede Børn er der Oplysning om undernormal Intelligensudvikling; 37 af Børnene karakteriseres som aandssvage. Disse Tal er dog sikkert for smaa, hvilket formentlig dels skyldes, at Oplysningerne er uensartede, dels at den ringere Intelligensudvikling ofte først bliver erkendt, naar Barnet har været nogen Tid under Forsorg; obligatorisk Intelligensundersøgelse sker ikke ved Fjernelsen.

Som ovenfor nævnt, er til A-Gruppen ogsaa henført Tilfælde, hvor Fjernelsen baade skyldes Barnets eget Forhold og de Forhold, hvorunder Barnet hidtil har levet. Efter Tallene for 1941 skulde der have været uheldige Forhold i Hjemmet hos 14,9 pCt. af de til A-Gruppen henførte Børn. De uheldige Forhold i Hjemmet kan ogsaa i en Del Tilfælde henføres til en af Ægtefællerne, f. Eks. skyldes vedkommendes strafværdige eller usædelige Levevis eller psykiske Defekt eller Uegnethed som Opdrager. Alt ialt

omfatter disse Forhold ca. 35,1 pCt. af de til A-Gruppen henførte Børn.

Af de Børn, der blev fjernet paa Grund af uheldige Forhold i Omgivelserne, har 57,5 pCt. levet under uheldige Forhold i Almindelighed i Hjemmet, i 34,2 pCt. af Tilfældene har Faderen været uheldig og i 61,8 pCt. har Moderen været uheldig, saaledes at flere af disse Faktorer samtidig har gjort sig gældende for adskillige af Børnene. De uheldige Forhold i Hjemmet kan særlig karakteriseres som Underernæring, daarlig og skodesløs Behandling af Børnene; de uheldige Forhold hos Faderen har særlig været Uegnethed som Opdrager og Alkoholisme, hos Moderen var det navnlig Usadelighed og Uegnethed som Opdrager, men dog ogsaa psykisk Defekt.

Til Belysning af, i hvilket Omfang Børneforsorg begyndes paa Grund af begaaede strafbare Handlinger, kan gives nogle Oplysninger om *Antallet af Tiltalefrafald* i Aarene 1941 og 1942.

I Henhold til Straffelovens § 30 kan Anklagemyndigheden bestemme, at Paatale bortfalder for Lovovertrædelser, begaaet af Personer, der har opnaaet den kriminelle Lavalder, 15 Aar, men er under 18 Aar, paa Betingelse af, at den paagældende undergives Børneforsorg eller undtagelsesvis i et nærmere angivet Tidsrum, der kan strække sig til det 21. Aar, undergives anden betryggende Forsorg. Endvidere kan Tiltale i visse Tilfælde af mindre alvorlig Karakter frafaldes i Henhold til Retsplejelovens § 723.

I Henhold hertil kan der opstilles følgende Oversigt:

Aar	Tiltale frafaldet:				Tiltale rejst
	Straffel. § 30	Retsplejel. § 723	Ialt	Tidligere Tiltalefrafald hos	
1938	826	223	1049	118	22
1939	682	174	856	74	21
1940	742	178	920	100	24
1941	1282	244	1526	158	56
1942	1569	228	1797	231	64

Tiltalefrafaldet forbindes undertiden med særlige Vilkaar, f. Eks. Anbringelse i Opdragelsehjem eller Forlængelse af

Forsorgen ud over 18 Aar eller mulig baade Forsorgsforlængelse og Anbringelse i Opdragelseshjem. Hvis der ikke er stillet særlige Vilkaar, vil det være tilstrækkeligt til Opfyldelse af et Tiltalefrafald mod Børneforsorg, at der beskikkes en Tilsynsværge for vedkommende, men der kan naturligvis ved Siden af Lovovertrædelsen foreligge andre Forhold, der bevirker, at et Børneværnsudvalg beslutter at anbringe en ung Person i Opdragelseshjem eller at forlænge Forsorgen, selv om dette ikke er stillet som særligt Vilkaar fra Anklagemyndighedens Side.

Om Arten af de Lovovertrædelser, der har givet Anledning til Tiltalefrafald, er oplyst for 1942, at Berigelsesforbrydelser andrager 89,4 pCt. af Tilfældene, 6,5 pCt. var Sædelighedsforbrydelser og Resten forskellige andre Forbrydelser, herunder Legemskrænkelser, Hærværk og Brandstiftelser. Der er foretaget en særlig Undersøgelse af Forskydningerne fra Kvartal til Kvartal indenfor Arten af Lovovertrædelser, og denne viser siden Oktober Kvartal 1940 en fortsat Stigning i Berigelsesforbrydelserne. Ogsaa i Sædelighedsforbrydelserne var der i 1941 en betydelig, i 1942 en mindre Stigning.

Medens der i Aarene før Krigen kun blev rejst Tiltale mod et ganske lille Antal Personer under 18 Aar, nemlig omkring 20 aarlig, steg dette Tal betydeligt i 1941 og 1942. Hovedmængden af de Forbrydelser, der gav Anledning til Tiltale, var Berigelsesforbrydelser. I 1941 sluttedes 42 pCt. af de rejste Sager med Fængsels- eller Hæftestraf, i 1942 var dette Tilfældet med 29 pCt. af Sagerne.

Det skal endnu nævnes, at der i Lov om offentlig Forsorg § 150 er Hjemmel til at undlade Tiltale for begaaede Lovovertrædelser overfor Personer mellem 18 og 21 Aar, der er anbragt i et anerkendt Opdragelseshjem eller udskrevet fra et saadant under Tilsyn, naar det findes, at Anvendelse af de i Loven hjemlede Foranstaltninger til Opdragelse og Oplæring er tilstrækkelig. Der haves dog ikke nogen fuldstændig Oversigt over, hvor mange Gange denne Lovbestemmelse anvendes. Det drejer sig ofte om Tyverier af Cykler eller Madvarer under en Rømning fra et Opdragelseshjem eller en anvist Plads eller Lære.

Foruden de ovenfor omhandlede Børn maa Børneværnsudvalgene ogsaa tage sig af Børn, der staar *uden Forsørger*, eller hvis Forældre midlertidigt eller varigt er ude af Stand til at sørge forsvarligt for dem og derfor har frem-

sat Anmodning om Børneværnets Bistand. Disse Børn er naturligvis ikke kriminelle eller i særlig Grad vanskelige — i saa Fald vilde Forsorgslovens § 130 Stk. 1 eller § 131 være at anvende — men Børneværnets Indskriden vil i adskillige Tilfælde kunne forebygge, at disse Børn kommer ud i Forhold, der kunde medføre Fare for, at de vil komme i Konflikt med de borgerlige Love. Hyppigst er Børneværnets Indskriden motiveret ved Sygdom i Hjemmet.

Ogsaa paa dette Omraade viser Krigens Indflydelse sig. I 1939 maatte Børneværnet tage sig af 3564 Børn, i 1940 var Tallet 3540, men i 1941 var det steget til 3817 og i 1942 til 4391. Afgangen var i de tilsvarende 4 Aar henholdsvis 3354, 3445, 3745 og 4105. Der var herefter under Forsorg uden for det naturlige Hjem ved Udgangen af 1940 4195, ved Udgangen af 1941 4267 og ved Udgangen af 1942 4553 Børn.

Naar et Barn fjernes fra sit Hjem, anbringes det i de fleste Tilfælde først i et Optagelseshjem (Iagttagelseshjem), i 1941 og 1942 skete dette i ca. 64 pCt. af Tilfældene, 10 pCt. af Børnene blev anbragt direkte i Børnehjem, godt 8 pCt. i Skole- eller Ungdomshjem, kun godt 10 pCt. blev straks ved Fjernelsen anbragt i privat Plejehjem, Lære eller Tjeneste. De Børn som Børneværnet tager sig af efter Forsorgslovens § 130 Stk. 2 anbringes i endnu større Tal i Optagelseshjem, hvilket hænger sammen med, at Anbringelsen som oftest er af midlertidig Karakter, i 1942 var Tallet ca. 68 pCt., omtrent 16 pCt. kom til Børnehjem og ca. 11 pCt. i private Plejehjem o. l. Anbringelse i Skole- og Ungdomshjem kan ikke ske paa Grundlag af Forsorg efter § 130 Stk. 2.

Til at modtage den voksende Strøm af Børn, som skulde anbringes uden for Hjemmet havde Danmark ved Krigens Begyndelse ($\frac{31}{3}$ 1940) 293 anerkendte Opdragelseshjem med 8112 Pladser og Børnetallet udgjorde 7902, 3 Aar efter ($\frac{31}{3}$ 1943) var Antallet af Opdragelseshjem 307, Pladstallet 8635 og Børnetallet 9375. Det ses heraf, at Antallet af Pladser langt fra er forøjet i samme Grad som Børnetallet. Det maa dog tilføjes, at der pr. 31. Marts 1943 var en Række Opdragelseshjem under Indretning, saaledes at Pladstallet derved er forøget en Del og senere er kommet enkelte nye Hjem til. I de fleste Tilfælde har Staten maattet yde betydelige Bidrag til de nye Hjems Tilvejebringelse. Dette gælder saaledes et nyt Statsoptagelseshjem for store Piger

(det første i sin Art) i Holte, et Optagelseshjem for store Piger ved Nykøbing Sjælland, et Optagelseshjem for store Drengene ved Nærum og et Fredeshjem for Piger ved Sønderborg. En særlig Hjælp har Staten ydet derved, at 5 af de nylig oprettede Statsungdomslejre midlertidig blev stillet til Raadighed for Børneforsorgen og taget i Brug som 2 Optagelseshjem for store Drengene, begge i Jylland, et Optagelseshjem for store Piger paa Fyn og 2 Fredeshjem for svagt begavede Børn over 15 Aars Alderen, begge i Jylland. Københavns Kommune har oprettet et Ungdomshjem for Piger, et lille Fredeshjem for Piger, et Optagelseshjem for store Drengene samt et stort Optagelseshjem for spæde Børn. En værdifuld Forøgelse er et Mødre- og Spædbørnehjem oprettet af Det Classenske Fideicommis i Charlottenlund. Hertil kommer forskellige mindre Børnehjem oprettet ved privat Initiativ. Selv nu er der nye Hjem under Indretning, men Mangelen paa Byggematerialer, Sengelinned og Beklædning gør Vanskelighederne næsten uovervindelige. Stillingen i Opdragelseshjemmene forværres yderligere ved den herskende Pladsnød i Aandssvageanstalterne, der bevirker, at Børn, som er fundet egnede til Aandssvageforsorg, maa vente længe paa Modtagelse i disse Anstalter og derfor optager Pladsen særlig i Optagelseshjemmene.

Omfanget af Anbringelser i private Hjem under Krigen kan ikke belyses nærmere talmaæssigt, men der er næppe Tvivl om, at der med de stigende Priser og den tiltagende Varemangel er mange Familier, som er betænkelige ved at tage Børn i Pleje eller unge Personer i Pension.

Den stærke Benyttelse af Opdragelseshjemmene har gjort Opdragelsesarbejdet vanskeligere, og Tidens almindelige Uro mærkes ogsaa i høj Grad blandt Opdragelseshjemmenes Elever. Tilgangen af egnede Medarbejdere er ikke tilfredsstillende, men varige Forbedringer af Personalets Kaar har hidtil ikke kunnet gennemføres. Til Dækning af de forøgede Udgifter ved Driften har Staten i de sidste Aar maattet yde betydelige »Krisetilskud«.

Oluf J. Skjerbak.

Fængselsvæsen.

Meddelelser om dansk Fængselsvæsen 1943.

Ved kst. Kontorchef i Direktoratet
for Fængselsvæsenet AXEL HYE-KNUDSEN.

Med Hensyn til Pladsforhold og Belægningsforhold i Statsfængslerne, Særanstalterne og Arresthusene ved Udløbet af 1943 meddeles nedenstaaende Oversigt, idet jeg i Lighed med tidligere til Sammenligning anfører de tilsvarende Tal ved Udgangen af 1942:

Mænd:	Plads til:	Fangebelæg:	
		31/12-42.	31/12-43.
1. Fængselsfanger:			
a. Statsfængslet i Horsens	336 ¹⁾	401	542 ²⁾
b. Statsfængslet i Vridsløselille . . .	377	518	659 ³⁾
c. Statsfængslet i Nyborg	436	570	702 ⁴⁾
2. Ungdomsfængselsfanger:			
a. Modtagelsesafdelingen i Nyborg	20 ⁵⁾	60	58 ⁶⁾
b. Søbysøgaard	92 ⁷⁾	120	125

¹⁾ Som det fremgaar af Skemaet huses der i Statsfængslet i Horsens baade Fængselsfanger, Arbejdshusfanger og Sikkerhedsforvaringsfanger. Arbejdshus- og Sikkerhedsforvaringsafdelingerne udvides efter Behov i Forhold til Tilgangen.

²⁾ Heraf var der anbragt 70 Fængselsfanger i Annekset i Amstrup, 31 i det i Arresthuset i Bjerre indrettede Anneks og 77 i Annekset, der er indrettet i en Afdeling af Tvangsarbejdsanstalten i Horsens, og 64 Fængselsfanger var anbragt paa fælles Sovesal.

³⁾ I Statsfængslet i Vridsløselille har det været nødvendigt at belægge 200 Celler med 2 Fanger, og 118 Fanger er anbragt om Natten paa fælles Sovesal.

⁴⁾ I Statsfængslet i Nyborg er 99 Enkeltceller belagt med 2 Fanger i hver Celle, og 1 Enkeltcelle er belagt med 3 Fanger. 220 Fanger er anbragt paa fælles Sovesal.

⁵⁾ Herudover har der midlertidig været afgivet yderligere Celler i Statsfængslet til Ungdomsfængslet, saaledes at næsten hele Nordre Fløj i Statsfængslet anvendes til Ungdomsfængselsfanger.

⁶⁾ Heraf 1 i Isolationsafdelingen. Af de resterende 57 Fanger har 16 nyindsatte og 6 genindsatte Fanger hensiddet over 2 Maaneder i Afdelingen paa Grund af Pladsmangel paa Søbysøgaard.

⁷⁾ Efter at den nyopførte Bygning med Plads til 30 Fanger er taget i Brug, er der normalt Plads til 92 Fanger. I Hovedbygningen (Slottet) er der imidlertid indrettet 4 Fællesafdelinger med Plads til ca. 25 Fanger.

<i>Mænd:</i>	Plads til:	Fangebelæg:	
		¹ / ₁₂ -42.	¹ / ₁₂ -43.
3. Psykopatfængselsfanger:			
Psykopatfængslet i Herstedvester	30	16	19
4. Arbejdshusfanger:			
a. Afdelingen i Statsfængslet i Horsens	se ovf. under 1 a	98	72
b. Arbejdshuset i Sdr. Omme	227 ¹⁾	278 ²⁾	82
c. Afdelingen i Renbæk		0	100
d. Afdelingen paa Kjærshoved- gaard		0	30
e. Afdelingen paa Sundholm		0	68
5. Sikkerhedsforvaringsfanger:			
Afdelingen i Statsfængslet i Hor- sens	se ovf. under 1 a	56	60
6. Psykopatforvarede:			
Forvaringsanstalten i Hersted- vester	135 ³⁾	130	129
7. Personer anbragte i Statens Hel- bredelsesanstalt for Drankere:			
Anstalten v. Sdr. Omme	26	28	0
Anstalten i Nordby paa Fanø	14	13	22

Kvinder:

Alle anbragt i Kvindefængslet i Vestre Fængsel	68		
1. Fængselsfanger (5 Mdr. og der- over)			73
2. Ungdomsfængselsfanger			0
3. Psykopatfængselsfanger			1
4. Arbejdshusfanger			7
5. Sikkerhedsforvaringsfanger			0
6. Psykopatforvarede			8

¹⁾ 207 Pladser i 3 alm. Afdelinger, 20 Pladser i Modtagelsesafdelingen, hvortil yderligere kommer en Sygeafdeling med 12 Senge og en Isolationsafdeling med 4 Celler. Ved Belægning af Anstaltens Sygeafdeling samt forskellige andre Lokaler er der oprettet Fællesafdelinger for ialt ca. 70 Fanger. Endvidere er der i 9 Celler anbragt 2 Fanger i hver Celle.

²⁾ Heraf var 23 anbragt paa Sygeafdelingen, og 9 Enkelceller var belagt med mere end 1 Mand.

³⁾ Heraf 100 i to Forvaringsafdelinger paa henholdsvis 40 og 60 Pladser, 10 i den i Psykopatfængslet indrettede midlertidige Afdeling og 25 Pladser paa Sygeafdelingen. Endvidere er der en Sikkerhedsafdeling med 10 Pladser.

Det samlede Antal Fangedage i Statsfængslerne omfattende Mænd i Statsfængslerne i Horsens, Vridsløselille og Nyborg, Ungdomsfængslet, Psykopatfængslet og Statens Arbejdshus var 786.260, hvilket svarer til et gennemsnitligt dagligt Belæg paa 2.154. Til Sammenligning kan oplyses, at det gennemsnitlige daglige Fangebelæg i de nævnte Anstalter i 1939 var 1276, og i 1940 var det 1269.

Ved Udgangen af Aaret 1943 var der 75 Arresthuse i Brug med Plads til 1430 Fanger, heraf 1036 i Enecelle. Københavns Fængsler med Politigaardens Fængsel raader over Plads til 520 Fanger, deraf 502 i Enecelle, hvoraf dog en Del er afgivet til andre Formaal.

Den $^{31}/_{12}$ 1943 hensad der i Arresthusene ialt 1363 Fanger, hvoraf 1285 Mænd og 78 Kvinder. Da det tilsvarende Fangetal pr. $^{31}/_{12}$ 1940 var 548, pr. $^{31}/_{12}$ 1941 917 og pr. $^{31}/_{12}$ 1942 1383, vil man se, at den Stigning i Fangetallet, der allerede begyndte at gøre sig kraftigt gældende i 1940, har holdt sig og er tilmed taget stærkt til i Løbet af de sidste Aar. Af de 1363 Fanger hensad 389, heraf 23 Kvinder, i Varetægt, 127, heraf 1 Kvinde, afsonede Hæftestraf, 675 Personer, heraf 36 Kvinder, afsonede Fængselsstraf, 19 Personer afsonede Hæfte som Forvandlingsstraf for Bøde, 15 Personer afsonede Fængsel som Forvandlingsstraf for Bøde, 18 afsonede Underholdsbidrag, 11 afventede Pladsledighed i Statsfængslerne og 9 Mænd og 1 Kvinde var anbragt i Detention.

Det samlede Antal Fangedage i Arresthusene androg 631.759. Det tilsvarende Antal for 1940 var 202.568, for 1941 var det 363.942 og for 1942 var det 498.818. Det gennemsnitlige daglige Belæg har i 1943 været 1730 mod 553 i 1940, 997 i 1941 og 1366 i 1942.

I Københavns Fængsler, herunder Afdelingen paa »Sundholm« hensad der den $^{31}/_{12}$ 1943 538 Mænd og 152 Kvinder. I Varetægt hensad 303 Mænd og 34 Kvinder. 147 Mænd og 96 Kvinder afsonede Straf af Fængsel og 19 Mænd og 6 Kvinder afsonede Straf af Hæfte, heraf 11 som Bødeforvandlingsstraf. 1 Mand afsonede Underholdsbidrag.

I Ungdomsfængslet er der i Aarets Løb indsat 80 efter Dom, og 14 er genindsat paa Grund af Overtrædelse af Vilkaar for Prøveløsladelse. Fra Ungdomsfængslet er der løsladt 94 Fanger. Af de 94 Løsladelser var de 87 paa Prøve, medens 7 Ungdomsfængselsfanger er blevet løsladt efter

at have tilbragt 4 Aar i Ungdomsfængslet. Alle, der blev løsladt paa Prøve, blev ved Løsladelsen undergivet Tilsyn ved Ungdomsfængslets Foranstaltning.

I Arbejdshuset er der i 1943 indsat 78 efter Dom, og 13 er genindsat efter Fængselsnævnets Resolution. 112 Fanger er blevet løsladt, heraf 61 efter at have tilbragt 5 Aar i Arbejdshuset. Ingen Arbejdshusfange er blevet løsladt efter 1 Aar. Efter 2 Aar er løsladt 5, efter 3 Aar 20 og efter 4 Aar 26.

I Sikkerhedsforvaringsanstalten er der i Løbet af 1943 indsat 4 Personer i Henhold til Dom, og 4 er blevet genindsat efter Fængselsnævnets Resolution. 3 Sikkerhedsforvaringsfanger er blevet løsladt paa Prøve, heraf 1 efter 4 Aars Hensiddens og 2 efter 8 Aars Hensiddens.

I Psykopatfængslet er der indsat 19 efter Dom. Fra Psykopatfængslet er der i Aarets Løb løsladt 16 Fanger. 6 er løsladt ved Straffetidens Udløb, 9 er blevet løsladt paa Prøve i Henhold til Straffelovens § 38 og 1 Psykopatfængselsfange er blevet benaadet.

I Psykopatforvaringsanstalten er der i Løbet af 1943 indsat 39 efter Dom, og 7 er blevet genanbragt paa Grund af Overtrædelse af Løsladelsesvilkaarene. 45 forvarede er blevet løsladt paa Prøve, 1 er blevet overført til Sikringsanstalten i Nykøbing Sjælland, og 1 er afgaaet ved Døden.

I Statens Helbredelsesanstalt for Drankere ved Sdr. Omme er der i Aarets Løb indsat 15 Personer, og 13 Personer er blevet udskrevet. I Statens Helbredelsesanstalt for Drankere i Nordby paa Fanø er der i Aarets Løb indsat 23, hvoraf de 11 er blevet overflyttet fra Anstalten ved Sdr. Omme, og der er blevet udskrevet 13 Personer, og 1 er blevet overført til Anstalten ved Sdr. Omme.

I Løbet af 1943 har 33 Arbejdshusfanger foretaget Undvigelse fra Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme. 2 Fanger har gjort Forsøg herpaa.

Fra Ungdomsfængslet er der undveget 11 Fanger, heraf 1, der var indlagt paa Sygehus. 1 Ungdomsfængselsfange har forsøgt Undvigelse.

Fra Psykopatforvaringsanstalten er der undveget 2 Personer. Begge Undvigelserne fandt Sted, medens de forvarede, der havde Udgangstilladelse, var paa Besøg i København.

Fra Statsfængslet i Horsens er der undveget 1 Fange,

og fra Afdelingerne i Amstrup og Norre Snede er der ligeledes undveget 1 Fange. 1 Sikkerhedsforvaringsfange i Horsens forsøgte Undvigelse Natten mellem den 2. og 3. Maj 1943. Det var lykkedes ham lidt over Midnat at komme ud gennem Vinduet i en Celle i Fængslets 4. Etage og herfra op paa Tagryggen af Bygningen, hvorfra han ved Hjælp af en Brandslange firede sig ned i Fængselsgaarden, hvor han imidlertid blev paagrebet.

Fra Statsfængslet i Vridsløselille har 2 Fanger forsøgt Undvigelse.

I December 1943 har Fængselsvæsenet maattet afgive Storstedelen af Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme, hvorved man mistede ca. 300 Pladser. Rømningen foregik paa den Maade, at man tilbageførte en Del Fanger til Horsens, overførte ca. 70 Fanger til Afdelingen paa Sundholm i Forbindelse med en Bygning, der i Forvejen var stillet til Disposition for Københavns Fængsler. Efter Forhandling med Arbejdsministeriet fik man endvidere overladt en Statsungdomslejr i Renbæk i Sønderjylland med Plads til ca. 100 Fanger. Endelig traf man Bestemmelse om, at Statens Helbredelsesanstalt for Drankere ved Sdr. Omme og den nyoprettede Helbredelsesanstalt for Drankere »Kjærshovedgaard«, jfr. nedenfor, skulde anvendes til Husning af Arbejdshusfanger, og herved skaffede man Plads til de resterende Arbejdshusfanger. Ved Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme har Fængselsvæsenet saaledes for Tiden kun den tidligere Helbredelsesanstalt for Drankere samt Landbrugsbbygningerne, men paa denne Maade har man opnaaet indtil videre at kunne fortsætte hele Driften af Landbruget ved Sdr. Omme.

Da den Bygning ved Københavns Vestre Fængsel, der hidtil har været benyttet som Kvindefængsel, har maattet afgives til andre Formaal, er Kvindefængslet derefter overflyttet til Fængselsafdelingen paa Sundholm. De kvindelige psykopatforvarede er dog stadig anbragt i Københavns Vestre Fængsel i en ny-opført Bygning.

Paa Grund af den Pladsmangel, der ogsaa har gjort sig gældende paa de Anstalter, hvor man har haft anbragt de Personer, der i Medfør af Bestemmelsen i Strfl. § 73 er dømt til Anbringelse paa en Helbredelsesanstalt for Drankere, har Justitsministeriet af Foreningen »Det blaa Kors« købt Afvænningshjemmet »Kjærshovedgaard« ved

Ikast i Jylland for en Købesum af 290.000 Kr. Ved Overtagelsen af »Kjærshovedgaard« vil der paa denne Anstalt blive indrettet Plads til ialt 46 Drankere, heraf 26 paa en lukket Afdeling, der er ved at blive indrettet i Patientbygningens Midtfløj, og 20 Personer paa en aaben Afdeling i Hovedfløjen. Ved Overtagelsen vil det blive muligt at bringe Drankerbehandlingen ind under mere hensigtsmæssige Former, idet Anstaltens Indretning som en delvis lukket Anstalt vil muliggøre en paakrævet Klassificering af Drankerne. Det var endvidere Tanken ved Erhvervelsen at opgive Anbringelsen af Drankere i Helbredelsesanstalten for Drankere ved Sdr. Omme, og denne Anstalt skulde derfor frigøres til udelukkende Brug for Arbejdshuset, og samtlige Arbejdshusfanger skulde derefter anbringes i Arbejdshuset i Sdr. Omme, og man vilde helt kunne ophøre med Anbringelse af Arbejdshusfanger i Statsfængslet i Horsens. Alle disse Planer blev imidlertid foreløbig kuldkastet ved Afgivelsen af Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme, og Kjærshovedgaard maatte som nævnt foreløbig tages i Brug som Afdeling for Arbejdshuset.

Ved Nedlæggelsen af Helbredelsesanstalten for Drankere ved Sdr. Omme og Kjærshovedgaard som Helbredelsesanstalter blev de der anbragte domfældte overflyttet dels til Statens Helbredelsesanstalt for Drankere i Nordby paa Fanø dels til forskellige private Drankeranstalter. Men da Anbringelsen paa private Helbredelsesanstalter ofte medfører store Vanskeligheder, maa man haabe, at det kun bliver for en kortere Tid, at man maa undvære Drankeranstalten paa Kjærshovedgaard som Helbredelsesanstalt for Drankere.

I Marts 1943 har Fængselsvæsenet taget i Brug en Ejendom, der er erhvervet i Nørre Snede. Ejendommen, der tidligere har været benyttet som Pigehjem, er nu etableret som Fængselsafdeling, der administreres under Statsfængslet i Horsens. Fængselsafdelingen, hvortil der er knyttet et Landbrug, har Plads til ca. 80 Fanger og benyttes fortrinsvis til Anbringelse af yngre Fængselsfanger, som har udstaaet en Del af deres Straffetid, og som ikke befrygtes at ville have daarlig Indflydelse paa deres Medfanger og iøvrigt skønnes egnede til Anbringelse under friere Forhold. De Fanger, der anbringes paa Fængselsafdelingen i Nørre Snede, er dels Fanger fra Arresthusene, dels Fanger fra Statsfængslet i Nyborg. Det er i Almindelighed en Betingelse for Anbringelse, at Fangen ikke er

over 35 Aar, og at han ikke tidligere har afsonet Straf i Statsfængsel, og at Straffetiden ikke overstiger 12 Maaneder. Afdelingen er fortrinsvis bestemt for Domfældte, der har været, eller som ved Løsladelsen skal beskæftiges ved Arbejde paa Landet. Fangerne i Fængselsafdelingen i Nørre Snede behandles efter de i kgl. Anordning af ³⁰/₁₂ 1932 angaaende Fuldbyrdelse af Fængselsstraf i Statsfængsel fastsatte Bestemmelser, dog at Justitsministeriet i Medfør af Anordningens § 40 har bestemt, at Straffen fuldbyrdes i Fællesskab saavel om Dagen som om Natten, og at samtlige Fanger med Hensyn til Klasseoprykning behandles efter de for Overgangs- og Slutningsstadiet gældende Regler.

Ved en Anordning af ⁵/₁₁ 1943 er der foretaget forskellige Ændringer i kgl. Anordning Nr. 26 af ³¹/₁ 1933 angaaende Fuldbyrdelse af Ungdomsfængsel overfor Mandspersoner, som Følge af at Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard, der hidtil har været ledet af Inspektøren for Statsfængslet i Nyborg, fra den ¹/₁₁ 1943 er undergivet selvstændig Ledelse af Inspektøren for Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard. Den tidligere Afdelingsleder paa Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard cand. theol. & mag. Aage Hansen har fra den ¹/₁₁ 1943 været konstitueret i Stillingen som Inspektor for Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard. Samtidig med Oprettelsen af Stillingen som Inspektor, er der oprettet en Stilling som Bogholder. Bogholderen skal tillige varetage Stillingen som Fængselsforvalter.

Af Bestemmelser af mere almindeligt Indhold kan nævnes, at der ved Direktoratets Skrivelse af ²⁰/₃ 1943 er fastsat nærmere Regler om Undervisning af Fanger i Statsfængslet i Vridsløselille. Efter Reglerne omfatter Undervisningen følgende Fag: Celleundervisning, der som Regel kun meddeles til saadanne skolepligtige Fanger paa Begyndelsesstadiet, der ikke tidligere har hensiddet i Statsfængslet, omfatter skriftlig og mundtlig Dansk, Regning og Skrivning. Fællesundervisningen, der gives indtil 4—5 Timer om Ugen, omfatter Dansk og Regning og Sprog (Engelsk, Fransk og Tysk) samt eventuelt andre Fag, som det findes ønskeligt at optage Undervisning i (Stenografi, Bogholderi og lign.).

Ved en Skrivelse af ²⁴/₃ 1943 har Direktoratet under Hensyn til de for Tiden herskende Vanskeligheder ved at fremskaffe passende Beskæftigelse til de i Statsfængslerne hensiddende Fanger meddelt Tilladelse til, at det Antal Timer,

hvori der efter gældende Bestemmelser kan gives Fangerne Undervisning kan forhøjes. Det er derhos tilladt, at der til de i Bestemmelserne om Undervisning fastsatte Undervisningsfag henregnes Selvstudium i visse andre Fag efter Inspektørens nærmere Bestemmelse. Selvstudium skal foregaa som Celleundervisning, og Tilladelse hertil bør kun gives, naar Gennemførelse af Studiet efter Fangens Standpunkt og øvrige Forhold skønnes at være af særlig Betydning for ham. Antallet af Undervisningstimer kan forsaavidt angaar Fællesundervisning ikke overstige 12 Timer ugentlig, og kan forsaavidt angaar Celleundervisning, herunder Selvstudium, ikke overstige 24 Timer ugentlig.

Paa Grund af den store Belægning i Statsfængslerne har Spørgsmaalet om Iværksættelse af Tuberkuloseundersøgelse været optaget til Forhandling med Sundhedsstyrelsen, der har udtalt, at det maa anses for uomgængeligt nødvendigt, at samtlige Fanger og internerede, som er anbragt i Fællesskab, bliver undersøgt for Tuberkulose, heri indbefattet Røntgenundersøgelse af Lungerne, og at de Fanger, der ved denne Undersøgelse viser sig at være lidende af smittefarlig Tuberkulose, isoleres, eventuelt overføres til Behandling i en Tuberkuloseafdeling.

Tuberkuloseundersøgelserne har derefter været gennemført ved samtlige Anstalter, og man har endvidere gennemført en Ordning, saaledes at ny-indsatte Fanger undersøges for Tuberkulose. Ved Københavns Fængsler, hvorigennem der passerer et meget stort Antal Fanger, er der truffet Foranstaltninger til Indretning af en mindre Tuberkulosestation med eget Røntgenapparat, og Undersøgelserne udfores af det faste Lægepersonale, der i denne Anledning er blevet suppleret med 2 Lægeassistenter. Ved Københavns Fængsler har man saaledes foruden Overlægen og en Speciallæge i Venerologi 2 Lægeassistenter, og ved disse Fængsler er det herefter gennemført, at alle Fanger i Forbindelse med Tuberkuloseundersøgelsen bliver gjort til Genstand for en almindelig Lægeundersøgelse. Denne Ordning maa anses for et betydeligt Gode, idet der passerer et ikke ringe Antal Personer igennem Københavns Fængsler, som hører til en Kategori af Mennesker, der i Almindelighed ikke søger Læger, og i den Tid, Nyordningen har fungeret, er det da ogsaa lykkedes at opdage et ikke ringe Antal Personer, der var lidende af forskellige Sygdomme, uden at de selv var vidende derom.

Disse særlige Foranstaltninger i Forbindelse med den

stigende Tuberkulose har medført, at man har maattet træffe Forberedelser til igen at aabne Tuberkulosesygehuset ved Statsfængslet i Nyborg, der i 1942 blev nedlagt som Tuberkulosesygehus, dels fordi der igennem længere Tid kun havde været meget faa Fanger, der led af smittefarlig Tuberkulose, dels paa Grund af den store Pladsmangel, der nødvendiggjorde, at intet Fængselslokale laa ubenyttet hen.

De for Tiden herskende særlige Forhold har selvsagt paa mange Omraader indenfor Fængselsvæsenet medført de største Vanskeligheder. De har ogsaa gjort sig gældende med Hensyn til Fangernes Arbejde, idet en Mængde Materialer nu ikke mere kan fremskaffes; men de Arbejdsgrene, der har maattet indskrænkes eller nedlægges, er blevet erstattet af andre Arbejder herunder særlig Fremstilling af Genstande af flettet Halm. Endvidere kan det nævnes, at de Fanger, der er anbragt i de under Statsfængslet i Horsens hørende Annekser i Amstrup og Bjerre, har været beskæftiget ved Optagning af Stød i nogle i Anneksernes Nærhed beliggende Skovdistrikter.

Paa Grund af de mange nye mindre Anstalter og den store Overbelægning i de gamle Anstalter har det selvsagt været nødvendigt at foretage en betydelig Udvidelse af Fængselsvæsenets Personale, og da det kan forudses, at kun en ringe Del af det store Antal Reservebetjente, der for Tiden er antaget, vil kunne opnaa fast Ansættelse som Fængselsbetjente indenfor en overskuelig Aarrække, er der gennemført en Ny-Ordning med Hensyn til Aflønning af Reservepersonalet. Herefter deles de ikke fast ansatte Personer indenfor Opsynsstyrken i maanedslønnede Aspiranter og daglønnede Reservebetjente. De maanedslønnede Aspiranter, der antages i et saadant Antal, at de kan paa-regne i Løbet af et Tidsrum af ca. 2 Aar fra Antagelsen at faa fast Ansættelse, lønnes med 90 % af Fængselsbetjentes Begyndelsesløn. De daglønnede Reservebetjente, der antages til midlertidig Tjeneste uden fast Ansættelse for Øje, aflønnes med Dagløn, der beregnes efter Lønnen for en Fængselsbetjent med 2 Alderstillæg men uden Pensionsfradrag. Lønnen betales ugevis bagud.

Ved Fængselsvæsenets Betjentskole har der i 1943 været afholdt 3 Dobbelt-Kursus for Reservefængselsbetjente. De 2 første Kursus havde en Varighed af 6 Uger, men da det havde vist sig vanskeligt at naa Stoffet ordentligt igennem paa de fastsatte 6 Uger, er Kursustiden ved det 3. Kursus blevet forlænget til 2 Maaneder.

Bøger, indsendte til Redaktionen:

- Ernst Hafter*: Schweizerisches Strafrecht. Besonderer Teil, Zweite Hälfte. Berlin (Springer—Verlag) 1943.
- Tidskrift, utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1943, Hft. 5—6. 1944, Hft. 1.
- Svensk Juristtidning. Årg. 28, Hft. 8, Årg. 29, Hft. 1—3.
- Defensor legis. 1943 Nr. 12, 1944 Nr. 1.
- Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. Aarg. 13, Nr. 11—12, Aarg. 14, Nr. 1—2.
- Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. IX, Hft. 5, Årg. X, Hft. 1.
- Statistisk Beretning fra Landsnævnet for Børneforsorg for Aarene 1941—42. København 1943.
- Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 34 Jahrg., Hft. 9—12.
- Veli Verkko*: Alkoholagstiftningens inverkan på brottsligheten i Finland. Helsingfors (Söderströms) 1944.
- Tidsskrift for Rettsvitenskap. Årg. 56, Hft. 5.

Omtale og Eftertryk i Dagblade og Tidsskrifter med Undtagelse af juridiske og medicinske Fagskrifter er forbudt.

Om de psykologiske Forudsætninger for Incest og incestlignende Handlinger, belyst ved et Par Tilfælde.

Af

P. DICKMEISS

&

I. OSTENFELD

Dr. med.

Dr. med.

Overlæge, Sindssygehospitalet,
Augustenborg

Chef for Frederiksberg Hospitals psykiatriske Afdeling

Incest — sexuel Forbindelse mellem beslægtede og besvogrede — er et Problem, der har beskæftiget Menneskene, saalænge der har eksisteret blot nogenlunde ordnede Samfund. De gamle græske Skuespil, »Kong Ødipus«, »Agamemnon«, »Orestes«, vidner herom. I vore Dage danner Læren om, at der hos Mennesket findes en oprindelig, dybtliggende erotisk Dragning mod Forældre af modsat Køn en Hjørnesteen i det psykoanalytiske System, som staar i skarp Modsætning til den traditionelle Anskuelse, at Sexuallforbindelser mellem Medlemmer af samme Familie er noget for det sunde, naturlige Menneske fremmed, ja modbydeligt. Denne Opfattelse afspejler sig i Straffelovene, særlig tidligere Tidens, samt i Ordet Blodskam, idet det anses for en Skam, en Skændsel, for Mennesker, der er knyttet sammen ved Blodets Baand, at staa i sexuel Forhold til hinanden.

Selv om denne Anskuelse, der i sin Oprindelse knytter sig til visse mystisk-religiøse Forestillinger, næppe kan holde Stand over for en mere moderne, nøgtern biologisk Vurdering, gaar de senere Aars Undersøgelser (*Evensen, Kinberg, Riemer, Sonden*) dog ud paa, at Incest i et moderne

Kultursamfund i de fleste Tilfælde kun er mulig, hvor Familielivet som en ordnet, konstant Samvirken mellem Familiemedlemmerne er mere eller mindre ødelagt. Incest findes fortrinsvis i de lavere Befolkningslag, ofte i Familier med Ophobning af Børn født uden for Ægteskab, extramatrimonielle Forbindelser, Skilsmisse og nye Giftermaal, kort sagt et Milieu, i hvilket de normale Forestillinger om Familielivet har undergaaet en vidtgaaende Opløsning.

Blandt Aarsagerne til Incestforbrydelser spiller psykiske Defekter en stor Rolle; særlig hyppigt ses intellektuelle Defekter, kronisk Alkoholisme og andre Tilstande med moralsk og aandelig Sløvelse. Af ydre Milieufaktorer maa nævnes manglende eller vanskeliggjort Mulighed for sexuel Omgang med andre Kvinder, f. Eks. Enkemanden, der ikke har Raad til at holde Husholderske, men hvis Husførelse passes af en halvvoksen Datter; endvidere Ægteemanden, hvis Hustru paa Grund af Sygdom, mange Fødsler eller klimakterielle Besværigheder unddrager sig Samlivet. I Sverige har man fundet, at Incest er mere end dobbelt saa hyppig paa Landet som i de store Byer, hvor Prostitution, Restaurations- og Forlystelsesliv giver Afføb for den sexuelle Trang, som ikke kan finde Tilfredsstillelse paa normal Maade i Ægteskabet. Incest er hyppigst i afsides liggende og tyndbefolkede Egne, f. Eks. Norbotten. En anden Milieufaktor af største Betydning er snævre og overfyldte Boligforhold.

Det er særlig ved den hyppigste Form for Incest, Incest mellem Fader (Stedfader) og Datter (Steddatter), at det forholder sig paa denne Maade. Ved Søskenincest og særlig ved den sjældne Incestform mellem Moder og Søn er de ydre Konstellationer og de psykiske Forudsætninger derimod ofte af noget mere speciel Art. I det følgende skal meddeles to Eksempler paa disse Former, der begge stammer fra socialt gode Lag, hvor der ikke er Tale om Intelligenssvækkelse, Alkoholmisbrug eller særlige moralske Mangler, i det sidste Tilfælde endda tværtimod. Det drejer sig her

om andre psykiske Ejendommeligheder, der har medført, at Incestforholdet har udviklet sig.

Det første Tilfælde er en 46-aarig gift Kvinde, som i Tiden fra Foraaret 1940 til Oktober 1941 nogenlunde regelmæssigt har staaet i sexuel Forhold til sin i 1919 fødte Søn, og som, da Undersøgelsen foretoges, stod sigtet for Blodskam.

Der er nogen Disposition til psykisk Lidelse, idet en Fætter i en Del Aar har været sindssyg, og en Farbroder skal være meget hidsig.

Sigtede er født og opdraget paa Landet, hvor Faderen havde en mindre Gaard. De var ialt 8 Søskende, Forholdene i Hjemmet var gode, Bornene blev opdraget strengt og spartansk.

Efter Konfirmationen fik Sigtede huslige Pladser paa Landet, var længere Tid hvert Sted, senere kom hun til at tjene i København. Ca. 1920, 25 Aar gl., rejste hun til England, hvor hun i 1½ Aar havde Pladser som Barnepige. Derefter vendte hun hjem og havde atter Pladser i Huset og som Expeditrice, indtil hun i 1927 blev gift med en Forretningsmand. Ægteskabet har været barnløst; men Sigtede har inden Ægteskabet i 1919 født en Søn, den i Sagen omhandlede. Drengen blev straks efter Fødselen bortadopteret, men da han var 15 Aar gl., lykkedes det Sigtede at faa ham tilbage, og han har siden boet i Hjemmet, indtil han i November 1941 flyttede hjemmefra.

Sigtede har aldrig tidligere gjort sig skyldig i noget kriminelt.

Hun har ikke haft legemlige Sygdomme af større Interesse. Menses har tidligere været regelmæssige, altid ret kraftige, ledsaget af stærk Træthed og en vis Nedtrykthed. Menses ophørte 1940, efter et halvt Aars Uregelmæssighed. I Tilslutning til Menstruationens Ophør har Sigtede lidt af Hedestigninger og Nattesved, hvad der dog nu, d. v. s. paa Tidspunktet for Undersøgelsen i Januar 1942, har fortaget sig en Del. Iøvrigt har der ikke været særlige Gener i Tilslutning til Menopausens Indtræden, Sigtede

har paa en vis Maade følt denne som en Lettelse, idet hun er blevet befriet for den Træthed, som de stærke Blødninger hver Maaned forarsagede.

Om Sigtedes psykiske Habitus har en Søster udtalt, at hun ikke har frembudt noget unormalt i Barndommen eller Ungdommen. Hendes Ægtefælle, der staar som Anmelder i Sagen, betegner hende som noget temperamentsfuld. Hun er ret ligevægtig til daglig; men naar noget gaar hende imod, kan hun blive opfarende og »hysterisk«. Hun har iøvrigt været flink og dygtig som Husmoder. Efter at Sønnen er kommet hjem til hende, har han været hende et og alt.

Sigtede forklarer selv, at hun som Barn var flittig, stilfærdig, lidt undselig, kunde altid sine Lektier, var ærgerrig, vilde gerne være Nr. 1. Ogsaa som Voksen har hun altid været paapasselig, samvittighedsfuld med sit Arbejde, har gode Anbefalinger fra de Steder, hvor hun har tjent. Hun har altid været noget tilbageholdende af Væsen, har haft lidt svært ved at gøre sig gældende og ved at komme i Kontakt med andre; har aldrig haft særlig mange Kræfter. Hendes Humør har som Regel været godt, men paavirkeligt af ydre Forhold, idet hun over for Modgang har været følsom og nærtagende, har altid været let rørt, haft let til Taarer, har f. Eks. ofte kunnet græde over Films og Teaterstykker. Som ung vil hun ikke have været særlig hidsig eller opfarende, derimod indrømmer hun, at der i Ægteskabet ofte har været Skænderier og Scener mellem hende og Manden, som hun dog paastaar har været forarsaget af Manden. Hun har aldrig lidt af endogene Stemnings-svingninger.

I sexuel Henseende angiver hun at være normal. Hun havde første Gang Samleje 18 Aar gammel med en 24-aarig Kusk, der tjente paa samme Gaard som hun. Hun stod i Forhold til ham i 3 Maaneder. Han vilde have været forlovet med hende; men hun syntes ikke, at hun holdt tilstrækkeligt af ham. Nogle Aar senere lærte hun en Elek-

triker at kende, som hun var ringforlovet med 1 Aar, hvorefter det viste sig, at han var gift; Bruddet med ham tog ret stærkt paa hende. Derefter lærte hun en Sergent at kende, og det er ham, der er Fader til Sønnen, Han tilbød at gifte sig med hende, men da han blev hjemsendt og lagde Uniformen, syntes hun ikke, hun brød sig om ham. Efter Hjemkomsten fra England var hun et Par Aar forlovet med en frasepareret Mand; men de kunde ikke blive gift, fordi hans Kone ikke vilde skilles. Derefter traf hun sin nuværende Mand, som hun blev gift med. I de første Aar var det ægteskabelige Samliv imellem dem naturligt, de havde Samleje næsten hver Aften. Efterhaanden blev det imidlertid sjældnere, og de sidste ca. 8 Aar har de slet ikke haft Samleje. Sigtede mener at være i Besiddelse af en naturlig Kønsdrift, har følt naturlig sexuel Tilfredsstillelse ved Samleje. I de første Aar efter at det ægteskabelige Samliv var ophørt, savnede hun det; men efterhaanden følte hun angivelig ingen sexuel Trang. Ogsaa i en tidligere Periode af sit Liv har hun direkte følt Længsel efter sexuel Samvær, nemlig under Svangerskabet; ellers vil hun aldrig direkte have savnet det i Perioder, hvor hun ikke har haft et fast Forhold; hun har aldrig indladt sig i løse Forbindelser.

Som ung var Sigtede tilfreds med sin Tilværelse, var glad for sit Arbejde, befandt sig vel i sine Pladser. Da hun 24 Aar gammel blev gravid, holdt hun det skjult for Familien, kom gennem Avisen i Huset hos nogle Husmandsfolk paa Sjælland, hvor hun fødte Barnet. Hun havde Barnet hos sig en Maanedstid, inden det blev bortadopteret. Hun kom i denne Maaned til at holde meget af Barnet, og det var overordentlig svært for hende at give Slip paa det. Hun har altid elsket smaa Børn og har siden altid længtes meget efter sit Barn, i lange Tider efter Adoptionen tænkte hun ikke paa andet end Barnet og græd hver Aften, naar hun kom i Seng. Hun tog til England for at komme bort fra det hele, men kunde ikke

falde til i det fremmede. Efter at være kommet hjem og efterhaanden som hun blev ældre, begyndte hun at føle Tomhed ved den Tilværelse, hun førte, længtes efter at faa sit eget Hjem og giftede sig omsider 32 Aar gammel. Hun indrømmer, at hun ikke elskede Manden, men han sagde, at han elskede hende, og hun mente, at han kunde give hende, hvad hun ønskede, nemlig et socialt betrygget Hjem. Ægteskabet blev imidlertid hurtigt ulykkeligt, »det var slet ikke den samme Mand, jeg blev gift med, som jeg var forlovet med« siger hun. Manden skal have haanet og drillet hende, passede ikke Forretningen, saa de hurtigt kom til at sidde daarligt i det. Det ægteskabelige Samliv ebbede som nævnt efterhaanden ud, og Sigtede troede, at det skyldtes, at Manden var impotent; hun angiver, at hun først langt senere blev klar over, at han har været hende utro lige fra Ægteskabets Begyndelse.

En svær Skuffelse var det ogsaa for hende, at hun ikke fik Børn. Hvert Aar skrev hun til sin Søns Fødselsdag, idet hun kendte hans Adresse. Hun fik aldrig noget Svar, men ved hans 13 Aars Fødselsdag fik hun Brevet tilbage med Paaskrift om, at Adressaten var flyttet. Hun fik nu opsporet, at Adoptivforældrene var blevet skilt, og at Sønnen var blevet anbragt paa et Børnehjem. Efter en Del Vanskeligheder lykkedes det hende at faa den gamle Adoption ophævet og at faa Manden til at adoptere Sønnen, som derefter 15 $\frac{1}{2}$ Aar gammel kom i Huset hos dem. Hun kom hurtigt til at hænge stærkt ved ham, elskede ham over alle Grænser, følte, at han var hendes eneste Holdepunkt i Tilværelsen, det eneste, hun havde at leve for. Da nogle Aar var gaaet, kom Angsten for at miste ham, »de Aar gik saa hurtigt, han blev altfor tidligt voksen«, siger hun. Hun blev bange for, at han skulde »falde i Kløerne paa Kvinder«, som hun udtrykker sig. Paa dette Tidspunkt fik hun fat i Olfert Ricards Bog »Ungdomsliv«, og mener heri at have læst, at »lykkelig er den unge Mand, der lærer en ældre Kvinde at kende«. Ved Læsningen heraf slog det ned i hende:

»Skulde det være Moderen?«. Kort efter opdagede hun, at Sønnen var begyndt at interessere sig for en ung Pige i X-by, hvor de boede, en ung Pige, som hun betegner som »en rigtig Tøjle«. Det lykkedes hende dog at faa ham snakket fra det. Nogle Dage senere var hun og Sønnen i Maj 1940 sammen i Teatret, hvor de saa »Foraar i Heidelberg«. Hun var helt beruset af Stykket, havde ikke været i Teatret i mange Aar og kunde ikke lade være at sammenligne Parret i Stykket med sig selv og Sønnen. Det var en smuk Foraarsaften, og efter at være kommet hjem sad de nogen Tid i Haven og talte om Stykket. Samtalen gled over paa sexuelle Spørgsmaal, og Sigtede sagde til Sønnen, at skulde han savne Kvinder, kunde han komme til hende. Da hun efter at have klædt sig af gik ind til Sønnen for at sige Godnat, kom det til en heftig Omfavnelse imellem dem, hvorefter hun gled ned i Sengen til ham, og de havde deres første Samleje. Dagen efter tænkte hun: »Saa skal det alligevel passe paa Drengen«. Om det derpaa følgende sexuelle Samliv forklarer hun, at hver Gang hun gik ind til Sønnen, var det, som om hun »skulde« gaa derind. Hun har følt det som »Guds Førelse«, siger hun, har følt det som et »Kald« til derved at beskytte Sønnen, indtil han blev tilstrækkelig voksen til, at han kunde gifte sig med »en passende ung Pige«. Hun paastaar, at hun selv følte, at Forholdet var »rent«, og at hun ikke havde nogen Forstaaelse af, at hun gjorde noget strafbart. Under det sexuelle Samkvem med Sønnen fik Sigtede en sexuel Opblussen, idet hun i den første Tid følte sexuel Tilfredsstillelse. I det sidste halve Aar vil hun derimod ikke have opnaaet Orgasme, men fortsatte alligevel Samlivet, fordi det, hun egentlig tilstræbte, var, at »have Sønnen i sine Arme« og at føle, at han var hendes. Naar Sønnen nogle Gange gjorde Forsøg paa at komme ud af Forholdet, blev hun ulykkelig, og ved en bestemt Lejlighed i Juni 1941, da hun fik at vide, at han var begyndt at flirte med en ung Pige, lavede hun en større Scene, kastede sig paa Gulvet,

græd og raabte op, truede med Selvmord; fik herved Sønnen til at love at give Afkald paa Pigen.

Sigtede frembyder ved Undersøgelsen ingen Tegn paa Sindssygdom. Hun er stilfærdig og aaben, lægger Kortene paa Bordet, men kan stadig ikke se det etisk fordømmelige i Forholdet til Sønnen; lægger en Del af Ansvar et over paa Manden, der har forsømt hende. Hun fratægger sig enhver Tanke om Selviskhed i Forholdet, der for hende kun har været en Fortsættelse af den naturlige Moderkærlighed til Sønnen. Hun synes at have en ret udtalt Evne til at kunne udelukke alle modstridende Argumenter af sit aandelige Synsfelt, endvidere synes hun med Hensyn til det omtalte Citat fra Olfert Ricards Bog at gøre sig skyldig i Erindringsforskydning, idet Bogen slet ikke indeholder nogen Udtalelse som den af Sigtede anførte. Hendes Stemning er trykket, men ikke mere end venteligt i Betragtning af hendes Situation. Der er en Antydning af sentimental Sødledenhed over hende, særlig naar hun taler om Sønnen og om sit Forhold til ham. Hun virker noget primitiv, naiv og psykoinfantil i Forhold til Alderen, men egentlige Karakterdefekter synes hun ikke i Besiddelse af. I intelligensmæssig Henseende adskiller hun sig ikke fra Gennemsnittet.

Legemligt er hun spinkel. Udscendet noget falmet. Den legemlige Undersøgelse viser iøvrigt intet abnormt.

Man har ogsaa haft Lejlighed til at mentalundersøge Sønnen. Om ham skal man fatte sig i Korthed.

Som nævnt har han været bortadopteret og senere anbragt paa Børnehjem. 15 Aar gammel kom han tilbage til Moderen og dennes Mand. Han fulgte almindeligt med i Skolen og kom efter Konfirmationen i Mekanikerlære, blev udlært efter 4 Aars Forløb i Oktober 1939. Derefter aftjente han sin Værnepligt indtil April 1940, hvorefter han vendte tilbage til sin gamle Læremester.

Om sine seksuelle Forhold forklarer han, at han har masturberet fra 12—13 Aarsalderen, lærte det af de andre Drengene paa Børnehjemmet og fortsatte dermed, indtil For-

holdet til Moderen begyndte i 1940. Som halv voksen var han ret genert og tilbageholdende, og først i 20-Aarsalderen begyndte han under Slutningen af Soldatertjenesten at interessere sig for det andet Køn og at gaa Ture og i Biograf med unge Piger. Dette var Moderen meget ked af, hun søgte at snakke ham fra det, hvad ogsaa lykkedes.

Moderen har fra første Færd været meget kærlig overfor ham, og han har selv været meget glad for, at han har fundet sin Moder, idet han, medens han var paa Børnehjemmet, fik at vide, at Plejemoderen ikke var hans rigtige Moder. Om det første Samleje med Moderen i Maj 1940 forklarer han som oplyst af hende. De var begge meget betaget af det Stykke, de havde set. Da de efter at være kommet hjem sad og talte sammen i Haven, og Samtalen gled over paa sexuelle Emner, sagde Moderen, at hvis han savnede sexuel Omgang, kunde han komme til hende, ja hun erklærede, at hun ligefrem vilde blive lykkelig, hvis han vilde gøre det. Han tænkte ikke over det strafbare i Forholdet, da det blev indledt; men det blev dog ret hurtigt klart for ham, at Forholdet var unaturligt. Han forsøgte flere Gange at trække sig ud af det; men det modsatte Moderen sig paa enhver Maade, hun græd og truede mere end een Gang med Selvmord, erklærede, at hun ikke kunde undvære ham. Hun truede ogsaa med, at han i saa Fald maatte forlade Hjemmet, og han kunde den Gang ikke tænke sig at leve udenfor Hjemmet. Han var saaledes ikke i Stand til ved egen Kraft at bryde Forholdet, var for stærkt knyttet til Moderen, dels ved Kærlighed, dels ved Autoritet. Han udførte Samlejet med Moderen paa naturlig Maade med Opnaaelse af Ejaculation og Orgasme. Moderen er den første Kvinde, han har staaet i Forhold til, og han har ikke staaet i Forhold til andre, saalænge Forholdet til hende stod paa. Efter at han er flyttet hjemmefra, har han imidlertid lært en jævnaldrende ung Pige at kende, som han paa naturlig Maade staaer i Forhold til.

Om Sønnens øvrige psykiske Forhold fremgaar af Akterne,

at han paa Børnehjemmet viste tilfredsstillende Opførsel, er velanbefalet fra sine Arbejdspladser, Adoptivfaderen (Moderens Mand) betegner ham som fuldt ud naturlig. Han forklarer selv, at han som Dreng havde lidt svært ved at gøre sig gældende, blev ikke regnet af Kammeraterne, var legemligt spinkel, kunde ikke klare sig i Slagsmaal, var noget indesluttet. Har altid været rolig af Temperament, ligevægtig af Stemning, aldrig hidsig eller opfarende, snarest noget eftergivende. Han har altid været ret uselvstændig, siger saaledes: »Mor har tænkt for mig og bestemt, hvad der skulde gøres«. Først nu efter at han er flyttet hjemmefra, synes han, at han mere er blevet sig selv og mere er i Stand til at gøre, hvad han selv synes er rigtigt.

Han har en pæn og dannet Fremtræden, er stille og noget tilbageholdende af Væsen, er i neutral Stemning. Han er fuldstændig samlet, klar og orienteret, frembyder ingen Tegn paa Sindssygdom. Han har nu fuld Erkendelse af det abnorme og kriminelle i sit Forhold til Moderen og kan nu bagefter slet ikke forstaa, at det har kunnet gaa saa længe. Han mener, at en medvirkende Aarsag har været, at han og Moderen først kom sammen, da han var godt 15 Aar gammel. Hans intellektuelle Evner er naturlige. —

Skal man til Slut resumere, maa til Forklaring af Moderens kriminelle Handling væsentlig fremdrages 3 Forhold, nemlig hendes psykiske Konstitution, den specielle Livsfase, hvori hun har befundet sig, samt hendes specielle Livssituation.

Hun har et følsomt og stemningsbevægeligt Temperament, er noget primitiv, naiv og psykoinfantil. Hendes Sjæleliv rummer visse hysteriske Psykomekanismer, der dels giver sig Udtryk i den Maade, hvorpaa hun gennem Affektudbrud søger at opnaa sin Vilje, dels i hendes Evne til Selvsuggestion. Hun giver ubevidst sine driftsmæssige Handlinger et ædelt, uegennyttigt Formaal, samtidig med at det lykkes hende at borteliminere alle Modforestillinger og modstridende Argumenter af Bevidstheden.

Paa Tidspunktet for de kriminelle Handlinger har Sigtede befundet sig i Klimakteriet. I denne Periode af Livet ses ikke sjældent en forbigaaende Oplussen af Kønstriften, og det er muligt, at noget lignende har gjort sig gældende for Sigtedes Vedkommende.

Hvad hendes specielle Livssituation angaar, lever hun i et ulykkeligt, sexuel utilfredsstillet Ægteskab. Sønnen, der er hendes eneste Barn, er født før Ægteskabet og bortadopteret. Hun har altid længtes meget efter ham, og da hun efter 15 Aars Forløb omsider faar ham til sig, omfatter hun ham med en grænseløs Kærlighed. Den for alle Mødre vanskelige Proces at give Afkald paa Bornene, naar de bliver voksne, har for hende været særlig svær. Dertil kommer, at hendes Følelser over for ham ikke har gennemgaaet hele Skalaen af Moderfølelser fra den spæde Barnealder til den voksne Alder, eftersom hun først fik ham til sig som halv voksen.

Hvad Sønnen angaar, er han noget eftergivende, uselvstændig og barnlig af Psyke, og det maa antages, at Pubertetsaarenes ubestemte, lidet maalsikre erotiske Længsler har, kraftigt understøttet af Moderen, faaet den Kvinde til Objekt, som ganske vist er hans Moder, men til hvem hans barnlige Følelser for en Moder i Drengesaarene aldrig har været knyttet. —

Sagen blev sendt til Retslægeraadet, som skrev, at Moderen ikke rent principielt kunde anses for uegnet til Straf; men den specielle Forbrydelse, hun har gjort sig skyldig i, maatte dog anses for at være et Udslag af en ganske speciel og paa det abnormes Grænse staaende Udvikling, saaledes at nye Lovovertrædelser under alle Omstændigheder maatte anses for ganske usandsynlige, forudsat at hun og Sønnen fjernedes fra hinanden. Anvendelse af Straf maatte synes lidet hensigtsmæssig og vilde muligt endog kunne medføre et sjæleligt Sammenbrud hos hende. Beskikkelse af Tilsyn maatte anbefales.

Moderen blev dog ved Underretten idømt $1\frac{1}{2}$ Aars Fængsel,

Sønnen 6 Maaneders Fængsel; Anklagemyndigheden appellerede Dommen, hvorefter Moderen ved Landsretten idømtes 2 Aars Fængsel, Sønnen 8 Maaneders Fængsel, dog betinget.

I Slutningen af November 1943 havde man Lejlighed til at foretage en Efterundersøgelse af Moderen. Under Strafafsoningen havde hun været indlagt et Par Maaneder paa Bispebjerg Hospitals psykiatriske Afdeling. Hendes Syn paa Forholdet til Sønnen var ganske uændret. Hun fandt fremdeles, at det var et »rent« og »smukt« Forhold, hvis eneste Formaal var at beskærme Sønnen og hindre, at han skulde falde i Hænderne paa daarlige Kvinder. Hun følte sig stærkt forurettet over, at hun overhovedet var blevet straffet.

Det næste Eksempel er et ejendommeligt Tilfælde af konglig Omgængelse (Strfl. § 212) mellem to Søskende.

Patienten er en 24-aarig ugift Tjenestemand, der 31. Januar 1944 indlagdes paa Frederiksberg Hospitals psykiatriske Afdeling gennem Skadestuen efter i sit Hjem at have indtaget en større Dosis Sovetabletter (ialt c. 15 Phenemaltabletter a 10 cg). Det oplystes i Tilslutning til Indlæggelsen, at Patienten Aftenen i Forvejen havde hævet sin Forlovelse.

Patienten viste sig at være af en ejendommelig sjælelig Struktur og at tilhøre en Familie af særprægede Mennesker. Faderen var Ingeniør og frembød intet patologisk i psykisk Henseende. Han var et fornuftigt og afbalanceret, ikke særlig livligt Menneske, men med stor Interesse og varme Følelser overfor Patienten. Moderen var derimod et udpræget tungt Gemyt, med Anlæg for patologiske depressive Faser, og hun havde været behandlet under en saadan paa Kommunehospitalets 6. Afdeling. En ældre Broder havde været behandlet for »nervøs Stammen« paa neurologisk Afdeling — en Stammen, der kun fremkom, naar han kom i Affekt. En, ligeledes ældre, Søster angaves at være »alvorlig« uden dog at være saa tungsindig som Patienten. En anden, 2 Aar ældre, Søster — den

Søster, til hvem Patienten har staaet i konsligt Forhold — har en ejendommelig Natur. Patienten angiver, at han aldrig rigtigt har kunnet forstaa hendes Følelser. Tilsyneladende stenrolig rummer hun dog stærke indre Følelser, der afgjort synes at gaa i altruistisk Retning, men af en eller anden Grund, maaske Ringhedsfølelser, lukker hun sig til daglig inde med dem. Af og til kommer de indre Rørelser stærkt og overraskende frem, idet hun pludselig kan vise en naiv og rørende Trang til at hjælpe og opofre sig for hende fuldkommen fremmede Personer. I det hele taget er der for Familien ingen Tvivl om, at hendes Til-lukkethed ikke dækker over Egoisme eller virkelig Kulde, men tværtimod er et Dække for stærke og varme, omend noget usikkert afreagerede, medmenneskelige Tilbøjeligheder. Ved en Samtale paa Afdelingen havde man Lejlighed til at se hende. Hun havde meget svært ved at lukke sig op og tale frit om Forholdet til Broderen, men hendes Optræden var dog langt fra bestemt af nogen Form for afvisende Holdning. Snarere havde man Indtryk af stor Ubehjælpssomhed i Optræden og Udtryk. Hun sad akavet paa Stolen, med det ene Ben over det andet og med Haanden tankefuldt under Kinden, mens Blikket flakkede usikkert og aandsfraværende rundt. Svarene kom som fra en fjærn Region og var ligesom tynde og blege, uden Fasthed eller Form. Der var noget naivt over Skikkelsen til Trods for, at Fysiognomiet egentlig var klogt. Man fik Indtryk af en »instinktløs« Person, uden rigtig Vitalitet eller biologisk Bæreevne. Dette sidste bekræftedes for saa vidt, som hendes Ægtefælle, med hvem hun havde været gift i 2 Aar, kunde oplyse, at hun i erotisk Henseende aldrig havde vist sig særlig interesseret, han havde ikke paa Fornemmelsen, at denne Side af Tilværelsen betød noget større for hende. Derimod reagerede hun etisk overordentlig fint og stærkt overfor, hvad hun kom ud for, og bedømte stadig med pinagtig etisk Følsomhed sine egne Handlinger. I denne Henseende lignede hun ganske Patienten. Og efter

at Incestsagen er blevet drøftet i Familien og med Lægen, har dette hos hende givet en voldsom Reaktion med vaagen Selvanklage og yderligere Tillukning. Patologiske Faser har hun ikke gennemgaaet, hverken tidligere eller nu, i Forbindelse med Sagens Fremdragelse i Lyset. —

Ogsaa i Ascendensen fandtes Spor af Sindssygdom, baade paa fædrene og mødrene Side. En Fæster var død paa Sindssygehospital, angivelig under en Sindssygdom, der var udbrudt i Tilslutning til en Meningitis, og Morfaderen var en Tid indlagt paa Kommunchospitalets 6. Afdeling for en Depression.

Patientens egen Habitualpsyke, som man, efter at Sygdommens akutte Fase var klinget af, fik rig Lejlighed til at studere, var først og fremmest præget af et behersket og afbalanceret »indre« Overskud af vitale Følelser, der gjorde ham i højeste Grad medsvingende og kooperativ. Følelsemassen var intimt knyttet sammen med hele Personligheden, hvilken derfor reagerede overordentlig fint overfor Omgivelsernes Udtalelser og Domme. Han var, ligesom Søsteren, meget følsom netop i etisk Henseende, vejende og vragende sine egne Handlinger og Ytringer paa en Guldvægt, — dog ikke paa nogen sygeligt præget Maade, som et Udslag af anankasme-præget Sensitivitet, men ud fra sit normale, overordentlig følsomme Indre. Selv regner han med at lide i udpræget Grad af Mindreværdskomplexer — en almindelig Betegnelse hos skrupuløse Naturer. Man fik saaledes Indtryk af en ung Mand, der med en ikke almindelig Samvittighedsfuldhed rogtede sin Inderverden og sit Forhold til sine Medmennesker. Med lynsnar emotionel Syntoni opfattede han straks, naar man med en Nuance i sine Svar til ham blot saa meget som antydede en anden Opfattelse end hans egen. Familien havde samme Indtryk af hans Sind og Karakter (der hos ham gik i eet), og den opfattede fra første Færd hans Sygdom og Hævelsen af Forlovelsen som betinget af hans velkendte Samvittighedsfuldhed.

Hans Optræden i Normaltilstanden var beskeden, stille, rolig og behersket. Han var faamælt og lavmælt, altid behagelig at tale med, da hans Udtalelser altid var fornuftige og velovervejede og væsentlige for Sagen. —

Om sit vita oplyste han følgende.

Han havde som Barn gaaet i Privatskole og senere paa Gymnasium, dog kun taget Realeksamen. Derefter gik han paa Uddannelseskursus og absolverede 1941 en Eksamen med gode Karakterer. Siden har han været tilknyttet en Tjenestemandsinstitution, men har ikke følt sig tiltrukket af Arbejdet, som han betragter som blot Levebrød. Han føler sig plaget af Arbejdsstedets uundgaaelige Spektakel, og har prøvet at faa reduceret Arbejdstiden til det mindst mulige. Hans Ideal synes at være et Arbejde, hvor han kan faa Ro og Fred. Han har ved Siden af gaaet paa Tegneskole og har malet Landskabsstudier i sin Fritid. Han angives at have Talent, men af Mangel paa Selvtillid har han ikke turdet kaste sig alene over Kunsten. Mærkeligt nok har han ingen speciel Interesse, som han føler Trang til at kaste sig over og vie sit Liv; men han røber Optagethed af Livets Problemer og læser kursorisk megen lodig og tung Litteratur, bl. a. Kierkegaard og Dostojevski.

Trekvart Aar før Indlæggelsen lærte han den unge Pige at kende, hvem han trak sig tilbage fra umiddelbart før han indlagdes. Nogle Maaneder senere blev de forlovet, og den sidste Tid havde de seksuelt Samkvem. Patienten havde en stigende Følelse af, at de ikke harmonerede psykisk sammen, og han fik da den Tanke at undersøge, hvordan det i saa Henseende forholdt sig paa det erotiske Omraade. Her sporede han ingen Vanskeligheder; men hans Betæneligheder paa Grund af den formentlige Mangel paa aandelig Harmoni lod ham ikke falde til Ro i Forholdet. Mere end denne Omstændighed var dog Forholdet til Søsteren, der ligesom aktualiseredes mere og mere under Samlivet med Kæresten, medvirkende til, at han, brat og lidenskabeligt, hævdede Forlovelsen som omtalt. Mere herom nedenfor.

Patienten vil som Barn have været psykisk naturlig, uden paafaldende sjælelige Træk. Med Puberteten mærkede han imidlertid, at der samtidig med den begyndende sjælelige Modning sænkede sig en Tungthed over ham. Han gled efter hans egen Beskrivelse faktisk ind i en ikke videre dyb, men sejt og typisk endogen Depression med Følelsen af Ensomhed i Livet og overfor Medmenneskene og med deraf følgende Isolationstendens. Han gik i disse Aar tavs, alvorlig og indelukket i sine egne Tanker, paa een Gang lidende under Aflukketheden og hemmeligt findende sig til Rette med den, og samtidig arbejdede han videre som sædvanlig, forberedende sig til Eksamen, som han ogsaa tilsidst absolverede med nydeligt Resultat. Kammeraterne paa Uddannelseskursus'et satte Pris paa ham, men kaldte ham paa Grund af hans vedvarende trykkede Tilstand for »Pessimisten«. Hans Tungsind var yderligere vokset og blevet mere konstant, da de abnorme sexuelle Praktiker med Søsteren indledtes. Men her maa hellere Ordet gives til Patienten selv, der i et Brev, som han skrev under Opholdet paa Hospitalet, udførligt og gribende har redegjort for sit Forhold til Søsteren. *)

»Si je n'ai pas pu vous donner, jusqu'à présent, des détails sur mon anomalie, se n'était pas par peur d'être déclaré psychopate mais par horreur du mépris dont je serais l'objet. Autant que la conscience de ma perversité me tourmente, autant il m'est affreux de savoir qu'elle est connue non seulement par vous, mais encore par deux médecins-adjoints, deux internes, l'infirmière major et une infirmière. J'ai essayé quatre fois maintenant d'en parler à d'autres personnes. La première fois, c'était le soir de mon admission. Je rompis mes fiançailles, alléguant que j'avais commis un crime; mais il me fut impossible d'en avouer la nature à ma fiancée. Une heure avant, j'avais pris six pilules je crois, pour calmer mes nerfs. Malgré

*) Brevet anføres paa Fransk af Diskretionshensyn.

cela je n'en pus pas venir au bout, mais fus saisi d'un treblement de tout mon corps. Comme j'avais eu une convulsion, il y a un an seulement, je craignis que j'en aurais une nouvelle attaque, et je me hâtai de retourner chez moi. Ma fiancée habitait Boulevard X., et je me rappelle que je fis presque toute la route de sa demeure à notre maison en courant. Je n'eus qu'une seule pensée: »maintenant tu deviendras fou; peut-être que tu l'es déjà«. Quand j'arrivais j'étais tout hors de moi, et n'avais aucune idée bien nette de ce que je faisais. Si je prenais quelques pilules, — je ne sais plus combien, — je suppose que c'était seulement parce que je réagissais comme j'avais l'habitude de le faire quand je devenais nerveux. Mon père m'empêcha de vider le flacon, et après un moment je devins plus calme, je crois; c'est à dire que c'était comme si toutes les pensées me quittaient. Je ne sais pas combien de temps je restais ainsi, mais je me souviens qu'on me mettait au lit. Mes cordes vocales me refusèrent le service, et je ne pris guère intérêt aux questions que me faisaient ma famille. Mais on téléphonait à quelques médecins, et je fus envoyé ici. [Den beskrevne Tilstand er en let, saakaldt psykogen Stupor; d. v. s. en af psykiske Aarsager betinget sjælelig Lammelsestilstand]. Je vous prie d'excuser ce long préambule; je ne suis pas licencié ès lettres, j'essaie seulement de trouver le courage de vous écrire ce que vous m'avez prié. Ici à l'hôpital vous n'avez pas ménagé vos efforts, vous et vos médecins-adjoints, qui cherchèrent de trouver la cause de ma dépression. Depuis lundi soir jusqu'à hier j'étais convaincu que la cause en était ce qui s'était passé entre ma soeur et moi. Maintenant je crois que cela n'est qu'une cause contributive, quoique la plus importante. Quand j'ai compris que l'infirmière major en savait, j'eus une attaque pareille à celle pour laquelle je fus porté ici, et cela se répéta quand vous m'en aviez parlé. Cette dernière fois la cause n'en était pourtant plus la pensée de ce qui m'était arrivé autrefois, mais le fait

que vous ne crûtes pas à ce que je vous racontai. Vous commenciez par dire: »voilà qui est singulier«. J'eus tout de suite l'impression que me teniez pour fou. Cela paralysait mes pensées. Mais mon horreur s'accrût encore à vos questions sur les relations entre mes parents et (je ne comprends pas que je puisse en écrire) sur l'enfant de ma soeur. Je ne fis que retourner sur une seule pensée: »tout ce que t'a valu la confession de ton péché mortel c'est que les médecins considèrent maintenant la famille comme des victimes d'anomalies semblables ou d'autres«. C'est pourquoi je ne fus pas capable de plus rien dire. Mais maintenant je vais passer dans un instant à ce que vous tenez réellement à savoir. [Den voldsomme Reaktion paa de nævnte Samtaler vidner om Patientens enorme Føl-somhed].

Je ne me souviens plus à quelle période de notre enfance cela a commencé, mais je suis assez sûr qu'il y a eu, en effet, des rapports sexuels entre nous pendant notre enfance. Je ne sais pour juste quand cela a cessé, mais je crois que c'était au temps où mes testicules devinrent capables de produire du sperme. En place, je commençais à me masturber; je ne saurais dire si peut-être je l'ai fait à l'excès. Dès lors, nos rapports sexuels restaient interrompus pendant des années. Je ne me rappelle pas du tout à quelle époque ils furent repris; je crois pourtant que rien de la sorte s'est passé pendant les années où je faisais l'école moyenne, la classe réelle et le cours d'instruction. C'est curieux, mais je ne me rappelle pas si cela a recommencé avant ou après que j'avais passé mon examen.

Pour ce qui est de la cause (sauf la pathologique, que je ne saurais expliquer), je puis vous dire que c'était des deux côtés une dépression qui nous rapprochait l'un à l'autre. Mais c'était bien moi qui en fut surtout l'instigateur. Quant à la dépression de ma soeur, je crois qu'elle venait de ses efforts pour obtenir son baccalauréat. Elle y réussit enfin, mais avec un résultat assez pauvre. De ma

propre dépression, je ne saurais donner aucune explication raisonnable. Voilà pour les causes externes. Maintenant vous voulez savoir s'il y a eu entre nous du coït véritable. Non, jamais! La chose se passait de la sorte qui j'introduisis mon membre, après l'avoir enveloppé d'un mouchoir, par derrière, entre les cuisses de ma soeur, qui restait tout habillée. (Une seule fois il s'est passé que nous étions presque nus, étant en costume de nuit tous les deux). Dès que j'avais satisfait ma passion nous nous quittions de suite.

Ceci se passait généralement quand nous étions seuls à la maison, peut-être une ou deux fois par mois. Du moment que ma soeur fut fiancée ce fut fini. Malheureusement le temps de fiançailles fut pleine de crises, et plus d'une fois son engagement fut rompu. Pendant une de ces périodes la chose s'est de nouveau passé. Au mois de mars, il y a bien un an, leur mariage eut lieu. J'en éprouvais comme une libération. Maintenant il serait assurément fini de ce vice. A cette époque je fis la connaissance de la jeune fille qui devint ensuite ma fiancée de juillet jusqu'à ce que je rompis notre engagement la semaine passée. Ma dépression, qui avait commencé pendant le temps de mes examens (pendant les deux mois et demi qu'ils duraient je ne dormais pas, malgré les injections que notre docteur me donnait tous les deux jours). Ce n'était pas que je ne réussis pas; je passais avec «très bien»; mais peut-être que j'avais trop pioché. Mais je vois que je m'éloigne trop du problème érotique.

Un jour, avant que je me fus fiancé, la jeune fille et moi et un troisième couple étaient invités chez ma soeur; nous allions festiner toute la nuit. Nous eûmes un peu trop à boire (je ne dis pas ceci pour excuser ce qui se passa ensuite; j'essaie d'écrire aussi objectivement que possible). Vers le matin tout le monde commença à avoir sommeil, et tous, sauf ma soeur et moi, se mettaient à dormir dans des fauteuils et sur des canapés. Quant à ma soeur et moi, nous nous mettions à ranger un peu les choses et les porter dans la cuisine; et là, subitement,

mon vice prit de nouveau possession de moi. Si ma soeur m'avait repoussé, rien ne serait arrivé. Avant j'avais toujours désisté quand je sentais que mes ouvertures lui étaient désagréables. C'était la première fois que la chose eut lieu après son mariage. Il se passa encore une fois. Ce ne fut que le lendemain que je me rendis réellement compte de ce qui s'était passé. Je pensai sérieusement à me suicider. (A l'écrire, ça sonne ridicule; mais je le méditais en toute sincérité et pesais les différentes méthodes dont j'avais lu ou entendu parler). Dans un des livres de Remarque il est parlé d'un jeune homme qui se tranche le poignet, puis se couche sur un canapé et plonge le bras avec l'artère tranché dans un seau d'eau et y laisse courir le sang. Ma pensée s'arrêtait toujours à cette méthode. Il est vrai qu'il faut une demi-minute pour le sang de s'écouler; mais les forces vous faillissent si vite qu'on n'a pas le temps de se repentir. L'autre jour, quand j'ai compris que d'autres connaissaient mon crime, je commençai à couper avec l'ongle, mais ma tentative s'arrêtait là. La pensée de mes parents m'a retenu. Que ce soit lâche, cela m'est bien égal. Peut-être qu'au bout de compte je n'ai simplement pas le courage. La pensée que si ce n'était pas pour mes parents rien ne m'attacherait à la vie. Mais mon amour et ma vénération pour eux ont toujours été si profonds que le courage m'a manqué. Mais le plus détestable, le plus fantastique, c'est pourtant ce qui s'est passé il y a un peu plus que six mois; c'est à dire du temps que ma soeur était enceinte. Cher Monsieur le docteur, vous devez certainement comprendre qu'à la pensée de cela je peux devenir absolument raide. Je ne comprends pas encore comment je puis en écrire, et quel sera le résultat de ce que je vous le raconte. Je crois qu'il sera beaucoup pire. Il va me tourmenter toute ma vie durant, ou jusqu'au jour où j'aurai le courage de penser à d'autres, bien que ce soit le médecin, qui connaissent mon acte fantastique. Je n'ai aucune notion nette de Dieu; mais je sens que s'il y a réellement après cette vie un pouvoir

justicier il saura liquider mon acte, si même ce sera par la punition. Mais cela ne vous regarde pas comme médecin. Il s'est donc passé encore une fois, et ce fut bien la dernière. Combien de détails dois-je noter? Mon travail me laissait libre pendant deux heures, et je savais que mon beau-frère ne pouvait pas être à la maison. Et mes pensées, — ah, mon Dieu, je ne peux pas les mettre sur le papier; mais elles sont brûlées dans mon âme si profondément qu'elles ne seront jamais effacées. Mais tâchez de vous imaginer les idées que je me suis faites de ce que l'acte pourrait être accompli comme un coût normal, maintenant que ma soeur était..... N'essayez jamais de m'en faire parler; peut-être que je suis hystérique; mais la chose s'est donc passée comme je l'ai raconté ailleurs; mais je crois que je deviendrais fou si vous me le ferez dire. Depuis lors il ne s'est rien passé. Je ne peux plus vous raconter. Mon cerveau est vide. Quand j'ai pris les pilules, ce ne fut pas avec l'intention de me suicider. Maintenant je voudrais que cela en aurait été le résultat. Je ne peux pas relire maintenant ce que j'ai écrit; mais je tiens seulement à dire que c'est absolument vrai ce que j'ai dit à plusieurs endroits, que ma mémoire me fait défaut. Je me creuse le cerveau pour me le rappeler aussi exactement que possible. Je suis étonné moi-même de ne plus me rappeler les dates plus exactement. Au reste je crois que j'avais aussi deux heures de libres la semaine avant que la chose se passât pour la dernière fois, mais que quelque chose s'est mis à travers. Cher M. le docteur, j'accepterai n'importe quel sentence, à condition que mes parents ne sauront jamais, jamais, rien de la chose. Je ne comprends pas que je puisse toujours vous regarder dans les yeux.

En cet instant l'idée me vient que peut-être vous ne pouvez pas lire ce que j'ai écrit. Voilà encore un qui connaîtra mon honte pour le traduire. Je comprends bien que vous n'en aurez pas le temps vous-même. Jugez-moi, mais faites-le vite.»

Om Brevets almindelige Stemning skal kun bemærkes, at det ved sine bløde Anslag og de Udtryk for dybtgaaende, ægte Følelser, det giver, smukt afspejler Patientens endogent-depressive Tilstand. Som det ses, vedgaar han selv, at hans Nedtrykthed baade nu og tidligere indfandt sig uden sikker ydre Aarsag, og med en ikke sædvanlig Evne til Selvanalyse forstaar han at holde endogene og exogene Aarsagsforhold ude fra hinanden. Brevets Grundstemning ligner, ligesom de nedennævnte Brevcitater, overordentlig den, der saa ofte kommer til Orde i Maleren *J. Th. Lundbyes* Breve og Dagbogsoptegnelser (se den ene af Forff.'s, Dr. J. O.s Bog om denne: *J. Th. Lundbye. Studier over lette maniodepressive Tilstande. Kbhvn. 1937*), og der er ikke Tvivl om, at Patienten henhører under samme Sygdomskategori. Han er endog, ligesom Lundbye, begavet med et malerisk Anlæg, der bunder i samme Overfølsomhed som hins.

Patienten har under Hospitalsopholdet mundtligt yderligere kommenteret sin skriftlige Meddelelse. Han kan ikke udelukke, at Indledningen af det sexuelle Forhold til Søsteren i Barndommen var betinget af, at en Barnepige havde opført sig uterligt overfor ham og derved vakt hans Interesse, maaske sexuelle Fornemmelser. Han mener i hvert Fald bestemt at kunne huske, at de indledte Praktiker med Søsteren dengang var ledsaget af sexuel Tilfredsstillelse, de foregik i hvert Fald, som angivet, i blottet Tilstand.

Da Forholdet i den voksne Alder genoptoges, stillede det sig derimod noget anderledes. For det første hævder han paa Forespørgsel bestemt, at det havde været utænkeligt for Parterne at indlede disse Praktiker, hvis de ikke ogsaa i Barndommen havde givet sig af med noget lignende. De infantile Oplevelser var Forudsætning for Oplevelserne i den voksne Alder. Han gør dernæst gældende, at Ønsket om fornyet sexuel Samvær udelukkende udgik fra ham. Han var ikke erotisk betaget af Søsteren, men følte altsaa heller ikke Afsky for hende, og naar han med Mellemrum

følte Trang til erotisk-sexuel Tilfredsstillelse, anvendte han Søsteren som Objekt med dennes Billigelse. Akten ledsagedes for hans Vedkommende af sexuel Tilfredsstillelse, med normalt Afløb af Konsfunktionen. Søsteren har efter Patientens og Søsterens samstemmende Udsagn spillet en rent passiv Rolle, og naar Patienten mærkede Uvilje hos Søsteren, afstod han fra at inddade sig med hende. Søsteren, med hvem man som nævnt har talt, bekræfter iøvrigt i eet og alt den givne Fremstilling. Hun vil have opfattet sin Rolle paa den Maade, at hun hjalp Broderen i hans Nød, gjorde ham en Tjeneste derved og maaske reddede ham fra at debauchere paa mere uheldig Maade. Forklaringen stemmer med den ovenfor skitserede Tegning af hendes Væsen. Desuden oplyste hun, at der fra hendes Side aldrig nogensinde havde været Tale om erotiske Følelser i Forbindelse med Akten. Hun var for saa vidt uinteresseret. Ogsaa dette stemmer med Broderens Angivelser. Hun bekræftede ligeledes, at der aldrig havde fundet egentlig Samleje Sted, heller ikke den sidstnævnte Gang, da hun var gravid. Hele Sagen har ikke spillet den dybtgaaende Rolle i hendes Tanker, som den har gjort i Broderens (og som Broderen antager, at den har gjort i hendes), og hun synes i nogen Grad at forundre sig over, at Broderen endog er blevet sindssyg i Forbindelse med det skete. Hendes Følelser har nærmest kunnet karakteriseres som moderlige (ikke helt ulig det først refererede Tilfælde) eller søsterlige — nemlig en ældre Søsters ejendommelige beskyttende Sympati overfor en nødstedt yngre Broder. Specielle Udslag af den kvindelige Psyke. —

Endnu skal kun omtales Sygdomsforløbet efter Indlæggelsen. Han var noget medtaget af de indtagne Sovepiller, men ikke bevidstløs og han rettede sig hurtigt.

De første Dage kom man ingen Vegne med ham. Han laa stille i sin Seng og passede sig selv, behøvede ingen særlig Pleje. Minen var trykket, tung, skulende, ikke nem at blive klog paa. Samtale om Aarsagen til Indlæggelsen

gik uhjælpelig i Staa paa Grund af Hæmninger. Mimi-ken forekom noget inadækvat, med en lidt mistænkelig Rynken af Brynene uden en tydelig tilsvarende Sindsstemning. Imidlertid fortalte han saa pludselig, 8de-Dagen efter Indlæggelsen, spontant Oversygeplejersken, hvad der trykkede ham. Den umiddelbare Reaktion paa Meddelelsen var nogle Dages fornyet halvstuporøs Tilstand, hvor han prægedes af lammende Skamfølelse, men derefter, da man efterhaanden fik talt med ham og neutraliserede de voldsomme Følelser, blev han hurtigt naturlig. Ved Udskrivningen, en Maaned efter Indlæggelsen, følte han sig betydelig lettet. Efter et Rekreatiionsophold saa man ham igen. Han var stadig præget af Lettelse og Ro, navnlig fordi det under Samtalerne under Opholdet var lykkedes at afkoble Tankerne om den sexuelle Praktik fra Forestillingerne om hans moralske Habitus iøvrigt. Men han viste Tegn paa at ville skabe sig en Særlingetilværelse, udenfor Familiens Synskreds, en »Hule-Tilværelse« à la Lundbye, hvor han kunde leve uden at maale sig med »normale« Menneskers Alen. »Mindreværdsfølelse« beherskede ham i høj Grad. Omend Sagen nu var bragt i Leje, vilde han aldrig kunne glemme den, den vilde altid præge ham og holde ham nede i en vis Selvforagt eller i det mindste i en Følelse af, at han helst burde holde sig fra glade og naturlige Menneskers Selskab. Han tænkte paa at forlade sit hidtidige Arbejde for at blive Maler. »Men« som han skrev fra Rekreatiionshjemmet, »for at blive Maler kræves en Tillid til egne Kræfter, som jeg aldrig har ejet. Det er ikke tilstrækkeligt at kunne eftergøre Naturen (hvad jeg ikke engang formaar). Man maa ville noget andet og mere. Man maa eje noget, som man er urokkelig overbevist om er værd at gøre andre delagtige i«. I samme Brev hedder det, ganske i Lundbye'ske Vendinger: » . . . Jeg kan ikke se mine Forældre i Øjnene uden at føle Smerte i mit Indre. Dette er . . . naturligvis en rent egoistisk Betragtning; men jeg beundrer min Fader i den Grad, at jeg ikke vil kunne ud-

holde hans Undren over min stakkels Søsters Skæbne. Dr. O., nu maa jeg slutte. Jeg kan mærke, at jeg nu mere skriver med Følelsen end med Forstanden . . . « Disse Linjer er udsprunget af, at Søsteren, der nogen Tid før Patientens Indlæggelse havde betroet sin Mand Sagen, nu var blevet noget oprevet, da hun jo meget vel opfattede den egentlige Aarsag til Broderens Sygdom. Manden reagerede aldeles ubehersket derpaa --- saa stærkt, at Søsteren nogen Tid maatte flytte hjem til Forældrene med sit lille Barn.

Kommentar. Som det ses, drejer det sig om et gennem længere Tid regelmæssigt fortsat uterligt Forhold mellem to Helsøskende, hvor den mandlige Part har været den handlende, mens den kvindelige Part har forholdt sig rent passivt og vel nærmest maa karakteriseres som meddelagtig. Handlingernes Karakter af en Slags udvidet Masturbations-Akt betyder formentlig en Mildnelse ved den juridiske Bedømmelse, hvorimod deres stadige og regelmæssige Gentagelse paa den anden Side meddeler dem en Karakter af et kønsligt Forhold. Der har ikke hos Parterne paa noget Tidspunkt været Tale om eller Ønske om Opnaaelse af egentlig Samleje, og det er maaske af denne Grund tvivlsomt, om man kan tale om Incest, endskønt dette Udtryk paa den anden Side er nærliggende netop paa Grund af den regelmæssige Gentagelse, og fordi denne Gentagelse for den mandlige Parts Vedkommende stadig har været forbundet med positive erotiske Følelser. Det abnorme bestaar blot i, at den mandlige Partner udvælger sig sin Søster til Formaal for sin kønslige Trang, men vel at mærke med fuld Billigelse fra dennes Side ud fra visse psykologiske Motiver.

Forudsætningen for Etableringen af Forholdet er, sandsynligvis, dels, at Parterne allerede som Børn havde praktiseret en Art kønsligt Samkvem, men dels og navnlig, at Patienten, den mandlige Part, befandt sig i en psykopatologisk Forfatning. Der kan ikke være Tvivl om, at Genoptagelsen af Praktikerne i den voksne Alder skrev sig fra

ham, og at denne Genoptagelse hang sammen med en pinefuld endogen Forstemning af lettere Grad, men af kronisk, eller i det mindste meget langstrakt Karakter, en Cyklopati, der af forskellige psykologiske Grunde, navnlig hans Mindreværdsfølelse, hans Isoleringstrang og hans Vanskelighed ved at komme i emotionel Kontakt med adækvate Objekter, hindrede ham i at etablere et normalt sexuel Forhold, samtidig med at hans seksuelle Trang faktisk var ret udtalt og krævede Tilfredsstillelse. Det kan være underkastet Tvivl, om Forstemningstilstanden kan betegnes som en sindssygelig Tilstand, altsaa som Sindssygdom i Lovens Forstand; den skyldes uden al Tvivl samme ukendte Aarsager, der ogsaa frembringer de udtalte manio-depressive Sindssygdomsanfald, men der er kvantitative Forskelle, som det er vanskeligt helt at se bort fra. Tendensen ved den retspsykiatriske Bedømmelse maa dog i dette Tilfælde afgjort gaa i Retning af saa vidt som muligt at statuere egentlig Sindslidelse. Thi hvor lette og uskyldige saadanne Cyklopatier end ofte kan se ud, kan de dog medføre dybtgaaende sjælelige Virkninger. Naar Individets Grundstemning virkelig er patologisk ændret, drejer det sig jo dog om Forskydninger i Personlighedens dybeste Struktur, og overraskende Reaktionen kan blive Følgen (f. Eks. Selvmord hos tilsyneladende normale, noget tunge Naturer). Hvordan det nu end forholder sig med Grundtilstanden — de her omtalte Handlinger bør under alle Omstændigheder bedømmes som abnorme Reaktionen paa Baggrund af en vis Forandring af Grundstemningen, og vurderes som psykopatologisk betingede Handlinger. Det vidner den psykologiske Mechanisme tydeligt om, saavel som Situationen i det hele taget. Der er Tale om to særdeles velbegavede Personer ud af et godt, kultiveret Milieu, der ikke paa nogen Maade har gjort det nærliggende, at kønslig Omgængelse har fundet Sted. Særegne og ualmindelige psykologiske Forudsætninger maa være til Stede for at forklare Fænomenet, og som det forstås af den givne Udredning, er det heller ikke vanske-

ligt at paapege psykopatologiske Mekanismer, i hvert Fald hos den mandlige Part, muligvis hos dem begge.

Strafferetligt falder Tilfældet ind under Straffelovens § 212, der giver Adgang til »en forholdsmæssig mildere Straf« end den i § 210 fastsatte (Fængsel indtil 2 Aar). Retspsykiatrisk kan det som nævnt være underkastet Tvivl, hvorvidt Patienten skal anses for sindssyg (§ 16) eller om han rettere henhører under § 17. Hans juridiske Stilling bør dog ikke forringes af denne Tvivl. Forsaavidt den senere Paragraf vælges, vil man ikke betænke sig paa i afgjorte Vendinger at statuere Strafuegnethed. Dels vil Idømmelse af Straf overfor denne overfølsomme Person være ensbetydende med et Traume, han aldrig kunde forvinde, og som afgørende vilde akcentuere hans sygelige Anlæg; og dels maa Straf betegnes som uvirksom og inadækvat, uden Formaal. —

De to refererede Tilfælde belyser, hvor vigtigt det kan være at faa Tilfælde af Blodskam og blodskamlignende Forbrydelser psykiatrisk vurderet. Den omtalte unge Mand vilde foren Lægmandsiagttager præsentere sig som et tilsyneladende fuldstændig naturligt Individ med normal Tankegang og Opførsel, og først en mere indgaaende saglig Bedømmelse vilde afsløre det sygelige Anlæg og give en acceptabel Forklaring paa den særegne Lovovertrædelse. Det er ikke usandsynligt, at det vil forholde sig paa lignende Maade i adskillige andre Blodskam-Sager. Blodskamforbrydelsernes Psykologi kan, som det ses af de to refererede Tilfælde, være kompliceret, med mere eller mindre psykopatologisk Grundlag, og særegne psykologiske Forhold maa som oftest forudsættes, hvor ikke andre, mere massive indre eller ydre Aarsager, saasom udtalt Svagtbegavethed eller social Elenighed ligger aabent i Dagen.

Incestforbrydelsens Strafværdighed har været anset ret forskelligt gennem Tiderne. I Renæssancen var det indenfor den franske og italienske Adel ret almindeligt, at en Adelsmand ikke bortgiftede sin Datter, før han selv havde defloreret hende. I en Del Lande blev Blodskam i de Tider

kun straffet med Bøder. Senere indførtes der imidlertid Dødsstraf for Blodskam, og i Tyskland gik man endog saa vidt, at man ogsaa henrettede de ulykkelige Børn og unge Kvinder, det var gaaet ud over. Nu om Dage straffes Incest i visse Lande, f. Eks. Frankrig og Holland, kun, naar det drejer sig om Forhold mellem en Ascendent og en mindre-aarig Descendent. I Tyskland og Sverige er Forholdet nogenlunde som her. Motiverne til Straf er for det første Frygten for daarligt Afkom. Hvis Parterne ikke tilhører en med Hensyn til arvelige Sygdomme belastet Skægt kan denne Frygt imidlertid efter de moderne Arvelighedsundersøgelser nu anses for ugrundet. Dernæst har Motivet sit Udspring i sakramental-retslige Forestillinger om, at Incestforbryderen er et urent og farligt Væsen, som for enhver Pris maa udryddes af det menneskelige Samfund. Endelig er Hensigten at beskytte Familieenheden og Familienheden.

Fra visse Sider er hævdet, at Incest kun er en Form for Umoralitet, og at det ikke er Straffelovens Opgave at gribe ind heroverfor. De fleste er dog enige om, at Misbrug af et Afhængighedsforhold, Misbrug af Forældreautoriteten er en absolut strafværdig Handling; men her kunde man maaske sige, at andre Paragraffer i Straffeloven kunde komme til Anvendelse. De fleste Retspsykiatere kender Tilfælde, særlig af de her omhandlede Former for Incest, hvor Straf har forekommer usædvanlig haard eller ligefrem uhensigtsmæssig. Der er næppe Tvivl om, at det traditionelle Syn paa Blodskamforbrydelsen og det Udtryk, dette har givet sig i Straffeloven, i nogen Grad trænger til Revision.

Kriminallexekutiva reformer i Finland.

Av Professor O. Hj. GRANFELT

Visserligen har det fortbestående krigstillståndet i Finland och det härav orsakade allmänna krisläget medfört en udsträckt kriminalisering av åtskilliga handlingar, som förut varit dels okända, dels indifferentia och dels be-lagda med avsevärt mindre Straff, men detta har dock icke uteslutit straffrättsliga och penitentiära reformer i liberal riktning. I denna tidskrift har jag för par år tillbaka redogjort för Finlands nya lagstiftning om unga förbrytare och dessas straffrättsliga bedömande och behandling. Nyss har genom en lag av den 19. maj detta år, innefattande ändring av åtskilliga lagrum speciellt i gällande förordning angående verkställighet av straff, påbjudits genomförandet av ett antal kriminallexekutiva stadganden, vilka äro uttryck för en modern tids uppfattning.

Från den allmänna grundsatsen, att varje straffdom skall, så snart den vunnit laga kraft, utan dröjsmål befordras till verkställighet, har redan tidigare medgivits exekutionsans-tånd beträffande sinnessjuk. Nu har justitieministeriet till-tillerkänts makt att på framställning av den exekutiva myndighet, som äger till verkställighet befordra ådömt fri-hetsstraff, tillåta uppskov med verkställighet av sådant straff, om den dömda till följd av sjukdom eller eljest i fysiskt hänseende är så svag, att straffexekution av huma-nitära skäl och med hänsyn till straffets ändamål prövas ej böra vidtaga förrän nödig förbättring inträtt. Detta för-klaras ock tillämpligt beträffande kvinna, som emotser barn, intill dess förlossning ägt rum och hon återvunnit erforderliga krafter.

Påbörjad exekution av frihetsstraff har hitintills icke fått avbrytas av annan orsak än inträdd sinnessjukdom, då justitieministeriet, ifall förbättring ej varit at emotse, ägt förordna om den insjuknades frigivande ur straffanstalten. Det kan emellertid ej förnekas, att det rent humanitärt och vid beaktande av straffets uppfostrande syftsmål stundom kan te sig fullt motiverat, att tillåta en fänge att besöka en nära anförvant, som svårt insjuknat, eller att närvara vid dylik skyldemans begravning. Rätt att undantagsvis ge därtill tillstånd har förlänats justitieministeriet med befo-genhet tillika att förordna att utsedd beledsagare bör åtfölja fången och att bestämma om den tid, fången sålunda komme att tillbringa utom straffanstalten, helt eller delvis skall inräknas i hans strafftid. Tillika är ock stadgat, att, därest fången ej återvänder inom den fastställda tiden, han bör betraktas såsom rymmare ävensom att rymningen skall anses hava forlgått från och med den dag fången bort till straffanstalten återvända till och med den dag han återkommer. Såsom rymling drabbar honom i lag stadgade straff och menliga påföljder.

Hitintills ha de fånger, vilka undergå den strängare formen av ovillkorligt frihetsstraff, d. ä. tuktshusfångar, alltid varit iförda anstaltens kläder och njutit föreskriven fångenkost. Dem, vilka avtjäna den lindrigare formen av frihetsstraff, d. ä. fängelse, har det däremot icke varit förmenat att begagna egna kläder. Och s. k. rannsakningsfångar hava ägt rätt at påkosta sig bättre underhåll än det, som i anstalten i allmänhet erbjudes, så framt ej härigenom ordning och säkerhet inom häktet äventyrats. Dessa rannsakningsfångarnas förmåner hava tillgodonjutits även av s. k. politiska fångar. Exceptionella förhållanden, då tillgången på oundgängliga förnödenheter är starkt begränsad och anskaffningen fördröjd, har emellertid befunnits motivera en rätt för justitieministeriet att, då synnerliga skäl av allmän natur besinnas påkalla detta, ge ej mindre tukthusfångar rätt at nyttja egna gängkläder än ock dem, som

undergå någon form av frihetsstraff, rätt att emottaga eller anskaffa sig skäligen tillskottsöda.

Enligt hitintills gällande ordning ha tukthusfångarna varit fördelade på tre huvudklasser, tvångs-, läro- och prøvoklassen, av dessa läroklassen omfattande två avdelningar. Varje fånge har påbörjat sin strafftid i tvångsklassen och därunder till en början viss tid hållits i enrum. Denna lagfästa anordning har emellertid knappast tagit tillbörlig hänsyn till det olika fångmaterialet. Det är ju nämligen uppenbart, att stor skillnad är för handen emellan dem, som icke förut undergått frihetsstraff, och recidivister. Det har därför i lagnovellen bestämts, att fångar av först angivna kategori — och med dem likställas de vilka visserligen förut varit intagna i straff- eller tvångsarbetsanstalt, men under fem år efter sin frigivning därifrån ej förövat något brott — singe omedelbart börja avtjäna sitt straff i läroklassen, åtminstone den första månaden likvisst i enrum, vederbörande fångvårdsmyndighet obetaget att, då fånges uppförande prövas påkalla detta, nedflytta honom till tvångsklassen. För att låta en uppflytning till högre fångklass framstå såsom en eftersträvansvärd förmån hava redan härförinnan vissa fördelar varit med sådan uppflytning förbundna. Såsom en förut okänd förmån anger den nya lagen rätten att mottaga och innehava egna böcker och redskap nödiga för sysselsättning under fritid.

Fånge, som avtjänat tukthusstraff i läro- eller prøvoklass och därunder en hel månad förhållit sig väl, har tillgodoräknats en spar- och flitpenning. Beträffande hans rätt att därav använda en del till understöd åt den, som genom fångens förbrytelse blivit lidande, eller åt nära anförvant eller för eget behov har gällande lag innehållit ganska noggranna föreskrifter, vilka varit något olika beroende på om spar- eller flitpenning varit i fråga. Hädanefter skall all fånges tillgodoräknade besparing sammanföras till en enda fond och vidkommande fånges rätt att i antytt syfte använda de besparade medlen äro detaljbe-

stämmelser uteslutna från själva lagen och åt justitieministriet har givits rätt att härom utfärda närmare direktiv. Besparingsmedlens användning såsom understöd var enligt tidigare lag beroende av fångens egen åstundan. Den förändring är nu gjord, att direktionen för den straffanstalt, där fången undergår sitt straff, tillagts makt att besluta, att högst hälften av innestående spar- och flitpenning skall användas till ersättning åt den åt vilken fången dömts att utgiva skadestånd, ifall denne just genom fångens förbrytelse råkat i nödställd belägenhet. Bibehållen är den tidigare bestämmelsen, att fångens spar- och flitpenning enligt fängelsedirektionens förordnande kan användas till gäldande av skada, som fånge avsiktligen eller genom grov vårdslöshet tillfogat fångelse.

I fråga om de disciplinära straff, vilka kunna ädömas fånge, som förgått sig mot fängelseordningen eller sökt förleda annan till dess åsidosättande, hava några ganska betydande förändringar vidtagits. Tillåtna disciplinära straff hava förut varit även »inspärning i mörk cell» och »prygel». Båda dessa ha nu helt och hållet utmönstrats. Som ett nytt, yttersta disciplinärt straffmedel har införts fånges inneslutande i »straffcell» under viss tid, vilken tid ej medräknas såsom strafftid. På det att den disciplinära bestraffningen, då fånge undergår ett relativt kort frihetsstraff, icke bleve oskälig, har bestämts, att straffet finge undergå i flere repriser, högst tjugo dygn varje gång, samt att fånges totala strafftid ej må förlängas med mera än högst hälften av hela den av domstol ådömda strafftiden och i intet fall över nittio dygn. Såsom ett annat disciplinärt straff, vilket jämväl kunde tillgripas, anges i den nya lagen förlust av fångens spar- och flitpenning högst för senaste sex månader. I fråga om de fångar, som undergå den mildare formen av frihetsstraff, d. ä. fängelsefångar, har bestämts, att disciplinärt avstraffade fångar kunna hänföras till en särskild »korrektionsavdelning», närmast motsvarande tukthusens tvångsklass.

I avseende å förutsättningarna för fångarnas villkorliga

frigivning är ock en viss lindring genomförd. I finländsk straffrätt göres därutinnan skillnad emellan s. k. obligatorisk frigivning och s. b. arbiträr frigivning. Beträffande fänge, som undergått ovillkorligt frihetsstraff ådömt för viss tid och därav avsuttit minst sex månader är stadgat, att denne i regel må villkorligen friges då allenast en tolf-tedel av strafftiden återstår, därest icke justitieministeriet efter hemställan av vederbörande fängelsedirektion in casu annorlunda förordnade eller villkorlig frigivning förhindrades därav, att fången underginge ådömt disciplinärt straff eller därav att han, som förut varit villkorligen frigiven, ådömts nytt straff och ännu ej hunnit därav avtjäna den i lag föreskrivna minimitiden av två månader. Den nu vidtagna lagändringen innebär, att obligatorisk villkorlig frigivning i regel bör ske så snart en sjättedel av strafftiden återstår. Arbiträr villkorlig frigivning har varit möjlig beträffande den, som dömts till ovillkorligt frihetsstraff på viss tid, avsuttit två tredjedelar av strafftiden, dock minst sex månader. Detta är bibehållet för de recidivister, som tidigare undergått ovillkorligt frihetsstraff eller varit intagna i tvångsarbetsanstalt och inom fem år efter sin frigivning begått det brott, för vilket straff nu avtjänas. Andra viss tids fångar kunna däremot framdeles villkorligen friges så snart hälften av deras hela strafftid avsuttits.

Slutligen har det befunnits vara motiverat att frångå den beträffande rannsakningsfångar hitintills gällande grundsatsen, att dem icke åvilade arbetstvång; en förmån varav framför allt recidivister brukat begagna sig. I lagnovellen av detta år stadgas nämligen, att den rannsakningsfänge, som uppehåller sig i häktet över sju dygn, kan åläggas arbete. Härvid är det honom obetaget att anvisa sådant arbete, som inom fängelset kan utföras, men i motsatt fall äger fängelseförvaltningen bestämma arbetets art. Två tredjedelar av den inkomst, som för arbetet inflyter, står till fångens eget förfogande enligt av justitieministeriet fastställda direktiv; resten tillfaller staten.

Et Tilfælde af Drab i akut Psykose.

Af Læge AXEL H. ARNFRED.

(Meddelelse fra Sindssygehospitalet i Nykøbing Sjælland.
Chef: Overlæge OTTO JACOBSEN.)

Problemet. Det retspsykiatriske grundprincip, at forbrydere, der i gerningsøjeblikket var sindssyge, ikke straffes, men at sindssyge, naar retssikkerheden kræver det, kan holdes i forvaring paa hospital, følges som bekendt ogsaa i den gældende danske lovgivning. Hvor det drejer sig om kronisk sindssyge, der alligevel er henviste til hospitalslivet, rummer princippet ikke større praktiske problemer; men saadanne kan, ogsaa naar konstateringen af sindssygdommens tilstedeværelse ikke volder besvær, opstaa ved mere forbigaaende psykoser, hvor spørgsmaalet da bliver, hvor længe man af hensyn til retssikkerheden skal holde en tilsyneladende helbredt patient inde-spærret.

Et konkret tilfælde, hvor dette spørgsmaal maa rejses, skal her omtales nærmere. Det drejer sig om en ung mand, der i begyndelsen af 1941 slog 4 kvinder, deriblandt sin moder og søster, ned med en økse, og som blev drabsmand, idet moderen døde efter nogle dages forløb.

Gerningsmandens opførsel havde de foregaaende dage været lidt paafaldende, og efter voldshandlingen blev den det i en saadan grad, at man hurtigt blev klar over, at han maatte regnes for sindssyg, hvorfor han indlagdes til observation paa Rigshospitalets psykiatriske klinik (R. H.). Man naaede her til nogenlunde klarhed over diagnosen, og efter dommen overflyttedes patienten (pt.) til forvaring paa Sindssygehospitalet i Nykøbing Sjælland (S. N. S.).

Allerede før overflytningen sommeren 1941 virkede pt. næsten normal, og han har ikke siden frembudt tegn paa sindssygdом.

Som grundlag for en kort diskussion af løsladelsesproblemet i tilslutning til visse diagnostiske og prognostiske overvejelser, skal der i det følgende gives en nøjere redegørelse for det omtalte tilfælde.

Materiale. Som materiale hertil foreligger ikke blot politiets rapporter og journalerne fra R. H. og S. N. S., men ogsaa en udførlig beretning fra pt.s egen haand, nedskrevet paa S. N. S. i efteraaret 1942, ca. halvandet aar efter, at opgaven først var blevet ham stillet paa R. H.. Pt. omtaler her paa troværdig maade sine forhold i de sidste aar før »krisen« og sine oplevelser i tilslutning til denne, sluttende med indlæggelsen paa R. H.; og den nedenfor givne gennemgang af pt.s forhold med særligt henblik paa voldshandlingen og dens forudsætninger, bygger i ret høj grad paa denne beretning, suppleret med mundtlige oplysninger fra pt..

Naturligvis maa man, naar man som her staar overfor en senere skriftlig gengivelse af erindringsbilleder fra stærkt følelsesbetonede og tildels ret kaotiske sindstilstande, regne med en vis udvælgelse og tilpasning af stoffet, som selv ved god vilje til redelig fremstilling kan medføre, at — eventuelt ubevidste — ønsker om, hvilket indtryk læseren skal faa, gør sig gældende. Pt.s malende og ret detaljerede skildringer synes dog at bygge paa forholdsvis uforvanskede erindringsbilleder, som det har været ham en vis tilfredsstillelse at meddele skriftligt uden forbehold; og nogen grovere fortegning er der i hvert fald næppe tale om. Plads- og diskretionshensyn umuliggør imidlertid en offentliggørelse in extenso af dette interessante dokument her, og man skal derfor heller ikke gaa nøjere ind paa en diskussion af mulige smaa tillempninger i fremstillingen. Et par karakteristiske uddrag vil dog blive gengivet.

Gennemgang af tilfældet.

Slægt. I pt.s mødrene slægt kendes et enkelt tilfælde af sindssygdom, idet mormoderen som ældre var indlagt flere gange med forskelligt prægede psykotiske billeder, der for det meste blev opfattet som led i en maniodepressiv psykose, uden at tilfældet dog var helt typisk. En dattersøn af hende, altsaa pt.s fætter, skal have lidt af epilepsi.

I faderens slægt, der tæller flere dygtige forretningsmænd, findes der et enkelt tilfælde af — formentlig erhvervet — aandssvaghed, men der foreligger intet om nerve- eller sindssygdom; det oplyses dog, at farfaderen var meget hidsig.

Opvækst og indstilling. Pt. er vokset op som den yngste af 6 søskende i et københavnsk grossererhjem. Nærmest pt. i alder er en søster, der husker ham som en noget følsom dreng med en pinlig ordenssans. Pt. maatte paa grund af et lyskebrok ikke deltage i gymnastik eller voldsomme lege, men blev dog en ivrig spejder. Han for-gudede en overgang sin patrouillefører, sluttede sig i det hele nærmere til vennekredsen her end til kammeraterne i skolen og fortsatte ogsaa som spejder, efter at han i 1936 var blevet student knapt 19 aar gammel.

Hans drømme kunde gaa i retning af en kulturskabende indsats, og hjemmets konventionelt religiøse indstilling, som den nævnte søster en overgang maatte reagere ret kraftigt imod, husker pt. ikke at have følt sig hæmmet af. Han mindes dog heller ikke at have sluttet sig bevidst til den, og under filosofikumsforberedelserne gjorde han sig sin stilling klar og meldte sig ud af Folkekirken.

Pt. mener at have haft pigetække, men det synes dog, som om han overfor erotiske forhold har haft en ret idealistisk-blufærdig indstilling. Selv fornemmer pt. imidlertid ikke dette som udslag af bundethed af hjemmets opfattelse, men afleder det fra en lille oplevelse i 13 aars alderen; og da han fandt den rette, synes der ikke at

have været større hæmninger at overvinde overfor hende.

Uddannelse. Resultatet ved studentereksamen var ret sløjt, hvilket forekommer lidt paafaldende baade i forhold til det velbegavede indtryk, pt. i almindelighed gør paa sine omgivelser, og til den kendsgerning, at han 4 aar senere hævdede sig pænt paa et ret krævende handelskursus for studenter. Fra gymnasiet angives dog, at han hyppigt var mindre vel forberedt, mens han paa det nævnte handelskursus betegnes som overordentlig samvittighedsfuld og flittig.

Hvad den mellemliggende tid angaar, er det første par aar præget af usikkerhed overfor valget af uddannelse med forskellige forsøg paa at virkeliggøre drømmen om at leve for de kulturelle værdier. Efter et par tilløb til arkitektuddannelse slaar pt. saaledes ind paa at studere kunsthistorie, men han kan ikke fastholde interessen herfor og viser sig ganske ude af stand til at holde sin linie i det fri studium. Efterhaanden indser han selv, at der maa ske en forandring, hvorfor han ret impulsivt, under paa-virkning af en ældre broder, vælger at prøve den af slægtstraditionen anviste vej og gaa i handelslære. Pt., der hidtil har boet hjemme, kommer da i lære hos en manufakturhandler i en idyllisk provinsby og føler sig nu paa sin rette hylde. Han mærker, han har anlæg for arbejdet, og befinder sig — ligesom da han tidligere var i murerlære — godt ved den mere pligtbundne tilværelse, men reagerer dog imod den ved en ret ungdommeligt præget opførsel paa handelsskolen om aftenen. I denne periode faar forholdet til kæresten sin mere blivende og intime karakter.

Sidste halvaar før voldshandlingen. Sommeren 1940 kom pt. da hjem for at følge det omtalte handelskursus. Faderen var død nogle aar tidligere, og moderen havde allerede gennem mange aar ligget til sengs af en gigtlidelse. Af pt.s søskende var kun den tidligere nævnte søster hjemme, hun dyrkede sine sociale interesser ved at

følge et kursus; og mens der om dagen kom et par hjælpere og tog sig af det huslige og sygeplejen, var det om aftenen hende og pt., der skiftedes til at passe moderen. Det kunde godt komme til skænderier mellem dem herover, ligesom der kunde være andre smaagnidninger i det daglige, men forholdet mellem de to ret forskelligt indstillede søskende rummede iøvrigt ikke bevidste spændinger, og de diskuterede gerne forskellige problemer.

Skønt pt. som nævnt var ret haardt spændt for med sin læsning, fik han dog ogsaa tid til at omgaa andre unge. Foruden kammerater fra spejdertiden og den tidligere omtalte unge pige var det især en lidt yngre kollega og dennes endnu yngre broder, det drejede sig om; sidstnævnte studerede litteratur og vilde være digter, og venskabet med denne unge mand kom til at spille en betydelig rolle for pt.s udvikling. I begyndelsen betragtede pt., der tidligere havde maattet bekæmpe digterambitioner hos sig selv, sin ven med overbærende ironi; men en aften kort efter hjemkomsten blev han fuldstændig betaget af vennens begejstring, og betagelsen udviklede sig hurtigt til en kritikløs beundring, i lighed med de følelser, han engang havde næret overfor sin spejderfører og senere — ved den tid han begyndte at studere kunsthistorie — overfor en ung kunstmaler.

Den unge digter har dog næppe følt sig rigtig forstaaet af pt., og i hvert fald blev pt. ikke optaget i vennens litterære kreds, der bl. a. var beskæftiget med oversættelse af et ældre tysk digterværk. Pt. vidste ikke meget konkret om denne kreds, men havde meget høje tanker om dens kulturelle betydning, og overfor den aandelige verden, som han anede her, følte han aabenbart den tolerant humanistiske livsanskuelse, der var blevet tilbage, da han gjorde op med de tilvante religiøse forestillinger, som noget farveløs. Han gav da plads for mere primitive heroiske længsler, efterhaanden med diktaturet som politisk ideal, og forsøgte sig ogsaa med et digt med klang af mystik.

Ved denne tid — sidst paa aaret 1940 — opstod der pludselig en gensidig interesse mellem pt. og en skolekammerats søster, og pt. gjorde hende i den følgende tid sin opvartning i al ærbarhed og uden at tænke paa at afbryde forbindelsen med sin kæreste, men ogsaa uden at omtale den ene for den anden. I julen er det dog ganske selvfølgelig sin kæreste, han tager med paa en ferietur til Nordsjælland, hvor de tilbringer nogle dejlige dage sammen.

Sidste Uge. Vi nærmer os nu den skæbnesvangre morgen, men endnu er der intet paafaldende ved pt.; et brev skrevet lige efter nytaar 1941 er noget selvbevidst og flot i tonen, dog ikke udover, hvad der kan antages at være pt.s sædvanlige jargon overfor modtageren. Iøvrigt mener pt. at have brugt dagene omkring og efter nytaar til samvær med kammeraterne — ogsaa den midlertidige flamme er blevet dyrket — og særlig megen søvn har han i hvert fald ikke faaet.

Drømmene og spekulationerne, der var traadt i baggrunden under det friske og umiddelbare samliv med kæresten i Nordsjællands smukke natur, tager nu atter fart: pt. begynder at kæde begivenheder sammen og i dem ane et forsyns styrelse, uden at det dog er muligt for ham at klare sine tanker; og paa den sidste feriedag, den 7. januar, gennemstrømmes han af en følelse af nær forestaaende omvæltning. Han føler sig mærkeligt fri, tror, det gælder optagelse i den nævnte litterære kreds og skriver et digt om, at han er ved at vaagne, og at

» — — — Hans aand
 Skal fylde mig med kraft og mod
 At jeg kan taale alle syn
 Af skønhed, som af sorg og lyn
 Og blod.«

Bagefter faar pt. det indfald at løbe en tur paa skøjter, og skønt det er midnat, realiseres det straks.

Trods manglende nattesøvn føler han sig usædvanlig vel-

oplagt til timerne, da skolen begynder næste dag; men om aftenen lykkes det ham ikke at koncentrere sig om lektionerne — det ender med, at han læser i et tidsskrift, vennen har lånt ham, i stedet for, saa han den følgende dag moder uforberedt paa kursus.

Under en lille sammenkomst i hjemmet om aftenen den 9. mener pt. selv at have opført sig lidt usædvanligt, men omgivelserne synes ikke at have bemærket noget særligt. Ved første lejlighed forlader han selskabet for oppe paa sit værelse at give sig hen i sine forestillinger.

Den store beslutning. Pt. fortæller selv derom: 1)

»Og saa begyndte det. — Mærkelige tanker om storhed og ære og moral og aandens sejr; harme over tidens slappe holdning; reminiscenser af et skrift — — : »Offerdød for Fædrelandet«; nye syn paa min egen bestemmelse; omvurdering af egne evner; Alt dette fór med lynets hast igennem min hjerne. Jeg begyndte at skrive: brudstykker af digte, aforismer, et brev tror jeg ogsaa — det faldt over hinanden; min hjerne formede ustandseligt sætninger, som jeg fandt velegnede til nedskrivning; men jeg kunde umuligt naa det . . . og saa koncentrerede jeg mig om digtningen. — — —

Ud paa natten, da alt i huset var tyst, blev min beslutning taget: jeg vilde vie mit liv til en digters trange kaar, jeg vilde træde ind i »Kredsen« den dag imorgen, jeg vilde samtidig udmelde mig af handelskolen, jeg vilde intet have at skaffe med materialismen og alt dens væsen, jeg vilde ikke »snyde folk« som handelsmand. Jeg vilde føre et rent og ophøjet liv i de aandelige værdiers tjeneste . . . Og jeg digtede sonetten: »Du skænkede villen ved din kamp o kvinde — — — «

1) I dette og det følgende uddrag af pt.s beretning er egennavne udeladt eller omskrevet, iøvrigt er originalens retskrivning og tegnsætning bibeholdt.

med linierne:

»Der er ej famlen mer i tvivl i blinde
Der fører een vej ind og ingen ud
Den stejle sti vil viede kun finde«

Ved at digte disse linier var jeg kommet i en tilstand, der nærmest maa betegnes som extase. Jeg gik op og ned ad gulvet i mit værelse og følte mig hævet over alt menneskeligt.

Baal-færden. Pludselig faldt mit blik paa en lille trækasse, i hvilken jeg opbevarede diverse remedier i svangerskabsforebyggende øjemed. Det forekom mig i samme sekund aldeles uhyrligt at jeg nogensinde havde kunnet anvende saadanne præventive midler, der stred imod al natur, og jeg besluttede mig strax til at udrydde dem. Jeg tog kassen under armen og gik ned i kælderens. Herved kløvede jeg en lille planke og stablede træstykkerne op i pyramideform inde paa gulvet i fyrrummet; med stor nøjagtighed overvaagede jeg at selv den mindste splint kom til anvendelse. Inden jeg satte tændstikken til det tørre brænde, sørgede jeg dog for at mørklægge, idet jeg tænkte paa at lysskæret fra et baal eventuelt kunde forurolige en tilfældig forbipasserende paa denne tid af natten; saaledes var mig altsaa endnu levnet en vis praktisk sans. — Paa pyramidens top lagde jeg tre ting: præservativerne, det læderetui, de opbevarede i, og endelig et lommetørklæde, som jeg ikke havde faaet tid at vaske siden sidste anvendelse. (Tallet 3 er af betydning; det faar allerede nu en mystisk-symbolisk betydning for mig og sætter sig fast i min hjerne som en fix idé.) Baalet flammer; jeg staar rank som et lys og stirrer ind i ilden, der graadigt æder mit offer; min haand knuger om skæftet paa øxen, som jeg har plantet i huggeblokken; der bliver hedere og hedere i det lille rum, men jeg rører mig ikke af plet-

ten. Det hele bliver et symbol i min bevidsthed; med dette skridt har jeg taget afstand fra det verdslige, smudsige liv; den hellige ild brænder videre i min sjæl til en ukendt guddoms ære; — — — Da ser jeg pludselig et lysskær i røgen over baalet . . . og endnu et!.. som blinket fra et fyr i en stormfuld nat! Det er et varsel . . . der er ingen tvivl mulig! Og jeg byder migselv at skrive 24 sonetter, en sonet-kreds, hvori den allerede foreliggende skal indgaa som den første. — Stadig staar jeg tavs med sammenbidt mund, som forstenet ved en aabenbaring; jeg stirrer paa baalets sidste gløder, forvisser mig om at alt er brændt. Først nu rører jeg paa mig: jeg slipper oxeskæftet, faar blodet ud i fingrene igen, griber en skovl og bærer baalets aske ud i gaarden; thi alt — selv asken — skal udslettes. Jeg er ikke migselv; en styrelse leder mine skridt, belinger mine handlinger. Da jeg naar til hus-hjørnet ved gaarden, kommer blæsten og faar gløderne i asken til at flamme op en sidste gang. Et nyt tegn! Hvorpaa lyder ordren? — At jeg aldrig maa vende om! . . . men jeg maa godt gaa i kreds; thi kredsen er det helligste af alle symboler. — Jeg gaar folgelig — med skovlen i haanden — rundt om huset for at komme ned i kælderen igen. Hernede fejer jeg og ordner alt, udsletter alle spor af den natlige begivenhed. (I parentes bemærket hørte jeg hverken ved denne lejlighed eller senere stemmer; jeg havde blot fornemmelsen af at være overvaaget, af at højere magter fulgte min færd: enhver ting, jeg foretog mig, var betydningsfuld, skæbnesvanger.)

Efter endt baalfærd gik jeg atter op paa mit værelse; jeg vilde strax i gang med arbejdet, med de 23 resterende sonetter. Imidlertid opgav jeg dette; klokken var mange. — — ◀

Sidste døgn. Uden at have været i seng tager pt. om morgenen den 10. ind til byen, melder sig ud af handels-

skolen, afleverer et brev herom til sin forlovede, som forstaaeligt nok nu finder ham noget underlig, og opsøger sin digterven, med hvem han har en længere samtale, hvorunder han optages i »kredsen«.

Bagefter tager han ud hos en spejderkammerat, hvor han kun træffer hustruen hjemme med en lille dreng, hvis gode, tillidsfulde øjne gør et stærkt indtryk paa ham.

Under cykleturen hjemad — hvor han kører ad ukendte veje og, da han er havnet i en blindgade, præsterer at køre i kreds 7 gange før han vender tilbage — beslutter pt., at han — der jo faar kost og logi hjemme, men nu maa opgive at komme til at tjene noget — vil passe og pleje sin mor indtil hendes død. Efter hjemkomsten betror han sine planer til moderen, der aabenbart bliver rørt over hans fortrolighed og i hvert fald ikke modsiger ham; og selv græder han af bevægelse og træthed.

I løbet af den følgende nat — den sidste før voldshandlingen — tager de mærkelige tanker igen helt magten fra pt.: alt, hvad han læser, er montet paa ham, og han er opfyldt af tanken om sin høje aandelige bestemmelse; paa den mindste ydre foranledning vækkes tanker og forestillinger, der præges af mystik og symbolik, og han tænder tre lys paa sin reol, som var den et alter. Ind imellem dukker en irritation over søsterens emanciperede væsen og manglende erotiske blufærdighed frem hos pt. — han føler den maade, hvorpaa hun har kunnet forstyrre ham og hans forlovede, taktløs og ærgrer sig saa meget mere derover, som han i sin begejstring mener, at deres forhold er langt smukkere, end hvad hun kender til — og da søsteren ud paa aftenen vender hjem, kommer han med nogle for hende sikkert uforstaaelige hebrejdelser og vil ikke tillade hende at hjælpe moderen: det skal han nok selv.

Iøvrigt arbejder tankerne videre. En overgang føler han sig gennemstrømmet af sin barndoms gudstro, men efterhaanden bliver det til, at han skal ofre alt og leve et liv i ophøjet ensomhed, kun viet til det nye, det store; dette

fører til ødelæggelse af forskellige ting paa værelset, i hvert enkelt tilfælde med sin ejendommelige motivering; tilsidst bliver han klar over, at ogsaa forholdet til moderen og kæresten skal ofres, og kaster kærestens billede mod gulvet.

Helt fri af det gamle vender han sig nu mod nye maal, og det bliver klart for ham, at han skal bringe den lille dreng, han har set om eftermiddagen, i sikkerhed til udlandet, og at det skal foregaa paa skøjter fra Roskilde — hvilket alt er mere eller mindre forstaaeligt ud fra hans ejendommelige associationer. Han klæder sig derfor varmt paa; men inden han kommer af sted med skøjterne, dukker forestillingerne om søsteren endnu en gang op, denne gang identificeres hun med begrebet »den store skøge«, som han netop er stødt paa i en tidsskriftartikel, og han bliver klar over, at det er hans pligt at afslutte hendes nedbrydende virksomhed ved at dræbe hende med øksen — og iøvrigt er hun ikke hans søster, men en skifting og skyld i hans rigtige søsters død. (En ældre søster var død i barselseng nogle aar tidligere.)

Imidlertid er det blevet lys morgen, og pt. forstyrres ved, at hushjælper og sygeplejerske ankommer til huset. Hurtigt bliver han klar over, at det er forsynets vilje, at de skal lide samme skæbne som hans søster — de er egentlig ogsaa skyldige: den ene har givet ham fire tændstikker, den anden er i virkeligheden pantelaanersken fra »Rodion Raskolnikov« og han selv Rodion, og den førstnævnte bliver saa pantelaanerskens søster — det er altsaa hans pligt at udrydde ogsaa disse to kvinder.

Voldshandlingen. Pt. fortæller selv:

»De følgende begivenheder staar som mejslet ind i min erindring:

Jeg gaar ned i kælderen og henter øxen. Ved foden af trappen hører jeg min søster sludre med hushjælperen ude i køkkenet, mens hun drikker morgenkaffe. Jeg tøver, overvældet af beslutningen. Men saa siger

jeg ganske højt til migselv: »Du maa jo gøre, hvad du skal!« . . . hvorpaa jeg skynder mig opad trappen. Jeg farer ud i køkkenet og slaar min søster to gange oven i hovedet med øxen; hun falder sammen uden en lyd. Og inden hushjælperen faar set sig om, bliver ogsaa hun ramt af et kraftigt slag i issen. Hun løfter afværgende den brødkniv, hun staar og smører min søsters mad med, og hurtigt slaar jeg hende to gange til, hvorefter hun synker sammen paa gulvet, udstødende en usammenhængende række af lyde. — Jeg iler ind i soveværelset. Idet øxen rammer sygeplejersken tredie gang, for at faa hende til at falde ned af stolen, udstøder min mor et skarpt, gennemtrængende skrig, hvilket foraarsager at jeg gaar endnu mere fra koncepterne. Jeg løber rundt om sengen og tilføjer mor tre slag, saa hun synker sammen i sengen. Ude af migselv styrter jeg atter ud i mellemgangen, hvor jeg kaster øxen fra mig: Nu da disse fire mennesker er døde, skal hele huset brændes af! hvilket held, at der netop findes saa meget brændsel nede i kælderen! Jeg løber ind paa mit værelse, griber det største af stearinlysene og styrter ned i kælderen. Hernede sætter jeg flammen til nogle grankviste, der ligger mellem en dyngte tørv og en stabel brænde. Og pludselig — nogle faa sekunder — bliver jeg helt nøgtern: jeg ser strax, at det ikke kan komme til at brænde; det er beklageligt, men det er et factum; jeg smiler aabenlyst af migselv, idet jeg beslutter at lade lyset blive staaende for et syns skyld. (Tanken paa politi og straf falder mig overhovedet ikke ind.) — Nu tager jeg trappen i tre spring og kommer op i mellemgangen; her møder mig et frygteligt syn: hushjælperen har med tilsyneladende overmenneskelige kræfter rejst sig op og kommer nu med løftede arme, vildt blik og blodet løbende nedad ansigtet imod mig henne fra køkkendøren. Men idet hun slipper dørstolpen, mister hun

balancen og falder prustende og rallende om; det gaar mig gennem marv og ben; uden at betænke mig styrer jeg lige løs paa hende og sparker hende af al kraft to gange i ansigtet; hun falder definitivt sammen og bliver liggende. — Da jeg lynsnart vender mig om, faar jeg et nyt chok: sygeplejerskens stirrende blik! (hun staar i døren ind til soveværelset.) Dette blik er fuldt af rædsel og undren og jeg vil aldrig glemme det. Fra hendes pande løber blodet. Til alt held rører hun sig ikke af pletten. — Gysende griber jeg de to par skøjter og løber ned gennem kælderen og ud i gaarden. O vel garagen, hvori min cykel staar, er laaset! Hoveddøren, bag hvilken nøglen hænger i mellemgangen ligesaa! — Jeg maa altsaa tilbage samme vej. . . og kun en brøkdæl af et sekund betænker jeg mig. Jeg maa ha' min cykel. Kælderen, trappen, mellemgangen! Her er billedet uforandret, men ikke mindre uhyggeligt: hushjælperen raller, sygeplejersken stirrer! I et nu snurrer jeg om hjørnet, griber nøglen og er ude af huset. Cyklen frem, skøjterne paa bagagebæreren, afsted!

Da cykelgummiet først summer mod asfalten, lægger en vis form for ro sig atter over mig. Nu har jeg gjort min pligt, omend den var tung, og nu har jeg lagt min fortid fuldstændig bag mig. Nu eksisterer kun fremtiden, og jeg træder kraftigt til i pedalerne. — — «

Paagribelse og indespærring. Pt. opsøger nu en ung pige, som han — ogsaa udfra ejendommelige associationer — vil have med som vejviser paa sin færd, men træffer kun faderen hjemme og opfordrer paa sin forvirrede maade ham til at tage med i stedet; bryder dog pludseligt af og cykler videre for at hente den lille dreng og hans mor. Moderen synes først at tage det i spøg, men da pt. »for at udrydde tiden« ødelægger stueuret, viser hun sin forskrækelse og flygter med barnet; pt. løber efter, men paagribes af en behjerttet mand.

Straks, da pt. erkender sig overmandet, føler han sig mere klar, men han lever dog videre i sin ejendommelige forestillingsverden, og mener, at han nu i fangenskabets arbejde for den nye verden. Han føler sig højt hævet over sine omgivelser og finder stadig sine symbolske udtalelser meget betydningsfulde, irriteres derfor over, at f. eks. hans svar i retten, der i reglen er uforstaaelige for andre, føres umojagtigt til bogs.

I cellen kommer han til at tænke paa en bog, han har læst: »Fangen som sang« og giver sig følgelig til at synge; men senere bliver hans opførsel yderligere forvirret og tankerne mere kaotiske, han klæder sig nøgen, griser med sine excrementer, føler sig som en løve eller Holger Danske og faar mærkelige sexuelte prægede tvangsforestillinger om, hvad han skal gøre for at bedre sine forhold.

Første maaned paa R. H. Pt. falder først til ro, da han efter indlæggelsen paa R. H. faar en indsprojtning, der giver ham en nats søvn. Ved opvaagningen næste morgen — tre døgn efter voldshandlingen — føler han sig klar, og er nogenlunde i stand til at gøre rede for sine forhold.

Pt. associerer ret livligt, og hans fremstilling til journalen bliver meget vidtløftig og omstændelig. Under omtalen af søsteren — som han er klar over, er den, han primært vilde dræbe — kommer han i synlig affekt.

Opholdet paa R. H. varer godt 7 maaneder, og i de første 3 er tilstanden stadig sygdomspræget, men iøvrigt ret vekslende.

I den første halve snes dage er pt. den meste tid rolig og venlig, omend noget tilbøjelig til skruede og aparte svar; ind imellem kan han dog synge og snakke op tildels i religiøse vendinger eller ligge og mumle hen for sig. Ved forsøg paa mere indgaaende samtale er pt. undvigende, og han viser ingen sygdomserkendelse.

I næste periode, hvis begyndelse omtrent falder sammen med professorens tilbagekomst til afdelingen efter en ferie, er pt. mere klar og er straks parat til overfor professoren at gøre rede for voldshandlingens forudsætninger. Hans

beskrivelse, der er lang med mange digressioner, og som fortsættes og suppleres i flere samtaler, stemmer efter de refererede hovedtræk ret godt med det ovenfor anførte — dog skal pt. have fremstillet det, som om han først under den omtalte juleferietur har staaet i forhold til sin forlovede. Pt. omtaler for det meste sin handling ganske roligt og prøver at forklare dette, dels ved at han har grædt og iøvrigt har lidt tilstrækkeligt ved sine forvirrede tanker i den første tid og nu har dannet sig et overblik over situationen, dels ved at han alligevel ikke kan præstere følelser, der svarer til den skrækkelige handling. En enkelt gang — ved omtalen af, hvordan han sparkede hushjælperen i ansigtet — virker han dog meget ulykkelig.

Pt. begynder nu atter at associere meget livligt og en snes dage efter indlæggelsen virker han tydelig manisk — skriver digte uden større mening og læser dem højt med teatralisk patos, fløjter og synger. Pt. omtaler selv sin urolige opførsel som leg »— — og naar der er sket alt det, De ved nok, angrer man jo en del, og saa maa man lege«, og han fortæller senere, at han stadig i de roligere perioder plagedes af spekulationer over den begaaede handling, men at dette traadte stærkt tilbage i de opstemte.

Følgende tid paa R.H. En maanedstid efter indlæggelsen er der endnu en let løftet stemning tilbage, som holder sig i den følgende tid; og efter endnu en maanedes forløb begynder pt. at blive voldsom og forvirret, præsterer flere gange at sidde nøgen paa bar sengebund eller grise sig til med afføring.

Der paabegyndes da insulinshockbehandling, og pt. bliver ret hurtigt skikkelig og stilfærdig. Pt. oplyser senere, at han synes, bedringen kom efter første halvdel af insulinbehandlingen, og at han siden da føler sig som et nyt menneske i forhold til tilstanden under psykosen, der staar ret uklart for ham, men hvor han bestemt nægter at kunne erindre nogen bevidst simulation eller aggravation, ligesom han undrende betegner sin demonstrative urenlighed som noget svineri.

Vi er nu kommet til de sidste 4 maaneder paa R. H., hvor pt. ikke synes at have frembudt noget særligt. Man fik dog indtryk af en vis indifferens overfor det passerede og fandt, at pt. virkede noget selvglad; men efterhaanden gjorde han et stadig mere naturligt indtryk, var i reglen smilende og altid beskæftiget. Da han ud paa sommeren 1941 faar sin dom — anbringelse paa sindssygehospital — virker han ganske uberørt af situationen, som da heller ikke kunde rumme nogen større overraskelse.

Paa S. N. S. Siden overflytningen til S. N. S. har pt. ikke kunnet betegnes som sindssyg. Han har været beskæftiget dels ved arbejde i have og gartneri, dels ved indarbejde, først paa bogbinderværksted, hvor han arbejder med stor dygtighed og akuratesse, og senere ogsaa paa hospitalets bibliotek, hvor han nu leder udlaanet og udfører et godt arbejde med katalogisering.

Pt.s optræden er rask og frejdig, men han kan stadig virke noget selvoptaget og selvglad og slutter sig ikke til hvemsomhelst af medpatienterne. Han er sig dog sin selv-sikre fremtræden fuldt bevidst og véd sig tilbøjelig til selv-ironisk at understrege den. Ligeledes er pt. klar over, at de digte, han en overgang skrev her, kun var rimerier; og han fortæller iøvrigt, at han det første halvandet aars tid garderede sig i en ængstelig reservation overfor kunstens verden, men nu atter har kunnet aabne sindet for kunstneriske oplevelser især i nydelse af digtekunst og musik.

Sin gerning omtaler pt. ikke spontant, men naar man leder samtalen hen paa den, taler han ganske roligt derom, og motiverer dette med, at han har tænkt forholdet igennem og ikke kan føle sig ansvarlig for, hvad han har gjort som sindssyg. Søsteren, som ikke fik varigt mén af overfaldet, var i den første tid lidt utryg ved pt., men forholdet mellem de to søskende har ellers været godt trods voldshandlingen, ligesom iøvrigt ogsaa forholdet til kæresten stadig har været det.

Vurderende sammenfatning.

Forudsætningerne. Det drejer sig saaledes om en kun i lettere grad arveligt belastet, noget pertentlig ung mand, der synes noget sent udviklet. Han har høje idealer, men efter forgæves forsøg paa at tilpasse sin livsbane efter dem har han under indflydelse af slægtens traditioner slaaet sig til ro med en handelsuddannelse, som har givet ham et par rolige aar i provinsen.

Ved tilbagekomsten til hovedstaden vaagner uroen dog igen hos pt., der nu er i 23 aars alderen og allerede har et naturligt forhold til en ung pige, og hans tilbøjelighed til beundring af mandlige kammerater giver sig udslag i begejstring for en lidt yngre ven, hvis digterdrømme han tidligere har ironiseret over. Begejstringen udløser pubertetsprægede reaktioner med anelser om noget skønt og rigt og genoplivelse af drømme om deltagelse i kulturskabende virksomhed, denne gang paa det litterære felt. Imidlertid lykkes det ham ikke at faa virkelig del i vennens tankeverden, og hans forsøg paa at opbygge sin egen paavirkes stærkt af fremmedartede impulser fra krigstidsmentaliteten med dens dyrkelse af heroisme og magtvilje.

I dette sidste halvaar før psykosen stilles der ret store krav til pt.; uddannelsen kræver et koncentreret arbejde, som pt. dog præsterer uden større vanskelighed og uden at samværet med kammerater helt forsømmes, samtidig med, at han hjælper søsteren med at passe den senge-liggende moder. Der kan i det daglige være smaagnidninger mellem ham og søsteren, og i deres teoretiske diskussioner viser de ret forskellig indstilling, men der føles ikke nogen egentlig spænding.

Et lille ekstra kurmageri stikker ikke dybt; forholdet til den ovenfor nævnte unge pige er i naturlig udvikling, og i juleferien vender han for en kort tid hverdagen ryggen under et lykkeligt samvær med hende i den nordsjællandske natur.

Krisen. Da pt. i nytåret 1941 efter ferietidens oplevelse af umiddelbar livsfylde, men uden egentlig at være

udhvilet, staar overfor genoptagelsen af kursusarbejdet, er det med fornemmelsen af, at der skal ske noget særligt — dunkle anelser dukker atter op, og han bekender sig i et digt til heroismen. Straks ser det ud, som om det skal lykkes ham at lade sin nye livsfølelse præge den tilvante hverdag, idet det gaar straalende paa kursus første dag; men allerede næste dag er lektierne forsømt, og situationen, hvad der dog ikke staar ham selv klart, kræver, at der træffes et valg.

Valget kommer i form af en beslutning om at blive digter, og denne beslutning har psykologisk set karakter af en omvendelse, idet pt. dermed vedkender sig den underligt heterogene, vagt udformede, men stærkt følelsesbetonede tankeverden, der ogsaa tidligere har givet sig udtryk i hans digte, som enebestemmende for sin livsførelse.

Beslutningen, der straks slaas fast i et digt, fremkalder en næsten extatisk tilstand, hvorunder omvendelsens gennemgribende karakter bekræftes gennem en ceremoniel ødelæggelse af nogle præservativer og forskellige andre handlinger, der viser, hvordan omvæltningen har frigivet primitive tilbøjeligheder til symbolisme og talmystik, som de ofte ligger nær hos pertentlige naturer.

Den sindstilstand, der ligger bag disse ceremonier, maa det være berettiget at betegne som sygelig; men da dagen kommer, og den store beslutning tilkendegives overfor omverdenen med udmeldelse af kursus, optagelse i vennens litterære kreds og betroelse til moderen, har omgivelserne stort set ikke mistanke om, at de staar overfor en sindssyg.

Da det igen bliver nat, arbejder tankerne videre under højtryk og manifesterer sig fortsat udadtil i »handling«, men tankegangen præges efterhaanden stærkt af tilfældigt opdukkende forestillinger og erindringer, der associeres paa sygelig maade, og »handlingerne« består væsentligst i ødelæggelse af inventar. Det uafklarede i den tankeverden, der har taget føringen, træder saaledes stadigt tydeligere frem, men pt.s sind er dog vedblivende rettet mod

de høje maal, og i sin iver for at naa dem ofrer han nu alt, lige til forholdet til den, han har kærest.

Først herefter viser der sig en mere »positiv« opgave for ham, og den udformer sig omkring Maria-idealet: han skal, som i sin tid Josef, flygte til udlandet med et lille barn. De handlinger, dette forsæt kræver, gennemfører han nu konsekvent, indtil han standses af ydre forhold.

Voldshandlingen. Ind imellem er dog forestillingen om søsteren, der næppe har bifaldet hans sværmeriske tilbøjeligheder, og hvis manglende blufærdighed tidligere har stødt ham, dukket op ved læsning af udtrykket »den store skøge« og er smeltet sammen dermed til et symbol paa det lave og urene. Han føler nu, at hendes færd vilde fordærve den nye verden, og hun skal derfor skaffes af vejen — ligesom præservativerne natten før. Hans magtorienterede tankeverden rummer øjensynligt ingen modforestillinger mod en saadan handling, da familieskabet først er bortforklaret.

Som de fleste af hans tidligere intentioner bringes ogsaa denne til udførelse — de hæmninger, der alligevel dukker op, overvindes af pligtfølelsen — og der gaar tre andre med i købet: to kvinder, der kommer i vejen for hans forsæt ved at arrivere, inden det er bragt til udførelse, og hvis dødsdom han ikke er længe om at motivere; og moderen, der, da hun pludselig skriger op, falder som offer for en panikagtig reaktion.

Den følelse af gru, der melder sig hos pt. ved synet af de overfaldne, og som forstærkes, da han sparker den ene af dem i ansigtet, trænges hurtigt til side, da han — efter et maaske ikke helt ufarligt forsøg paa at brænde huset af — atter kommer ind i de handlinger, der sigter mod udførelsen af hans »egentlige opgave«. Men da den umiddelbare manifestation af hans intentioner vanskeliggøres under hans ophold i cellen, glider han over i en mere planløs, tildels sexuel præget forvirringstilstand, der dog hæves, da han faar sovet ud efter en indsprøjtning ved indlæggelsen paa R. H.

Afviklingen. Pt. synes nu helt at have opgivet sine store ambitioner, og han prøver straks at gøre rede for sine forhold, men udsætter alligevel forsøget, til professoren kommer tilbage og virker i mellemtiden undvigende og aparte. Herefter taler han mere naturligt, men den forsvarsholdning, der dækker forsøget paa at isolere de skrækelige erindringer i bevidstheden, fremtræder udadtil som en paafaldende indifferens ved omtalen af voldshandlingen; og da han alligevel indrømmer, at han føler sin udaad som noget forfærdeligt, kan han ikke mere, men glider tilbage i en forvirringstilstand, som efter en indledende manisk præget fase er noget svingende, og som først hæves nogle maaneder senere under insulinbehandlingen.

Herefter er pt. nogenlunde i sin habitualltilstand; i begyndelsen dog stadig noget nonchalant ved omtalen af voldshandlingen og længe i den grad paa vagt overfor sine mysticerende tilbøjeligheder, at han stiller sig fuldstændig afvisende overfor kunstneriske oplevelser, men ogsaa paa disse omraader virker han nu vel afbalanceret.

Diskussion.

Sammenfatningens synspunkt. Med den vurderende sammenfatning har man søgt, væsentligst paa grundlag af pt.s egne oplysninger, at vise en psykologisk forstaaelig linie over i psykosen, som den er tilstede de to sidste nætter inden voldshandlingen. Indledningsstadiet er opfattet som en af træthed begunstiget kollision mellem livstrang og hverdag; og med pubertetspsyken som forudsætning og krigstidsmentaliteten som baggrund er det nærmest skildret som et normalpsykologisk grænsetilfælde, hvor bekendelse til vagt udformede forestillinger om en ny tid fremkalder en fordømmelse af det urene og foragt for det tilvante; der i sine konsekvenser fører pt. hinsides al konventionel moral og tør rationalistisk logik og medfører handlinger, der viser, at pt. er ude i det psykotiske.

I dette indledningsstadium, hvor pt.s syntone psyke

reagerer maniformt, og primitive, symboliserende tendenser tager overhaand, er overfaldet paa søsteren da placeret som led i en række symbolske udrensings- og frigørelsesaktioner, der for den psykotiske bevidsthed er skæbnesvanger virkelighed, og som — lige op til den forudgaaende kulmination med ødelæggelsen af kærestens billede — er gennemført med en nidkærhed, der har overvundet alle hæmninger. Overfaldet paa de tre andre kvinder er derimod opfattet som en af de øjeblikkelige omstændigheder betinget sekundær reaktion, der dog først med slaget mod moderen er ude i det panikagtige, det ogsaa fra psykosens synspunkt uoverlagte. Iøvrigt er det hævdet, at selve pt.s nye forestillingsverden maa have modvirket den betydelige hæmning mod realisation af ikke direkte provokerede voldshandlinger, som man ellers maatte forvente.

Endelig er de senere faser tydet som psykogene reaktioner under forsøg paa at isolere den voldsomme oplevelse i bevidstheden. Naar denne afværgereaktion er lykkedes saa godt, maa det formentlig ses paa baggrund af, at kun moderen døde. Hun havde ligget i sengen i aarevis, og den tanke havde nu og da strejft pt., at det maaske var bedst, om hun kunde dø. Under selve psykosen har saadanne tanker dog som anført næppe været fremme — enhver, der paa det paagældende tidspunkt havde skreget op i hans nærhed, var da sikkert blevet slaaet ned.

Er synspunktet udtømmende? De omtalte momenter — senpubertetspsyken med dens forudgaaende bearbejdning af tendenser i tiden og pt.s syntone konstitution med hang til pertentlighed — har sikkert betydning for psykosens udformning, men om trætheden har det for dens aktivering er straks mere tvivlsomt; og det er i det hele et spørgsmaal, om man med den ovenfor skitserede udredning virkelig har gjort rede for de væsentlige aarsager til psykosens opstaaen og voldsomhed, eller kun for nogle sygdomsformende, patoplastiske faktorer, bag hvilke de tilgrundliggende, patogenetiske forhold endnu skjuler sig.

Dette spørgsmaal kræver naturligt en vurdering af de andre foreliggende muligheder for forklaring af psykosens opstaaen.

Observationserklæringens opfattelse. I den rets-
lige erklæring fra R. H., der laa til grund for dommen, op-
fattedes psykosen ogsaa som psykogen — eventuelt kombi-
neret med maniodepressivt anfald — men her var det
betydningen af det hjemlige milieu, der blev fremhævet, og
specielt forholdet til den omtalte søster, som var optaget af
at komme ud over hjemmets noget snævre atmosfære. Op-
fattelsen gik da ud paa, at pt. var bundet af hjemmets
indstilling og ikke følte større trang til at bryde ud, men
at han under paavirkning af søsteren førtes ind i et mere
aandeligt bevæget liv, som i virkeligheden slet ikke svarede
til hans naturel. Den heraf betingede langvarige indre kamp
skulde da, ved at pt. i den omtalte juleferie under paavirk-
ning af søsterens holdning indlod sig i forhold til kæresten
og saaledes gik ud over sit væsens naturlige grænser, være
ført ind paa det sexual erotiske omraade og derved have
fremkaldt den spænding, der medførte, at han tabte herre-
dømmet over sig selv og instinktivt vendte sig mod søsteren.

Pt. fastholder dog nu — mod sin angivelse paa R. H. —
at forholdet til kæresten var af langt ældre dato; og hans
fortrolighed med præservativer er ogsaa taget som et tegn
paa, at han ikke kunde være ganske sexuel uerfaren. An-
tagelsen om den udløsende sexuelle konflikt opretholdes da
heller ikke længere, hvorimod der stadig lægges vægt dels
paa den antydede mere langvarige konflikt i det hjemlige
milieu med søsterens indflydelse som baggrund for, at han
ikke rigtig kunde finde sig selv, undtagen da han var hjem-
mefra; og dels paa det forhold, at han kan have følt sig
underlegen i intellektuel henseende og bl. a. faaet det at
mærke ved, at flere af hans skolekammerater gled fra ham
over til søsteren.

Forholdet til søsteren. Efter de sidst refererede for-
klaringsforsøg skulde forholdet til søsteren altsaa rumme

den væsentlige konflikt, og man kunde da spørge, om denne konflikt kan paavises i tiden før psykosen og — udover selve voldshandlingen — spores i psykosens udformning.

Antagelsen af konfliktens tilstedeværelse i den sidstnævnte form som en forgæves stræben fra pt.s side efter at hæve sig op til søsterens intellektuelt betonedede sfære bygger oprindeligt paa oplysninger, meddelt af søsteren og hendes kreds. Denne antagelse vil pt. dog ikke bekræfte ved direkte forespørgsel, og man finder vanskeligt afgørende holdpunkter for, at pt.s stræben virkelig har været rettet mod det nævnte maal.

Udfra kendskabet til psykosens forløb indtil voldshandlingen, som det fremgaar af pt.s beretning, kan man ogsaa vanskeligt tænke sig at et — formentligt ubevidst — ønske om at komme søsteren til livs skulde have noget væsentligt medansvar for fremkaldelsen eller udformningen af psykosens indledningsstadier. Selvom man nok maatte vente nogen tendens til at camouflere et for den normale bevidsthed saa vanskeligt acceptabelt ønske, saa vilde en reaktionsrække, som den af pt. beskrevne, dog forekomme usandsynligt raffineret som camouflage.

Omend man saaledes maa betvivle, at der i forholdet til søsteren skulde være opsummeret en saadan spænding, at den til sidst maatte udløse sig i psykose og drabsforsøg, er det ikke dermed sagt, at der ikke i dette forhold kan have ligget konflikter, der har været medvirkende til, at netop søsteren blev udvalgt som offer for en udrensningssaktion. Efter det oplyste var det maaske her mest nærliggende — ved siden af det moment af irritation over taktløs optræden, som pt. selv har gjort opmærksom paa — at tænke paa den kritiske holdning, søsteren maa have indtaget overfor de tidligere omtalte, stærkt følelsesbetonede forestillinger, pt. tumlede med. En saadan holdning kunde nemlig, da disse forestillinger pludselig blev sat i højsædet, let komme til at staa for pt. som en formastelig underkendelse af den rette tænkemaade.

Det maniske præg. Fra anden side har der været nogen tilbøjelighed til at opfatte psykosen som en akut mani; og med det første par døgn livlige associeren og paaskyndede tankeforløb, veloplagte selvsikkerhed og paa-faldende foretagsomhed er der over indledningsfasen et tydeligt manifornt præg, som igen og endnu klarere kommer frem henimod Slutningen af psykosens anden uge med den opstemte fase paa R. H.. Ogsaa pt.s nærmest syntonykniske konstitution og muligvis hans arvemæssige disposition kunde stemme med antagelsen af en maniodepressiv psykose, hvori pt. — der iøvrigt næppe har været svingende — da kun skulde have haft den ene sygdomsperiode.

Naar man alligevel ikke her har fremdraget denne antagelse som den sandsynligste, er det, fordi psykosens præg og forløb snarere synes at pege hen imod en af konstitutionen farvet psykogen reaktion; og ihvertfald en typisk og udtalt mani kunde næppe heller være miskendt helt af omgivelserne.

Imidlertid kan den mulighed, at de psykogene mekanismer er sat igang som pt.s reaktion paa et let manisk udsving, vanskeligt helt afvises. Den forudgaaende lette eufori, som her er opfattet som en følge af træthed, kunde ogsaa være endogen og beslutningen om at blive digter et ubevidst forsøg paa tilpasning til og udnyttelse af den nye situation.

Afslutning af den diagnostiske diskussion. En mere indgaaende diskussion af disse diagnostiske problemer eller af psykosens relation til et af *Wernicke* opstillet sygdomsbillede (»expansiv autopsykose med autoktone ideer«), hvor der er forbigaaende forrykthedsfaser, og som formentlig¹⁾ staar den maniodepressive psykose nær, hører dog ikke hjemme her.

Derimod kan det nævnes, at schizofreni, som den første observation kunde give mistanke om, er udelukket med

¹⁾ Bl. a. iflg. *Erik Strømgren*: Episodiske Psykoser, Kbhvn. 1940 s. 108.

det senere forløb til fuldstændig symptomfrihed med fuld psykisk ydeevne og velafbalanceret karakter. Pt. kan her efter heller ikke betegnes som psykopat — hans manglende stabilitet i de første aar efter studentereksamen fremtræder kun som et forbigaaende, milieupræget pubertetsfænomen; og hans tilsyneladende indifferens overfor det passerede er ikke udtryk for psykopatisk følelseskulde, men maa opfattes som en vel indarbejdet beskyttelsesreaktion overfor den voldsomme psykiske belastning, som den klare erindring om ugeringen repræsenterer.

Selvom de sidstnævnte muligheder da lades ude af betragtning, kan det ovenfor stillede spørgsmaal, om sammenfatningens synspunkt rummer det væsentlige, saaledes kun med et vist forbehold besvares bekræftende, idet betydningen af andre psykogene momenter kan diskuteres, og muligheden for et endogent manisk islæt vanskeligt kan udelukkes.

Prognose. Med antagelsen af en psykogent udlost, pubertetsbetinget reaktion skulde prognosen nu, efter at pt. er kommet i balance, være afgjort god. Den omtalte mulighed for et endogent manisk islæt gør straks den psykiatriske prognose mere tvivlsom, da der i saa fald vilde være ret stor mulighed for nye maniske eller depressive udsving. Ogsaa med denne mulighed for øje maa pt.s modning og afklaring dog — paa baggrund af psykosens tidligere fremhævede særpræg — siges at betinge en væsentlig betryggelse, saaledes at forhaandsrisikoen for nye voldshandlinger under eventuelle senere sygdomsperioder næppe vilde være væsentlig større end ellers ved mani-depressive psykoser.

Løsladelsesproblemet. Den rent lægelige opgave naar en patient, der holdes i forvaring paa grund af en under sindssygdom begaaet forbrydelse, atter bliver rask, maa for det første være, gennem en passende observations-tid at søge bekræftet, at pt. virkelig ikke længere frembyder tegn paa sindssygdom; og derefter at bestrebe sig for, saa

snart patienten skønnes at kunne magte det, at give ham en lejlighed til udenfor hospitalets skærmende milieu at prøve kræfterne i et forsøg paa at tilpasse sig socialt og overvinde den mistænksomhed, han i begyndelsen maa være forberedt paa at møde hos omgivelserne. Imidlertid maa lægen ogsaa være forstaaende overfor samfundets krav om retssikkerhed, som jo rent praktisk giver sig udtryk i, at det i et saadant tilfælde er myndighederne, der afgør, hvornaar udskrivelse kan finde sted; og hvor der foreligger en alvorlig forbrydelse, vil det naturligt forlanges, at observationstiden efter den tilsyneladende helbredelse udstrækkes noget ud over, hvad man ellers vilde skønne nødvendigt. Det kan her nævnes, at man i et tidligere tilfælde herhjemme fra af drab under forbigaaende, overvejende psykogen psykose — en ældre mand, der afreagerede nogle planer om »dobbeltsejlv mord« ved at slaa hustruen ihjel, men hvor den bagvedliggende depression hurtigt svandt, da man fandt og kunde fjerne en udløsende aarsag — udskrev patienten efter et par aars forløb²⁾

Vurdering af det gennemgaaede tilfælde. Efter en forbrydelse som den tidligere beskrevne voldshandling er det indlysende, at gerningsmanden den første tid maatte behandles som meget farlig; og var mistanken om schizofreni blevet bekræftet, maatte muligheden for impulsive handlinger længe været taget i betragtning, ligesom man først sent vilde have følt sig tryk overfor en følelseskold psykopat. Men mens den langvarige usikkerhed i de to nævnte Tilfælde jo vilde skyldes, at handlingen maatte anses for at have en væsentlig forudsætning i en mere kronisk tilstand hos patienten, saa synes forudsætningerne her for største delen knyttet til et for pt.s vedkommende nu definitivt gennemlevet livsafsnit og kun for en mindre og tilmed omdiskutabel del at kunne sættes i forbindelse med

²⁾ Jeg skylder Professor *H. Helweg* Tak for at have gjort mig opmærksom paa dette tilfælde og Overlæge *Askgaard*, Vordingborg, for at have udlånt journalen til omtale.

en sygdomsform, der vel indebærer en tilbøjelighed for gentagne sygdomsanfald, men hvor saadanne kun yderst sjældent medfører risiko for uventede voldshandlinger.

Den rest, der endnu — sommeren 1944, tre aar efter psykosens ophør — maatte være tilbage af den lige nævnte eventuelle risiko vil næppe yderligere mindskes væsentligt indenfor de nærmest følgende aar, men den maa iøvrigt skønnes at være saa lille, at den ikke i sig selv kan motivere en fortsat indespærring; og en saadan kan, da pt. var sindssyg under forbrydelsen, naturligvis heller ikke gennemføres som straf.

I betragtning af forbrydelsens art og psykosens hele noget usædvanlige karakter, er det dog forstaaeligt, at der ved ansøgning om udskrivning sommeren 1943 blev krævet mindst eet aars yderligere observation. Imidlertid maa den fortsatte observation siges at have bekræftet, at pt. allerede i løbet af det første par aar efter psykosen er blevet effektivt stabiliseret i psykisk henseende, og som det fremgaar af gennemgangen, er man da ogsaa forlængst ophørt med indenfor hospitalet at betragte ham som farlig.

Almindelig strafs virkemidler.

Foredrag holdt i »Dansk kriminologisk Selskab« den
26. April 1944.

Af vicefængselsinspektør A. WORM.

I.

I mange lande har man særlig i det sidste halvhundredede aar indført særbehandling af lovovertrædere, saaledes at anbringelse og behandling af disse ikke hovedsagelig bestemmes af de lovovertrædelser, overfor hvilke der skal reageres, men ogsaa af de paagældendes personlige egenart. Et særkende herved er for det meste, at foranstaltningerne, hvadenten det drejer sig om unge forbrydere eller mentalt defekte eller recidivister etc., er anordnet paa mere eller mindre ubestemt tid, saaledes at løsladelsestidspunktet er afhængigt af et med de paagældende opnaaet resultat. Ingen steder har man imidlertid, mig bekendt, ved disse reformers indførelse dristet sig til samtidig helt at forlade det gamle straffesystem, som er bibeholdt jævnsides. Flere steder ser man endog den ejendommelighed, at de nye foranstaltninger er blevet kædet sammen med de gamle straffe, saaledes at en person dømt til f. eks. internering af sikkerhedsmæssige grunde førend anbringelse heri maa udstaa sin straf. Selvom særbehandling saaledes har vundet terrain, er den største gruppe, om jeg saa maa sige, blevet »ladt tilbage« i det gamle system.

Dette gælder især alle dømt til mildere former af og kortvarige frihedsstraffe, men selv naar man ser bort herfra og kun ser paa de alvorligere straffe, for hvilke særforanstaltninger normalt træder i stedet, bliver der en ikke ubetydelig overvægt til straffene.

Dette forhold, der umiddelbart springer i øjnene, bekræftes, hvis man undersøger det statistisk. Jeg har undersøgt, hvorledes det stiller sig for forskellige lande i aarene op til 1939, da krigsforholdene begyndte at paavirke tallene i unormal retning. Det viser sig, at der snart er flere gange saa mange fanger i almindelige fængsler som i særanstalter, snart dobbelt saa mange og snart omtrent lige mange hvert sted.

Jeg skal for Danmarks vedkommende nævne tallene, der i 1939 stillede sig saaledes, at der i statsfængslerne hensad 748 mænd, medens 658 mænd var anbragt i særanstalterne.

Almindelig straf spiller, som det ses, ogsaa rent talmæssigt en stor rolle, og det kan maaske derfor — som kriminologisk selskab har ønsket det — have sin interesse at se lidt nøjere paa almindelig straf, og hvori denne nøjere bestaar.

Foredragets titel er nærmest valgt for kortheds skyld. Det er naturligvis ikke min hensigt at komme ind paa alle de omfattende emner, som kunde omfattes heraf.

Mit emne er almindelig frihedsstrafs virkemidler set fra et straffuldbyrdelsessynspunkt, og jeg ser bort fra: bodestraf, fra de mildere og kortvarigere former af frihedsstraf. Endvidere fra det virkemiddel, der ligger i selve ordet straf, i fastsættelsen af straffen og dennes publicering samt i det væsentlige fra straffen som virkemiddel overfor andre end domfældte eller overfor denne selv førend fuldbyrdelsen.

Gennem samtaler med folk fra »the Howard league« og med fængselsfolk fra forskellige lande, der har været ærlige nok til at indrømme det, har jeg faaet det indtryk, at man endnu sine steder ikke er kommet ud over elementære vanskeligheder med hensyn til lys, luft, forplejning, beklædning m. v. og endnu lider under mangel af beskæftigelse, sammenhobning af fanger, daarlige hygiejniske forhold eller indskrænkning i den rent korporlige frihed.

Fra saadanne forhold ser jeg bort og har saaledes i det

følgende for øje forhold i almindelige større fængsler af en vis standard, idet jeg tillige lader de øjeblikkelige af krigen prægede tilstande ude af betragtning.

II.

A.

Nogle af de fænomener, der først møder den, der indsættes i et fængsel, er af mere udvendig og iøjnefaldende karakter. De kunde nok henregnes til virkemidlerne, selvom deres hovedformaal er et andet end at have nogen virkning i relation til fangen.

Jeg tænker her paa det sikkerhedsmæssige udstyr: ringmur, svære porte, nøgler, hunde, armaturer, den stadige overvaagen, visitation etc.

Ligeledes indtryk af fænomener, der mere er til af praktiske og ordensmæssige grunde saasom: uniformer, fangedragter, lydighedspligten og andre krav, som følger af reglementsmæssige bestemmelser eller dagsordenen, selvom denne vel til en vis grad tilsigter at vænne til regelmæssig levevis.

Dernæst det nye millieus mange andre bestanddele: de mange mennesker, fangen kommer til at færdes imellem, anstaltstilværelsen som saadan, gaardture, kosten.

Disse ting, der jo som nævnt som hovedregel tjener forskellige praktiske m. v. formaal, vil jo nok under synsvinklen virkemidler kunne tænkes at virke afskrækkende, men er for en stor del nødvendige onder, der nærmest maa modvirkes.

Dette gælder ikke mindst savnet af det tidligere millieu, afsavnet af normalt kønsliv, af samliv med nærstaaende mennesker, savnet af et familieliv, af hustru, af børn og af det sædvanlige arbejde og virkefelt, den almindelige interessesfære.

I det hele er denne negative side af sagen utvivlsomt af afgørende virkning, den forrykkelse af fangens sociale stilling og vilkaar, der sker ved, at han maa ombytte sin sæd-

vanlige plads i livet med en fanges kunstige tilværelse, hvor næsten alt er regelbundet og ikke i større udstrækning kræver hans initiativ eller positiv indsats fra hans side.

B.

En anden gruppe virkemidler under straffens fuldbyrdelse er vel nok tilsigtede, men i deres virkning dog ret automatiske. De er for størstedelen anordnet for større grupper — er om jeg saa maa sige skaarne efter een læst — og karakteriseres iøvrigt ved kun i begrænset omfang at skulle sættes i værk ved direkte personlig indsats af funktionærene; selvom bestemt i det enkelte tilfælde af mennesker virker de som oftest ret skabelonmæssigt.

1) Herunder har vi først og fremmest selve spørgsmaalet om *fangernes anbringelse i anstalter og indenfor de enkelte anstalter*. Foruden egentlige særforanstaltninger efter lov og dom i modsætning til straffe har man flere steder indenfor det administrative system udskilt grupper af fanger, som f. eks. meget gamle fanger, legemligt svage fanger, tuberkuløse fanger m. v. En saadan administrativ klassifisering byder jo paa de samme iøjnefaldende fordele som de egentlige særforanstaltninger, der ikke er straffe, og til en vis grad paa den samme vanskelighed, nemlig udvælgelsen af de rette. For en ordens skyld skal her nævnes, at kvinder, der yder et saa ringe kontingent af samfundenes lovovertrædere, jo nu saa godt som altid anbringes afsondret fra mænd.

Iøvrigt fordeles de dømte gerne mellem de forhaandenværende fængsler efter lokale retningslinier, efter alder, forstraffe m. v. Især lægges der for det meste vægt paa at holde de saakaldte begyndere klar af recidivisterne. Kun sjældent ser man domfældte samlede efter arten af deres forbrydelser, ofte derimod efter straffens længde. Herhjemme bestemmes efter de normalt gældende regler aflevering til de 3 statsfængsler efter alder og forstraffe, saaledes at Nyborg tager 1. og 2. gang straffede under 30 aar, Vridslø-

selille 3. og 4. gang straffede under 30 aar samt 1. og 2. gang straffede over 30 aar og Horsens de øvrige plus domfældte, der tidligere har haft arbejds- eller sikkerhedsforvaring.

For tiden gælder dog nogle midlertidige regler, som særlig skyldes ønsket om at begrænse transportantrejser over Store Bælt.

Indenfor det enkelte fængsel opstaar særlig spørgsmaalet om enrum eller fællesskabsbehandling — igen i forskellige grader, f. eks. totalt fællesskab med sovesale om natten, arbejde i fællesskab iøvrigt celle, eller celle under alle forhold. Afgørelsen af spørgsmaalet er ofte bestemt af fængslets bygningens indretning. Ofte kombineres de 2 systemer indenfor samme fængsel og med hensyn til samme fange i straffetidens løb. Om det ene eller andet af disse virkemidler eller en af deres kombinationer benyttes, er naturligvis meget afgørende for fangens behandling. Fordele og farer ved enrum og fællesskab har været drøftet i det uendelige siden fængselsreformernes første Dage, og begge dele har været forsøgt som det synes uden større held.

Den tidligere almindelige opfattelse af cellesystemet, at fangen blot ved at være henvist til sit eget selskab vilde blive vakt til eftertanke med derpaa følgende anger, soning og forbedring deles formentlig ikke mere af mange kriminalister.

At der skulde ske noget saadant i almindelighed vilde, synes jeg, nærmest være mirakuløst. At celletilværelsen gør fangens sind modtagelig for en personlig, positiv indvirkning, der samtidig sættes ind, er derimod utvivlsomt rigtigt, men en rationel udnyttelse heraf finder ikke sted, og hele den kunstige celletilværelse, der ligger saa fjernt fra livets almindeligste vilkaar, taler imod systemet.

I virkeligheden er det vel saadan, at cellesystemet, da det i sin tid blev indført, betegnedes et stort fremskridt fremfor tidligere tiders sammenhobning af fanger uden hen-

syn til køn, alder etc., men at man siden mange steder er blevet hængende herved i mangel af bedre.

Fællesskabet er formentlig paa sin vis ligesaa skadeligt, naar det ikke er nøje kontrolleret og gaar haand i haand med andre foranstaltninger. Det er en kendt sag, hvorledes et enkelt uheldigt element kan farve sine omgivelser, og man ser under livets forskellige forhold, hvordan de daarlige elementer har tendens til at dominere.

For en mere indgaaende observation af fangen er det imidlertid nødvendigt at se ham i hans forhold til andre.

I fængsler, hvor man har baade fællesskab og enrum, bliver afgørelsen af spørgsmaalet og afgørelsen af, til hvilken fællesgruppe den paagældende henføres, tit rent praktisk f. eks. bestemt af hensynet til at samle fanger, der er beskæftiget i samme arbejdsfag. Imidlertid, hvad enten det drejer sig om fællesskab eller enrum, kan disse behandlingsmetoder dog næppe *i sig selv* forventes at give et resultat med hensyn til indvirkning paa fangen, ligesom selve frihedsberøvelsen — der jo kunde nævnes som almindelig strafs hovedvirkemiddel — næppe i sig selv kan tillægges en saadan betydning.

Herhjemme hører reglen om fællesskab eller enrumsbehandling til de faa regler om straffuldbyrdelse, der er optaget i selve straffeloven, i dens § 34, og gaar som bekendt ud paa, at kortere fængselsstraffe som regel fuldbyrdes i enrum, længere i fællesskab. De nærmere regler fastsættes ved kgl. anordning, der har fikseret grænsen ved 2 aar, men denne regel er underkastet talrige undtagelser særlig i retning af fællesskab.

2) Hertil hører videre det saakaldte *klassem* eller det progressive system, som benyttes mange steder. Det er saaledes indrettet, at straffetiden er delt i forskellige stadier eller trin, der igen kan være inddelte i mindre dele. Afgørende for oprykning er gerne fangens flid og opførsel undertiden udtrykt i indtjening af mærker eller points, og ved ankomsten til et højere trin i stigen opnaas øgede fordele af forskellig art.

Med hensyn til oprykningens forløb kan det enten være saadan, at grænserne mellem stadierne ligger fast, saaledes at fangen blot, hvis han *ikke* opfylder fordringerne med hensyn til flid og opførsel, kan bremses paa sin vej opad eller saaledes, at han kan opnaa tidligere overgang til næste stadium eller endelig saaledes, at han endog kan fremskynde sin løsladelsesdag. Som andre fastlagte ting tenderer saadanne systemer tit imod at blive automatiske. Det kan gaa af sig selv — som tiden gaar, faar det ogsaa lov til at gaa af sig selv.

Den værdi, systemet burde indebære ved at stimulere fangen til flid og god opførsel, kan derfor let blive problematisk, saaledes at systemets mest reelle betydning ligger i det rent disciplinære, idet klassenedsættelse gerne hører til disciplinærstraffene.

Herhjemme har vi som bekendt et klassesystem bestaaende af 3 stadier: Begyndelsesstadiet, Mellemstadiet, der atter er delt i 4 klasser, og Overgangs- eller Slutstadiet.

Da tanken i systemet formentlig foruden det ansporende i almindelighed ogsaa er at gøre de lange straffe noget mere afvekslende og mindre farveløse, er systemet, om jeg saa maa sige, skaaret til efter de lange straffe, som er forholdsvis sjældne, mens det ikke passer godt for de mindre, langt hyppigere forekommende straffe. For at udfolde sig i sin helhed, saaledes at fangen skal gennemgaa alle klasser, kræves en straf af 4 aar.

Jeg skal her indskyde, at af de i 1933—37 til udstaaelse af fængselsstraf i statsfængsel indsatte 3510 mænd havde 68 eller knapt 2% 4 aar, ca. 3% over 3 aar.

For straffe under 4 aar springes der i klasserne — under 15 maaneder kommer fangen kun paa 2. klasse, fra 15 maaneder og opefter kun paa 1. og 3. klasse. Dette forhold har fangerne ofte selv svært ved at forstaa. Er der en rettighed, der hører 3. klasse til som f. eks. at være i besiddelse af et ur, som fangen meget gerne vil opnaa, maa han, hvis hans straf er under 15 mdr., vente til

Slutstadiet, da han springer baade 3. og 4. klasse over. Havde fangen haft 15 mdr. og derfor skulde have gennemgaaet 1. og 3. klasse, havde han kunnet faa sit ur, men maatte saa til gengæld have give afkald, i hvert fald for en tid, paa 2. klasses goder som f. eks. tilladelse til i større omfang at faa udleveret fotografier af sine nærmeste paarørende eller til at deltage i idrætsøvelser i fri luft. For personalet er systemet ubehageligt, fordi det ikke er helt let at lære. Der har endvidere fra praktiske fængselsmænd herhjemme været ønske om at faa udtaget reglerne om fangens adgang til besøg og brevveksling, saaledes at hypigheden af besøg og breve ikke skulde afhænge af oprykningen, idet man formentlig fuldstændig med rette har ment, at hensynet til at opretholde kontakten mellem fangen og hans nærmeste, i de fleste tilfælde er saa vigtig, at der lige fra begyndelsen i fuldt omfang bør gives adgang til forbindelse med omverdenen.

Den vægtigste indvending, der kan rettes mod det skematiske klassesystem, naar man overhovedet vil opretholde det, er imidlertid efter min mening, at det udøves automatisk, saa at fangerne kan være sikre paa at rykke op, og ikke i overensstemmelse med sin forudsætning saaledes, at der kræves en egentlig indsats fra fangens side, for at oprykning kan finde sted. Noget betydeligt middel til at indvirke paa fangen er det derfor — i hvert fald i sin nuværende form — ikke.

3) Ved afslutning af det sidste stadium i klassesystemet sættes i efterhaanden mange lande ind med et betydningsfuldt virkemiddel: *løsladelse paa prøve*, hvor individuelle hensyn i højere grad gør sig gældende.

Under fængselsopholdet maa man, hvis der overhovedet skal være nogen mening i straffen for den enkelte, stadig have blikket rettet forud mod tiden efter løsladelsen, og prøveløsladelse som eventuelt middel bør derfor og ikke alene disciplinært være et vigtigt virkemiddel i arbejdet med fangen.

For fuldtud at naa sit formaal — for saa vidt dette forudsættes at være den enkelte fanges genindtræden i samfundet — er det givet, at straffens virkning maa fortsættes udover fængselsopholdet, og i denne betydning er prøveløsladelse utvivlsomt en af de vigtigste nydannelser i straffuldbyrdelsen. Ikke desto mindre finder man undertiden uvilje imod institutet hos selv ledende fængselsfolk. Selve den tanke at have en fange under behandling i et fængsel for derefter, naar det afgørende øjeblik: løsladelsen kommer, da at lade ham sejle sin egen sø, synes i sig selv urimelig. Det forekommer mig derfor beklageligt, at løsladelse ikke kan foregaa paa denne maade for en endnu større del af fangerne, end tilfældet er. Herhjemme kan alle fanger med en straffetid paa mindst 9 maaneder opnaa prøveløsladelse.

I Sverige har der været forslag om foruden fakultativ prøveløsladelse jævnsides hermed at indføre obligatorisk prøveløsladelse med eftergivelse af en mindre del af straffen for de fanger, der ellers skulde have været endeligt løsladte.

Ved prøveløsladelse er det fremtrædende vilkaar underkastelse af tilsyn, og med dette sidste kommer institutet til at staa og falde. Efter min erfaring er det af vigtighed, at tilsynet udøves i kontakt med fængslet, bedst af personer, der kender fangen og er denne bekendt fra straffetiden, dette ogsaa for at fængslet til brug for sit arbejde kan høste gavn af de erfaringer, der gøres med de løsladte. Gennem en effektiv vejledning af løsladte kan man til en vis grad søge at opveje en af straffens mest betænkelige virkninger, som gør sig gældende udenfor fængslet, nemlig den mistro, ringeagt og smaalige forfølgelse, der almindeligt bliver den tidligere straffede til del fra samfundets, og saa det officielle samfunds, side, og som iøvrigt netop er en af de hovedvanskeligheder, forsorgen for disse mennesker har at kæmpe med.

4) Et af fængslets vigtigste virkemidler, som kan hen-

regnes til denne gruppe af mere automatisk virkende, omend nok tilsigtede, er *arbejdet*, idet dog individuelle hensyn ogsaa her i noget højere grad gør sig gældende. Da man i sin tid forlod livs- og legemsstraffene til fordel for frihedsstraffene har, saa vidt man kan se, hensynet til at udnytte fangernes arbejdskraft spillet stærkt ind. Dette synspunkt anerkendes som hovedregel ikke mere principielt. Arbejdet skal være produktivt, men hensynet til at beskæftige fangen paa rimelig vis gaar forud for interessen for rentabiliteten. Problemerne her er mange. Blandt de vigtigste er vanskeligheden ved indenfor et fængsels rammer og de andre hensyn, f. eks. isolering fra de daarlige elementer, at etablere arbejdsmuligheder af samme art, som dem den løsladte skal gaa ud til. En anden vanskelighed er den uvilje, man møder fra de frie arbejdsfags side paa grund af den paastaede konkurrence, der paafores den frie produktion, som ofte tvinger fængselsledelserne til at drive arbejde efter regiesystemet med fremstilling af produkter til egen eller andre statsinstitutioners brug. En tredje hovedvanskelighed er at faa fangen, der jo ofte har fejlet i livet paa grund af manglende evne eller vilje til at bestille noget, til at gøre dette i fængslet; et automatisk virkende classesystem hjælper i hvert fald ikke hertil; det nu meget anvendte akkordsystem derimod bedre. Indenfor hvert enkelt fængsel at have tilstrækkeligt antal arbejdsgrøene er selvfølgelig ogsaa vanskeligt, ligesom mulighed for oplæring, selvom den ellers var tilstede, ofte ikke kan udnyttes som følge af de korte straffetider.

Egentlige individuelle hensyn ses som oftest kun taget med hensyn til faguddannede og unge fanger.

Beskæftigelsen deles i reglen mellem arbejde for fængslets økonomi (køkken, rengøring, depot, gartneri m. v.), industriel og værkstedsdrift og jordbrug. Indenfor rammerne af gammelt fængselsbyggeri er muligheden for fri-luftsarbejde i reglen ogsaa alt for smaa.

Som det ses, er der i almindelighed endnu meget at naa,

forinden dette vigtige middel fuldtud kunde frugtbares paa individuel basis.

Til spørgsmaalet om arbejde knytter sig spørgsmaalet om en godtgørelse herfor og endvidere spørgsmaalet om fangens adgang til at anvende denne.

Egentligt vederlag plejer der ikke her at være tale om og heller ikke om udbetaling af kontanter, men det er dog et spørgsmaal, om man ikke, hvis man tilstræber at nærme vilkaarene i fængslet til det frie livs, maa komme ind paa ydelse af egentligt vederlag og maaske ogsaa udbetaling af kontanter vel at mærke imod fuld normal arbejdsydelse.

En eventuel udbetaling af rede penge maatte naturligvis ledsages af nøje overvaagen af anvendelsen, og den kunde maaske i højere grad give anledning til at lære fangen selv at økonomisere og den herfor nødvendige forudsætning: at føre regnskab.

5) Under denne gruppe virkemidler kunde ogsaa til en vis grad medtages *skolen*, som under en eller anden form findes de fleste steder. Ikke for saa vidt angaar lærernes mere direkte arbejde med hensyn til de enkelte fanger, men som institution.

I mange skoler, ogsaa i det fri, er det smaat med, hvor stor opmærksomhed der bliver tid og lejlighed til at rette imod den enkelte — ligesaadanne her.

Gymnastikundervisningen især er anlagt gruppevis og kunde jo nærmest siges at høre til den nødvendige hygiejne sammen med badning, barbering, luft, god kost, rigelig søvn m. v. Bortset herfra foregaar skolens arbejde oftest for en stor del som almindelig klasseundervisning i forskellige almindelige skolefag, hvoraf nogle har praktisk betydning, men andre gennemgaaende maa antages at være af mindre værdi for eleverne sidenhen. Det er vel i det hele et spørgsmaal, om ikke alle de gode kræfter, der anvendes paa almindelig klasseundervisning, kunde anvendes bedre.

Med hensyn til benyttelsen af bogsamlingen kan der lej-

lighedsvis ydes vejledning til de enkelte fanger, men oftest tildeles bøgerne efter fangens egne ønsker. Antallet til hver en tid er som regel, hvor det progressive system benyttes, afhængig af, paa hvilket stadium heri fangen befinder sig, og arten af bøgerne er bestemt af samlingernes sammensætning.

Foredrags, films og koncerter mission er jo blandet. Det belærende, underholdende og fornøjende indgaar heri som momenter. Nogen virkning af disse ting med hensyn til den enkeltes udvikling finder sikkert sted, men indtræder da mere tilfældigt, da den jo ikke paa nogen maade ved denne art virkemidler en masse kan forudberegnes. I den ensformige ørkenvandring, en straf ofte maa være, er den slags oplevelser utvivlsomt for visse fanger oaser, ligesom skønhedsindtryk af anden art som blomster virker lækende.

7) I denne sammenhæng skal nævnes *gudstjenesten* som saadan. Denne søges, ogsaa naar deltagelse er frivillig, livligt, sikkert forholdsvis af betydeligt flere end ude i samfundet, og i kirken synges der kraftigere og ivrigere, end man ellers hører det. Det er altid en gribende oplevelse at høre salmesangen i en protestantisk fængselskirke.

Spørger man nu, hvorfor fangen kommer her, falder svaret næppe langt fra det rigtige, hvis man siger, at en del kommer for at faa bedre lejlighed til at snakke med og iøvrigt have forbindelse med deres kammerater — selvfølgelig ureglementeret, da der som hovedregel hersker tavshedspligt i fængselskirker — en ubetydelig brøkdelt af dybere religiøse grunde, en større brøkdelt af vag religiøs trang og trøstnød og endelig størstedelen vel for adspredelsens skyld enten udelukkende eller isprængt et par af de nævnte formaal. Vanens magt og at gøre som de andre kan selvfølgelig ogsaa gøre sig gældende. Til illustration skal jeg gengive et brudstykke af en af de mange dagbøger o. lign., som fanger ofte skriver i fængslet, hvor en fange, hvis troværdighed der ingen grund er til at betvivle, skriver: »Jeg kommer forresten i tanker om en lille sen-

timental og alligevel saa pudsig en Oplevelse, jeg havde i Kirken Juleaften, og jeg tror, jeg vil skrive den ned for ikke at glemme den, for den ligesom kendetegner den Stemning, der er over en saadan Kirkegang Juleaften her-nede.

Vi kom ind i Kirken og saa Juletræerne med alle Ly-sene skinne os i Møde og Gran var der pyntet med alle Vejne foran Altret en mægtig stor Juleklokke ogsaa af Gran — det var virkelig saa stemningsfuldt, saa man et Øjeblik var ved at glemme, hvor man var. Men naar man saa kom i Tanke om det, saa kan det jo ikke nægtes, at det ligesom kom til at trække lidt i Mundvigene Jeg kom til at sidde ved Siden af en ældre Mand med Brillen. Og jeg kunde jo nok se paa ham, at hans Humør det var endog særligt langt nede, og da vi begyndte at synge alle de gamle, kendte Julesalmer, saa kunde han da heller ikke mere, og Taarerne løb ham paa Kryds og tværs ned ad Kinderne og Brillerne kom snart af, for de var jo til ingen Nytte. Da vi begyndte at synge »Julen har bragt velsignet Bud«, saa brast det fuldstændigt for ham og han hulkede højlydt, saa alle omkringsiddende kunde høre det. Jeg troede selvfølgelig, at han i Tankerne var langt borte her-fra — hjemme hos sine Kære, som han maatte undvære paa en Juleaften — men pludselig vender han sig om mod mig, og med Taarerne strømmende ned ad Kinderne fremhulker han det til mig: »Vil du bytte med to Æbler mod to Stænger Skraa?«

Eivind Berggrav omtaler i sin fremragende bog: »Fangens sjel — og vår egen« sentimentaliteten hos mandfolk, der er borte fra deres hjem, og nævner, at den eneste dag i aaret, hvor han ingen bremsen lægger paa stemningen, er juleaften.

Gudstjenesten kan jo nok have megen betydning, der ikke saadan lader sig grade, men man maa blot ikke tro, at naar fangen kommer til gudstjeneste, saa er alt godt, saa gør straffens moralske virkning sig i særlig grad gæl-

dende — der maa mere til end som saa. En kirke bør man have i fængslet, for at de, der ønsker det, frivilligt kan udøve deres gudsyndelse — og saa vidt praktisk muligt for alle de forskellige anerkendte trossamfund, men nogen afgørende betydning, som man tidligere gjorde, skal man næppe tillægge det.

C.

Som en tredje gruppe af straffens virkemidler har jeg her valgt at opstille de mere personlige, hvorved jeg tænker paa hele det vigtige omraade, indenfor hvilket der paa mange forskellige maader ydes en indsats af de enkelte mennesker blandt personalet direkte overfor den enkelte fange.

For at vinde nogen klarhed over, hvor stor betydning dette kan tænkes at have, skal jeg omtale de forskellige arter funktionærer, som et almindeligt fængsel normalt er udstyret med, idet jeg for en ordens skyld begynder med de overordnede.

Først har vi altsaa fængslets leder, som man herhjemme med en noget misvisende betegnelse kalder *inspektoren*.

Disse stillingers omfang kan rent kvantitativt være forskellig efter fængslernes varierende størrelse, og betingelser og uddannelse for at opnaa stillingerne kan ogsaa være forskellig.

Nogle steder fordres almindeligvis akademisk uddannelse, andre steder er det ikke ualmindeligt, at lederstillingerne kan naas gennem avancement fra styrken. Arten af de forretninger, der paahviler cheferne er imidlertid, saa vidt jeg ved, temmelig ensartet og jo til en vis grad given med sagens natur.

Han er knyttet til en eller flere anstalter, hvis drift han skal overvaage ved hjælp af sine forskellige medarbejdere. Han maa tage sig af spørgsmaal vedrørende bygninger med alt, hvad dertil hører, af arbejdsdrift, økonomi, maa overvaage skolens arbejde, forsorgsarbejde, den lægelige og

gejstlige betjening af fangerne, følge arbejdet i de forskellige kontorer, der varetager korrespondance m. v. Hele personalet og alle de dermed sammenhørende tjenstlige forhold maa han tage sig af, avancementsspørgsmaal, tjenestegangen, ferispørgsmaal, uniformsspørgsmaal, uddannelse etc., og han har saaledes omfattende administrative byrder foruden selve det essentielle: fangernes forhold. Mængden af spørgsmaal trænger sig daglig paa og kræver deres afgørelse, og selvom en fængselschef kan overlade bestemmelsen heraf til mange overordnede medarbejdere, bliver der nok tilbage at holde sig à jour med. Rent praktisk sluges en masse af dagens timer af skrivebordsarbejde og telefonekspedition, og mange mennesker maa en leder tale med daglig, baade tjenstemænd og personer udefra, som søger ham. Ogsaa repræsentativt maa lederne give fængslet ansigt udadtil.

»Det er en blandet forretning«, som en af inspektorerne en gang sagde til mig, han fik under et af funktionærmøderne, hvor fangernes forhold drøftedes, en opringning fra landbrugsafdelingen om, til hvilken hingst den blissede hoppe skulde, og en anden om, hvordan bordene skulde pyntes til en repræsentationsfrokost for et fremmed rigsdagsudvalg, der ventedes paa besøg.

En del tvivlsspørgsmaal vedrørende fangernes korrespondance, besøg, anbringelse ved arbejde etc. vil ofte blive forelagt lederen til afgørelse. Direkte kontakt med fangerne har inspektøren — hvis han ikke personlig lægger vægt herpaa — mest kun ved fremstillingen, som fangen kan forlange for ham, og maaske ved den mere negative side af sagen: under disciplinærførhør i anledning af brud paa reglementet. Nogle steder ser lederen dog hver fange baade efter indsættelsen og umiddelbart før løsladelsen.

At holde orden i administrationen og kende sit personale giver et stort arbejde — at kende de enkelte fanger, foruden de relativt faa, som giver særlig anledning til det, bliver der umulig tid til. Ved fremstillingerne er

der gerne et saa stort antal fanger, at det for overhovedet at kunne overkommes, maa gaa ret hurtigt, saa en nøjere indgaaen paa de enkeltes forhold eller samtale med ham udover det nødvendige, som oftest er udenfor muligheder-nes grænse.

Som nærmeste medarbejder har lederen en *souchef*, kaldet *viceinspektøren*, der er hans stedfortræder, om hvis forretningsomraade omtrent det samme gælder. Ogsaa hans tid sluges mest af administrativt arbejde, og hans mulighed for personlig kontakt med fangen er ligeledes nødvendigvis væsentligst indskrænket til fremstillinger, hvor jo i hvert fald kun et vist udsnit af fangerne viser sig mere eller mindre hyppigt. Tid til at opsøge alle de mange fanger, som ikke kommer med her, til at lære dem at kende, endsige forsøge at stille et eller andet op med dem, bliver der alt for lidt af. Jeg har selv som betjent lært flere fanger personlig godt at kende i maaneder, end jeg i et tilsvarende antal aar har kunnet det som *viceinspektør*.

For andre tjenestemænd af samme gruppe, som undertiden forefindes, gælder det samme, idet anstalter udstyrede med saadanne til gengæld har saa meget større be-lægning, at man er lige vidt.

Ved fængsler findes gerne en journal eller stamrulle, som den kaldes herhjemme, hvori alle fanger efter deres ankomst indføres, og som rummer oplysning om deres data, familieforhold, ægteskabelige og borgerlige forhold, deres eventuelle forstraffe, en beskrivelse af deres forbrydelse, en levnedsskildring m. v. Denne føres ofte ihvertfald delvis af *viceinspektøren* eller en lignende embedsmand, idet den selvsagt er en vigtig ting, hovedkilde til oplysning om fangen. Dette har den fordel, at den paagældende ser hver enkelt, men ofte maa kontakten indskrænke sig til denne ene omend grundige samtale og dette førstehaandsindtryk, som det jo kun kan blive, og værdien heraf bliver derfor ofte kun ringe, og samtalen kommer væsentligst kun til at tjene formaalet; at faa ud-

fyldt rullen. Endvidere kræves for en virkelig værdifuld indrullering, at der forud gaar et studium af fangens akter, som kan være særdeles omfangsrige. Ikke alle fanger er sandhedsvidner, og oplysningerne, de giver, maa kontrolleres og deres forhold belyses paa anden maade end gennem deres eget udsagn. Jeg har som betjent prøvet at lære fanger særdeles godt at kende uden at have haft adgang til deres akter, og har da erfaret ved senere studium af disse, hvorledes billedet af de paagældende har ændret sig. Modsat har jeg forsøgt først at skaffe mig grundigt kendskab til en fanges akter og derefter med personerne. Det var som at bese en lokalitet efter først at have faaet den indgaaende beskrevet. Beskrivelsen kan være udmærket, men det er dog, ligesom der først efter selvsyn kommer dimensioner og afrunding. Alt er det samme og dog alligevel anderledes.

Begge dele maa følges ad, baade kendskab til personen og til akterne, og ogsaa paa dette sidste punkt gør de mange andre tjenstlige pligter det saa godt som umuligt at udrette noget.

Fangerne maa ogsaa ses udenfor fremstillingen, hvor de møder op »med søndagsansigtet« paa, og til cellebesøg, værkstedsbesøg etc. bliver der kneben tid.

For *præster* og *lærere* stiller sagen sig nok noget bedre. De fleste større fængsler er udstyrede med saadanne tjenestemænd med heldagstjeneste, men netop fordi de er større, kommer man dertil, at de paagældende skal betjene hundredevis af fanger, der tilmed paa grund af de fremherskende kortvarige straffe hyppigt kommer og gaar.

Det er derfor uhyre vanskeligt for ikke at sige uoverkommeligt ogsaa for disse tjenestemænd — selvom de ikke er bebyrdet i saa høj grad som de tidligere nævnte med administrative hverv — at faa blot en væsentlig del af de mange fanger med i et direkte personligt arbejde.

For lærernes vedkommende lægger iøvrigt selve undervisningstimerne i høj grad beslag paa tiden.

Forsorgsmedarbejderen lider under samme vanskeligheder. Hans arbejde ligger iøvrigt for en stor del udenfor anstalten, hvor han maa opsøge de paarørende, arbejdsgivere m. v., og lægen, for saa vidt man overhovedet har en saadan til fuld tjeneste, har næsten mere end nok i at overkomme de nødvendige lægelige undersøgelser og behandling af de forefaldende sygdomstilfælde. Det er ogsaa først i de senere aar, man er begyndt at erkende nødvendigheden af i vid udstrækning at maatte benytte særligt psykiatrisk kyndige læger i det almindelige fængselsarbejde. Belgien kan vist siges her at være videst, men ogsaa her deltager lægen ikke i nævneværdig grad i selve behandlingen.

Af andre overordnede funktionærer har man gerne økonomileder, leder af arbejdsdriften, regnskabschef til at lede bogholderi, kasserer o. l. Disse tjenestemænd har i reglen ogsaa i nogen grad med fangerne at gøre, direkte mest ved fremstilling, men deres hovedvirkefelt falder paa andre omraader, saaledes at de ikke først og fremmest kan forventes at give sig af med at paavirke fangerne.

Naar vi fra denne kreds af øverste tjenestemænd vender os til *det uniformerede korps*, stiller sagen sig en del anderledes. Størstedelen af disse tjenestemænd gaar om fangerne gennem dagens timer og har mere eller mindre stadig personlig føling med dem. De overordnede indenfor selve styrken: overbetjentene, som de kaldes herhjemme, ikke mindst den ledende af disse, har naturligvis mange opgaver med hensyn til personalet og af mere kontormæssig og anden art, men deres daglige kontakt med fangerne er dog stærk. Imidlertid lider disse tjenestemænd, som svæver over det hele, ogsaa under det overvældende antal fanger. De ledende indenfor arbejdsdriftens forskellige fag: værk mestre eller indenfor økonomien, f. eks. køkkenchef, gartner, depot- og lagerforvalter etc. har naturligvis deres fagmæssige opgaver, men oftest stadig i deres arbejde med fangerne at gøre, idet næsten alt arbejde jo udføres af fangerne. Saa

godt som alle indenfor det uniformerede korps med ganske enkelte undtagelser har med fangerne at gøre, ser dem dagen igennem under alle de skiftende situationer, som fængselslivet medfører. Imidlertid er det hyppigt saadan, at fangerne ikke forbliver alt for længe indenfor samme afdeling eller postomraade, eller at personalet ved disse skifter. Indenfor arbejdsdriften er dette forhold mere stabilt. Endvidere har betjentene sjældent nærmere forkundskaber om fangen, saadan at de udelukkende har ham selv at holde sig til, og endelig har betjentene efter deres rekruttering og stillingernes hele karakter kun nødtørftige forudsætninger for at udnytte den viden om fangen, de gennem den personlige berøring med ham kommer i besiddelse af, til at udøve nogen mere planmæssig paavirkning af ham, selv om dette krævedes af dem.

Men dette sidste er nemlig slet ikke tilfældet. Instrukser og lign. bestemmelser tillader i reglen ikke i videre udstrækning samtaler med fangen. Vil fangen noget særligt, maa de henvises til fremstilling for de tidligere nævnte overordnede tjenestemænd. Betjenten skal passe sin opsynstjeneste, skal være høflig, rolig, ligevægtig, forstaaende. Han skal være opmærksom paa træk hos fangen, som kunde tyde paa selvmordsplaner, og forstaa at omgaas selv vanskelige fanger paa en fornuftig maade. Der kræves, at han skal tilstræbe en vis handlingsform og indstilling, og at han gennem sit eksempel virker vejledende for fangen, men andet forlanges ikke og kan heller ikke efter stillingernes nuværende placering forlanges. At der af mange indenfor det uniformerede korps — ligesom selvfølgelig i høj grad af de overordnede — er øvet og øves et betydeligt arbejde til gavn for de enkelte fanger, ved jeg af erfaring; og ingen vil betvivle det, sagen er blot, at denne almindelige menneskelige paavirkning, som under enhver system vil udstraale fra mennesker med anlæg herfor, som det er nu, falder altfor tilfældigt og ikke paa nogen mulig maade kan komme blot en betydeligere del af fangerne til gode.

I kvindefængsler er personalet kvindeligt, i katolske lande er det oftest nonner, som varetager arbejdet i fængslet. Jeg har ingen grundig praktisk erfaring hermed, men jeg kan forstaa, at forholdene ikke her er afgørende forskellige undtagen maaske i de katolske lande, hvor paavirkningen hviler paa særligt grundlag. I mandsfængslerne findes der kun faa stillinger for kvinder, nemlig sygeplejersker og nogle steder indenfor depoter og vaskeri. Disse kvindelige elementer er utvivlsomt af stor betydning, men virker kun indenfor deres specielle omraader. Man kan ikke afvise den tanke, at det muligt vilde vise sig gavnligt at udvide det kvindelige element indenfor mandsfængslerne.

Indflydelse fra andre funktionærers side end fængslets egne finder kun sted i begrænset omfang. Der kan komme besøg fra fængselsvæsenets centralstyrelse eller fra anerkendte forsorgsforetagender eller f. eks. fra en »hjemmepræst«, men noget større bidrag til egentlig behandling kan det sjældent betyde.

Sine steder har man imidlertid en kreds af *besøgende* udvalgt blandt villige og interesserede personer udefra, som i samraad med vedkommende fængselsledelse aflægger en eller flere bestemte fanger besøg, hvorunder de taler med disse om alle forskellige forhold af betydning for fangen, ikke mindst med henblik paa deres fremtidige tilbagevenden til samfundet. De rette personer kan gennem dette hverv have afgørende betydning for deres klienter, og institutionen synes absolut at rumme værdifulde positive momenter.

Vil man fuldkommengøre kredsen af mennesker, fangen i fængslet kan have berøring med, maa endnu nævnes 2 grupper, nemlig fangens paarørende og medfangerne.

Med sine *paarørende*: forældre, hustru, kæreste, børn, søskende m. v. kan fangen have forbindelse — foruden gennem korrespondance — ved besøg. Udover almindelige menneskelige hensyn til begge parter ligger til grund herfor den store betydning af, at fangen ikke rives mere ud

af sine forhold og sin forbindelse med sit tidligere liv end højst nødvendigt. Virkningen af besøg er umaadelig varierende alt efter rigdommen af forskellige menneskelige forhold, og der lader sig daarligt sige noget almindeligt herom, som har interesse i denne forbindelse.

Personer selv indenfor den nærmeste kreds af paarørende kan efter de sædvanligt gældende regler udelukkes, hvis vedkommendes paavirkning af fangen maa antages at ville være uheldig. Værdien for parterne ved saavel besøg som brevveksling mindskes derved, at der til begge dele i almindelighed er knyttet kontrol og censur paa forskellig maade. Censuren giver paa den anden side fængslet værdifulde oplysninger om den paagældende fange, hans paarørende og forhold iøvrigt.

Disse kilder udnyttes ofte ikke i større grad. Naar fangtallet i fængslerne gerne er for stort, bliver brevcensuren i tilsvarende grad overvældende og rutinemæssig, og ved besøgene er kontrollen gerne overladt til fængselsbetjente, og de, der maaske kunde have haft mest nytte af dem, faar højst indirekte oplysninger herom.

Hvad den fra *medfanger* udgaaende paavirkning angaar, er den principielt af tvivlsom karakter, og der kan kun med forsigtighed bygges herpaa. Paa den anden side er det en faktor, man maa tage med i beregning. Naar man efterhaanden er naaet til den erkendelse, at celletilværelsen ikke er saliggørende, og man ikke vel kan sprede fanger i familiepleje eller lignende, maa man samle dem og lade dem leve i hinandens selskab. Opgaven bliver da en omhyggelig sortering i mindre fællesskab og noje overvaagen af disse.

D.

Som det vil være fremgaaet af det om funktionærernes arbejdsvilkaar skildrede, er mulighederne for, at nogen væsentlig del af fangerne kommer til at nyde godt af nogen mere planmæssig paavirke fra funktionærernes side ikke større.

Den store gruppe underordnede funktionærer, som gennem deres daglige omgang med fangerne har mulighed for at lære dem at kende, har gennemgaaende ikke og kan ikke forlanges at have forudsætning for og har heller ikke som opgave i egentlig forstand at virke ind paa dem. De færre overordnede, som mulig kunde udføre et arbejde i denne retning, har heller ikke mulighed herfor, idet de ikke med hensyn til blot en betydeligere del af fangerne kan opnaa den uomgængelig nødvendige forudsætning herfor: indgaaende kendskab til fangen. Trods al god vilje og ofte stor og dygtig arbejdsindsats tillader selve systemet i dets nuværende udformning ikke funktionærene at gøre fangeklientelet til genstand for en individuel personlig behandling.

Ved fængslerne afholdes i almindelighed med regelmæssige mellemrum, gerne hver uge, et møde, hvori de overordnede funktionærer, incl. den ledende overbetjent, deltager, funktionærmødet, som det herhjemme kaldes. Her kan saa godt som alle spørgsmaal vedrørende fangernes forhold drøftes, og som staaende emner har man spørgsmaalet om oprykning, prøveløsladelse og de saakaldte bedømmelser — en karakteristik af fangen, som gives enhver med regelmæssige mellemrum. I dette møde, hvor man, om jeg saa maa sige, skulde kunne lage en anstalts arbejde paa pulsen, giver det nødvendigvis manglende dybere kendskab til fangen sig særlig tydeligt til kende. Enten er det et brydsomt arbejde at faa sat en karakteristik paa benene, eller ogsaa bliver det let en mere rutinemæssig skabelonagtig bedømmelse under anvendelse af mere gængse hævdvundne adjektiver og kriterier, som »pæn«, »fornuftig«, »flink«, »næppe helt haabløs«, »kan bringes til at bekende« o. m. a., som ofte ikke fortæller saa forfærdelig meget om, hvad den paagældende indeholder. Paa grund af det store fangetal og til en vis grad paa grund af de korte straffetider, bliver der sjældent tale om senere revision af den første bedømmelse, som gerne bliver staaende uændret og

usuppleret. Spørgsmaalet om en eventuel behandling udfraden indvundne viden kommer sjældent paa tale. Herved spiller det ind, at kredsen af overordnede funktionærer ikke udover deres forskellige faglige uddannelse som jurister, præster, lærere m. v. i almindelighed har anden specialuddannelse end den, der opnaas gennem udøvelsen af den praktiske fængselsgerning. Herved vindes naturligvis et fond af almindelig menneskekundskab og mange, der gaar til denne gerning, har interesse herfor og medgivne evner til at iagttage og behandle mennesker, men man føler dog i høj grad savnet af muligheden for en samlet uddannelse i de forskellige fag, der har betydning ved dette arbejde. For en all round fængselstjenestemand er det ønskeligt at have kundskaber i ting som psykologi, psykiatri, socialforsorg, statistik, strafferet, strafferetspleje, polititeknik m. v. Det er selvfølgelig ikke saadan, at jeg mener, fængselsfolk skal udgive sig for at have forstand paa alle disse dele — saa vilde de være rene fuskere — men at saa vidt kendskab til hovedpunkterne og terminologien i disse fag maa kræves, at de forskellige fagmænd, der maa samarbejde med hinanden i fængselsarbejdet, med udbytte kan drøfte tingene sammen. Som det er nu, maa man de fleste steder søge her og der for at skaffe sin uddannelse et højst nødtørftigt supplement.

En anden ting er, at spørgsmaalet om straffuldbyrdelsen ligesom f. eks. politik er noget alle føler sig kaldede til at snakke med om — hvilket jo er ganske rimeligt, naar det som her drejer sig om et fællesmenneskeligt samfunds-
onde — saa at anerkendelsen af et egentligt fagomraade her let vil støde paa særlige vanskeligheder.

I forbindelse med spørgsmaalet om at tilvejebringe nøjere viden om fangen skal jeg lige omtale de saakaldte kriminal-biologiske undersøgelser, som er sat i gang nogle steder. Ved kriminologisk selskabs første møde blev de indgaaende skildret af magister *Christiansen* og overlæge *Stürup*, som foretager dem herhjemme, og jeg har skildret

mine studier af dem i Belgien, hvor de oprindeligt blev startet af dr. *Vervaeck*, i N. T. f. Str. 1937—38.

Disse undersøgelser har utvivlsomt videnskabelig værdi som led i arbejdet paa at udforske aarsagen til forbrydelse, hvilket arbejde jo er uomgængelig nødvendigt for fremskridt i kampen herimod. Praktisk set er undersøgelserne af mere tvivlsom øjeblikkelig værdi, idet den del af skemaet, som de praktiske fængselsmænd først vil se efter, nemlig den psykologiske analyse, ofte er mindre vejledende, udarbejdet som den er efter blot en enkelt samtale med fangen. Endvidere finder undersøgelsen ikke sted saa betids, at den kan komme det praktiske fængselsarbejde til gode. At de egentlig helst skulde udføres saa tidligt, at de ogsaa kunde være vejledende for dommeren ved sagens afgørelse, er noget andet.

Praktisk har man altsaa ikke saa megen glæde heraf, og heri var man dengang enig med mig i overbestyrelsen for det belgiske fængselsvæsen.

III.

A.

Naar vi nu ser tilbage paa straffens virkemidler, som jeg har forsøgt at ridse dem op, spørger man sig selv, hvad man, trods fængslernes store apparat og ofte velordnede indretning og trods det store arbejde, der ofte gøres af fængselsfolk, egentligt kunde forvente, at der skulde komme ud heraf, hvilket resultat, der skulde opnaas med straffen. — Angaaende dette spørgsmaal hersker der imidlertid en del uklarhed. Om straffens begrundelse og formaal har der i tidens løb været forfattet et utal af teorier — det er ikke min mening at komme ind derpaa — det gælder vel til en vis grad om dem, at de, ligesom præmisser til en konklusion, er sat paa bagefter.

Det kan formentlig daarligt betvivles, at straffen er opstaaet som en praktisk nødvendighed, og at den stadig heri maa søge sin berettigelse. Selvom hævn- og gengæl-

delsestanken synes dybt forankret i menneskesindet, synes den anskuelse i fagkredse vel dog overvejende, som gaar ud paa, at straffen maa være formaalsbestemt, og at formaalet maa være at formindske kriminaliteten. Men hvordan dette nærmere skal ske er omtvistet, idet mange hyl-der den opfattelse, at det afgørende ved straffen er dens evne til at modvirke forbrydelsers begaaelse af andre end den, der straffes, mens andre lægger vægt paa straffens virkning paa den, der straffes. Den danske straffelov hviler ikke paa noget gennemført synspunkt. Visse grupper lovovertrædere er taget ud af det overleverede system for at underkastes principielt rent specialpræventive foranstaltninger, hvis varighed er mere eller mindre ubestemt og afhængig af det med personen opnaaede resultat, mens reaktionen overfor de øvrige lovovertrædere for en stor del hviler paa tanken om straffen som et middel til at opretholde retsordenens autoritet i almindelighed.

Da erfaringen viser, at det er vanskeligt at fastsætte et bestemt kriterium for, hvornaar en person bør behandles paa den ene eller anden maade, bliver det et spørgsmål, om det i det lange løb er muligt at opretholde denne kombination af 2 forskellige reaktionsmaader: paa den ene side rationelle foranstaltninger sigtende imod personen og tilde-ling af forskellige doser tidsbestemt straf til lovovertrædere, der maa lide, om jeg saa maa sige, for de øvrige samfunds-medlemmers skyld. Efter det almindelige straffesystem er det nærmest saadan, at man siger: denne maa straffes for den virknings skyld, det kan have overfor andre, kan det virke paa ham selv, tager vi det med, men i anden række. Efter særforanstaltningssystemet siger man: denne maa underkastes denne foranstaltning for den virknings skyld, det kan have paa ham, kan det tillige virke afholdende paa andre, tager vi det med som en velkommen bivirkning. Det er nu imidlertid ikke usandsynligt, at denne bivirkning er af samme eller maaske større effekt end den tilsvarende virkning ved almindelig straf, alt indenfor det

maaske begrænsede omraade, hvor generalpræventionen har betydning. Virkningen af generalpræventionen, som ikke mindst er grundlaget for den almindelige straffereaktion, er det vanskeligt at udforske, thi en undersøgelse af, hvorfor lovlydige medlemmer af samfundet ikke bliver lovovertrædere, er vel ikke mulig. Imidlertid forudsættes det i straffelovgivningen — jfr. saaledes den danske straffelovs § 17 — at almindelig straf skal udøve en paavirkning og være nyttig ogsaa for den enkelte straffedes vedkommende, og man har formentlig lov til at gaa ud fra, at de straf fuldbyrdende myndigheders opgave — paa linie med, hvad tilfældet er for saa vidt angaar de andre frihedsberøvende foranstaltninger — er at paavirke den enkelte i en saadan retning, at tilbagefald undgaas; uden dette vilde det iøvrigt være temmelig uudholdeligt at være beskæftiget med fuldbyrdelse af frihedsstraf.

Hvorledes løser fængslerne denne opgave? En maalestok herfor har man i tilbagefaldsstatistikken, der gennemgaaende viser et ret nedslaaende resultat. Herhjemme er igennem aarene 1933—37 mellem 43 og 50% af de i aarene 1923—27 løsladte paany kommet ud i forbrydelse, og resultaterne i andre lande, for saa vidt det er muligt at sammenligne tallene, er gennemgaaende ikke bedre, ofte tværtimod. Man maa derhos erindre, at det for den dels vedkommende, som ikke oftere forser sig, ikke er givet, at dette skyldes fængslets indsats. Uden at dette kan bevises, er det sandsynligt, at adskillige af disse ikke vilde være kommet igen, selvom de ingen straf havde været underkastet, eller ligegyldig hvor lidet effektiv behandling de var blevet til del i fængslet.

Det er mig paafaldende at jeg sjældent har hørt funktionærer i de almindelige fængsler selv ytre tro paa, at de gennem deres arbejde kan redde nogen fange. Fra de mange fængselsfolk baade betjente og andre, jeg har talt med ude og hjemme, har jeg faaet saa langt flere pessimistiske end optimistiske udtalelser.

Man har herhjemme fra den gamle straffelovs tid en saakaldt klassebedømmelse, hvorefter fangen ved løsladelsen anbringes i en af følgende 7 klasser:

1. omfatter de fanger, der allerede ved indsættelsen var angrende, og paa hvem straffen antages at have haft en befestende indflydelse.
2. de fanger, der anses væsentlig forbedrede af straffen.
3. godt paavirkede, men dog tvivlsomme.
4. forbigaaende paavirkede.
5. de fanger, der har forholdt sig ligegyldige overfor straffen og derfor anses upaavirkede.
6. de fanger, der udgaar kendeligt sløvede eller med ond vilje.
7. de fanger, som det paa grund af mentale mangler har været umuligt at bedømme.

Siden den nye straffelovs ikrafttræden er der ikke foretaget nogen samlet opgørelse af de forskellige anstalters bedømmelse. I tiden før skete det imidlertid hvert aar, og fordelingen er omtrent den samme aar for aar, saaledes at blot eksempelvis skal anføres tallene fra aarsberetningen 1932:

Klasse 1.	3 Fanger	0,32%	
— 2.	4 »	0,42%	
— 3.	38 »	4,03%	
— 4.	249 »	26,38%	} 93,86%
— 5.	637 »	67,48%	
— 6.	1 »	0,10%	
— 7.	12 »	1,27%	
		<u>100,00</u>	

67,48% er altsaa af fængslerne selv betegnet som »upaavirkede af straf«. I nogle af de tidligere aar er procenten endog større.

Selve klassebedømmelsen bærer iøvrigt vidne om den moralske vurdering, der har gennemtrængt fængselsarbejdet,

og det maa formentlig nok være mig tilladt at oplyse, at det er mig bekendt, at den paatænkes ophævet eller ændret.

B.

Hvis man erkender, at vort straffuldbyrdelsessystem ikke virker tilfredsstillende, bliver spørgsmaalet herefter, om der eksisterer mulighed for at gøre det mere effektivt.

En hovedmangel ved systemet er efter min mening, at der ikke som et fast planmæssigt led heri sættes ind overfor de enkelte fanger med i hvert fald et forsøg paa egentlig behandling, og at den uomgængeligt nødvendige forudsætning herfor: indgaaende kendskab til fangen hos de, der skulde udføre dette arbejde, ikke er til stede.

I stedet for som nu at have en række overordnede tjenestemænd, der hver især skal løse den umulige opgave at tage sig hver især af alle de i reglen hundreder af tilmed jævnlige skiftende fanger, det drejer sig om, maatte man have folk, der havde til opgave at iagttage et vist mindre antal fanger under alle deres vekslende forhold indenfor anstaltstilværelsen i arbejde som fritid, der skulde læse deres breve, overvære deres besøg, saavidt muligt besøge deres paarørende, studere deres akter, indrullere dem etc. idet hele gøre alt for at opnaa et saa indgaaende kendskab som muligt til de dem tildelte fanger og deres forhold samt paa grundlag heraf forsøge en egentlig behandling af disse.

Dette vilde formentlig kræve indførelsen af en ny klasse medarbejdere, afdelingsledere eller hvad man vilde kalde dem, der ikke skulde være bebyrdet med administrative eller andre opgaver.

Selve fængselsarbejdet maatte efterhaanden af alle de medvirkende erkendes som et rent praktisk arbejde med det dog til en vis grad opnaaelige maal at hjælpe fangen til gnidningsløst at genindtræde i samfundet og ikke som tidligere som en opgave med et ophøjet etisk-moralsk maal.

I sammenhæng hermed maatte det gamle cellesystem yderligere indskrænkes, ikke saadan, at ikke hver skulde

have sit eget soverum, men saadan, at livet under arbejde, frihed m. v. fik mere naturlige former i fællesskaber, der maatte være omhyggeligt sammensat og under nøje kontrol af de nævnte afdelingsledere.

I en modtagelses- eller observationsafdeling maatte det muligvis afgøres ogsaa under hensyn til afdelingsledernes psyke og temperament, i hvilken afdeling hver enkelt fange burde anbringes. Dette sidste vilde vel til en vis grad blive en opgave for lederen, der for at kunne udføres maatte have til forudsætning, at fængslerne ikke er for store.

Indenfor de bestaaende fængslers ramme var det formentlig ikke ugørligt at skabe en saadan organisation, men andre byggeformer som f. eks. pavillonsystemet, hvorved dog stordriftens fordele bevares, var muligt at foretrække.

En egentlig uddannelse for fængselsfolk findes som nævnt i reglen ikke, men med en rimelig aflønning skulde det maaske være muligt at lokke egnede folk til fra socialt og pædagogisk arbejde. Indehaverne af saadanne stillinger kunde maaske til en vis grad gøre det ud for forsorgssekretærer og maaske lærere og skulde forstaa at samarbejde med en præst og især med psykiatrisk uddannede læger, som vilde være uundværlige som raadgivere i et saadant system. I modsætning til nu vilde der skabes en række sideordnede tjenestemænd, der kunde udveksle erfaringer, konkurrere og incitere hinanden.

Selvom der muligvis ikke saa snart vilde kunne komme alt for meget ud af saadant forsøg paa behandling, førend erfaringer hermed var indvundne, var det dog anbefalelsesværdigt alene for at sætte fængslet i stand til at afgive de karakteristikker og udtalelser om fanger, som allerede nu kræves, samt til gennemførelsen af et egentligt klasseoprykningssystem, som anordningen allerede nu forudsætter det.

Meget ønskeligt var det, om betjentstyrken, som maaske under saadanne forhold kunde indskrænkes, efterhaanden kunde gøres til effektive medarbejdere for saadanne afde-

lingsledere. Korpsets opgaver vilde til en vis grad blive andre, en gradvis omdannelse vilde være nødvendig, og forudsætningen herfor maatte være en ændret og bedre aflønning.

Man kunde haabe, at fængselsarbejdet anerkendtes som et led i kriminalitetens bekæmpelse lige saa vigtigt paa sin vis som f, eks. kriminalpolitiets arbejde, og at de bevillende myndigheder tog konsekvensen heraf. Det er ikke usandsynligt, at disse penge kom igen.

Man kunde spørge, hvorvidt en saadan egentlig behandling, som her antydet, overhovedet er mulig. Enhver har vel paa et eller andet tidspunkt i sit liv erfaret, hvorledes et andet menneske har virket ind paa en, gennem sin interesse, sine ord eller sin holdning over for en paa en saadan maade, at det har faaet betydning ikke alene for ens tænkemaade og indstilling, men ogsaa paa ens eftertidige handlesæt, og det er jo i denne forbindelse det afgørende. Hvorledes dette nærmere hænger sammen, kan vi næppe finde ud af — maaske er det dybest set en fiktion, men til praktisk brug er det nok at konstatere, at det er muligt at indvirke paa de fleste mennesker, maaske ikke at ændre dem, men nok ændre deres udviklings løb indenfor deres konstitutionelle muligheder.

Hos dem, der skal kunne gøre dette, kræves en evne til at sætte sig paa lige fod med fangen, til at sætte sig i hans sted og trænge ind til en forstaaelse af ham og hans situation, som det produkt denne er af alt forudgaaet.

Egentlig videnskabelig psykologi tror jeg ikke behøves hertil — blot den fornødne interesse, menneskekundskab og kendskab til de ulykkelige sociale livsforhold, hvorfra de fleste fanger kommer, og først og fremmest en sympatisk grundindstilling overfor fangen. Er der forargelse, vrede eller andre lidenskaber med i spillet, kommer man ingen vegne. Den desværre ikke ualmindelige antipatiske indstilling overfor fanger som saadanne gør ganske uegnet til et frugtbart arbejde paa dette omraade.

Et saadant mere planmæssigt arbejde med paavirkning af fangen alt efter hans større eller mindre egnethed herfor hænger nøje sammen med en effektiv løsladelsesforsorg — endelig løsladelse, hvor den paagældende straks tabes af syne og glider ud uden støtte, kunde daarligt kombineres hermed. Til en saadan forsorg hører ikke blot hjælp til arbejde og underhold m. v., men i lige saa høj grad hjælp til at finde fritidsinteresser, omgang m. v. for de løsladte, som ofte staar ganske uden støttepunkter i disse henseender. En vanskelighed herved vilde under de nuværende forhold være de efter andre synspunkter forud fastsatte straffetider.

Ved enkelte af de indførte særforanstaltninger ses et arbejde omtrent paa linie med det her antydede foretaget. Den tanke ligger nær, at de samme kræfter sat ind overfor et almindeligt fængsels klientel vilde svare regning i endnu højere grad, og at det vel var værd at forsøge det. Drejer det sig om mennesker med sindslidelser eller dybere forankrede karakterbrist, som jo ofte er undergivet særforanstaltninger med virkelig individuel behandling, er arbejdet selvsagt ulige vanskeligere. En af vore sindssygehospitals-overlæger har engang betroet mig, at han maatte anvende den samme tid til at undergive en 5—6 patienter i sin daværende privatklinik en psykoterapeutisk behandling, som til sin stuegang hos adskillige hundrede patienter.

Et forsøg i nævnte retning med egentlig behandling kunde man tænke sig vilde hjælpe noget, men samtidig bør man sikkert erkende, at adskillige af de, der vandrer i fængsel, kunde undergives mere hensigtsmæssige foranstaltninger, dels gennem udvidet anvendelse af forskellige former af særbehandling, dels ved anbringelse under andre former som f. eks. lejre af adskillige, for hvis vedkommende der ingen nødvendighed foreligger for anvendelse af et fængsels store sikkerhedsmæssige apparat.

Skulde man se problemet kriminalitetens bekæmpelse under en videre synsvinkel, maatte man sikkert erkende, at arbejdet med — om jeg saa maa sige — fuldt færdige

kriminelle i alle tilfælde er saa vanskeligt, at det, selvom det jo maa gøres, opfordrer til beskedenhed med hensyn til de resultater, man kan vente sig heraf.

Skal man opnaa virkelig fremgang i kampen, maa man sikkert gaa til ondets rødder, og alt eftersom de indviklede problemer om forbrydelsers aarsagsforhold begynder at klares, sætte ind paa andre fronter, saaledes særligt indenfor det profylaktiske arbejde.

Alminnelig straffskjerpning krever øket antall celler.

Erfaringer fra Norge.

Av HARTVIG NISSEN
Direktor for Botsfengslet, Oslo.

Lov av 3. september 1942 om endring i den alminnelige borgerlige straffelov av 22. mai 1902 skjerpet betydelig straffene for grovt tyveri (§ 263, nytt annet ledd) og ran (§ 267, annet punktum). Har den som dømmes for grovt tyveri, tidligere vært straffet minst 3 ganger for sådant tyveri eller ran, er straffen etter lovendringen fengsel i minst 3 år. Den som gjør sig skyldig i ran eller medvirker hertil, straffes med fengsel fra 6 måneder til 10 år, men med fengsel ikke under 3 år, såfremt som følge av forbrytelsen noen omkommer eller får betydelig skade på legeme eller helbred.

Den 3. september 1942 ble gitt også en lov om midlertidig tillegg til straffelovgivningen under den nå pågående krig. Det heter der bl. a. at når en forbrytelse som er omhandlet i visse oppregnede kapitler i den alminnelige borgerlige straffelov (blant dem kapitlene om vinningsforbrytelser) er forøvet forsettlig og enten under utnytting av mørklegging, tiltak til vern mot flyangrep, evakuering eller forhold av lignende art som skyldes krigsforholdene, eller har til gjenstand rasjonerte eller andre livsviktige varer som det rår knapphet på, kan den høyeste frihetsstraff som er fastsatt for forbrytelsen, forhøyes inntil det dobbelte og, dersom straffen etter straffeloven når 8 års fengsel, til livsvarig fengsel. Frihetsstraff kan i disse tilfelle ikke ilegges for kortere tid enn 3 måneder, medmindre særdeles formildende omstendig-

heter foreligger. Forsøk kan straffes like med fullbyrdet forbrytelse. I disse tilfelle kan utsettelse av straffens fullbyrdelse (straffelovens §§ 52—54) ikke besluttes, med mindre den skyldige var under 21 år, da forbrytelsen ble øvet.

Disse lovene måtte med sine krav på strengere straffutmåling nødvendigvis øke betydelig de vansker som det allerede før var med å skaffe plass til skikkelig fullbyrdelse av fengselsstraffene. I samme retning drog også forordningen av 28. januar 1942 om straff for svarthandel og snikhandel (i noen grad måskje også lov av 25. mars 1943 om visse rådgjerd mot forbrytere, dens kapitel 2 om forebyggende forvaring).

Disse økete krav til plass for fullbyrdelse av fengselsstraffer har fått særlig betydning for Botsfengslet og fangebehandlingen der. Som forholdene hadde utviklet seg, var dette det eneste fengsel der plassen tillot en formålsmessig fangebehandling. Men to forhold fikk her skadelig innflytelse på behandlingen av de fanger som skulle være i Botsfengslet. Dette gjalt først den sterke øking i antallet av dem som etter lovene av 1942 fikk så store straffer at de skulle inn der. Til dette kom den svære tilgang av fanger i det hele til andre fengsler, som gjorde det nødvendig å la Botsfengslet ta imot fanger fra landsfengselsavdelingen i Oslo kretsfengsel. Begge deler tvang fram 1) overføring fra Botsfengslet til Opstad tvangsarbeidshus av fanger som helst burde ha fortsatt i Botsfengslet, og innsettelse i Sem tvangsarbeidshus av mannsfanger som er dømt til minst 6 måneders fengsel i pris- eller rasjoneringsaker m. v., 2) en omfattende dublering av celler i Botsfengslet med alle de uheldige følger som en slik overfylling nødvendigvis fører med seg.

Det er den nye tilgang mine undersøkinger gjelder, bygd på en sammenligning mellom årene 1. april 1939—31. mars 1940 (siste år før krigen) og 1. april 1943—31. mars 1944.

Det er mulig at det er en øking i kriminaliteten i det

hele, og at denne har øvd innflytelse på tilgangen til Botsfengslet. Det har jeg ikke oversikt over. Når jeg går ut fra at den svære stigning i tilgangen til Botsfengslet først og fremst skyldes lovene av 3. september 1942, bygger jeg denne mening på det at det, som en vil få se, i langt overveiende grad er tidligere ustraffede fanger og framfor alt ungdom på 16 til 24 år som har øket tilgangen, og at straffetidene er blitt atskillig lengere enn før. Mens det tidligere var det alminnelige at en tyv første gang fikk mindre enn 6 måneders fengsel, når ikke særlige forhold var tilstede, er det nå blitt store skarer som allerede ved første dom får straff på minst 6 måneder og derfor skal inn i Botsfengslet. Det formelig strømmer inn der av tidligere ustraffede fanger.

De undersøkinger jeg nå skal gjøre rede for, gjelder de fanger som er kommet inn i Botsfengslet etter dom på minst 6 måneder, eller på to eller flere dommer på sammenlagt minst 6 måneder. Oppgavene bygger på de idømte straffer, ikke på den rest av straffen som etter fradrag for varetekt og for soning som allerede hadde funnet sted i lokalfengsel, stod igjen til fullbyrdelse i Botsfengslet. De har ikke med dem som er kommet inn bare på reststraff sammen med ny straff på under 6 måneder. Materialet er delt 1) etter forbrytelsesgruppene vinningsforbrytelser, voldsforbrytelser, sedelighetsforbrytelser og andre forbrytelser, 2) i aldersgrupper som fengselsstatistikken har dem, 3) i tidligere ustraffede og tidligere straffede. Ved den siste grupperingen er regnet som ustraffet enhver som tidligere bare hadde bøter eller uavsont betinget dom. Det sier seg selv at det ikke er tatt omsyn til unnlating av påtale. Tidligere straffet betyr da at fangen tidligere har avsont frihetsstraff etter dom eller — da ingen av fangene har vært straffet med hefte — tidligere har avsont fengselsstraff etter dom. Ran er tatt med under voldsforbrytelser. For hver kombinasjon av grupper er regnet ut den midlere straffetid i måneder.

Resultatet av disse opptellinger og beregninger er stillet sammen i de følgende oversikter.

Jeg tar først en oppgave over forbrytelsene:

Forbrytelser	Antall innsatte fanger					
	Tidligere ustraffet		Tidligere straffet		Ialt	
	39/40	43/44	39/40	43/44	39/40	43/44
Vinningsforbrytelser ...	55	234	140	177	195	411
Voldsforbrytelser	8	16	11	14	19	30
Sedelighetsforbrytelser.	33	20	14	8	47	28
Andre forbrytelser	3	5	6	1	9	6
Tilsammen.....	99	275	171	200	270	475

Det faller meget sterkt i øynene at for *alle grupper tilsammen* er antallet av tidligere ustraffede steget voldsomt, med 176 fra 99 til 275, d. v. s. at tallet er øket med ikke mindre enn 177,8%. Antallet av tidligere straffede er også steget, men ikke noe særlig påfallende, med 29 fra 171 til 200 eller med 17%. Ialt er antallet av innsatte fanger steget med 205 fra 270 til 475, d. v. s. en øking på 75,9%.

Tar en for seg *de enkelte forbrytelsesgrupper*, vil en se at det framforalt er *vinningsforbrytelser*, som viser svær stigning. Dette gjelder først og fremst de tidligere ustraffede. Antallet av dem er gått opp med 179 fra 55 til 234, d. v. s. en øking med 325,5%. En veldig stigning! Antallet av tidligere straffede er gått opp med 37, fra 140 til 177 eller med 26,4%. Tilsammen er antallet av vinningsforbrytelser gått opp med 216 fra 195 til 411, en øking med 110,8%.

Antallet av *voldsforbrytelser* er ikke stort. Men den relative stigning er ganske betydelig, ustraffede fra 8 til 16, altså 100% stigning, tidligere straffede fra 11 til 14 (27,2%), ialt fra 19 til 30 (57,9%).

Sedelighetsforbryternes antall er gått ned. Det må bety at det i 1943/44 er truffet andre forføyninger overfor dem enn å sette dem inn i straffengsel.

Sekkegruppen *andre forbrytelser* viser noen nedgang. Men det absolutte antall er så lite, at gruppen ikke har særlig interesse.

De fire *forbrytelsesgruppers relative fordeling* går fram av følgende tabell:

Forbrytelser	Forbrytelsene i % av det hele antall innsatte fanger					
	Tidligere ustraffet		Tidligere straffet		Ialt	
	39/40	43/44	39/40	43/44	39/40	43/44
Vinningsforbrytelser ...	55,6	85,1	81,9	88,5	72,2	86,5
Voldsforbrytelser	8,1	5,8	6,4	7,0	7,1	6,3
Sedelighetsforbrytelser .	33,3	7,3	8,2	4,0	17,4	5,9
Andre forbrytelser	3,0	1,8	3,5	0,5	3,3	1,3
Tilsammen	100,0		100,0		100,0	

Det trer meget tydelig fram både at vinningsforbryterne spiller en helt dominerende rolle, og at deres plass innenfor den hele tilgang er øket betydelig fra det ene år til det annet. Særlig gjelder dette tilgangen av tidligere ustraffede vinningsforbrytere.

Alder	Vinningsforbrytelser Antall innsatte fanger					
	Tidligere ustraffet		Tidligere straffet		Ialt	
	39/40	43/44	39/40	43/44	39/40	43/44
16—17 år	3	14	—	—	3	14
18—20 år	8	45	10	14	18	59
21—24 år	8	67	38	36	46	103
25—29 år	13	48	40	41	53	89
30—39 år	9	40	47	59	56	99
40—49 år	8	15	4	23	12	38
50—59 år	4	5	1	4	5	9
60—69 år	2	—	—	—	2	—
70 år og derover	—	—	—	—	—	—
Tilsammen	55	234	140	177	195	411

Jeg går over til *aldersforholdene*, men holder meg der vesentlig til *vinningsforbrytelser* og *alle grupper tilsammen*, se tabellen nederst foregående side.

Jeg har ovenfor allerede beregnet stigningen i hovedsummene. Alle aldersgrupper viser stigning og gjennomgående svær stigning. Unntak gjelder bare tidligere ustraffede på 60—69 år, som er gått ned fra to til ingen, og tidligere straffede paa 21—24 år som er gått ned fra 38 til 36.

Denne oppgave viser tydelig stigningen i relative tall:

Alder	Vinningsforbrytelser Antallet av innsatte fanger er fra 1939/40 til 1943/44 øket med følgende prosent:		
	Tidligere ustraffet	Tidligere straffet	Ialt
16—17 år	366,7	—	366,7
18—20 år	462,5	40,0	227,8
21—24 år	737,5	÷ 5,3	123,9
25—29 år	269,2	2,5	67,9
30—39 år	344,4	25,5	76,8
40—49 år	87,5	475,0	216,7
50—59 år	25,0	300,0	80,0
60—69 år	÷ 100,0	—	÷ 100,0
70 år og derover	—	—	—

Tabellen taler for seg selv. Av særlig innteresse er den *voldsomme stigning blant de ganske unge, tidligere ikke straffede vinningsforbrytere*. Antallet av ustraffede fanger i alderen 16—24 år gikk opp fra 19 til 126, d. v. s. en øking med ikke mindre enn 563,2%. De eldre årsklasser steg fra 36 til 108, d. v. s. en øking på 200,0%.

Jeg går over til å vise hvor stor del hver enkelt aldersgruppe utgjorde av det hele antall fanger i samme rekke, se tabellen øverst neste side.

Blant de tidligere *ustraffede* er det et tydelig skille ved 25-års alderen. Aldersklassene under 25 år utgjør en betydelig større del av tilgangen i 1943/44 enn i 1939/40 (fortsettes etter tabellen neste side).

Alder	Vinningsforbrytelser Innsatte fanger					
	Aldersgruppene i prosent av det hele antall					
	Tidligere ustraffet		Tidligere straffet		Ialt	
	39/40	43/44	39/40	43/44	39/40	43/44
16—17 år	5,6	6,0	—	—	1,5	3,4
18—20 år	14,5	19,2	7,1	7,9	9,2	14,4
21—24 år	14,5	28,6	27,1	20,3	23,6	25,1
25—29 år	23,6	20,5	28,6	23,2	27,2	21,7
30—39 år	16,4	17,1	33,6	33,3	28,7	24,1
40—49 år	14,5	6,4	2,9	13,0	6,2	9,1
50—59 år	7,3	2,2	0,7	2,3	2,6	2,2
60—69 år	3,6	—	—	—	1,0	—
70 år og derover.....	—	—	—	—	—	—
Tilsammen.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forholdet var dette:

16—20 år: 20,1% i 1939/40, 25,2% i 1943/44.

16—24 år: 34,6% i » , 53,8% i » .

Ungdommen under 25 år utgjorde således i de to år henholdsvis vel en tredjedel og noe over halvdelen av de innsatte tidligere ustraffede fanger. Dette måtte nødvendigvis bety en mindre tilgang i de eldre årsklasser. Forholdet var dette:

25—49 år: 54,5% i 1939/40, 44,0% i 1943/44.

25 år og derover: 65,4% i » , 46,2% i » .

Jeg skyter inn her en oppgave som meget klart viser
1) hvor stor del de tidligere ustraffede vinningsforbrytere og
2) de tidligere ustraffede vinningsforbrytere under 25 år utgjorde av de *ialt* innsatte fanger som undersøkningene gjelder:

Ustraffede vinningsforbrytere ialt:

55 av 270 = 20,4% i 1939/40, 234 av 475 = 49,3% i 1943/44.

Disse under 25 år:

19 av 270 = 7,0% i 1939/40, 126 av 475 = 23,4% i 1943/44.

Det hele antall var således gått opp fra en femtedel til en halvdel, de under 25 år fra en fjortendedel til nesten en fjerdedel.

Det som er sagt om aldersforholdene, gjelder som nevnt vinningsforbrytelser. De øvrige grupper viser ikke trekk av særlig innterese. Jeg nøyer meg for deres vedkommende med følgende oppgave, som gjelder antall innsatte fanger, ustraffede og straffede tilsammen:

Forbrytelser. Alder	1939/40	1943/44
Voldsforbrytelser:		
16—24 år	5	15
25 år og derover.....	14	15
Sedlighetsforbrytelser:		
16—24 år	11	6
25 år og derover.....	36	22
Andre forbrytelser:		
16—24 år	—	1
25 år og derover.....	9	5

Det som en her skal legge merke til, er den relativt sterke stigning blant de unge voldsforbrytere, der tilgangen er øket med 200,0%. Men de absolutte tall er jo ikke store.

For alle forbrytelsesgrupper tilsammen stiller aldersforholdene seg slik:

Alder	Alle forbrytelsesgrupper tilsammen Antall innsatte fanger					
	Tidligere ustraffet		Tidligere straffet		Ialt	
	39/40	43/44	39/40	43/44	39/40	43/44
16—17 år	3	15	—	—	3	15
18—20 år	12	52	10	16	22	68
21—24 år	18	74	40	41	58	115
25—29 år	18	51	44	47	62	98
30—39 år	19	51	59	64	78	115
40—49 år	16	22	10	25	26	47
50—59 år	9	9	4	6	13	15
60—69 år	4	1	4	1	8	2
70 år og derover	—	—	—	—	—	—
Tilsammen.....	99	275	171	200	270	475

Sett bort fra de to små aldersklasser 50—59 år, som er uforandret, og 60—69 år, som viser nedgang, er det overalt stigning og for det meste stor stigning.

Denne oppgave viser tydelig *stigningen i relative tall*:

Alder	Alle forbrytelsesgrupper tilsammen		
	Antallet av innsatte fanger er fra 1939/40 til 1943/44 øket med følgende prosent		
	Tidligere ustraffet	Tidligere straffet	Ialt
16—17 år	400,0	—	400,0
18—20 år	333,3	60,0	209,0
21—24 år	311,1	2,5	98,3
25—29 år	183,3	6,8	58,1
30—39 år	168,4	8,5	47,4
40—49 år	37,5	150,0	80,8
50—59 år	0,0	50,0	15,4
60—69 år	÷ 75,0	÷ 75,0	÷ 75,0
70 år og derover..	—	—	—

Det er framforalt ungdommen som er øket i antall. Stigningen var blant *fanger under 25 år*:

Ustraffede: Fra 33 til 141, d. v. s. øking med 327,3 %.

Straffede: Fra 50 til 57, d. v. s. » » 14,0 %.

Ialt: Fra 83 til 198, d. v. s. » » 138,6 %.

Og blant *fanger på 25 år og derover*:

Ustraffede: Fra 66 til 134, d. v. s. øking med 103,0 %.

Straffede: Fra 121 til 143, d. v. s. » » 18,2 %.

Ialt: Fra 187 til 277, d. v. s. » » 48,1 %.

Følgende oppgave viser *hvor stor del hver enkelt aldersgruppe utgjorde av det hele antall fanger i samme rekke, begrenset til noen større grupper*:

Ustraffede:

16—20 år. 15 av 99 = 15,2% i 1939/40, 67 av 275 = 24,3% i 1943/44.

16—24 år. 33 av 99 = 33,3% i » , 141 av 275 = 51,3% i » .

25 år og

derover. 66 av 99 = 66,7% i » , 134 av 275 = 48,7% i » .

Straffede:

16—20 år. 10 av 171 = 5,8% i 1939/40, 16 av 200 = 8,0% i 1943/44.

16—24 år. 50 av 171 = 29,2% i » , 57 av 200 = 28,5% i » .

25 år og
derover. 121 av 171 = 70,8% i » , 143 av 200 = 71,5% i » .

Tilsammen:

16—20 år. 25 av 270 = 9,3% i » , 83 av 475 = 17,5% i » .

16—24 år. 83 av 270 = 30,7% i » , 198 av 475 = 41,7% i » .

25 år og
derover. 187 av 270 = 69,3% i » , 277 av 475 = 58,3% i » .

Innenfor det hele antall utgjorde således fangene under 25 år en meget større del av det hele antall innsatte i 1943/44 enn i 1939/40. Stigningen er relativt størst i yngste aldersgruppe, 16—20 år. Deler en den samlede tilgang opp på tidligere ustraffede og tidligere straffede, vil en se at *stigningen praktisk tatt utelukkende faller på de tidligere ustraffede under 25 år.*

Jeg går over til beregningene av den *midlere straffetid*. Oppgavene gjelder som før sagt de idømte straffer, uttrykt i måneder, ikke de straffer som etter varetekstfradrag stod til rest til avsoning.

Etter det som undersøkningene om antallet av innsatte

Alder	Vinningsforbrytelser Midlere straffetid i måneder					
	Tidligere ustraffet		Tidligere straffet		Ialt	
	39/40	43/44	39/40	43/44	39/40	43/44
16—17 år	8,3	13,3	—	—	8,3	13,3
18—20 år	9,5	12,3	11,2	11,2	10,4	12,0
21—24 år	10,7	12,7	9,5	16,2	9,7	13,9
25—29 år	12,6	12,8	10,9	15,2	11,3	13,9
30—39 år	8,6	11,6	11,1	14,3	10,7	13,2
40—49 år	9,7	10,6	11,0	10,9	10,1	11,0
50—59 år	13,8	8,4	30,0	18,5	17,0	12,9
60—69	8,5	—	—	—	8,5	—
70 år og derover	—	—	—	—	—	—
Tilsammen.....	10,5	12,3	10,8	14,3	10,7	13,1

fanger har vist, ligger det særlig vekt på å granske *vinningsforbrytelsene*, se tabellen nederst foregående side.

Tabellen viser at straffetidene gjennomgående er øket betydelig, ikke minst i de yngste årsklasser. Blant de *tidligere ustraffede* er således straffetiden gjennomsnittlig gått opp med 5 mdr. for 16—17 åringene, med 2,8 mdr. for aldersklassen 18—20 år, med 2 mdr. for alderrsklassen 21—24 år. For de eldre årsklasser er stigningen ikke særlig stor med unntak av aldersklassen 30—39 år, der straffene gjennomsnittlig er gått opp med 3 mdr. Den lille aldersklassen 50—59 år viser ikke så liten nedgang. For alle de tidligere ustraffede vinningsforbrytere tilsammen er den midlere straffetid øket med 1,8 mdr. Blant de tidligere *straffede* er den midlere straffetid uforandret i aldersklassen 18—20 år, mens den er steget i aldersklassene 21—24 med 6,7 mdr., 25—29 år med 4,3 mdr., 30—39 år med 3,2 mdr. Den er på det nærmeste uforandret i aldersklassen 40—49 år, men er gått atskillig ned i den ganske lille aldersklasse 50—59 år. For alle de tidligere straffede vinningsforbrytere tilsammen er den midlere straffetid øket med 3,5 mdr. De tidligere *ustraffede og straffede ialt* viser følgende stigning i måneder: 16—17 år + 5, 18—20 år + 1,6, 21—24 år + 4,2, 25—29 år + 2,6, 30—39 år + 2,5, 40—49 år + 0,9, 50—59 år ÷ 4,1, tilsammen + 2,4.

Innenfor *voldsforbrytelser, sedelighetsforbrytelser og andre forbrytelser* er antallet av innsatte fanger så få i hver enkelt

Forbrytelser	Midlere straffetid (i måneder)					
	Tidligere ustraffet		Tidligere straffet		Ialt	
	39/40	43/44	39/40	43/44	39/40	43/44
Voldsforbrytelser	18,4	28,4	13,5	21,5	15,5	25,2
Sedelighetsforbrytelser .	25,0	30,3	26,0	40,3	25,3	33,1
Andre forbrytelser	19,0	12,0	11,5	6,0	14,0	11,0

aldersklasse, at den midlere straffetid lett er utsatt for tilfeldige og store svingninger. Jeg nøyer meg derfor med bare å gi den midlere straffetid for alle aldersklasser tilsammen, se tabellen nederst foregående side.

Voldsforbrytelser og sedelighetsforbrytelser viser over hele linjen sterk stigning, andre forbrytelser derimot ikke liten nedgang.

Jeg gir så en oppgave for summen av straffede og ustraffede innenfor *alle forbrytelsesgrupper tilsammen*:

Alder	1939/40	1943/44	Stigning og nedgang (÷) i måneder
16—17 år	8,3	17,2	8,9
18—20 år	12,0	13,8	1,8
21—24 år	13,0	14,3	1,3
25—29 år	12,7	15,0	2,3
30—39 år	12,0	15,3	3,3
40—49 år	17,4	15,4	÷ 2,0
50—59 år	21,7	17,0	÷ 4,7
60—69 år	24,1	42,0	17,9
70 år og derover.....	—	—	—
Tilsammen	13,7	15,0	1,3

For alle aldersklasser tilsammen gir jeg denne *spesifikasjon for tidligere ustraffede og tidligere straffede*:

År	Midlere straffetid i måneder		
	Tidligere ustraffet	Tidligere straffet	Ialt
1939/40	16,3	12,2	13,7
1943/44	14,5	15,8	15,0

Etter det som foran er opplyst om økingen av straffetidene i den store hovedgruppe, vinningsforbrytelser, virker det overraskende at den midlere straffetid er gått ned for de tidligere ustraffede innenfor alle forbrytelsesgrupper

underrett. Saken er imidlertid den at nedgangen i antallet av tidligere ustraffede sedelighetsforbrytere fra 33 til 20 har trukket middeltallet nedover, trass i at den midlere straffetid for dem er gått opp fra 25,0 til 30,3 måneder. En ser dette tydelig, når sedelighetsforbryterne blir holdt utenfor. *De tre andre grupper sammenlagt viser nemlig følgende forhold:*

År	Midlere straffetid i måneder		
	Tidligere ustraffet	Tidligere straffet	Ialt
1939/40.....	11,9	11,0	11,2
1943/44.....	13,3	14,8	13,9

Her er den midlere straffetid for de tidligere ustraffede gått opp 1,4 måned.

Jeg har i det foregående gjort rede for svingningene fra 1939/40 til 1943/44 i antallet av innsatte fanger og i lengden av straffetidene. Jeg vil så til slutt se å få på det rene

Alder	Vinningsforbrytelser						
	Samlet idomt straffetid i måneder		Straffetiden er således øket med	Antall innsatte fanger			Den økte straffetid fordelt på hver av de »nye« fanger
	39/40	43/44		39/40	43/44	Øking	
16—17 år..	25,0	186,0	161,0	3	14	11	14,6
18—20 år..	187,5	707,5	520,0	18	59	41	12,7
21—24 år..	448,0	1421,0	973,0	46	103	57	17,1
25—29 år..	599,5	1240,5	641,0	53	89	36	17,8
30—39 år..	601,5	1306,0	704,5	56	99	43	16,4
40—49 år..	121,5	421,0	299,5	12	38	26	11,5
50—59 år..	85,0	116,0	31,0	5	9	4	7,8
60—69 år..	17,0	—	÷ 17,0	2	—	÷ 2	—
70 år og derover ...	—	—	—	—	—	—	—
Tilsammen.	2085,0	5398,0	3313,0	195	411	216	15,3

den virkning som disse to faktorer tilsammen har hatt på kravet på plass til fullbyrdelse av fengselsstraff. Jeg gjør det ved å stille opp økingen i den samlede straffetid, uttrykt i måneder. Da det i særlig grad er vinningsforbryterne som er påvirket av lovene av 3. september 1942, tar jeg for meg dem ved siden av alle forbrytelsesgrupper under ett.

Jeg begynner med *vinningsforbryterne* (se tabellen nederst foregående side).

Tabellen viser at den samlede straffetid for vinningsforbryterne steg med ikke mindre enn 3313 måneder, som gjør 276 år og 1 måned. Fordelt på hver av de 216 »nye« fanger blir det 15,3 måned i gjennomsnittlig straffetid på hver. I 1939/40 var den gjennomsnittlige straffetid for alle vinningsforbrytere under ett 10,7 måned.

På samme måte stiller jeg opp en tabell for *alle forbrytelsesgrupper tilsammen*:

Alder	Alle forbrytelsesgrupper tilsammen						Den økte straffetid fordelt på hver av de »nye« fanger
	Samlet idømt straffetid i måneder		Straffetiden er således øket med	Antall innsatte fanger			
	39/40	43/44		39/40	43/44	Øking	
16—17 år...	25,0	258,0	233,0	3	15	12	19,4
18—20 år...	263,5	932,5	669,0	22	68	46	14,5
21—24 år...	756,0	1638,0	882,0	58	115	57	15,5
25—29 år...	784,5	1472,5	688,0	62	98	36	19,1
30—39 år...	935,5	1762,0	826,5	78	115	37	22,3
40—49 år...	452,5	743,0	290,5	26	47	21	13,8
50—59 år...	282,0	256,0	÷ 26,0	13	15	2	—
60—69 år...	197,0	84,0	÷ 113,0	8	2	÷ 6	—
70 år og derover....	—	—	—	—	—	—	—
Tilsammen.	3696,0	7146,0	3450,0	270	475	205	16,8

Etter dette er da den samlede straffetid for alle forbrytelsesgrupper tilsammen steget med 3450 måneder eller 287,5 år. Fordelt på hver av de 205 »nye« fanger blir det 16,8 måned

i gjennemsnittlig straffetid på hver. I 1939/40 var den gjennomsnittlige straffetid for alle forbrytelsesgrupper tilsammen 13,7 måned.

All denne straffetid kommer jo ikke til fullbyrdelse i et og samme år. Svært mange av straffene går opp i flere år. Men går en ut fra at tilgangen og straffetidene i de nærmeste år holder seg like høye, kan en regne ut *økingen i det daglige middeltall*. Dette blir, når måneden regnes til 30 dager, 272,3 for vinningsforbryterne og 283,6 for alle forbrytelsesgrupper tilsammen. Den øking i straffetiden som her er gjort rede for, skulle fullbyrdes etter de regler som fengselsloven stiller opp for fullbyrdelsen av straff i landsfengsel, det vil si at det ville bli bruk for 284 nye celler. Men her er å merke at faktisk reduseres betydelig det straffekvantum som blir fullbyrdet. En fange som ikke tidligere har vært løslatt på prøve, skal løslates på denne måte etter å ha sonet to tredjedeler av den straff som etter fradrag for varetekt stod igjen til avsoning, da fullbyrdelsen av straffen tok til, med mindre denne rest er under 5 måneder. Forutsetningen er at ikke særlige grunner taler mot løslating på prøve. Det lar seg naturligvis ikke si hvor mange fanger innenfor den økete tilgang ville bli løslatt på prøve. Men en må kunne regne med at det ville bli tilfelle først og fremst med alle de 176 »nye« fanger som ikke tidligere hadde vært straffet. Økingen i antallet av tidligere straffede var bare 29. Jeg tar med også alle disse. De fleste vil tidligere bare ha vært straffet med straffer under 6 måneder og selv fanger med tidligere straffer på 6 måneder eller mer vil som regel bli løslatt på prøve, dersom de ikke allerede har vært løslatt på denne måte. Antallet av dem vil være så få innenfor de 29, at det ikke spiller noen vesentlig rolle om de tas med blant dem som kan gå på prøve. Etter disse forutsetninger regner jeg da at hele den økete tilgang ville bli løslatt på prøve. Setter en således kravet på celleplass ned med en tredjedel, blir det alikevel *190 eller avrunnet 200 celler for lite* til å ta imot det økete antall fanger.

Da Botsfengslet ikke har kunnet ta imot alle disse fanger straks soningen skulle ta til, er fullbyrdelsen av straffene i stort omfang begynt i lokalfengsel. Men det endrer ikke det behov for øket celleplass som jeg har gjort rede for. Den fullbyrdelse av straffene som ikke skjer i Botsfengslet, legger nemlig i stedet beslag på fangeplass i kretsfengslene og de større hjelpefengslene der fangeplassen under de rådende forhold allerede på forhånd er allfor liten.

Juli 1944.

Litteratur.

S. Tage-Jensen: Berømte Kriminalsager. England, Skotland og Irland 1837—1937. Odense (Bogforlaget Norden) 1944. 407 Sider.

Politiinspektør Tage-Jensens i 1942 udgivne Bog*) »Dan-
ske Kriminalsager 1838—1938« vakte saa megen Interesse,
at 2. Oplag udkom mindre end 1 Aar efter. I det nu fore-
liggende Arbejde fører Forf. Linjen videre med Straffesager
fra det britiske Rige, og i Forordet meddeles, at det er
Hensigten senere at fortsætte med Beretninger om Krimi-
nalsager fra andre Lande. En Del amerikanske Sager har
Tage-Jensen fra Tid til anden refereret i Dagspressen. Stof-
fet til den foreliggende Bog er for en stor Del hentet fra
store engelske Værker, hvor det stenografiske Referat af
Retsforhandlingerne i hver Sag danner Bind paa 3—400
Sider, af hvilke det har været Forf.s Opgave at uddrage
det for den enkelte Sag særlig karakteristiske.

De fleste af de gengivne Sager omhandler Mord. Nogle
af dem synes ikke at frembyde særlig Interesse udover at
vise menneskelig Brutalitet og Raahed, men Hovedparten
af de valgte Tilfælde interesserer enten ved en Særegenhed
i Motivet, ved Udførelsesmaaden eller ved de processuelle
Foreteelser, de gav Anledning til, hvorved den Læser, der
ikke i Forvejen er inde i den engelsk-skotske Retsplejes
særegne Regler, faar nyttige og til Tider forbavsende Op-
lysninger om disse, som de var og tildels endnu er.

Det er vel almenkendt, at Forsvareren i Forstaaelse med
den tiltalte kan vælge, om han vil lade den tiltalte give
Forklaring som Vidne og under Vidneansvar, i hvilket Til-
fælde han er undergivet Anklagerens skarpe Krydsforhør,
eller om han helt vil undlade at lade ham udtale sig un-
der Forhandlingen for Nævningeretten. Mindre kendt er
det maaske, at hvis han vælger det første Alternativ, maa
tiltalte dog ikke udspørges om sin Vandel, derunder om

*) Anmeldt i dette Tidsskrift 1943 (p. 138—139.)

eventuelle tidligere Straffe, medmindre Forsvareren retter Spørgsmaal af denne Art til et af Anklagerens Vidner; disse sidste opnaar saaledes en vis Beskyttelse mod, at deres uheldige Fortid bringes frem af Forsvareren til Afsvækkelse af deres Troværdighed, idet Forsvareren ikke tør prisgive tiltalte til Anklagerens Eksamination paa dette Punkt, og de staar derfor som ulastelige Vidner, hvorimod Forsvarets Vidner altid kan udspørges af Anklageren og faa deres uheldige Fortid afdækket til Svækkelse af deres Troværdighed. I en Sag, hvor Forsvareren spurgte et af Anklageren ført Vidne, om han to Gange havde forsøgt Selvmord og derfor havde været indlagt paa Hospital, gjorde Dommeren gældende, at da Forsøg paa Selvmord er en strafbar Handling i England, udsatte Forsvareren ved at stille et saadant Spørgsmaal tiltalte for at miste det nævnte Privilegium, medens Forsvareren hævdede, at hans Spørgsmaal tilsigtede at svække Vidnets Troværdighed, ikke som Gerningsmand til en strafbar Handling, men som tidligere Patient paa et Sindssygehospital.

Gengivelserne af Dommerens Resumé overfor Nævningerne viser, at denne Gennemgang vel i Reglen har været upartisk i den Forstand, at alt, hvad der kunde tale for eller imod Sigtelsen, er fremdraget og belyst fra begge Sider, men at Dommeren ikke har anset det for sin Pligt at undgaa enhver Antydning af sin egen Stilling til Anklagen. Endvidere bemærker man med Forundring, at Dommeren ikke sjældent farer haardt frem mod et Vidne og — efter Nævningernes Skyldigkendelse — ogsaa mod tiltalte inden Dødsdommens Afsigelse. Dommeren gaar strengt i Rette med Politiet i de ikke faa Tilfælde, hvor dettes Arbejde med Sagen har givet befojet Anledning til Kritik. I flere Tilfælde er Dommerens Behandling af Sagen Genstand for Kritik i Pressen, i et enkelt Tilfælde demonstreres der endog mod ham af Publikum paa Gaden. Benaadningsandragender med mange Tusinder af Underskrifter følger hyppig efter en Dødsdom, der er fældet, uden at der forelaa Tilstaaelse fra tiltalte, men de tages sjældent til Følge. I en Sag fra 1910 mod to kvindelige Svindlere ser man med Undren, at Dommeren, der har idømt hver af dem 5 Aars Strafarbejde, to Dage efter lader dem kalde ind i Retten og meddeler dem, at han ved nøjere Eftertanke ned sætter Straffetiden til 3 Aar.

Nogle af de ældre Sager — saaledes en Sag fra 1896 —

viser, at man kunde være naaet langt videre og sikrere, hvis man da havde kendt og anvendt Fingeraftrykssystemet og Blodtypebestemmelsen; det førstnævnte System er i Bogen første Gang nævnt som Bevismiddel i en Sag fra 1924. Iøvrigt vrimler Bogen af Eksempler paa, hvor vanskeligt det heldigvis er at begaa den »fuldendte« Forbrydelse: selv de mest omhyggelig udtænkte og gennemtænkte Misgerninger afsløres ofte ved en lille Brist under Udøvelsen eller ved den efterfølgende Fordølgelse eller Afsætningen af Koster.

En nærmere Omtale af de enkelte Sager vilde føre for vidt. Men som et Eksempel paa Galgenhumor i egentligste Forstand kan nævnes et Udbrud af Storyven Peace, der i 1879 blev henrettet for Drab. Da en Fangevogter en halv Time før Eksekutionen viste Utaalmodighed over Peace's ret langvarige Ophold paa Toilettet, raabte Delinkventen: »Det er dog forbandet, saa travlt De har. Er det Dem eller mig, der skal hænges?«

Fremstillingen er klar og viser Forf.s Evne til af et stort Stof at uddrage i Korthed en let læselig og interessant Kerne. Men Sprogbehandlingen er ikke altid ulastelig; en Sætning som denne (p. 296): »At det var bevist, at hun under falsk Navn havde vekslet en Del Pengesedler, som havde tilhørt Miss Barrow, maa antages, som hun sagde, at være sket efter Mandens Opfordring« — lader sig næppe forsvare. Meget bedre er ikke følgende (p. 57): »... 6—7000 Lstr., som den Kvinde, som han havde siddet i de dødsdømtes Celle for at have myrdet, havde testamenteret ham.« — Bogen er smukt udstyret, forsynet med en Række udmærkede Billeder af Dommere, Advokater og mere celebre tiltalte Personer.

O. Haack.

Kriminalstatistik 1941. Udgivet af det statistiske Departement. Anmeldt af Fuldmægtig ved Østre Landsret A. T. Bertelsen.

Af den med Aaret 1940 paabegyndte aarlige Offentliggørelse af Kriminalstatistikken foreligger nu Hæftet for Aaret 1941, (Statistiske Meddelelser, 4. Række 118. Bind 3. Hæfte). — Hæftet bygger som dets Forgængere paa Indberetnin-

gerne fra Retterne og Politikredsene og paa Straffekortene, idet sidstnævnte udgør Grundlaget for den egentlige Kriminalstatistik. — Hæftet drager — som naturligt er — i vidt Omfang Sammenligning med de for Aarene umiddelbart før 1941 foreliggende Oplysninger. Det indeholder dels en »Tekstafdeling«, (Side 5—40) der paa let anskuelig Maade kommenterer Tabellerne, der udgør Resten af Hæftet (Side 41—66). Tekstafdelingen kan for saavidt læses særskilt med betydeligt Udbytte, idet denne indeholder de fornødne Skemaer og øvrige talmæssige Oplysninger.

I det følgende skal i Hovedtræk gives nogle af de i Hæftets Tekstafdeling indeholdte Oplysninger, idet der herudover vil blive fremdraget enkelte Tal fra Femaarsberetningen for 1933—37 (se nærværende Tidsskrift 1941 Side 223—26).

1. Retternes Virksomhed i Straffesager.

A. 1. Instans: Sagerne falder efter deres Art i alt væsentligt i 3 Grupper: Nævningesager ved Landsretterne som 1. Instans, Statsadvokatsager ved Underretterne og Politisagerne (Underretterne). — Det samlede Antal paadømte Sager i 1. Instans udgjorde i 1941 ca. 22.600 (ca. 27.000 Tiltalte) mod ca. 16.600 i 1940 og ca. 14.000 i 1939, altsaa en væsentlig Stigning. — Hvad Politisagerne angaar, var Antallet af Sager i 1941 ca. 15.600 (ca. 18.000 Tiltalte) mod ca. 11.000 i 1940 og ca. 8.500 i 1939. Det oplyses, at Forøgelsen af disse Sagers Antal har sin særlige Aarsag i »Berusersagerne«, der ikke som tidligere afgjordes med Bødeforelæg. — Specielt kan nævnes, at Antallet af Tiltalte i københavnske Politisager fra 1940 til 1941 steg med 50%. — Tallene for Statsadvokatsager ved Underret er følgende: 1941: ca. 6.800 mod ca. 5.300 i 1940 og 1939, altsaa en betydelig Stigning, naar henses til, at disse Tal — i Modsætning til Politisagstallene — afspejler den egentlige Kriminalitet. — Af særlig Interesse er Oplysningerne vedrørende Domsmandenes Medvirken. Af Statsadvokatsagerne ved Underret udgjorde i 1941 Domsmandssagerne 28,4% og § 925-Sagerne (Tilstaelsessager paadømt af Underretsdommeren uden Medvirken af Doms mænd) 71,1%. Det maa herved erindres, at § 925-Sagerne i Anken paadømmes under Medvirken af Doms mænd, hvilket dog ikke betyder noget væsentligt, da kun 6% (se nedenfor) af § 925-Sagerne ankes. — Det store Flertal af Statsadvokatsagerne er saaledes helt unddraget Behandling ved

Domsmandsret, hvilket dog under Hensyn til § 925-Sagerne Karakter næppe giver Anledning til Bekymring. — Det kan oplyses, at Antallet af Domsmandssager i 1. Instans fra 1940 til 1941 er steget med 23⁰/₀ og § 925-Sagerne med 32⁰/₀; endvidere at 21,2⁰/₀ af de Tiltalte i Domsmandssagerne i 1941 fik betinget Dom, medens Procenten samme Aar for § 925-Sagerne var 35,7. — Hvad Nævningesagerne angaar oplyses det, at disses Antal er faldende: 1939: 84 (111 Tiltalte), 1940: 74 (91) og 1941: 64 (83). Det faldende Sagsantal gør paany Spørgsmaalet om Afskaffelse af det komplicerede Nævningeapparat aktuelt.

B. Anke, Kære: Antallet af Ankesager ved Landsretterne var i 1940: 1324 og i 1941 1679 eller en Stigning paa ca. 27⁰/₀. Til Sammenligning med tidligere Aar kan nævnes, at Sagsantallet for Perioden 1933—37 gennemsnitlig var 1281. Der foreligger saaledes en betydelig Stigning, der, som bekendt, har taget endnu stærkere Fart i Aarene efter 1941. — De 1679 Ankesager i 1941 fordeler sig omtrent lige mellem Domsmandssager (herunder § 925-Sager) og Politisager. Af Domsmandssagerne i 1. Instans paaankedes ca. 27⁰/₀, medens kun 6⁰/₀ af § 925-Sagerne ankedes. Af samtlige Statsadvokatsager ankedes i 1941 ca. 12⁰/₀ (1933—37: 14⁰/₀). — Resultatet af samtlige Ankesager (herunder altsaa ogsaa Politisager) i 1941 var for 48⁰/₀ af de Tiltalte Stadfæstelse, for 33⁰/₀ Skærpelse og for 19⁰/₀ Formildelse. De 48⁰/₀ svarer nogenlunde til Gennemsnitstallet for 1933—37. — Antallet af paakendte Kæremaal var i 1940: 289 og i 1941: 345. 1933—37 var Gennemsnitstallet 208. Kun i ca. 16⁰/₀ (1941) af Tilfældene blev den kærendes Paastand taget til Følge. Ejendommeligt nok var Procenten den samme for Aarene 1933—37.

Antallet af Ankesager ved Højesteret var i 1941: 20, i 1940: 36 og 1939: 33. Af de 20 (1941) blev Resultatet for de 18 Skærpelse.

2. Anholdelser. Det samlede Antal Anholdelser steg fra 1940 til 1941 med ca. 23⁰/₀ til ca. 34.700. Den største procentvise Stigning falder paa Tyveri (50⁰/₀) og andre Berigelsesforbrydelser (39⁰/₀). Antallet af Anholdelser var i 1937: 32.000.

3. Anmeldte Forbrydelser m. m. Antallet af anmeldte Forbrydelser var i 1941 for hele Landet ca. 131.500 mod ca. 96.400 i 1940 og ca. 81.600 i 1939. Sidstnævnte Tal svarer nogenlunde til Gennemsnittet for 1933—37. Af

samtlige anmeldte Forbrydelser var i 1941 ca. 83% Tyverier. Af de anmeldte Forbrydelser opklaredes i 1941: 39% mod 43% i 1940 og ca. 48% i 1933—37. Opklaringsprocenten er naturligvis meget forskellig for de forskellige Forbrydelsesarter — et Forhold, der har nøje Forbindelse med Sondringen mellem hemmelige og aabenlyse Forbrydelser.

4. Domfældelser for Forbrydelser. Den herhenhørende Del af Tabellerne udgør den egentlige Kriminalstatistik, udarbejdet paa Grundlag af Straffekortene. — Antallet af Domfældelser (Personer) efter Straffeloven (med Undtagelse af Betleri og Løsgængeri) og Svangerskabsloven af 18. Maj 1937 udgjorde i 1941: 9055, heraf 1069 Kvinder. I 1939 var det samlede Antal Domfældte ca. 5.900. I Aarene 1933—37 var Gennemsnitstallet 5811, heraf 521 Kvinder. Om Domfældelserne indeholder Tabellerne en meget udførlig Statistik i Henseende til Kriminalitetens Forhold til Sted, Alder, ægteskabelig Stilling m. m. En nærmere Gennemgang heraf vilde paa dette Sted føre for vidt.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform,
34. Jhrg., 1943.

Af denne Aargangs Indhold er der Grund til særlig at omtale de nedennævnte Artikler.

I Dobbeltheftet for Januar og Februar skriver *Meywerk*, som er Leder af det kriminalbiologiske Samlested i Hamburg, om »Resozialisierung durch Entmannung«. Siden Ikrafttrædelsen af Loven af 1933 mod farlige Vaneforbrydere og om Forholdsregler til Sikring og Forbedring var i de første 4 Aar 1787 Sædelighedsforbrydere bleven kastreret. Forf.s Materiale til nærværende Artikel omfatter 402 Tilfælde af Kastration ifølge Dom hertil, forefaldet i Tiden fra $\frac{1}{1}$ 1934 til $\frac{30}{6}$ 1942 indenfor Hamburgs Samlesteds Omraade, der omfatter 5 Overlandsretskredse med ca. 5.280.000 Indbyggere. Forf. imødegaar de Betænkeligheder, der saavel fra anden tysk Side som fra schweitzisk (*Wolf*) og dansk (*Sand*) er fremført overfor den tvungne Kastration i Modsætning til den frivillige, og mener, at blivende fysisk eller psykisk Skade som Følge af det tvungne Indgreb erfaringsmæssig spiller saa ringe en Rolle, at man kan se bort herfra, medens paa den anden Side Virkningen i de langt overvejende Tilfælde er saa gunstig, at det ogsaa for Sædelighedsforbryderen maa være langt at foretrække for det eneste Alternativ, som iøvrigt staar til Samfundets Raadighed som Sikringsmiddel, langvarig eller endog livsvarig Internering. Men det understreges, at Indgrebet ikke maa dekretes uden en omhyggelig forudgaaende Undersøgelse af, om psykiske Forhold hos den paagældende muligvis kontraindicerer det, og at det maa forsøges inden Udførelsen at gøre ham fortrolig med Tanken og ligeledes bagefter be-

handle ham med en Psykoterapi, hvorpaa Forf. lægger den største Vægt, og som han mener vil kunne afværge Mindreværdsfølelse og Nedtrykthed. Det bestrides ikke, at i en Række Tilfælde ses Konsdriften bevaret en kortere eller længere Tid efter Operationen, omend i afsvækket Form, men det hævdes, at Farligheden hos den paagældende i Hovedparten af Tilfældene ophører, og det er set, at Kastrater, der tidligere efterstræbte Børn, nu har faaet Driften i dens afsvækkede Form vendt i naturlig Retning. Af Forf.s Materiale paa 402 Mænd havde i 1942 kun 6 af de i Frihed levende i Løbet af 3 Aar eller mere fra Løsladelsen begaaet ny Sædelighedsforbrydelse, hvilket udgør en Tilbagefaldsprocent paa kun 2,1.

Meywerk vil imidlertid ikke blot vise, at Faren for ny Sædelighedsforbrydelse fjernes, men tillige, at der i det hele sker en »Resocialisering« af de paagældende, og han har til Bevis herfor af sit Materiale udtaget 114 »blandede« Tilfælde, 3: Personer, som udover Sædelighedsforbrydelser ogsaa har begaaet andre Forbrydelser, særlig Ejendomsindgreb, og som var løsladt for mindst 3 Aar siden. Af disse blev kun 20 eller 17,5% paany straffet for en eller anden Lovovertrædelse; naar herfra drages 7, hvis senere Forseelse var ubetydelig, bliver Tilbagefaldsprocenten i det hele for disse »blandede Forbrydere« saa lav som 11,3%, det Antal af de kastrerede, der endnu kan betegnes som forbryderiske i egentlig Forstand. Forf. hævder herefter, at den Socialisering, som ogsaa af andre Forfattere er erkendt at indtræde ved frivillig Kastration, lige saa fuldt indtræder ved den tvungne; Tilfældene gennemgaas nærmere i en vedføjet Tabel (Tab. IX).

Saa vidt *Meywerks* Artikel. I det samlede Hefte 9—12 imødegaar imidlertid *Langelüddeke* (Marburg) suaviter in modo, men fortiter in re, det straalende Resultat med Hensyn til almindelig Kriminalitet, hvortil førstnævnte saaledes er kommet. Gennem en nærmere kritisk Undersøgelse af de i Tabellen specificerede Tilfælde kommer han til, at af de 114 blandede Tilfælde maa udgaa 60 enten paa Grund af for kort Tids Forløb efter Løsladelsen, eller fordi ogsaa den kriminelle Fortid var bagatelagtig, eller fordi den senest forudgaaende Domsfældelse laa for langt tilbage i Tiden, m. m. Tilbage bliver altsaa 54, for hvis Vedkommende en Bedømmelse af Tilbagefaldet har Værdi for Spørgsmaalet om generel Socialisering. Herfra maa yder-

ligere gaa 6, hvis Kriminalitet baade før og efter Indgrebet bestod i Ubetydeligheder. Endelig Rest altsaa kun 48. Af disse er hidtil 13 uforbedrede, hvorefter Tilbagefaldsprocenten med Hensyn til Kriminalitet i det hele ikke bliver 11,3, men 27,1; hertil kommer, at Iagttagelsestiden endnu er for kort til at give blot nogenlunde Vished for, at Tallet ikke stiger. Spørgsmaalet om en almindelig Socialisering som Virkning af Kastration er derfor aabent og vil først efter en Aarrækkes Forløb kunne besvares gennem et omfattende Udvalg af Tilfælde, der opfylder bestemte Forudsætninger og kan analyseres nøje baade med Hensyn til den karakterologiske Side og til Personens sociale Forhold og de indre og ydre Indflydelser, som paavirker dette.

I Hefte 4—8 skriver *Mittermaier* (Heidelberg) paa Grundlag af *Grandis* store Værk »bonifica umana« om de første 10 Aar efter den fascistiske Strafferetsreform og gør nærmere Rede for Enkelthederne saavel med Hensyn til Straffebudene som til Fuldbyrddelsesbestemmelserne. Den af Grandi anførte Statistik viser i 1940 en Formindskelse af anmeldte Forbrydelser fra 1923 paa godt 33% eller i Forhold til hvert 100.000 Tal Indbyggere paa ca. 42,5%. Nedgangen omfatter bl. a. Vold, Drab, Røveri og Afpresning, hvorimod Tyveri var i Stigning. Med Hensyn til Straffarterne og deres Iværksættelse ses det, at der lægges an paa en stærkt gennemført Individualisering, hvilket bl. a. giver sig Udtryk i en stor Mængde Særanstalter eller Særafdelinger til forskellige Typer af domfældte, saaledes ogsaa Retssanatorier for tuberkuløse Fanger og en Overgangsanstalt — Anstalt for Socialtilpasning — for de bedste blandt de Fanger, der staar foran Løsladelse. Om alle disse Anstalter og Afdelinger allerede er naaet til Udførelse, synes ikke klart. I de rene Sikringsforvaringsanstalter, der saa vidt mulig skal undgaa det strenge Straffepræg, kan der gives Orlov i indtil 1 Maaned aarlig som Belønning og desuden i 6 Maaneder før Løsladelsen for at søge Arbejde, alt under Tilsyn. En særlig Tilsynsdommer fra den stedlige Ret, der i vidt Omfang bør fritages for andre Embedspligter, overvaager Straffefuldbyrddelsen og griber ind i denne, ogsaa med Hensyn til Spørgsmaalet om Løsladelse, uden at være Meddirektør for den paagældende Anstalt eller Direktørens Foresatte.

Mollenhauer (Overlærer i Naugard i. P.) beretter i Hefte 9—12 om Erfaringer ved Fuldbyrdsels af Straffedomme paa ubestemt Tid for unge Forbrydere, indført 1941. Forudsætningen for denne Straffeform er, at en Straf af mindst 9 Maaneders Fængsel er forskyldt, at Gerningen er Udtryk for en skadelig Tilbøjelighed hos den unge, og at man ikke kan forudse, hvor lang Tid der vil udkræves til hans Opdragelse. Tidsrummet mellem Minimum og Maksimum for den ubestemte Strafs Varighed skal mindst være 2 Aar. Forf.s Erfaring gaar ud paa, at den unge Fanges psykiske Forhold under Udstaaelsen af den ubestemte Straf udviser 3 Stadier, først en indre Oplukkethed og Tilgængelighed under Indtrykket af Straffen og den nye Situation, senere en Periode af Tilvænning og Tilpasning, i hvilken der er Fare for en vis sjælelig »Uniformering« med korrekt ydre Optræden, men samtidig en Tilknappethed, der skjuler hans virkelige Tanker og Følelser, hvilket man maa imødegaa ved at holde Fangen hans Livsmaal og udover Anstaltspligterne gaaende Opgaver for Øje, og endelig den Periode, der direkte bestaar i Forberedelse til Livet i Frihed, hvor man maa give Agt paa, om hans positive Forhold kun gaar ud paa at sætte sig i et gunstigt Lys, eller om det virkelig er Vidnesbyrd om en forstærket Lyst til Selvopdragelse og Ydevilje. Om Tidspunktet for Løsladelse er inde, afgøres ved Beslutning af en som »Vollstreckungsleiter« særlig beskikket Ungdomsdommer. En saadan beskikkes for hver af de paagældende Anstalter blandt de i dens Nærhed tjenestegørende Ungdomsdommere. Afgørelsen er altsaa ikke henlagt til den Dommer, der har paadømt Sagen. Afgørelsen træffer Dommeren paa Grundlag af de Skønsudtalelser, der afgives af Anstaltens Leder, dens Læge, Forsorgsmedarbejder, Lærer og Arbejdsledere. Men Bestemmelsen skal ikke træffes alene paa Dokumenter, men efter personlig Føling med den unge Fange under Strafudstaaelsen; Dommeren ser enhver Fange straks efter dennes Indsættelse, holdes underrettet om hans Fremskridt og Tilbagefald, deltager i de regelmæssige Konferencer paa Anstalten, hvor der for hver enkelt Fange sker Drøftelse af hans Udvikling og Planen for og det hidtidige Resultat af Opdragelsen, og Dommeren efterprøver ved personlig Samtale med den unge Fange det Billede, som de foreliggende Udtalelser har givet af ham. I Praksis foregaar Prøvelsen af, om Modenhed til Løsladelse foreligger, saaledes, at

Dommeren 2 Maaneder, før Mindstestrafetiden er udløbet, faar tilsendt Fangens Personalakter sammen med de førnævnte Skonsudtalelser fra Tjenestemændene, der har iagttaget ham fra de forskellige Sider i Anstaltslivet. Falder Dommerens Beslutning ikke ud til Løsladelse nu, er ny Prøvelse af Spørgsmaalet først obligatorisk efter et Aars Forløb, men Anstaltslederen kan paa ethvert tidligere Tidspunkt bringe Spørgsmaalet om Løsladelse frem paany, og Dommeren kan paa ethvert Tidspunkt anordne denne. Mellem Datoen for Beslutning om Løsladelse og selve Løsladelsen skal der ligge mindst 6 Uger til Fremskaffelse af Arbejde og Ordning af Anbringelse og Tilsyn.

O. Haack

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Tidsskrift, utgivet av Juridiska Föreningen i Finland 1944, Hft. 2—4.
 Svensk Juristtidning. Årg. 29, Hft. 4
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. Aarg. 14, Nr. 3—4.
 Tidsskrift for Rettsvitenskap. Årg. 57, Hft. 1.
 Defensor legis. 1944 Nr. 2—7.
 Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 35. Jahrg., Hft. 1—6.
 Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la commission internationale pénale et pénitentiaire. Vol. XI, livr. 1 + Répertoire des volumes I—X 1931—1943.
 Bestemmelser vedrørende Fængselsvæsenet i Danmark 1943. Udgivet af Direktoratet for Fængselsvæsenet. Kbhvn. 1944.
-